

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Kulturologie – Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Oddělení kulturologie – Ústav etnologie

Petr Měchura

DISERTAČNÍ PRÁCE

Úpravy a prezentace Pražského hradu v období první republiky

Adaptations of Prague Castle in the Time of the First Czechoslovak Republic

Školitelka: PhDr. Barbora Půtová, Ph.D. et Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. března 2016

Děkuji PhDr. Barboře Půtové, Ph.D. et Ph.D. za cenné rady, podporu a trpělivost při vedení práce. Děkuji také Ing. arch. Petru Chotěborovi, CSc. za pomoc, inspiraci a podnětné konzultace při psaní a dále pracovníkům Archivu Pražského hradu za umožnění přístupu a bádání.

Obsah

Abstrakt	7
Summary	9
Úvod	11
1. Pražský hrad za Rakouska Uherska	17
1.1 Zámecké hejtmanství.....	17
1.2 Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek.....	19
1.3 Restaurování architektury v areálu Hradu.....	23
1.3.1 Letohrádek před 1918.....	23
1.3.2 Míčovna - restaurování před 1918	24
1.3.3 Sněmovna	26
1.4 Urbanistický rozvoj okolí Hradu	27
2. Pražský hrad po říjnovém převratu a spory o kompetence	29
2.1 Bouřlivé období 1918 - 1919.....	29
2.1.1 Hilbertova koncepce využití Pražského hradu k potřebám státní správy.....	31
2.1.2 Koncepce uspořádání Stavební správy Pražského hradu	35
2.2 Takzvaná Hilbertova aféra	38
2.2.1 Vyšetřování kauzy	38
2.3 Stanoviska odborné veřejnosti k úpravám a využití Pražského hradu	42
2.3.1 Archeologická komise České akademie věd a umění	43
2.3.2 Anketa O úpravě Pražského hradu pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění..	47
2.3.3 Anketa o úpravách Pražského hradu pořádaná Klubem Za starou Prahu	60
2.4 Vznik institucí správy areálu Pražského hradu	64
3. Úpravy areálu Pražského hradu.....	66
3.1 Řízení stavební činnosti na Pražském hradě	66
3.2 Památková péče v areálu Pražského hradu.....	68
3.3 Rekonstrukce, stavební úpravy, stavební činnost a restaurování architektury v areálu Hradu	72
3.3.1 Dostavba chrámu sv. Víta	72
3.3.1.1 Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském.....	73
3.3.1.2 Stav prací v katedrále na konci první světové války	75
3.3.1.3 Menší samostatné zásahy v interiéru chrámu sv. Víta	76
3.3.1.3.1 Kaple sv. Zikmunda (Černínská kaple).....	76

3.3.1.3.2 Kaple sv. Ludmily	78
3.3.1.3.3 Wohlmutova kruchta	80
3.3.1.3.4 Rozebírání Wohlmutovy kruchty	83
3.3.1.3.5 Přesun Wohlmutovy kruchty do severní části transeptu	85
3.3.1.3.6 Navazující či vynucené práce	88
3.3.1.3.7 Královská hrobka	90
3.3.1.3.8 Zlatá brána	96
3.3.1.3.9 Nová sakristie a pokladnice	98
3.3.1.3.10 Stará sakristie	100
3.3.1.3.11 Střechy chrámu	101
3.3.1.3.12 Opravy opěrného systému	104
3.3.1.3.13 Gotická jižní věž	106
3.3.1.3.14 Vydlažba katedrály	108
3.3.1.3.15 Restaurování interiéru a mobiliáře	111
3.3.1.3.16 Věžní hodiny	113
3.3.1.3.17 Restaurování nástěnných maleb	114
3.3.1.3.18 Nová umělecké tvorba	116
3.3.1.3.19 Sochařská kamenická tvorba	116
3.3.1.3.20 Sochařská tvorba	119
3.3.1.3.21 Bronzové dveře západní portál	121
3.3.1.3.22 Vitráže	121
3.3.1.3.23 Mozaiky a malba	127
3.3.1.3.24 Archeologické a stavebně historické průzkumy	128
3.3.1.3.25 Přínos Kamila Hilberta	131
3.3.2 Úprava areálu podle projektů Josipa Plečnika	134
3.3.2.1 Jižní zahrada	134
3.3.2.2 Schodiště do jižních zahrad	139
3.3.2.3 Byt prezidenta	140
3.3.2.4 I. nádvoří	142
3.3.2.5 Sloupová síň	143
3.3.2.6 III. nádvoří	144
3.3.2.7 Kašna sv. Jiří	146
3.3.2.8 Orlí kašna	146
3.3.2.9 Plečnikova lávka a zahrada Na Baště	147

3.3.2.10 Královský letohrádek po 1918	148
3.3.2.11 Archeologický výzkum III. nádvoří Pražského hradu.....	150
3.3.2.12 Zahradní pavilon v Královské zahradě.....	153
3.3.2.13 Jízdárna.....	154
3.3.2.14 Shrnutí Plečnikova přínosu	154
3.3.3 Úpravy areálu Stavební správou Pražského hradu pod vedením Karla Fialy	156
3.3.3.1 Starý královský palác	156
3.3.3.1.1 Stručná stavební historie Starého královského paláce	156
3.3.3.1.2 Vladislavský sál.....	158
3.3.3.1.3 Předsíň Vladislavského sálu.....	168
3.3.3.1.4 Ludvíkovo křídlo.....	169
3.3.3.1.5 Palác	181
3.3.3.1.6 Románské sklepy.....	186
3.3.3.1.7 Fasády.....	186
3.3.3.1.8 Sněmovna	187
3.3.3.1.9 Staré zemské desky	190
3.3.3.1.10 Chodba na Královskou oratoř do katedrály sv. Víta.....	191
3.3.3.1.11 Zemské desky	194
3.3.3.1.12 Tereziánské křídlo	197
3.3.3.2 Přínos Karla Fialy.....	198
Závěr.....	204
Bibliografie.....	211
Archivní prameny.....	211
Primární zdroje	211
Obrazová příloha	221

Abstrakt

Hlavním tématem práce je rozbor jedné z nejmladších etap vývoje Pražského hradu. Proměna, kterou historické ústředí českého státu v období první republiky prošlo, je do jisté míry srovnatelná s tereziánskou přestavbou druhé poloviny 18. století, která sjednotila Hrad v jeho hmotě a navždy ovlivnila panorama Hradčan. Časově je tato etapa spojena se vznikem nového demokratického státu a obdobím první republiky vymezeném léty 1918 – 1938. Pro ucelení představy o stavebních aktivitách v areálu Pražského hradu před převratem je v práci věnována pozornost i nejbližší době předcházející roku 1918, a tam, kde je to pro lepší pochopení novodobých úprav důležité, nebylo možné se vyhnout stručným přehledům stavební historie.

Rozbor a pokus o zhodnocení uvedené významné etapy vývoje areálu Pražského hradu jsou založeny na detailním poznání stavebních aktivit, jejichž výchozí zadání a cíle byly rozdílné. Tyto aktivity se týkaly různých částí Hradu, ale lze je rozdělit do tří okruhů reprezentovaných vůdčími osobnostmi - architekty a staviteli, Kamilem Hilbertem, Josipem Plečnikem a Karlem Fialou. Charakter objektů a území, jejichž úpravy tyto osobnosti vedly, se lišil, a stejně tak se lišil i přístup každé z nich. Práce sleduje zejména, jak rozdílný přístup k historické architektuře a k památce celonárodního významu ovlivnil konkrétní úpravy, stavební obnovu či restaurování architektury, jaký vliv měl na výslednou podobu areálu Pražského hradu a jak byly realizované úpravy a opravy přijímány odbornou i širokou veřejností.

Řada odborných pojednání o úpravách Hradu, především o těch realizovaných podle projektů Josipa Plečnika, byla již publikována. Přesto zůstávají některé okolnosti, zejména v bouřlivém období bezprostředně po říjnovém převratu a na přelomu let 1918 a 1919, méně známá. Je všeobecně známo, že Pražský hrad byl téměř spontánně zvolen za sídlo prezidenta nového demokratického státu, ovšem již méně se zdůrazňuje, že to bylo až v době, kdy se do areálu již stěhovala vznikající ministerstva a další složky státní správy, což v důsledku přineslo nemalé problémy. Velký význam měl vznik institucí, řídicích, koordinujících a dozorujících stavební práce; jejich činnost byla v počátcích provázána nejasnostmi, kompetenčními a někdy i osobními spory. Pozornost je věnována okolnostem zřízení a vývoje Stavební správy Pražského hradu jako úřadu zajišťujícího stavební realizace. V celkovém obrazu daného období nelze opominout aktivity široké odborné veřejnosti, která se prosazováním vlastních názorů i vyjadřováním obav o osud Pražského hradu snažila ovlivnit mnohá rozhodnutí zodpovědných institucí. Všechny uvedené okolnosti provázely změnu Pražského hradu, dosud císařského a

královského, na symbol nového demokratického Československého státu. Konkrétní úpravy byly samozřejmě zásadně ovlivněny přáními prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka, ne všem částem Hradu však byla věnována stejná oficiální pozornost.

Práce se mimo jiné soustředí i na otázky památkové péče a akceptaci nových myšlenek památkových teorií v praxi. Jejich konkrétní uplatnění lze nejlépe posoudit pomocí analýzy stavebních oprav, rekonstrukčních a restaurátorských prací na katedrále sv. Víta a Starém královském paláci. Doplňující stavebně historické průzkumy, zpracováváné v současnosti na obou uvedených památkách, umožňují v řadě případů podrobné poznání tehdy provedených zásahů až po detaily technologické povahy.

Klíčová slova:

Pražský hrad, památkové péče, restaurování architektury, stavební obnova, stavebně historické průzkumy

Summary

The main subject of this thesis is to analyse one of the latest stages of the development of Prague Castle. The extent of the changes the historic core of the Czechoslovak state went through in the time of the first Republic is comparable only to the Theresian reconstruction in the second half of the 18th century, which unified the appearance of the castle and had a definite impact on the panorama of Hradčany. The period between 1918 and 1938, called the first Czechoslovak Republic, is connected with the development of a new democratic state. To offer a complete picture, the building activities in the area of Prague Castle shortly before 1918 are summarized as well; in some cases it was inevitable for the understanding of the modern reconstruction to insert short overviews of the whole building history.

The analysis and the attempt to evaluate the mentioned important stage in the development of Prague Castle are based on a detailed study of the building activities that originally followed different goals. These activities concerned various parts of the castle and can be divided into three groups according to architects and builders: Kamil Hilbert, Josip Plečnik and Karel Fiala. The characters of the structures and of the areas these personalities reconstructed were different, and the approaches to them differed as well. The thesis examines how a different approach to historical architecture and to a monument of nationwide importance influenced the concrete adjustment, renovation or restoration of architecture, what influence it had on the final appearance of the area of Prague Castle and how the adjustments and renovations were accepted by the broad scholarly and lay public.

A number of scientific contributions to the realized building projects by Josip Plečnik have already been published. However, some circumstances, especially immediately after the proclamation of independence in October 1918 and in 1919, are less known. Spontaneously Prague Castle has been selected the seat of the president of the newly established state. This, however, took place only after some ministries and other institutions of the state administration moved to the castle, which had brought about considerable difficulties. The foundation of institutions that led, coordinated and supervised the building activities was of uttermost importance. In the beginning, obscurities, personal disputes and disputes over competences accompanied their work. The dissertation focuses on the circumstances of the foundation and development of the Building Division of Prague Castle (Stavební správa Pražského hradu) as the institution overseeing building projects. A part of the overall image in this period are activities of the broader public, which by means of own attitudes and the expression of fears of the fate of Prague Castle tried to influence many decisions of the responsible institutions. The

conversion of Prague Castle, by then an imperial and royal palace, into the symbol of the new and democratic Czechoslovakia was accompanied by all of the above mentioned circumstances. The specific execution of the building changes were of course influenced by the preferences of President Tomáš Garrigue Masaryk. However, not all parts of Prague Castle were granted the same official interest.

Work concentrated, among others, also on the question of heritage care and the acceptance of new ideas of monument preservation both in theory and practice. Their concrete application can best be analysed in the building adaptations, reconstructions and restorations in St Vitus' Cathedral and in the Old Royal Palace. Additional building-historical surveys of both these monuments are currently processed. In a number of cases they enable a detailed study of by then building adjustments including technological details.

Keywords:

Prague Castle, Heritage preservation, Restoration of architectural monuments, Renovation in architecture, Building-historical research

Úvod

Pražský hrad je rozsáhlým souborem historických památek, uměleckého, historického a především pro Čechy symbolického významu. Ve světě se jen těžko hledá srovnatelný areál s obdobným stavebně historickým a uměleckým vývojem. Podoba Hradu byla formována více než tisíciletým vývojem, mimo jiné úzce spjatým i s dějinami státu a národa. Byl založen a postupně rozvíjen jako sídlo knížat, králů, později císařů a nakonec se stal i sídlem prezidentů, je úzce spjat s českou státností a zařadil se mezi neoficiální národní symboly.

Po vzniku Československé republiky v roce 1918, kdy se Pražský hrad měl stát opět sídlem hlavy státu, byl konglomerátem historických budov různého stáří a stavebního stavu, dosud udržovaný dvorním erárem v nejnutnější míře dle aktuálních potřeb Habsburského domu a příslušníků jeho dvora.

Tyto skutečnosti byly vnímány i při vzniku nové republiky. Náhle nastala potřeba prezentovat československou státnost a nezávislost i v obraze sídla prezidenta republiky. Hrad, který prošel naposledy rozsáhlejší přestavbou za vlády císařovny Marie Terezie, byl po dlouhou dobu jen vedlejší panovnickou rezidencí. Byl proto udržován jen z utilitárního hlediska a potřebám reprezentace nové republiky nevyhovoval, a to nejen po technické a funkční stránce. Bylo tedy potřeba upravit nejen budovy a interiéry, ale také hradní nádvoří, bezprostřední okolí paláce či zahrady. Nezbytným předpokladem pro novou funkci bylo vybudování vodovodních a kanalizačních sítí.

Pacassiho zdařilé sjednocení středověkého organizmu hradního okrsku v monumentální a především reprezentativní pozdně barokní sídlo bylo určitým způsobem spojováno s právě zaniklou Habsburskou monarchií. V těchto souvislostech bylo prvním prezidentem a ikonou nového státu, Tomášem Garrigue Masarykem, rozhodnuto o přestavbě a revitalizaci Pražského hradu, která měla mít přímo národní formu a měla i symbolicky reprezentovat nově získanou demokracii. Prezident Masaryk na tento úkol pohlížel jako na potřebu učinit z Pražského hradu památník naší historie, který by byl symbolem nejen minulosti, ale i budoucnosti. Zjednodušeně řečeno, úkol zněl Hrad monarchistický přeměnit na Hrad demokratický. Zadáání jistě nebylo formulováno doslovně takto, ale minimálně nové výrazové prvky měly změnu úlohy Hradu zdůraznit. Řešením tohoto úkolu byl pověřen slovinský architekt Josip Plečnik, jehož dílu na Pražském hradě byla v literatuře věnována odpovídající pozornost.

Opomenout ovšem nelze další součásti obnovy Pražského hradu. V téže době probíhala dostavba katedrály sv. Víta a opravy ostatních neméně hodnotných staveb v areálu. Zejména

byla provedena celková restaurace Starého královského paláce a zahájen rozsáhlý systematický archeologický výzkum.

Důvodem volby tématu práce, jejímž předmětem je rozbor jedné z nejmladších etap vývoje Pražského hradu, je ta skutečnost, že toto období není dosud přehledně a podrobně zpracováno.

Pro výslednou podobu Hradu měl velký význam vznik institucí, řídicích, koordinujících a dozorujících stavební práce; jejich činnost byla v počátcích provázena nejasnostmi, kompetenčními a někdy i osobními spory. V této práci je proto pozornost věnována okolnostem zřízení a úloze Stavební správy Pražského hradu jako pomocného úřadu zajišťujícího stavební realizace.

Do celkového obrazu daného období, který se práce snaží přiblížit, byly promítnuty aktivity široké odborné veřejnosti, která se prosazováním vlastních názorů i vyjadřováním obav o osud Pražského hradu snažila ovlivnit mnohá rozhodnutí zodpovědných institucí. Počátkem 20. století hledali umělečtí historikové, architekti a výtvarníci (spjatí s českým prostředím) nový přístup k historizujícím stylům, které v českém prostředí znamenaly nebezpečí purismu v oblasti památkových realizací. Státní památková péče, která se teprve etablovala a hledala své místo i teoretickou oporu, byla ovlivněna rakouskouherským modelem ochrany památek, který ovšem ještě nebyl zakotven v právní normě typu památkového zákona. V této době byl však přístup k ochraně památek již pozitivně ovlivňován tzv. Vídeňskou školou dějin umění (Alois Riegl, Max Dvořák a v domácím prostředí Vojtěch Birnbaum a Zdeněk Wirth), která významně přispěla k šíření nových myšlenek i teorií. Odborná veřejnost a spolky se začaly aktivně a veřejně angažovat v ochraně památek.

Stavební aktivity v období první republiky se týkaly různých částí Hradu a byla jim přikládána nestejná důležitost, a to i v očích veřejnosti. Rozdílný přístup k zacházení s památkou lze nejlépe přiblížit na rozboru díla tří významných osobností, Kamila Hilberta, Josipa Plečnika a Karla Fialy.

Zpracování tehdejších výzkumů a postupů v souvislosti s okolnostmi, které je ovlivňovaly, představují zajímavé a podnětné informace i z dnešního hlediska. Pro ucelení představy o stavebních aktivitách v areálu Pražského hradu před převratem je v práci věnována pozornost i nejbližší době předcházející roku 1918 a tam, kde je to pro lepší pochopení novodobých úprav důležité, nebylo možné se vyhnout stručným přehledům stavební historie s větším přesahem.

Práce se mimo jiné soustředí také na otázky památkové péče a akceptaci nových myšlenek památkových teorií v praxi. Jejich konkrétní uplatnění lze nejlépe posoudit pomocí

analýzy stavebních oprav, rekonstrukčních a restaurátorských prací v rámci areálu Pražského hradu a zvláště katedrály sv. Víta a Starého královského paláce.

Dosavadní bádání

Dosud nejkompexněji byla věnována pozornost dílu a okolnostem tvorby Josipa Plečnika, již za jeho působení,¹ ale zvláště v euforii 90. let. Josip Plečnik svou práci pro prezidenta Masaryka oficiálně ukončil abdikací v roce 1936, i když Prahu navštívil naposledy již v roce 1934. Druhá světová válka a vývoj společnosti po komunistickém puči v roce 1948 přispěly k nezájmu o Plečnikovo dílo a navíc režim nemínil podporovat připomínky první republiky a demokratického prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Snad díky mírnému společenskému uvolnění v roce 1968 mohla v Praze proběhnout první výstava věnovaná Plečnikovu dílu. Z evropského hlediska byla práce Josipa Plečnika poněkud méně známá a spíše ve stínu tehdy již všeobecně uznávaných architektů, jakými byli například Le Corbusier, Mies van der Rohe, Walter Gropius, Hugo Alvar Henrik Aalto či Martinus Adrianus Stam a další. V roce 1986 byla však díky kulturnímu centru George Pompidoua v Paříži uspořádána velká souborná výstava, která zmapovala jeho práci a přiblížila Josipa Pečnika širší veřejnosti. V České republice nastalo vhodné období k rehabilitaci pozapomenutého hradního architekta hned po demokratickém převratu v 90. letech. Tyto snahy vyvrcholily rozsáhlým výstavním projektem realizovaným na Pražském hradě pod záštitou prezidenta Václava Havla s názvem: „*Josip Plečnik - Architektura pro novou demokracii*“ v roce 1996.² V následujícím období vznikla řada odborných pojednání i popularizačních počínů o úpravách Hradu, např. Damjana Prelovška,³ Tomáše Valeny či Zdeňka Lukeše. V rámci tohoto úspěšného výstavního projektu byl vydán komplexní rozsáhlý katalog detailně rozebírající dílo architekta Plečnika.⁴ Podrobná analýza jeho prací byla během posledních 25 let poměrně podrobně a rozsáhle publikována. Přesto zůstávají některé okolnosti, zejména v bouřlivém období bezprostředně po říjnovém převratu a na přelomu let 1918 a 1919, méně známé. V rámci výstavního projektu v roce 1996

---

¹ JANÁK, Pavel. *Josef Plečnik v Praze*. Volné směry XXVI. 1928

² Záhy následovaly další projekty v New Yorku roku 1997 souborná výstava: „*Jože Plečnik a Pražský hrad*“ a v Českém centru v Paříži roku 1999

³ KOTĚRA, Jan; PRELOVŠEK, Damjan, ed. a PLEČNIK, Jože. *Kotěra, Plečnik - korespondence*. Vyd. 1. V Praze: VŠUP, 2002. 363 s. - PRELOVŠEK, Damjan. *Architekt Josip Plečnik: práce pro prezidenta Masaryka*. Vyd. 1. Praha: Pražská edice, 2001. 143 s. - PLEČNIK, Jože; PRELOVŠEK, Damjan. *Josip Plečnik: život a dílo*. 1. vyd. Šlapanice: Era, 2002. 376 s

⁴ LUKEŠ, Zdeněk; PRELOVŠEK, Damjan; VALENA, Tomáš. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. 663 s.

se tomuto období věnovala také Věra Malá,⁵ která publikovala skutečnosti týkající se okolností Plečnickových realizací a podpory jeho činnosti ze strany Kanceláře prezidenta republiky a prezidentovy rodiny.

K prověření tohoto období bylo zcela zásadní studium archivních materiálů a pramenů uložených v Archivu Pražského hradu a také plánové dokumentace architekta Josipa Plečnika a jeho asistenta Otto Rothmayera. Podstatné bylo zejména prostudování archivních fondů Referátu stavebních věcí Pražského hradu a Stavebních věcí Pražského hradu a Lán z let 1919-1947.

Kromě řady informací vztahujících se k okruhu činnosti architekta Josipa Plečnika obsahují referáty také zprávy a dokumenty ke vzniku institucí správy areálu a samotného řízení stavební činnosti na Pražském hradě. Součástí archivních materiálů je v mnoha ohledech podrobná spisová agenda rozšířená o interní zprávy jednotlivých zúčastněných institucí a korespondenci se zástupci odborné veřejnosti či tehdejšími médii. Tyto materiály do jisté míry zpřístupňují názory různých zájmových skupin na probíhající úpravy areálu Pražského hradu a reakce odborné i široké veřejnosti. Zajímavým zdrojem je také rozsáhlý fond stavitele Karla Fialy, který nebyl dosud publikován a ani v úplnosti zpracován.

Neméně důležitou etapou v období, které časově práci vymezuje, byla dostavba chrámu sv. Víta, sv. Václava a sv. Vojtěcha. Chrámu a jeho vývoji byla věnována pozornost velmi podrobně. Stavebnímu a uměleckému vývoji se věnoval Kamil Hilbert, Antonín Podlaha, Vojtěch Birnbaum a Josef Cibulka. Později se systematictěji katedrálou například zabývali v rámci jednotlivých článků či publikací⁶ Dobroslav Líbal, Pavel Zahradník, Jan Muk, Klára Benešová, Zuzana Bydžovská, Ivo Hlobil, Ivan Muchka, Michal Šroněk, Pavel Vlček, Jiří Kuthan, Jan Royt a Petr Chotěbor. Dostavbu katedrály od 19. století a Jednotu pro dostavbu

---

⁵ MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997 - MALÁ, Věra. *Památková péče na Pražském hradě po roce 1918. Faktografický nástin*. B 2301a nepublikovaný rukopis.

⁶ LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. 207 s. - LÍBAL, Dobroslav. *Josef Mocker, architekt – restaurátor*. Zprávy památkové péče, 61, 2/2001, s. 21-23. - LÍBAL, Dobroslav. *Zaniklá loď svatovítské katedrály*. Zprávy památkové péče. 1994, roč. 54, s. 228. - BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 283 s. - BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Petr Parléř: Svatovítská katedrála 1356-1399*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 174 s. - KUTHAN, Jiří; ROYT, Jan. *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha: svatyně českých patronů a králů*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 683 s. - HLOBIL, Ivo; CHOTĚBOR, Petr; MAHLER, Zdeněk. *Katedrála sv. Víta. Díl 1, Stavba*. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s. - KOSTÍLKOVÁ, Marie; CHOTĚBOR, Petr. *Pražský hrad: kaple sv. Václava*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 90 s. - LIŠKOVÁ, Alena; LÍBAL, Dobroslav; MUK, Jan; ZAHRADNÍK, Pavel; *Stavebně historický průzkum Pražského hradu - Katedrála sv. Víta*. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha, 1990, nepublikovaný rukopis. - CHOTĚBOR, Petr. *Jižní předsíň katedrály sv. Víta; Hledání původní podoby*. In: DÁŇOVÁ, Helena, et al. *Artem ad vitam: kniha k počtě Ivo Hlobila*. Vyd. 1. Praha: Artefactum, 2012.

chrámu sv. Víta v Praze zvláště zpracovaly Marie Kostílková⁷ a Taťána Petrasová.⁸ Přímo architektu Kamilu Hilbertovi se věnovala podrobněji Eva Fantová⁹. Část prací se zabývá buď starším obdobím a vytyčeného tématu se dotýká spíše okrajově či v jednotlivostech, nebo čistě umělecké výzdobě. Důležitým pramenem kromě archivních materiálů jsou Výroční zprávy Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na Hradě pražském. Tyto zprávy sloužily k prezentaci postupu prací a mnohdy i k publikaci výzkumů. Jde o jedinečný pramen, který ovšem předpokládá velice dobrou znalost stavby samotné, protože v některých případech lze texty obtížně lokalizovat. Práci s výročními zprávami komplikuje přísně časové, nikoliv předmětné řazení. Pro budoucí využití autor pokládal za nutné tyto prameny zpracovat v logických celcích věnujících se sourodým etapám dostavby chrámu sv. Víta. Důležitým pramenem je také publikační řada *Castrum Pragense*,¹⁰ která se věnuje novým výzkumům areálu Pražského hradu a jejich soubornému systematickému mapování, ale také revizi starších zjištění. Neopominutelným pramenem jsou potom projekty obsažené v *Nové plánové sbírce Archivu Pražského hradu*.

Pro třetí okruh úprav Pražského hradu věnovaný Starému královskému paláci je pro práci zcela zásadní nezpracovaný fond stavitele Karla Fialy. Fialova analýza vývoje paláce ovlivnila Václava Mencla¹¹ a Dobroslavu Menclovou¹² v prvních studiích. Později se problematikou zabýval Dobroslav Líbal¹³ a Jan Muk,¹⁴ který však všechna svá zjištění nestihl

---

⁷ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Katedrála sv. Víta. Díl 2, Dostavba*. 1. vyd. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s. Pražský hrad. - KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 98. -

⁸ PETRASOVÁ, Taťána. *Josef Mocker 1835-1899: stavitel katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 78 s. Knižnice Pražského hradu. Malá řada. - PETRASOVÁ, Taťána. *Dostavba katedrály*. In: *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*. Praha: Academia, 2004, s. 205-236. KOSTÍLKOVÁ, Marie; PETRASOVÁ, Taťána. *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském: edice pramenů. I., 1842-1871*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 1999. 200 s.

⁹ FANTOVÁ, Eva. *Kamil Hilbert: průkopník památkové péče první čtvrtiny 20. století*. Zprávy památkové péče. 1996, roč. 56, č. 1-2, s. 61-68. - FANTOVÁ, Eva. *Vliv osobnosti a díla Kamila Hilberta na památkovou péči*. Umění. 1979, roč. 27, č. 1, s. 67-76 - FANTOVÁ, Eva. *Vliv nových zásad památkové péče první čtvrtiny 20. století na dostavbu katedrály sv. Víta v Praze*. Praha: Acta polytechnica práce ČVUT v Praze 1974, č. 1, 2,

¹⁰ MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; HERICHOVÁ, Iva; ŠINDELÁŘ, Jiří. *Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I, Katedrála sv. Víta - Vikářská ulice*. In: *Castrum Pragense*, č. 10, Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2009. 110 s. - MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; BRAVERMANOVÁ, Milena; KOVÁČ, Adriano; KŘIVÁNEK, Roman; MĚCHURA, Petr; MRLINA, Jan; ŠINDELÁŘ, Jiří; ŠINDELÁŘOVÁ, Monika; VÁCHA, Bohuslav; VANDĚLÍK, Josef. *Předběžná zpráva o průzkumu staré královské hrobky v chóru katedrály sv. Víta na Pražském hradě*. *Castrum Pragense*. Praha: Archeologický ústav AV ČR 2005, sv. 6, s. 99-104

¹¹ MENCL, Václav. *Architektura*. In: *Pozdně gotické umění v Čechách*. Praha, 1978, s. 73 – 166.

¹² MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1972. 2 sv. (435; 551 s.). *České dějiny*; sv. 45-46. MENCL, Václav; MENCLOVÁ, Dobroslava; *Pražský hrad v románském a gotickém středověku*, in: *Pražský hrad ve středověku* (výst. kat.), Praha 1946, s. 12-28.

¹³ LÍBAL, Dobroslav; *Stavební vývoj Starého paláce Pražského hradu do husitských válek do úrovně Vladislavského sálu*, *Castellologica bohemica VII*, 2000, s. 71-73

¹⁴ MUK, Jan. *K vývoji královského paláce Pražského hradu ve 14. století*. In: *Castrum Pragense*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1988

publikovat. Uvedení autoři spolu s Miladou Vilímkovou se také palácem zabývali v rámci stavebně historického průzkumu pod hlavičkou Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů.¹⁵ Novější práce reprezentují příspěvky Richarda Němce,¹⁶ Jaromíra Homolky,¹⁷ Pavla Kaliny,¹⁸ Jiřího Kuthana,¹⁹ a dalších.²⁰ Nejpodrobněji se v současnosti věnuje tématu Starého královského paláce Petr Chotěbor.²¹ V rámci publikací primárně věnovaných vývoji a podobě paláce v jeho různých etapách se výrazněji než ostatní autoři dotýká i zásahů a průzkumů vedených Karlem Fialou. V rámci zpracování textu disertační práce byla využita a zpracována část fondu Karla Fialy, což by ale nebylo možné bez terénního stavebně historického průzkumu Starého královského paláce. Mimo uvedené práce věnující se vývoji paláce byl jediným příspěvkem věnovaným přímo Karlu Fialovi medailon Věry Malé.²²

---

¹⁵ VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SHP Pražského hradu*, SÚRPMO, (APH), rkp., Praha 1974

¹⁶ NĚMEC, Richard, Lucemburská rezidence na Pražském hradě, český korunovační řád a téma apartamentu ve 14. století. Němec, Richard. *Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky*. 60, č. 1, (2012), s. 2-25

¹⁷ HOMOLKA, Jaromír. *Příspěvek k dějinám české architektury krásného slohu (kolem roku 1400). K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2005, s. 265-271

¹⁸ KALINA, Pavel. *Praha 1310-1419: kapitoly o vrcholné gotice*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 237 s.

¹⁹ KUTHAN, Jiří. *Královské dílo doby jagellonské v českých zemích - jeho charakter a středoevropský kontext*. In: *Splendor et Gloria Regni Bohemiae : umělecké dílo jako projev vládařské reprezentace a symbol státní identity*. Praha : Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2008, s. 511-556.

²⁰ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. 521 s. - VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 761 s.

²¹ CHOTĚBOR, Petr. *K jagellonské přestavbě Starého královského paláce*. *Castellologica bohemia*, 13, PRAHA 2012, v tisku. CHOTĚBOR, Petr. *Klenby mladší lucemburské stavební etapy Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Sborník: sborník příspěvků ze 6. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 5. - 8. 6. 2007 v Litomyšli. Funkční a prostorové uspořádání budov*. Praha : Unicornis - Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, 2007, s. 93-102. - CHOTĚBOR, Petr. *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Castellologica bohemia*, č. 10. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006, s. 55-70. - CHOTĚBOR, Petr; MĚCHURA, Petr. *Nové objevy ve Starém královském paláci na Pražském hradě*. *Časopis Společnosti přátel starožitností*. 2009, roč. 117, č. 2, s. 80-86.

²² MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. *Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů*. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49-50.

1. Pražský hrad za Rakouska Uherska

V době před zánikem monarchie zaujímal Pražský hrad s příslušenstvím v rámci Českého království výlučné postavení. Byl veden jako majetek připsaný c. k. dvornímu eráru. Po reorganizaci státní správy monarchie v letech 1849 – 1850 vznikl pro Pražský hrad Úřad zámeckého hejtmanství podřízený Nejvyššímu hofmistrovskému úřadu ve Vídni (nebo také Nejvyššímu dvormistru - Die K. K. Oberste Hofmeisteramt).²³

1.1 Zámecké hejtmanství

Hlavním úkolem hejtmanství bylo spravovat pražskou administraci, rozlehlý Nový palác, Starý hrad se Sněmovnou a k tomu náležejícími majetky, včetně Starého proboštství, nikoliv však Mihulky. Mimo majetek v hradním areálu to byla také Královská obora v Bubenči (Stromovka), obora a letohrádek ve Hvězdě, mimo Prahu pak zámky Buštěhrad a Ploskovice i kladrubský dvorský statek s císařským hřebčincem.

Úřadovny zámeckého hejtmana se nacházely ve středním křídle jižně od průjezdu na III. nádvoří, zčásti na místě dnešního průchodu pro pěší. Při dostavbě katedrály potom byly přesunuty do Severního výběžku Nového paláce, nazývaného Baštovní křídlo, a to v 90. letech 19. století.²⁴

V první třetině 19. století se začal areál Pražského hradu a majetky ve správě pražské administrace částečně otevírat veřejnosti a současně byla občasně zpřístupněna některá místa, dříve určená pouze pro odpočinek dvora a císaře. V letech 1832 – 1836 byl východně od Královského letohrádku, na místě ohrad pro skladování dřeva, zřízen veřejně přístupný park zvaný Lidová zahrada, pozdější Chotkovy sady, kam měla veřejnost volný vstup. V roce 1838 císař František Josef I. rozhodl o vystěhování vojska z Královského letohrádku. Po roce 1842 byl potom letohrádek upraven pro účely obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění. V rámci provedených stavebních úprav objektu, značně poškozeného c. k. armádou, byl velký sál v prvním patře vyzdoben nástěnnými malbami s výjevy z historie českého národa, tematicky

---

²³ HALATA, Martin. *Vznik a činnost úřadu zámeckého hejtmana na Pražském hradě v letech 1860-1895*. In: *Historica Pragensia: historický sborník Muzea hlavního města Prahy*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2005, s. 73.

²⁴ HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. s. 85

doplněnými na císařův rozkaz o motivy z dějin habsburského domu. Malby byly provedeny podle návrhu malíře Kristiána Rubena.²⁵

Od 60. let 19. století byla zpřístupněna Královská zahrada, a to pouze v obdobích, kdy na Hradě nebyl nikdo z císařského dvora přítomen. Vstupenku si návštěvníci museli zakoupit v kanceláři zámeckého hejtmána a vstupovalo se hlavní branou naproti Jízdárně. Od roku 1901 bylo zámeckým hejtmánem Zapletalem rozhodnuto, že pod řádným dozorem učitele může školní výprava některé objekty v jeho správě navštívit bezplatně. To se týkalo Starého hradu (tedy Starého královského paláce), Královského letohrádku a obory Hvězda. Návštěva musela podat písemnou žádost a pro exkurzi využít pouze určené hodiny. Pro veřejnost byla vyhrazena zejména obora Hvězda.²⁶

Pobyty členů panovnického rodu či návštěvy císaře byly poměrně sporé. Výjimkou bylo přesídlení malého dvora Ferdinanda V. Dobrotivého po jeho abdikaci. Pražský hrad obýval v letech 1848 - 1872 a zvolil si jej za své hlavní sídlo.²⁷ V letech 1902 – 1906 na Pražském hradě trvaleji pobýval arcivévoda Karel František Josef, pozdější poslední císař Karel I. Později, v letech 1911 – 1912, využíval císařských pokojů v Jižním křídle Nového paláce i se svojí manželkou Zitou Bourbon – Parmskou. V té době arcivévoda Karel sloužil jako poručík v 7. rotě dragounů na posádce v Brandýse nad Labem. Pobyt manželů znamenal pro Jižní křídlo modernizaci, především v otázkách rozvodů vody a elektřiny.²⁸

Od 70. let 19. století byly v hierarchii vedení Úřadu zámeckého hejtmanství dvě základní funkce, ředitel úřadu, což byl zámecký hejtmán s titulem dvorského rady VI. stupně, a dvorský stavební kontrolor-vedoucí účetní, později označovaný jako zámecký inspektor. Počet zaměstnanců se v letech 1900 – 1918 pohyboval kolem 18 pracovníků.²⁹

Byt zámeckého hejtmána byl v Jižním křídle Nového paláce v přízemí na konci Kontrolní chodby nad Černou (Korunovačnická) kuchyní. Zabíral prostor od Královnina schodiště až ke Starému královskému paláci. V dřívějších dobách, ještě i za hejtmána Zapletala, byla část bytu využívána pro oficiální záležitosti (salon a hlavní pokoj). Zde se hejtmán stýkal s příslušníky dvora. Kontrolní chodba byla komunikační páteří správy i provozu Hradu. Často se podobná obslužná chodba nacházela i na jiných císařských objektech. Mimo jiné zde byly byty

---

²⁵ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. s. 246.

²⁶ HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. s. 154-156

²⁷ Vedle zámku v Ploskovicích plnění však úlohu letního sídla

²⁸ HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. s. 342, 407

²⁹ HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. s. 101-102

např. dvorského sklepmistra či pekaře, skladiště prádla, pomocné kuchyně, ale především komunikace pro veškeré nenápadné zabezpečení komfortního pobytu dvora či jeho příslušníků.

Posledním zámeckým hejtmanem byl jmenován Alphons Zapletal, který působil ve funkci na Pražském hradě v letech 1895 - 1914. Zapletal byl mimo jiné vzděláním architekt a jako takový byl schopen sám provádět úpravy exteriérů i interiérů podle okamžitých potřeb dvora. K tomu docházelo vždy ve spojení s oznámením cesty některého člena či přímo suveréna z Vídně. Kromě běžných úprav a zajištění potřebného komfortu bydlení šlo např. i o rozmístění uměleckých děl či mobiliáře vyšší třídy, než byl ve standardním vybavení Hradu. Často bylo vybavení I. třídy zasíláno přímo z Vídně těsně před samotnou plánovanou cestou. Mimo to se hejtman Zapletal zabýval i historickými stavbami v areálu, jsou archivovány některé jeho kresby a zaměření.³⁰ Byl velice váženým i v odborných kruzích tehdejší pražské společnosti.

Alphons Zapletal byl posledním (skutečným) zámeckým hejtmanem. Po jeho smrti již další jmenován nebyl a jeho funkci zastoupil nově jmenovaný zámecký inspektor Konrád Figer. Ten byl původně důstojníkem, později zaměstnancem Úřadu nejvyššího dvormistra ve Vídni, což jej dostatečně kvalifikovalo pro úřad inspektora na Pražském hradě. Po svém jmenování v roce 1914 řídil Úřad zámeckého hejtmana Pražského hradu do konce monarchie v roce 1918. Právě zámeckému inspektorovi Figerovi připadl nelehký úkol, a to předat svůj úřad a hradní areál nové moci – vznikající Československé republice. Klíče od Pražského hradu oficiálně předal komisi Národního výboru dne 29. října 1918.³¹

Protože však přísahal lojalitu Československé republice, zůstal zaměstnancem hradní správy. Byl zařazen na místo referenta správy hospodářské, kde pracoval až do 30. let 20. století.

1.2 Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek

Pro Čechy i celé Rakousko – Uhersko byl z hlediska ochrany památek podstatný rok 1850, kdy 31. prosince císař František Josef I. rozhodnutím s působností pro celou monarchii svěřil ochranu architektonických, respektive stavebních památek Ministerstvu pro obchod, průmysl a veřejné stavby. Následně byla při ministerstvu zřízena Centrální komise pro zjišťování a zachování stavebních památek (Centralcommission für Erhaltung und Erforschung

---

³⁰ Například zaměření patek sloupů v arkádě Královského letohrádku ze 17. května 1897.

³¹ HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. s. 81-82

der Baudenkmale).³² Z počátku její činnost nebyla příliš výrazná, první zasedání a schválení stanov proběhlo až roku 1853.³³

Centrální komise byla posléze roku 1859 převedena pod Ministerstvo kultu a vyučování. Tato okolnost znamenala pro komisi v konečném důsledku krok velmi pozitivní, protože došlo k jejímu skutečnému uvedení v život. Začala fungovat jako plnohodnotná instituce a s jistým personálním zabezpečením. Ministerstvo nařídilo všem stavebním úřadům, aby při obnově či demolici architektonických památek žádaly rezort o vyjádření. Komise působila v celé monarchii a disponovala pomocným sborem terénních konzervátorů.³⁴ Mezi jejich povinnosti patřilo pořizovat soupis stavebních památek a upozorňovat příslušné úřady na všechny okolnosti, které by památky ohrožovaly.

Postupně byla komise reorganizována v jisté závislosti na rozvíjejícím se zájmu o ochranu památek a úředních požadavků, ač její hlavní náplní byla činnost osvětová. V letech 1872 - 1873 byla nejprve její působnost rozšířena i na movité památky a následující rok rozdělena do několika sekcí. V rámci reorganizace byl změněn i její název na Centrální komisi pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek (k. k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst und historische Denkmale).³⁵

V roce 1911 byla komise reorganizována a přejmenována na c. k. Centrální komisi pro péči o památky (k. k. Central-Cominission für Denkmalpflege). Nejvyšší vedení komise jmenoval přímo císař. Jejím odborným a výkonným orgánem se stal Státní úřad pro památky. V následujícím roce byli jmenováni dva zemští konzervátoři pro české země. Nemalou zvláštností je, že byl jmenován zvlášť konzervátor Dr. Luboš Jeřábek pro české území a pro německé potom Dr. Rudolf Hömigschied. Konzervátorský úřad se nazýval c. k. Zemský památkový úřad pro Království české (k. k. Landesdenkmalamt für das Königreich Böhmen). Každá sekce vedla vlastní agendu, ač se jejich agenda prolínala. Obě sekce pracovaly odděleně i později po vzniku nového státu.³⁶

Na Pražském hradě působila oficiálně Centrální komise pouze v rámci dostavby katedrály sv. Víta prováděné Jednotou a při Machově rekonstrukci baziliky sv. Jiří. Zvláště v

---

³² Petr Štoncner uvádí komisi jako Ústřední, stejně jako Kristina Uhlíková; Karel Kibic nebo Ivo Hlobil jako Centrální.

³³ ŠTONCNER, Petr. *Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938, Část I. – Vznik nové organizace památkové péče v roce 1918.* In: *Zprávy památkové péče*. 2004, roč. 64, č. 5, str. 426

³⁴ Konzervátoři později označováni jako dopisovatelé, byli většinou členění podle krajů. V Praze byl jmenován zakladatel české archeologie Jan Erazim Vocel, v Chrudimi např. architekt František Schmoranz. Pro České země jich bylo jmenováno celkem čtrnáct, pro Moravu jen jeden a to Bedřich Sylva - Taroucca.

³⁵ ŠTONCNER, Petr. *Přehled historické kontinuity státní památkové péče v České republice.* In: *Zprávy památkové péče*. 2008, roč. 68, č. 5, s. 348.

³⁶ HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích.* Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. 1987, s. 12.

případě opravy a dostavby katedrály se komise intenzivně angažovala. Ve Vídni schvalovali veškeré zásahy i plány. V jistém ohledu převzal svým způsobem patronaci nad pražským dómem prof. Friedrich von Schmidt, jednak svým působením v Centrální komisi, doporučením svého nadaného žáka architekta Josefa Mockera na pozici dómského stavitele, ale i jako povoláný konzultant s mimořádnými zkušenostmi z obnovy dómu sv. Štěpána ve Vídni. Schmidt a Mocker spolupracovali i v rámci obnovy hradu Karlštejna, z dnešního hlediska poněkud sporné. Schmidtův projekt, původně ne zcela puristický, musel jeho žák pro nedostatek financí na opravu pozměnit, což přineslo spíše nepříznivé důsledky.³⁷ V případě pražského dómu byla situace poněkud jiná, zde převážila autorská neogotická tvorba na dostavované části. Negativním dopadem puristického přístupu bylo vyklízení mobiliáře z interiéru, převážně stavitelem Josefem Ondřejem Krannerem, ale také v první fázi Mockerova působení. Kamil Hilbert krátce po svém nástupu na místo stavitele přístup k původnímu vybavení interiéru zásadně přehodnotil a část historického mobiliáře se posléze do katedrály vrátila.

Velmi důležitou roli v pojetí památkové péče a fungování Centrální komise pro péči o památky sehrála Vídeňská škola dějin umění, reprezentovaná Aloisem Rieglem a jeho žákem a následovníkem Maxem Dvořákem. Prof. Alois Riegl svým pojetím hodnoty památek, publikovaným v řadě zásadních prací, pozměnil přístup k památkám a památkové péči jako takové. *„Odmítl nadále zakládat památkovou péči na úzce intelektuální historické či uměleckohistorické hodnotě památek. Rozhodující se pro něj stala historicky nejmladší hodnota stáří, kterou považoval za obecně a bezprostředně srozumitelnou a v budoucnosti stále více respektovanou“*.³⁸ Uznávaný profesor Vídeňské univerzity a uměleckohistorický teoretik se stal profesionálním památkářem v rámci Centrální komise. Mimo řady publikovaných prací se v rámci komise zabýval přípravou památkového zákona, který ovšem v platnost nevešel. Alois Riegl tedy vydal jeho systematickou teoretickou část v roce 1903 pod názvem *Moderní kult památek - jeho podstata a vývoj*.³⁹

Jeho žáky byli na Vídeňské škole dějin umění například Max Dvořák, Vojtěch Birnbaum a Vincenc Kramář. Po náhlé Rieglově smrti se Max Dvořák stal, ještě na jeho přání, nástupcem jednak na universitě, ale shodou okolností i v Centrální komisi. Rieglovy myšlenky

---

³⁷ Jako Mockerův stavitel se na opravě podílel i Karel Fiala.

³⁸ RIEGL, Alois; HLOBIL, Ivo; KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003. s. 105.

³⁹ HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích*. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987, s. 16; RIEGL, Alois; HLOBIL, Ivo; KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003. s. 105.

prošly záhy kritickou analýzou, prohloubením či upřesněním, a to přispěním jeho žáků Hanse Tietze a Maxe Dvořáka. Dvořák později v roce 1916 publikoval "Katechismus památkové péče" - názorně zpracovaný návod moderní památkové péče Vídeňské školy dějin umění. *"Souhrnně lze říct, že v Dvořákově teorii památkové péče ústřední postavení zaujala univerzální estetická hodnota památek, odlišná od relativní umělecké hodnoty Aloise Riegla, pojatá jako konstanta".*⁴⁰ Důležitým požadavkem byl také aktivní přístup k estetickému působení památek. Tedy požadavek, že nové stavby v sousedství památky musí být pojaty tak, aby spojení působilo harmonicky. Dvořák tak rozšířil úlohu památkové péče na ochranu nejen památky samotné, ale i jejího prostředí, nejbližšího okolí a širších vztahů. Toto vnímání ochrany památky a jejího okolí uplatňoval v Čechách u souborů architektonických památek již Klub Za starou Prahu krátce po roce 1900.⁴¹

Nové teorie památkové péče se šířily v kruzích odborné veřejnosti jednak působením Vídeňské univerzity, ale také díky činnosti představitelů Centrální komise. České prostředí tak nejvíce při uvádění nových památkových teorií ovlivňoval Max Dvořák ve funkci konzervátora pro Čechy a Moravu. Kromě zemských konzervátorů Rudolfa Hömigschieda a Luboše Jeřábka však v komisi působila řada dalších odborníků, např. Jan Herain, Kamil Hilbert, Jindřich Čapek či Zdeněk Wirth, který se významně zasadil o šíření myšlenek ve svých referátech, mimo jiné i na půdě Klubu Za starou Prahu.

O úzké spolupráci Centrální komise pro péči o památky, zastoupené Maxem Dvořákem, se stavitelem katedrály Kamilem Hilbertem je uvedeno více v kapitole věnované dokončení dómu sv. Víta, Václava a Vojtěcha.

V areálu Hradu se v této době jiné rozsáhlejší stavební akce neprováděly, nebo ve zcela samostatném režimu dvorských úřadů. Tak tomu bylo i v případě záchranného restaurování Královského letohrádku a Míčovny, o němž se rozhodovalo mezi Nejvyšším hofmistrovským úřadem ve Vídni a Úřadem zámeckého hejtmana. Není zcela jasné, zda Centrální komise byla o zásazích informována, ale pověřený restaurátor Čapek byl jejím technickým konzervátorem.

---

⁴⁰ RIEGL, Alois; HLOBIL, Ivo; KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003. s. 111.

⁴¹ HLOBIL, Ivo. *Sto let od prvního pokusu o proklamaci zákonné ochrany historické Prahy*. Umění a řemesla. 1996, č. 2, s. 4-5

1.3 Restaurování architektury v areálu Hradu

1.3.1 Letohrádek před 1918

Královský letohrádek využívaný jako obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění již nebyl ohrožován negativními vlivy nevhodného provozu⁴² a jeho využití bylo kultivované. Na jeho provoz dohlíželo hejtmanství prostřednictvím dozorců z řad vojenských invalidů. Letohrádek je však velice subtilní stavbou podléhající vlivům ročních období, a zvláště fyzikálním vlivům. To vyžaduje neustálou a cyklickou údržbu, které se mu ovšem po rekonstrukci v 50. letech 19. století nedostávalo. Záhy se tedy objevily různé poruchy, projevující se zvláště zatékáním a návaznou degradací jemnozrnného pískovce z oblasti Velvar použitého renesančními kameníky. Nejzávažnějším problémem bylo již od dostavby Letohrádku zatékání do teras a promáčení kleneb arkády.

Zámecký hejtman jednal s Nejvyšším hofmistrovským úřadem ve Vídni ohledně fošnového krytí terasy Letohrádku. Alphons Zapletal navrhoval modernější řešení, a to betonovou skořepinu, kterou nechal rozpracovat v projektovém návrhu firmy Pittel – Brausewetter a Hruža – Rosenberg roku 1909. Nadřízený úřad však pro vyšší nákladů tuto úpravu zamítl a doporučil levnější, i když méně trvanlivé řešení. V letech 1910 až 1913 byla provedena stříška pokrytá železným zinkovaným plechem, která nemohla mít příliš dlouhou životnost.⁴³

Další zásahy na renesanční umělecké výzdobě jsou zachyceny až v roce 1917, kdy od srpna do listopadu proběhly restaurátorské práce na opravě některých, patrně nejvíce poškozených partií. Práce prováděl akademický sochař Jindřich Čapek.⁴⁴ Stav byl závažný, protože malta ze spár pískovcových bloků zdiva byla vypadaná (docházelo k posunu desek), horizontální plochy byly pokryté mechem a usazenou špínou. Do konstrukce terasy značně zatékalo a docházelo k poškozování omítek. Reliéfní výzdoba soklů byla poškozená trhlinami, korozí kamene a vlhkostí. Čapek navrhl práce v rozsahu, který by Letohrádek zabezpečil po nějakou dobu před nejhorším zatékáním, ale nakonec realizoval pouze zlomek prací. Z vnitřní strany zábradlí stihl opravit zhruba polovinu kamenných výplní zábradlí, sloupů a zdobených

---

⁴² Do roku 1838 Královský letohrádek využívala c. a k. armáda. Existenci objektu nejvíce ohrožovalo umístění dělostřeleckého „laboratoria“ za císaře Josefa II. a výroba munice. Později sloužil již jen jako vojenského skladiště.

⁴³ SVOBODA, Jiří. Královský letohrádek. III. část: Adaptace letohrádku na muzeum a další osudy stavby až do zániku Rakouska-Uherska, Zprávy památkové péče. 1978, roč. 38, s. 215.

⁴⁴ SVOBODA, Jiří. Královský letohrádek. III. část: Adaptace letohrádku na muzeum a další osudy stavby až do zániku Rakouska-Uherska, Zprávy památkové péče. 1978, roč. 38, s. 215.

soklů. Jeho zásah není dohledatelný, protože prováděl ošetření zajišťovacím postupem, což znamenalo převážně přichycení uvolněných částí a spárování. Většina poruch se na subtilní stavbě opakuje cyklicky, takže novější opravy jeho zásah nahradily. Totéž platí pro ošetření jemnozrnného pískovce, který byl zpevněn fluátováním v neznámém rozsahu. Práce byly rozhodnutím úřadu zámeckého hejtmána zastaveny v prosinci téhož roku, patrně pro nedostatek prostředků.

1.3.2 Míčovna - restaurování před 1918

Na jaře roku 1917 z důvodu trvalého tlaku českých odborných památkářských kruhů a zámeckého hejtmána Alphonse Zapletala povolil Nejvyšší hofmistrovský úřad ve Vídni zajištění a prekonzervaci sgrafitové výzdoby na Míčovně.⁴⁵ Sgrafita byla značně poškozena při přestavbě interiéru Míčovny pro vojenské účely (vojenské dílny a ubytovací kapacity). Zazděním šesti velkých obloukových okenních otvorů bylo porušeno architektonické členění a zmizela tím i lehkost renesanční výzdoby. Stav fasád však nejvíce zhoršilo utilitární probourání nových oken přímo do ploch se sgrafitovou figurální výzdobou. Do obvodových stěn byly také proraženy komíny, což zapříčinilo opadání omítek v jejich blízkosti. Celá plocha Míčovny byla vojenským erárem natřena hustou bílou vápennou barvou, která výzdobu značně poškodila.

Po odchodu vojska neudržovaná budova pustla, neboť nevyužívaný objekt zabezpečovalo hejtmanství maximálně proti zatékání. Protože využití Míčovny při případné návštěvě dvora či jeho příslušníků v Praze bylo prakticky vyloučeno, nestála správě za investice, které by jen těžko prosadila. Aby pustnoucí budova nekazila dojem z Královské zahrady, nechalo Zámecké hejtmanství v blízkém sousedství vysadit hustě křoviny a kaštany. Časem vzrostlé stromové přispělo k zhoršení mikroklimatu v blízkosti Míčovny a ke zvýšení vlhkosti zdiva, což ještě zhoršovalo stav uvolněných souvrství sgrafit. Z fotografické dokumentace pořízené při samotném konzervačním zásahu Jindřichem Čapkem (i z pozdější vynikající dokumentace provedené fotografickým závodem Jana Štence v době po převratu) je zřejmé, že se zde zvláště ničivým způsobem podepsal lidský faktor. Vojenské stráže hlídající v zahradě ryly do měkké omítky svá jména a různé zprávy. Na jiných památkách v té době nebyly dokumentovány srovnatelné škody, které by způsobila lidská bezohlednost. Škody

---

⁴⁵ ČAPEK, Jindřich. *Restaurování sgrafit na Míčovně*. Věstník pro ochranu památek, Drobné zprávy. Klub Za starou Prahu, Praha. 1920, roč. VII, č. 1-2. s. 13

způsobené lidmi byly do dvou metrů výšky ještě větší než od degradace neudržovaných omítek v důsledku vlhkosti.

Zajištěním sgrafit a předběžnou konzervací drolících se omítek byl pověřen akademický sochař Jindřich Čapek. Ten byl na Umělecko-průmyslové škole v Praze žákem prof. Celdy (Celestina) Kloučka a na Akademii výtvarných umění studoval u prof. Josefa Václava Myslbeka. Ještě před první světovou válkou jej Centrální komise pro péči o památky ve Vídni jmenovala restaurátorem starých uměleckých památek. Pravděpodobně jako jediný disponoval pověřením pro opravu historických sgrafit. Štýrská sekce konzervátora jej požádala o vyhodnocení sgrafitových památek právě ve Štýrském Hradci.⁴⁶

Konzervaci rozpadajících se omítek provedl několikerým napouštěním fluátem. Po základním zpevnění byly kry omítky se sgrafitovou výzdobou ještě uvolněné od podkladu přitlačeny ke zdi, okraje potom přitmeleny. Když byla omítka přikotvena a sprašující se povrch zpevněn fluátem, bylo možno z povrchu sgrafit sejmout bílý vápenný nátěr nanesený vojenským erárem. Hluboce rytá figurální sgrafita byla na povrchu hladkých ploch potrhána a bylo třeba provést injektáže trhlín. Čištění bylo prováděno za pomoci houby a jemných štětců. Porézní omítka hrubých partií zůstala bez dočištění prachu a nečistot, čímž se zvýraznilo působení dočištěných ploch, které se odrážely od ploch podkladních. Fixováním vyčištěných ploch následně ošetřených fluátem vznikla alespoň představa o původním bohatství renesanční výzdoby. Na několika místech bylo po očištění bílého vápenného nátěru odhaleno sgrafito zcela neporušené, s veškerými jemnými detaily kresby a stínováním i s jemnou bílou vrstvou tvořící světlá obrazů.

Technologicky byla sgrafita provedena tak, že podkladní hrubá vrstva vyrovnala nerovnosti zdiva. Svrchní pečlivě do hladka utažená omítka, začerstva natřená bílým vápenným nátěrem pak sloužila k vyrytí kresby figur a výzdoby. Práce byla provedena po denních dílech odpovídajících jednotlivým výjevům, nikoliv najednou. Po provedení nebyl kontrast mezi hladkou plochou sgrafit a škrábaných ploch příliš velký. Zvýšily jej až nečistoty, které se usadily ve vyškrábané hrubší režné jádrové omítce.⁴⁷

---

⁴⁶ ČAPEK, Jindřich. *Restaurace sgrafit na Míčovně*. Věstník pro ochranu památek, Drobné zprávy. Klub Za starou Prahu, Praha. 1920, roč. VII, č. 1-2. s. 13

⁴⁷ PROCHÁZKA, Viktor; SVOBODA, Jiří. *Míčovna*. Zprávy památkové péče. 1975, roč. 35, č. 1, s. 44, 62, 63.

1.3.3 Sněmovna

Zemské sněmy využívaly sál v křídle Starého královského paláce, které vzniklo přístavbou již za Václava IV., z níž je v současnosti zachováno spodní patro Starých zemských desek. Kolem roku 1500 provedl úpravy velkého sálu Zemské sněmovny Benedikt Ried, ale dnešní podoba pochází z přestavby provedené Bonifácem Wohlmudem v letech 1559 – 1563.⁴⁸

Kromě Staré sněmovny byl někdy pro slavnostní zasedání využíván i Vladislavský sál, jinak určený především pro státní či reprezentační účely císaře a jeho dvora. Na počátku 19. století se potom Zemský sněm přesunul do Thunovského paláce.

Za doby vlády Ferdinanda V. Dobrotivého, ještě před jeho pobytem na Pražském hradě v letech 1848 -1872, pochází i stávající úprava interiéru Sněmovny včetně mobiliáře. Základní vybavení tvoří zlacený trůn⁴⁹ s neogotickou výzdobou pod baldachýnem a sněmovní lavice. Tento stav byl zachován při všech pozdějších úpravách. Neogotická kachlová kamna jsou také o něco starší, datování objevené při restaurování určuje dobu jejich realizace k roku 1836.⁵⁰

V roce 1902 Sněmovna prošla menší rekonstrukcí. Práce vedl zámecký hejtman a zároveň architekt Alphons Zapletal. Bylo třeba opravit opěrné pilíře na východní straně směřující k Ústavu šlechtičen, kde při té příležitosti kameníci vyměnili jednoduché rovné kamenné stříšky za dnešní, obloukovitě prolomené zakončené koulí. U středního okna z místnosti Starých zemských desek na jižní straně středního opěrného pilíře stál původní gotický cihelný komín, který byl zbourán.⁵¹ Zároveň kameníci vyměnili ostění oken Sněmovny pro vysoký stupeň degradace kamene. Původní okna pocházela z renesanční Wohlmudovy etapy a byla provedena z opuky, kdežto nová okna vyrobili z jemnozrnného pískovce. V rámci zásahu došlo i na výměnu velké části portálu vedoucího na Jezdecké schody.⁵² Na závěr byly ve větším rozsahu provedeny nové omítky fasád Sněmovny z východní a částečně i ze severní strany.⁵³ Profilace oken i nových krycích desek pilířů byly zjednodušeny a provedeny historizujícím způsobem.

---

⁴⁸ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. s. 190.

⁴⁹ Na zadní straně trůnu na přičce pod sedadlem vyryt nápis Fecit Jos. Mareda Brandusil ad Albim An. 1836.

⁵⁰ Kamna kachlová opatřena vyrytým datováním 1836, signována Mathyas Geyssler, Ferd. Johann Chodbot et, Jos Teyjzler Alois, Krantvor. Srov.: Archiv Pražského hradu (dále jen APH), fond Karla Fialy, inv. č. 279, Rukopis 167 Sněmovna, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna) ze dne 17. VI. 1926

⁵¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, Rukopis 168 Pod sněmovnou ze dne 10. IX. 1924

⁵² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, Rukopis 167 Sněmovna, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), 10. VII. 1925

⁵³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, Rukopis 167 Sněmovna, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), ze dne 12. VIII. 1926

1.4 Urbanistický rozvoj okolí Hradu

Nejbližšího okolí Pražského hradu a zejména Hradčan se v 19. století naštěstí nedotkly asanační zásahy ani závažnější úpravy komunikačních tras. Nejvíce se tohoto území dotklo rušení barokní fortifikace. Na Pohořelci vznikla na západní části plochy uvolněné zbouráním opevnění zeměbranecká kasárna a na blízkém zachovalém bastionu potom vojenská jízdárna.

Jak se na parcelách doposud zabraných vojenským erárem rozvíjely stavební aktivity, byl proveden průraz podél západního úseku fortifikace, v místech dnešní ulice Keplerovy. K největšímu stavebnímu ruchu došlo na severní straně území, za ulicí Mariánské hradby, což se však samotného území areálu Hradu přímo nedotýkalo. Nejvýraznějším pohledovým zásahem byla realizace Kramářovy vily, postavené v letech 1911 – 1914 podle projektu architekta Bedřicha Ohmanna,⁵⁴ ta vyvolala diskuzi a ostrou kritiku moderních architektů, ale Zámecké hejtmanství do sporů nijak nezasahovalo.

Na západní straně, v blízkém sousedství areálu, vznikla nová ulice U Brusnice,⁵⁵ která zkracuje cestu na Hradčany a k Hradu ze severozápadu a přetíná rozlehlou Lumbeho zahradu rozkládající se nad potokem Brusnicí. Ulice vznikla nově po probourání severní části barokní fortifikace. Ve stejném místě překračovala příkop stará „Strahovská“ cesta vedoucí od Bažantnice podél ohradní zdi⁵⁶ na Nový Svět a k paláci Hložků ze Žampachu a Martinickému paláci. Tato cesta přecházela příkop můstkem a je doložena ikonografickými prameny nejméně od 18. století.⁵⁷ Projekt nové ulice byl součástí návrhu parcelace Lumbeho zahrady z roku 1885. Název ulice U Brusnice nebyl měněn od roku 1910 - 1911, kdy byla ulice založena.

V 18. století byla v prostoru jižně od klasicistního opevnění zřízena zahrada, která bývala označována jako Černínská. Dnes nese jméno někdejšího ředitele pražské polytechniky Josefa Lumbeho, který ji koupil od Eugena hraběte Czernina v roce 1852. V jejím severozápadním cípu byl již dříve, v první třetině 19. století, postaven klasicistní dům čp. 94, který Josef Lumbe koupil spolu se zahradou. Některé prameny však uvádějí jako nového majitele domu čp. 94 a pozemků jeho bratra MUDr. Karla Lumbeho. Zahrádkářská kolonie zaměstnanců Pražského hradu byla do Lumbeho zahrady přesunuta v roce 1926, kdy již byly pozemky připojeny k Pražskému hradu.⁵⁸

---

⁵⁴ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. s. 45.

⁵⁵ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. s. 492.

⁵⁶ Ohradní zeď pochází z doby Rudolfa II.

⁵⁷ Například na perspektivním pohledu na Prahu od J. D. Hubera z roku 1769.

⁵⁸ Zahrádkářská kolonie byla původně umístěna v lokalitě pod Bažantnicí a v jižních zahradách.

Z hlediska c. a k. eráru a Zámeckého eráru byl velmi důležitý dům č. p. 188, ležící již přímo v jeho spravovaném území. První stavba (pravděpodobně ještě z 18. století), odpovídající umístění stávajícího domu č. p. 188, je uváděna již ve zprávě Domovní vyšetřovací komise z roku 1816, která prošetřovala pozemkové machinace na území Horního Jeleního příkopu. Tehdejší přízemní neklenutý objekt patřil c. k. Fortifikacím. Později byl patrně přestavován, ale není zřejmé, kdy přesně a kterým z majitelů, jež se poměrně rychle střídali. V roce 1849 objekt získal Alois Procházka a ještě téhož roku předložil Zámeckému hejtmanství (které mělo i pravomoci stavebního úřadu) ke schválení plány přestavby, jejichž autorem byl stavitel Předák. Starý objekt byl zcela zbořen a povolení obývání novostavby bylo uděleno roku 1851. Pozdější vlastníci s objektem č. p. 188 a pozemky Jeleního příkopu spekulovali a zvyšovali jejich cenu, neboť byl již znám záměr Zámeckého hejtmanství vykoupit všechny pozemky na území Jeleního příkopu a normalizovat vlastnická práva této části severního předpolí. To se stalo roku 1865. V inventarizaci budov zakoupených Zámeckým hejtmanstvím je v podstatě uváděna podoba stávajícího domu (včetně terasy, která nahradila pultovou střechu spodní přístavby domu v roce 1862). Zámecké hejtmanství následně rozhodlo o pronájmu Jeleního příkopu včetně č. p. 188 a přiléhajících objektů s podmínkou, že nájemce uvede příkop do parkové podoby a zpřístupní jej za určitý poplatek veřejnosti. Téhož roku se stal nájemcem Fridrich Pietrzikovský, dvorní zahradník. Smlouva mu byla potom následně prodloužena roku 1875, a to i přes skutečnost, že Jelení příkop nezveleboval. V roce 1910 byl nájem Horního Jeleního příkopu a přiléhajících objektů převeden na syna dvorního zahradníka Dr. Pietrzikovského, který byl filozofem a prodejem ovoce a zeleniny si přivydělával. Nájem č. p. 188 byl vypovězen v srpnu roku 1918, tedy ještě před převratem.⁵⁹

Pronajímány však byly i další pozemky a nemovitosti. Na letní otevřené Jízdárně byla provozována zelinářská zahrada a včelí úly prof. Patzoltem, ve Lvím dvoře pak soukromý Máčkův hostinec.⁶⁰

Urbanistický vývoj v širším okolí Hradu vzbuzoval obavy odborné veřejnosti. Tato problematika je podrobněji zmíněna v následujících kapitolách. Řada volných pozemků, zejména ve fortifikačním obvodu, směrem k Dejvicím, Střešovicím a Břevnovu, vzbuzovaly obavy ze sílícího podnikatelského tlaku na nové stavební aktivity, kterému mělo být zabráněno, jenže regulační plány pro toto území ještě nebyly vytvořeny.

---

⁵⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 249 Rukopis 78, s. 6

⁶⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 249, Rukopis 77, s. 1

2. Pražský hrad po říjnovém převratu a spory o kompetence

Snad pro ochranu Pražského hradu nebo jen z důvodu rotace jednotek na frontě byl koncem první světové války, právě v období převratu ve vojenských kasárnách v klášteře sv. Jiří, dislokován II. pluk tyrolských císařských myslivců (II. Regiment der Tiroler Kaiserjäger).⁶¹ Z dnešního pohledu se jednalo jednoznačně o elitní jednotky určené i pro operace v týlu nepřítele, které byly rekrutovány především z tyrolských horalů.

Již v září 1918 se předsednictvo České obce sokolské radilo o nutnosti vzniku dočasných mocenských složek pro podporu vznikajícího státu, než dojde ke stabilizaci policie a armády (z důvodu přímé vazby těchto složek na monarchii). Dne 28. října 1918 rozhodlo, že pod vrchním velením náčelníka České obce sokolské JUDr. Jindřicha Vaníčka⁶² zformuje takzvané Národní strážce. Jejich prioritním úkolem bude pomáhat s odzbrojením cizích jednotek na území vznikajícího státu a střežit strategické objekty. Tím byly myšleny i kláštery, zámky a archivy, aby nedošlo k vývozu vzácných kulturních a uměleckých předmětů ze země.⁶³

Dne 29. října 1918 dorazilo na Pražský hrad dvacet šest sokolů z jednoty Sokol Hradčany a osm členů České obce střelecké z Vršovic. Po delším vyjednávání se jim podařilo přesvědčit velení II. pluku tyrolských císařských myslivců k dočasné spolupráci a nevměšování se do probíhajících změn. Pluk následně z Hradu odešel o dva dny později.

Národní strážce zajišťovaly pořádek až do počátku prosince 1918, kdy postupně jejich úkoly převzala policie a vojsko.

2.1 Bouřlivé období 1918 - 1919

Pražský hrad byl převzat komisí Národního výboru československého za podpory již zmíněných Sokolů dne 29. října 1918 od zámeckého inspektora Konráda Figera. Národní výbor měl obavy, že při převratu by mohlo dojít k odvozu uměleckých památek z území státu, a tak 28. října 1918 pověřil akademického sochaře Jindřicha Čapka dozorem nad všemi památkami, které jsou v palácích, klášterech a jiných soukromých sbírkách v celých Čechách. Zároveň mu uložil, aby dotčené sbírky prohlédl a sepsal o nich protokol. Měl být také zjištěn jejich stav a zabezpečeno jejich zachování na dosavadním místě.⁶⁴

---

⁶¹ BIEDERMAN, Jan. *Stráž na Hradě pražském*. 1. vyd. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2013, s. 15.

⁶² JUDr. Vaníček byl hned po vzniku ČSR jmenován přednostou výchovného odboru Ministerstva národní obrany a zapojil se do budování československé armády.

⁶³ BIEDERMAN, Jan. *Stráž na Hradě pražském*. 1. vyd. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2013, s. 14.

⁶⁴ Národní výbor československý, pověření pana Jindřicha Čapka č. 13 ze dne 30. října 1918. Za Národní výbor podepsán Dr. František Soukup.

Téhož dne vydal Národní výbor československý první dekret pověřující Jindřicha Čapka a architekta Kamila Hilberta dozorem nad památkami a mobiliářem na Královském hradě pražském. Za jeho zajištění byli osobně zodpovědní přímo Národnímu výboru.⁶⁵ Záhy se na Hrad dostavili Václav Vilém Štech a Zdeněk Wirth, zástupci kulturní komise výboru a zabavili inventární knihy, aby je uchránili před manipulacemi a zcizením. Knihy byly uloženy v trezoru vznikajícího Ministerstva školství a národní osvěty.

Národní výbor potom znovu rozšířil pověření pro správu Pražského hradu dne 2. listopadu 1918 dekretem pro stavitele chrámu Sv. Víta, architekta Kamila Hilberta, aby se spolu se svými spolupracovníky⁶⁶ ujal ochrany a správy nemovitého i movitého majetku na Pražském hradě. Akademický sochař Jindřich Čapek byl pověřen soupisem cenného mobiliáře. Dekret oba pověřoval v období od listopadu 1918 do prosince 1919 správou Hradu.⁶⁷ V první řadě se jednalo zejména o zjištění, zajištění a převzetí majetku c. k. eráru v hradním areálu. V řadě druhé též stavební adaptaci k úředním a obytným účelům.⁶⁸

Architekt Kamil Hilbert byl osobností všeobecně uznávanou širší uměleckou veřejností i odborníky zabývajícími se památkovou péčí. Navíc dlouhá léta působil v Jednotě pro dostavbu chrámu sv. Víta a Hrad velmi dobře znal.

Činnost provizorního Národního výboru byla ukončena 13. listopadu 1918 vyhlášením Prozatímní ústavy a sestavením Ústavodárného shromáždění. Následující den na první schůzi parlamentu byla vyhlášena republikánská forma státu. Současně byla ustavena vláda a jejím předsedou zvolen Dr. Karel Kramář. Na téže schůzi byl zvolen prezidentem republiky Tomáš Garrigue Masaryk.⁶⁹ 16. listopadu 1918 vznikl nový dekret obnovující pověření Hilberta a Čapka vydaný Ministerským předsednictvem a podepsaný Dr. Karlem Kramářem. Současně byl ještě Jindřich Čapek oficiálně pověřen ministrem Školství a národní osvěty Dr. Gustavem Habermanem dekretem⁷⁰ jako znalec pověřený ministerstvem ve věci organizace praktické ochrany památek. K tomu obdržel i plnou moc k úřednímu legitimování. Měl být nápomocen nově vzniklému oddělení ministerstva - Odboru pro otázky musejní a ochranu památek.

---

⁶⁵ Národní výbor československý, V Praze, dne 30. října 1918. Pan Jindřich Čapek a pan architekt Kamil Hilbert se pověřují se dozorem nad památkami a věcmi na královském hradě pražském a jsou v této funkci osobně zodpovědní Národnímu výboru. Za Národní výbor Antonín Němec.

⁶⁶ Spolupracovníci ze soukromé kanceláře architekta Hilberta, zvláště jeho stavitel Karel Lustig.

⁶⁷ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 369, 530/n osv., ze dne 8. března 1919

⁶⁸ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Dopis Dr. Wirtha. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 369, 530/n osv., ze dne 8. března 1919.

⁶⁹ MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 138

⁷⁰ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 1603, ze dne 18. prosince 1918.

Vzhledem k rychlému sledu událostí se Kamil Hilbert musel zaměřit na stavební úpravy částečně zanedbaných interiérů v Jižním křídle Nového paláce s úkolem připravit je pro příjezd prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Prioritně se jednalo o úřadovny Kanceláře prezidenta republiky, byt prezidenta a reprezentační prostory pro státní účely. Souběžně však bylo třeba připravit i ubytovací prostory pro státní návštěvy a úředníky vázané ke Hradu služební přítomností. Je třeba si uvědomit, že část prostor nebyla po desítky let užívána, leckdy sloužila jako depozitář mobiliáře a na komplexní úpravu smysluplného uspořádání prostor prostě nezbyl v tak krátké době čas. Přesto již po čtrnácti dnech od jmenování architekt připravil základní koncepci využití.

2.1.1 Hilbertova koncepce využití Pražského hradu k potřebám státní správy

Protože Kamil Hilbert poměrně dobře znal stavebně technický stav areálu, který svým vybavením naprosto neodpovídal nárokům kladeným na bydlení či provoz úřadů, a zároveň chápal tlak institucí na jeho zapojení do formované struktury státu, vytvořil záhy koncepci využití. Před tím ale musel pečlivě prozkoumat všechny místnosti na Hradě a zorientovat se v technickém zázemí. Jindřich Čapek prověřoval a sepisoval inventář, nábytek a umělecké předměty, které hodlali využít při zařizování.

Za zcela zásadní krok před jakýmkoliv využitím areálu Pražského hradu považoval modernizaci inženýrských sítí. Voda a kanalizace byla zavedena jen v některých částech, stejně jako elektřina. Problematické byly i možnosti vytápění, doposud realizované zastaralými lokálními topeništi.

Stavební práce doporučoval Hilbert provést tak, aby nebyla dotčena stabilita objektů ani historická cena Pražského hradu. Bylo nutné provést úpravu terénu v okolí katedrály, obnovit výdlažbu všech hradních nádvoří, Pražského mostu a přistoupit k opravě památných částí Hradu (Starý královský palác, Tereziánské křídlo atd.)

Pokud by byly tyto rekonstrukční práce na modernizaci inženýrských sítí provedeny, navrhoval využití Pražského hradu v sedmi bodech:

1. jako sídlo prezidenta, včetně jeho vlastního ubytování
2. pro občasnou státní reprezentaci
3. pro občasnou ubytování zahraničních návštěv
4. pro ubytování úředníků nezbytných při provozu prezidentské kanceláře
5. jako kanceláře státní správy

6. jako sídlo hradní správy

7. jako ubytování personálu hradní správy

Pro snazší orientaci v zásadě rozdělil Hrad podle nádvoří a existujících komunikačních tras. Právě schodiště, hlavní a podružná, zcela ovlivňovala možnosti využití, které se značně měnilo proti potřebám císaře a jeho dvora. V koncepci zvláště upozornil na skutečnost, že ač při pohledu na rozsáhlé fasády jednotlivých křídel vzbuzuje Pražský hrad dojem velkého počtu využitelných prostorů, skutečnost je zásadně jiná. Opravdu využitelných prostor s přihlédnutím k moderním požadavkům (jako je větratelnost, přirozené osvětlení atd.) je k dispozici naopak poměrně málo.

Pro sídlo prezidenta republiky zvolil Hilbert druhé patro Jižního křídla obráceného k městu. Komunikačně bylo možno využít dvou hlavních a dvou podružných schodišť. Podrobně zvažoval rozmístění veškerého příslušenství samotné prezidentovy pracovny, jeho nejbližších spolupracovníků a také knihovny. Z velké části bylo možno použít stávajícího mobiliáře. K úřadu měl potom přiléhat osobní prezidentův byt, oddělený několika salony, velkou jídelnou, malou rodinnou jídelnou a dalšími pokoji a ložnicemi. Dále navrhoval v rámci dispozice připojit ještě pokoje pro členy rodiny. Upozorňoval zároveň, že si realizace vyžádá řadu větších stavebních úprav, nutných zvláště pro doplnění hygienického zázemí a soukromého výtahu.

Občasná státní reprezentace měla využívat především dosavadní císařské reprezentační salony v prvním patře pod bytem a pracovnou prezidenta. Doporučoval je ponechat převážně se stávající výbavou a mobiliářem. Do reprezentačních prostor by se vstupovalo Císařským schodištěm z prostoru Matyášovy brány. První část salonů by náležela ještě k prezidentově kanceláři a dalších osm by mohla používat případně i ministerská rada. Pro zlepšení přístupu k velkým sálům (Španělský a Německý sál, dnes Rudolfova galerie) doporučoval v severovýchodním koutě II. nádvoří zřídit nové schodiště.

Ubytování občasných zahraničních návštěv Hilbert navrhl situovat do Jižního a Severního výběžku Pražského hradu. Hlavní oficiální apartmány bylo možno řešit v prvních patrech jen s menšími stavebními úpravami. Třetí patro mohlo posloužit pro ubytování doprovodů návštěv a služebnictva. Další možnost pro realizaci apartmánů viděl také ve východní části Jižního křídla (v místech dnešní Vojenské kanceláře), v prostorech mezi reprezentačními salony a Starým královským palácem. V druhém patře nad nimi by mohlo být další zázemí pro návštěvy nebo další ubytovací prostory. Výhodu viděl v tom, že apartmány v prvním patře jsou honosně vybaveny a ihned k použití.

Pro ubytování některých důležitých úředníků Ministerského prezidia vytipoval byty v prostorech Jižního křídla v sousedství oficiálních úseků kanceláře a pracovny prezidenta nebo

ubytovacích prostor pro návštěvy. Dále také prostory druhého patra Západního křídla. K zařízení těchto bytů navrhoval ve shodě s Jindřichem Čapkem mobiliář a vybavení z hradních zdrojů, které mělo podle jejich odhadu dostačovat.

Pro účely Ministerstva zahraničí doporučil využít tři pater traktu Západního křídla mezi I. a II. nádvořím, kde odhadoval možnosti na téměř sto místností. Kvalitnější mobiliář však mohl postačit nejvýše pro kanceláře přednostů oddělení, ostatní nábytek by se musel pořídit nový.

Pro kanceláře hradní správy navrhl čtyři místnosti v prvním patře na Široké chodbě (tehdejší sklad nábytku) Středního křídla. Byty inspektora hradních budov, podúředníků, sluhů a dalších pracovníků uvažoval v Tereziánském traktu a v různých přízemních prostorech ostatních křídel, dále například i ve Slévárenském dvoře a bývalé slévárně.

Koncepce také zahrnuje poznámku k třetímu patru Jižního křídla, které patrně nebylo definitivně upraveno po požáru v roce 1855. Trámové stropy Kamil Hilbert shledal jako prověšené, nevyhovující a nebezpečné. Před zahrnutím do využitelných prostor bude potřeba provést sondy a případné opravy.

Po splnění základních požadavků bodů 1-7 zbylo v areálu volných několik velkých kuchyní, pekáren, udíren, spížních komor, čeledníků apod., které nebyly vhodné k využití navrženém v řešených základních bodech. Zatím nevyužité prostory zahrnovaly také Španělský a Německý sál (dnes Rudolfova galerie) a obě konírny pod nimi (později Obrazárna a Císařská konírna). Mimo vnitřní Hrad se na území areálu nalézala také Jízdárna, Míčovna, Královský letohrádek a menší budovy v Bažantnici a Královské zahradě. Zcela mimo Pražský hrad byl potom letohrádek Hvězda.

Aby Pražský hrad mohl sloužit určeným účelům, bylo nejprve třeba neodkladně zahájit realizaci kanalizační sítě s přihlédnutím k interiérovému záměru realizace hygienických zázemí. Současně bylo třeba instalovat vodovod, elektrické osvětlení a ústřední vytápění. V předstihu arch. Hilbert doporučil provést bourací a zednické práce pro pozdější osazení výtahů, což by umožnilo plynulé osídlování částí paláce. Zajistit a opravit bylo třeba řadu štukových stropů, provést malířské a čalounické práce apod.

Hilbert jednoznačně konstatoval, že práce je třeba provést takovým způsobem, aby se pracovalo vždy na skupině místností najednou. Proto navrhoval neodkladně provést zaměření úprav a vyhotovit "polírní" plány (prováděcí dokumentaci). Aby takový rozsah prací bylo možno provést, bylo třeba vyzvat více stavitelů, instalačních závodů a malířů. I měsíční odklad považoval za ohrožení možné realizace.

Opravy Starého královského paláce doporučoval, stejně jako nové dlažby nádvoří, provést později, až se poměry uklidní a cena práce se vrátí k normálu.⁷¹

Situaci Hilbertovi zvláště zkomplikovalo nepochopení a nezájem zodpovědných osob, které se neseznámily se skutečným stavem Hradu a bohužel ani s jeho koncepcí využití. Rozhodnutím Prezidia Ministerské rady umístit v hradních palácích kanceláře nových ministerstev a státních úřadů byla promarněna jedinečná šance na systematickou revitalizaci Pražského hradu, která mohla vést od počátku ke vhodnému využití bez pozdějších komplikací. Prezidium bylo totiž, přes veškeré upozorňování, vedeno chybnou představou o prostorových možnostech Pražského hradu. Navíc stěhování probíhalo do určité míry živelně a nesystematicky, nicméně do konce roku 1918 se na Hradě řada institucí nově vzniklého Československa usídlila. Pro příklad lze uvést Prezidium ministerské rady, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo národní obrany, Archiv národního výboru a Kancelář mírové konference.⁷²

Architektonické a funkční řešení interiérů a objektů Pražského hradu připravované architektem Hilbertem vycházelo z přísného stanovení jejich historické a umělecké hodnoty. Základem mělo být dispoziční uspořádání prostor jak z hlediska funkce, tak hierarchie prostor či objektů. Jedině tímto způsobem bylo možno postupovat v souladu se zásadami a metodikou moderní památkové péče, kterou rozhodně architekt reprezentoval, neopomíjeje funkční dispozici vnitřního organismu paláců. Bohužel ovšem tento postup zpomalovalo a omezovalo přesídlování institucí narychlo a mnohdy v podstatě nepromyšleně na Hrad umístěných Prezidiem Ministerské rady. Úřadovny institucí a ministerstev se potom z Hradu stěhovaly do různých jim přidělených paláců v Praze, ale jen postupně a pomalu. Některé funkční okruhy, jako například prezidentův byt či reprezentační prostory, byly dokončeny až po několika letech v druhé polovině 20. let.

Mimo technické problémy s řešením dispozic a využíváním interiéru Hradu se již počátkem roku 1919 začínaly objevovat první kompetenční nejasnosti v otázce, kdo za správu Pražského hradu nese jakou část odpovědnosti.

Jednou z prvních zpráv, ze kterých je možno usuzovat na poněkud nejasnou situaci ohledně správních záležitostí týkajících se Pražského hradu, je dopis Ministerstva financí ze dne 26. února 1919 Ministerstvu školství a národní osvěty ohledně služného pro sochaře Čapka a architekta Hilberta. V první části Dr. Gros v zastoupení ministra financí sděluje, že ono

---

⁷¹ Koncepci zpracoval 12. listopadu 1918 Kamil Hilbert, 16. listopadu Jindřich Čapek.

⁷² MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKES, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 138

ministerstvo proti uzavření smlouvy ani výše platů obou pánů nic nenamítá. Smlouvu na dobu od 1. listopadu 1918 do 31. prosince 1919 schvaluje, ale podle sdělení Presidia Ministerské rady ze dne 18. prosince 1918 č. pres. 3155 podléhá Hrad pravomoci prezidenta republiky. Na základě tohoto sdělení je třeba věc konzultovat s kanceláří prezidenta, které byl usnesením ministerské rady poskytnut úvěr 200 000 korun, ze kterého měli být pánové vypláceni. Přesto Dr. Gros doporučoval vše konzultovat ještě i s Prezidiem Ministerské rady.⁷³

2.1.2 Koncepce uspořádání Stavební správy Pražského hradu

Počátkem března 1919 vznikl na půdě Ministerstva školství a národní osvěty materiál, který navrhoval nové uspořádání Stavební správy hradu. Materiál byl dne 8. března 1919 adresován Prezidium Ministerské rady a za ministra jej podepsal Dr. Zdeněk Wirth.⁷⁴

Dr. Wirth v dopise informoval Prezidium Ministerského předsednictva o stávajícím stavu stavební správy hradu pod vedením architekta Kamila Hilberta a sochaře Jindřicha Čapka. Upozorňoval předsednictvo, že vzhledem k termínu funkční platnosti jejich smlouvy do prosince 1919 bude třeba otázku správy urychleně řešit. Základem řešení pro budoucnost viděl Dr. Wirth vzhledem k uměleckým a historickým hodnotám sídla vlády v řádně organizované Stavební správě Pražského hradu. Ministerstvo školství a osvěty tuto otázku považovalo za nejdůležitější v ohledu organizované ochrany památek v Čechách a zároveň upozorňovalo na fakt, že při řešení v otázkách stavebních i samotného užívání je třeba postupovat v těsné spolupráci se Státním úřadem pro ochranu památek. Nicméně v tomto ohledu nikterak neměla být dotčena administrativní správa Pražského hradu, přidělená Kanceláři prezidenta republiky.

V řešení personálních otázek obsazení hradní správy Ministerstvo školství a národní osvěty hledalo nejvhodnější řešení. Doporučení či návrh vycházel ze skutečnosti, že smluvní poměr architekta Kamila Hilberta skončí v prosinci 1919, a tudíž by bylo vhodné jej od 1. ledna 1920 zaměstnat jako státního úředníka. V návrhu je zmiňováno ponechání tradičního titulu „hradního hejtmana“⁷⁵, ale s rozšířenou působností oproti závazku stanoveného Národním výborem 2. listopadu 1918. Původně dekretem vymezená péče o interiéry Hradu a jejich adaptace pro potřeby úřadů měla tím být rozšířena o stavební a konzervační péči na celý hradní

---

⁷³ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF , inv.č. 74, sign. 294, S 369, č. j. 4451/19., ze dne 26. února 1919.

⁷⁴ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF , inv.č. 74, sign. 294, S 369, č. j. 530/n. osv., ze dne 8. března 1919.

⁷⁵ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF , inv.č. 74, sign. 294, S 369, č. j. 530/n. osv., ze dne 8. března 1919

areál, včetně zahrad a parků. Text poměrně přesně vymezuje všechny hlavní úkoly spojené s obnovou areálu a zahrnuje pod státní správu i povinnosti architekta Hilberta spojené s Jednotou pro dostavbu chrámu sv. Víta a samotnou dostavbou chrámu. Dále i řady mimo hradních objektů dříve v držení c. a k. eráru. Dr. Wirth uvádí v příloze podrobnější seznam:

1. Hradní komplex s opevněním
2. Purkrabství s Daliborkou
3. Chrám sv. Víta
4. Klášter s chrámem sv. Jiří
5. Kostel Všech svatých
6. Letohrádek
7. Míčovna
8. Jízdárna a stáje
9. Císařský špitál
10. Ústav šlechtičen
11. Zahrady: Jelení příkop, bývalá Císařská zahrada a Bažantnice
12. Popř. další soukromé paláce na Hradě, pokud je stát zakoupí
13. Letohrádek a vodovod v Královské oboře v Bubenči
14. Letohrádek Hvězda v oboře libocké
15. Karlštejn
16. Popř. další bývalé královské zámky na venkově, které státu případnou:

Brandýs nad Labem, Buštěhrad, Hostivice, Ploskovice, Zákupy atd.

Ovšem úkoly hradního hejtmána se neměly týkat pouze stavební činnosti a údržby hradního areálu, případně ostatních dříve královských staveb. Jeho neméně závažným úkolem mělo být i odborné zastřešení a dozor nad vědeckým zkoumáním stavební historie a archeologických situací v areálu Pražského hradu. K tomu měl reorganizovat a utřídit hradní archiv.

Aby bylo možno tyto úkoly provádět komplexně, bylo třeba hradní areál a ostatní zmiňované stavby vyjmout z vlastnictví dosavadních rozhodujících institucí, a tím zabezpečit jejich exterritorialitu. To by vyřešilo dle názoru Ministerstva školství a národní osvěty převedení objektů přímo pod Ministerské předsednictvo, které by zároveň opatrovalo potřebné finanční náklady ve formě řádného či mimořádného rozpočtu podle potřeb restaurování a konzervačních zásahů.

V době, kdy se ministerstvo pokoušelo správu areálu Pražského hradu řešit, patřilo např. Purkrabství s Daliborkou, letohrádek a vodovod v Královské oboře pod správu Zemského

výboru. Klášter s chrámem sv. Jiří a Karlštejn obhospodařovala Zemská politická správa a Ústav šlechticů s kostelem Všech svatých patřil původnímu nadačnímu Ústavu šlechticů založeného Marií Terezií. Ústav šlechticů byl zrušen a rozpuštěn až 1. května roku 1919. Od té doby budova sloužila potřebám Ministerstva vnitra.

Předpokládalo se, že převedení správy staveb, inventáře a příslušných stavebních registratur do jedné kanceláře s následným vypracováním potřebných rozpočtů by bylo ponecháno výhradně v Hilbertových rukách, který by zároveň jednal s příslušnými institucemi a organizoval hradní stavební kancelář.⁷⁶

V závěru textu Ministerstva školství a národní osvěty Dr. Zdeněk Wirth upozornil na nutnost rychlého posouzení a převedení zmíněných budov cestou nařizovací Ministerskému předsednictvu, zejména také z důvodů, aby se vše stihlo do 1. ledna 1920.

Návrh byl zpracován velmi podrobně a je nesporné, že jeho autorem byl právě Dr. Zdeněk Wirth, vedoucí Památkového oddělení Ministerstva školství a národní osvěty a jeden z nejdůležitějších představitelů státní památkové péče. Z funkčního a technického hlediska sledoval správnou linii ve smyslu jednoty a exterritoriality celého areálu, který jiným způsobem spravován být nemůže. Areál a objekty by spadaly pod Ministerské předsednictvo a Stavební správa hradu by odpovídala přímo Ministerstvu školství a národní osvěty, jehož by byl hradní hejtman zaměstnancem; tím by byla zároveň zajišťována i otázka systémové památkové péče spadající do jeho kompetence. Na druhou stranu zahrnutí ostatních královských staveb či bývalého majetku císaře znamenalo rozšíření působnosti Stavební správy do takových rozměrů a intencí, že by v podstatě nemohla bezchybně fungovat. Ať již z hlediska spojení tohoto majetku pod jednu instituci nebo řešení řádného rozpočtu.

Řešení jednotné správy areálu Pražského hradu zkomplikovala mediální kritika úprav prováděných v souvislosti s umístěním různých státních institucí v jeho areálu. Dne 8. července 1919 vyšel ve večerníku *Práva lidu* článek s názvem: *Památný Pražský hrad obětí vandalismu*.⁷⁷

---

⁷⁶ V návrhu organizace byla jako příloha II. specifikována náplň práce nebo přesněji úřední povinnosti hradního hejtmana (stavební správy). Jako jeden z podstatných bodů je uspořádání a vedení hradního archivu a registratury, udržování nemovitostí v řádném stavu a provádění stavebních adaptací pro kancelářské a obytné účely. Podstatnější úkoly vymezuje stavební restaurace sešlých partií Hradu a dozor nad vědeckým průzkumem, zvláště potom nad archeologickými vykopávkami. V budoucnosti Stavební správa tyto úkoly skutečně převzala.

⁷⁷ *Večerník Práva lidu*. 1919, č. 28, s. 4.

2.2 Takzvaná Hilbertova aféra

Text článku večerníku Práva lidu nevybíravě a urážlivě napadal architekta Kamila Hilberta i sochaře Jindřicha Čapka, kteří byli dočasně pověřeni správou Pražského hradu. Vinil je z nekompetentnosti v otázkách uměleckých, uměleckohistorických i technických a navíc měli údajně postupovat značně nehospodárně. Otázky týkající se Pražského hradu tehdy vnímala veřejnost dosti citlivě, a tudíž tato obvinění vzbudila všeobecné rozhořčení. Navíc zprávu obratem přežaly i jiné listy, čímž byla tato nepříjemná záležitost mediálně rozdmýchána. Právo lidu postupně zveřejňovalo různá další obvinění ohledně nečinnosti Kanceláře prezidenta republiky a zneužívání hradního majetku k soukromým účelům.

Vzhledem k závažnosti obvinění a rozvíjející se aféře nezanedbatelného rozsahu Kancelář prezidenta republiky okamžitě požádala Ministerstvo veřejných prací a Ministerstvo školství a národní osvěty o urychlené prošetření oprávněnosti tohoto nařčení.

Ministerstvo školství a národní osvěty do komise vyslalo své zástupce Dr. Zdeňka Wirtha a Dr. Václava Viléma Štecha jako představitele jeho Památkového oddělení. Jejich důvody byly zároveň i etické a osobní, protože nevěřili v Hilbertovu vinu a do komise vstupovali s úmyslem věc po právu vyšetřit a jeho jméno očistit.

2.2.1 Vyšetřování kauzy

Předmětem šetření bylo zjištění, zda se článek "Památný Pražský hrad obětí vandalismu" v časopise Večerník Práva lidu č. 153 z 8. července 1919 zakládá na pravdě. Na základě urgentní výzvy Kanceláře prezidenta republiky⁷⁸ ze dne 11. července 1919 sestavilo Ministerstvo veřejných prací a Ministerstvo školství a národní osvěty meziresortní ministerskou vyšetřovací komisi, zda je článek pravdivý a skutečně vznikly nějaké škody. Členy komise byli jmenováni ministerský rada arch. Dr. Josef Piskač za Ministerstvo veřejných prací, za Ministerstvo školství a národní osvěty zemský konzervátor Dr. Luboš Jeřábek, za stejné ministerstvo odborový rada Dr. Zdeněk Wirth a ministerský tajemník Dr. František Blažek za Kancelář prezidenta republiky.

---

⁷⁸ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Protokol č. D 1756 ze dne 23. července 1919. Srov. MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 123

Protože bylo zřejmé, že Právo lidu čerpá informace od někoho, kdo byl detailně s chodem Hradu seznámen (včetně inventárních čísel), přizvali do komise několik původních zaměstnanců Úřadu zámeckého hejtmanství. Byli to lidé znalí hradních poměrů a obeznámení s mobiliářem: bývalý zámecký inspektor Konrád Figer, František Horálek, adjunt Správy Pražského hradu, Josef Grüttner, vrchní klíčník (sloužící 46 let), Antonín Kolařík, dvorní mistr tesařský (sloužící 30 let), Bedřich Jelínek, sluha (sloužící 20 let), Antonín Omcirk, pokrývač (sloužící 13 let). Dále článkem obviněný Jindřich Čapek, akademický sochař, pověřený Národním výborem a později Prezidiem Ministerským rady dozorem nad památkami Hradu a zmocněný Prezidiem Ministerským rady k provedení úprav dle stanoveného programu spolu s arch. Kamilem Hilbertem, jmenovaným pro věci stavební. Přizván byl také jimi pověřený provádějící stavitel Karel Fiala.

Pravomoci komise byly velice široké, mohla povolát kohokoliv, kdo mohl objasnit nějaké skutečnosti. Předseda komise Dr. Josef Piskač rozdělil vyšetřování do tří okruhů. První zahrnoval šetření v okruhu otázek kompetencí a otázek všeobecných. Druhý okruh obsahoval otázky umělecké a uměleckohistorické a třetí náležitosti technické a technickohospodářské. V posledním okruhu bylo možno učinit závěry až po prostudování všech stavebních účtů.⁷⁹ Šetření probíhalo i na místech, kde mělo podle deníku Práva lidu dojít k poškození majetku či mobiliáře.

Protože Právo lidu pokračovalo ve svých nevybíravých útocích, v nichž zpochybnilo kvalifikaci vyšetřovací komise a její objektivitu, aniž by vyčkalo její vyjádření, ohradil se Kamil Hilbert v tisku⁸⁰ a pokusil se vyvrátit obvinění vznesená proti němu a Jindřichu Čapkovi. Zdůraznil, že dekret ze dne 2. listopadu 1918 byl podepsán poslancem Antonínem Němcem, vydavatelem Večerníku Práva lidu, nikoliv tedy neustále zmiňovaným Dr. Karlem Kramářem. Toho noviny napadaly, že si vybral nejlepší kanceláře v Jižním křídle, které ovšem navrhl komisi, která posuzovala využití, sám Hilbert. Popsal svůj návrh využití Pražského hradu. Tento návrh narušilo rozhodnutí Prezidia Ministerské rady o umístění ministerstev, vycházející z mylné představy o počtu využitelných místností na Hradě. Hilbertovi se nepodařilo radu přesvědčit. S nastěhováním úřadů došlo postupně k obsazení místností, podle jeho koncepce určených pro ubytování zahraničních návštěv. Zajímavě popsal poměry využití nejcenějších partií Starého královského paláce; Česká kancelář a Zelená světnice byly používány k sušení prádla. Ke skládce uhlí se používaly místnosti pod Vladislavským sálem (Apelace a jiné). Popel byl sypán na malý dvůr pod ním (Jižní dvorek).

---

⁷⁹ Příští schůze se určuje na den 24. července 1919 v 9 hodin dopoledne. Zpracoval Ing. Miroslav Kroupa.

⁸⁰ *Venkov*, 15. července 1919.

17. července 1919 se Kamil Hilbert obrátil na Kancelář prezidenta dopisem,⁸¹ ve kterém reagoval na prohlášení poškozující čest jeho choti. Bylo tvrzeno, že měla vynášet košíky skla a porcelánu ze skladiště ve Hradě. Poslední dny před příjezdem prezidenta na Hrad, kdy jeho správa zcela selhala a nedostatečně připravovala jeho zázemí, ujala se pomoci s úklidem jeho manželka. Vybírala vybavení pro stolování a kuchyni. Jako svědci jsou uvedeni pan Jan Masaryk a Dr. Jan Laichter. Hilbert žádal, aby byla okamžitě vyslána komise, delegovaná panem kancléřem Dr. Přemyslem Šámalem, která by se přesvědčila v Hilbertově soukromém bytě, zda se zde nachází jakýkoliv kus hradního inventáře. Dále prohlásil, že s okamžitou platností pozastavuje jakoukoliv činnost na Hradě, dokud se nedostane jeho choti plné satisfakce.

Na to navazuje protokol⁸² ze dne 18. července 1919 sepsaný v bytě arch. Kamila Hilberta. Uvádí se v něm, že byla provedena na jeho žádost z nařízení kancléře prohlídka bytu radou Kanceláře prezidenta republiky Dr. Augustem Popelkou a ministerským tajemníkem Františkem Blažkem. Na žádost Kamila Hilberta byl ještě přizván ke komisionálnímu ohledání jeho soukromého bytu vrchní zámecký klíčník Josef Grüttner, který na Hradě sloužil velice dlouho a důvěrně znal veškerý hradní inventář. Komise prozkoumala celý byt s příslušenstvím, kontrolovala, zda se v bytě nenachází nějaká součást inventáře (zvláště nábytek, sklo, porcelán, přístroje, koberce, prádlo atd.).⁸³ Neshledala žádný takový kus. Klíčník Grüttner prohlásil, že v bytě není jediný kus z Hradu a že by jej s jistotou poznal.

V reakci na štvavé novinové články se na hradní správu obracely různé spolky s dotazy a návrhy šetření či řešení. Sochař Ladislav Šaloun, předseda Jednoty umělců výtvarných, nabídl Kanceláři prezidenta republiky znalce v posuzování uměleckých věcí a předmětů.⁸⁴ Další doporučení navrhovalo, aby do vyšetřovací komise byli jmenováni architekti Jan Kotěra a Antonín Engel.⁸⁵

Sdružení pro povznesení znalosti památek se dne 10. října 1919 oficiálně obrátilo na Dr. Augusta Popelku z Kanceláře prezidenta republiky s dotazem na vývoj kauzy. Výsledky šetření stále ještě nebyly zveřejněny, a protože Prahou kolují zprávy, že se část mobiliáře Hradu dostala do soukromých rukou, tak členové sdružení naléhají na svolání schůze, kde by se vše

---

⁸¹ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Dopis Kamila Hilberta. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, S 316/19, ze dne 17. července 1919

⁸² APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, S 316/19 protokol ze dne 18. července 1919

⁸³ Mobiliář měl vždy inventární čísla, např. nábytek vypalovaná, sklo rytá, kovové nádoby vyražená.

⁸⁴ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Dopis Jednoty umělců výtvarných. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, S 314/19

⁸⁵ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, S 314/19

projednalo. Sdružení zároveň dotaz otisklo ve svém periodiku pod titulkem Devastace Pražského hradu.⁸⁶ Na to odpověděl 12. října rada Dr. Weber, že se kauza stále vyšetřuje a dokončení se předpokládá k 15. listopadu 1919.

Vyšetřování však pokračovalo dále až do 19. listopadu, kdy Ministerstvo veřejných prací předalo zevrubnou zprávu⁸⁷ Kanceláři prezidenta republiky. V otázce úprav bytu prezidenta bylo potvrzeno, že jeho rozvržení, stejně jako pracovny, posuzovala a schválila komise za účasti Dr. Alice Masarykové, Jana Masaryka a Dr. Karla Kramáře. Již při prvních úpravách bylo určeno, že jakmile se prezident ujme úřadu a Pražský hrad bude předán do správy jeho úřadu, rozhodne definitivně o jeho úpravách.

Údajně zničené a rozstříhané perské koberce pocházely z kupy koberců nalezených v místnostech pod Vladislavským sálem. Všechny byly velurové a některé poškozené od psů korunního prince Rudolfa. Ty bylo potřeba zastříhnout, ale komise prokázala, že škoda žádná nevznikla. Někteří staří zaměstnanci hejtmanství se nemohli smířit s nástupem nového režimu. I tyto poškozené koberce odpovědný správce skladišť zapřel, stejně jako později i záclony a další vybavení.

Bylo prokázáno manipulování s hradním nábytkem. V prvním případě si odvezlo Ministerstvo národní obrany nábytek z několika salonů v Jižním křídle. Stalo se to v časných ranních hodinách a hradní správa jim nezabránila. Důstojníci si nábytek nechali odvézt do Strakovy akademie. Ministr národní obrany Václav Jaroslav Klofáč o tom nebyl informován, ale na stížnost Jindřicha Čapka nechal okamžitě nábytek vrátit zpět na Hrad. V dalším případě byl z nařízení Kanceláře prezidenta republiky zapůjčen za dozoru sochaře Čapka a inspektora Figera obyčejný nábytek Dr. Horákovi, tajemníku Ministerského prezidia do bytu č. 13 ve Svatojiřské ulici v Bubenči, ovšem pouze do doby, než jeho vlastní nábytek bude přivezen z Vídně. Na všechny kusy byly řádně vystaveny kvitance. Stejným způsobem byl dočasně zapůjčen nábytek pro doplnění vybavení sídla prezidenta na zámku v Kolodějích. Nebylo shledáno žádných nejasností ani v hospodářské stránce provedených prací. Všichni obvinění byli zcela zproštěni viny. Kancléř Přemysl Šámal a stavební rada František Blažek dne 15. února 1920 předali zprávu Tiskovému odboru Ministerské rady.⁸⁸

---

⁸⁶ *Naše památky*. 1919. č. 6.

⁸⁷ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Zpráva z vyšetřování. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 37141 ze dne 29. listopadu 1919.

⁸⁸ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 337/20, ze dne 15. února 1920.

Tiskový odbor potom vydal tiskovou zprávu v Národních listech⁸⁹ pod titulkem „*Vandalism na Hradě*“ se stejným titulkem, pod kterým list kauzu také zveřejnil. List přetiskl dopis ministra Dr. Gustava Habermana s veřejnou omluvou a ujištěním naprosté důvěry jak v ohledech odborných, tak lidských. Kauza trvala více než půl roku a byla velice zatěžující nejen pro neprávem obviněné. Mezi Ministerskou radou, Kanceláří prezidenta republiky a správou hradu probíhala intenzivní korespondence. Všechny útočné články byly analyzovány na stovkách stránek spisů a dopisů. Zúčastněné instituce kauze přikládaly vysokou důležitost, ač se nejednalo o přímý útok na prezidenta, ale spíše na prvního ministerského předsedu Dr. Karla Kramáře, který byl mimo jiné předsedou strany Československé národní demokracie.⁹⁰

Hrubá nevybíravost a útočnost novinových článků bohužel vedla k Hilbertově definitivní rezignaci. Dr. Kamil Hilbert se po své rezignaci na úkoly spojené s úpravami Hradu v červenci 1919 v areálu Pražského hradu věnoval již pouze dostavbě katedrály sv. Víta.⁹¹

Jindřich Čapek v následujících letech stále pracoval pro Kancelář prezidenta republiky. Zabýval se především inventarizací a restaurováním movitých sbírkových předmětů.⁹² Karel Fiala požádal ministerského radu Františka Blažka o přijetí do Správy Pražského hradu, v čemž mu bylo vyhověno.

2.3 Stanoviska odborné veřejnosti k úpravám a využití Pražského hradu

Odborná a kulturní veřejnost sledovala pozorně chystané úpravy a dění na Pražském hradě. Jisté znepokojení přinesla i mediální kampaň, která vedla k rezignaci architekta Kamila Hilberta. Hilbert byl veřejně známým odborníkem s citem pro obnovu památek v duchu moderního ochranářského přístupu, a jako takový byl uznávanou autoritou zaručující vhodný a správný postup v obnově hradního areálu. O Pražský hrad pečovala nadále Kancelář prezidenta republiky a jí podřízené Zámecké hejtmanství společně s Ministerstvem veřejných prací a Ministerstvem školství a národní osvěty vykonávajícím památkovou péči. Vláda deklarovala maximální snahu o vhodnou péči o všechny umělecké historické památky, stejně tak o Hrad, a úsilí zachovat jej beze změn. Ovšem rozruch způsobilo angažování stavebního rady architekta

---

⁸⁹ *Národní listy*, 28. února 1920

⁹⁰ Pověřovatelé Hilberta a Čapka za Národní výbor v roce 1918 byli postupně tři příslušníci Sociálně demokratické strany ministři dr. František Soukup, Gustav Haberman a vydavatel Práva lidu poslanec Antonín Němec

⁹¹ MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKESŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 123

⁹² APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. 95 S 694 Akademický sochař Jindřich Čapek, Pracovní náplň. Honoráře 1919 – 1922

Ludvíka Láblera, někdejšího asistenta Josefa Mockera, představitele puristického přístupu k obnově památek. Architekt Lábler byl jmenován do vedení správy hradu Ministerstvem veřejných prací a časem se ukázalo, že obavy, které to vzbudilo, nebyly naplněny.

Nastávající úpravy doprovázející změnu historického sídla císařského veličenstva na sídlo prezidenta a centrum nového demokratického státu povzbudily nejen odbornou, ale i laickou veřejnost k formulování názorů na budoucnost Pražského hradu. V mnoha případech jde o myšlenky a názory nadčasové, které mnohdy zůstaly nedořešeny.

2.3.1 Archeologická komise České akademie věd a umění

Hlavním důvodem ustavení stálé Archeologické komise České akademie věd a umění v roce 1893 byla snaha posílit památkovou péči v rámci Českého království. Tato vědecká instituce položila pevné základy archeologie, dějin umění a architektury. Její vědeckou základnu tvořili čeští historici umění Karel Chytil, Karel Mádl, Antonín Podlaha, Bohumil Matějka, Jan Koula a další. Systematické mapování a výzkum uměleckých a architektonických památek byl souhrnně publikován v Soupisech památek historických a uměleckých.

Archeologická komise, zastoupená Karlem Chytillem a Antonínem Podlahou, zaslala 7. listopadu 1919 Kanceláři prezidenta republiky pamětní spis o Pražském hradě.⁹³ Ve skutečnosti se jednalo o promyšlenou koncepci, jejímž cílem bylo upozornit Kancelář prezidenta republiky, že je třeba věnovat péči nejen stavební a restaurátorské obnově areálu, ale také s ní úzce spojené systematické výzkumné vědecké činnosti a dokumentaci na potřebné úrovni.

Obě instituce si korespondenci několikrát vyměnily, finální podoba pamětního spisu pochází z 3. ledna 1920 a byla doplněna fotografickou dokumentací cenných celků a detailů vladislavské části Starého královského paláce Pražského hradu. Archeologická komise se původně zajímala o tyto partie z výzkumných důvodů v souvislosti s uvažovanou záchrannou akcí, protože stav některých partií byl již téměř havarijní.

V pamětním spise tedy Archeologická komise České akademie věd a umění z ledna 1920 logicky navázala na své předválečné aktivity, které měly vést k restauraci paláce. Jak je ve spise specifikováno vzhledem k všeobecnému zájmu o Pražský hrad, stupňovanému novými poměry a projednávání jednotlivých případů probíhajících úprav jak v odborných kruzích a komisích, tak veřejností (dozvuk Hilbertovy aféry), chtěla předejít nevhodnému postupu

---

⁹³ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 777, 1324/1919.

obnovy. Závažnost a důležitost celé záležitosti vedly Archeologickou komisi, doposud se zabývající Vladislavským křídlem, k rozšíření vědeckého zájmu na celý areál Pražského hradu.⁹⁴

Tematicky byl zájem Archeologické komise o tehdejší Hrad rozdělen do několika okruhů, které předznamenávaly budoucí schéma a okruhy odborných diskuzí a debat.

První záležitostí bylo využití a úpravy Hradu. Po převratu a osamostatnění státu došlo k novému oživení tím, že se stal Hrad opět sídlem „vladaře“ a některých vládních úřadů. To se naštěstí nedotklo ve větší míře Starého královského paláce či jeho vladislavské partie, pomineme-li umístění některých úřadoven v druhém a třetím patře Západního křídla paláce (stejný stav zachován dodnes, partie byla již tehdy oddělena stavebně). Komisí bylo upozorňováno, aby se toto zmiňované oživování nerozšiřovalo do těchto starších partií, kde sice v minulých stoletích sídlily zemské úřady, ale je třeba je pro budoucnost zachovat jako celek i s fragmenty mobiliáře a jinými pozůstatky po činnosti těchto úřadů. Archeologická komise chtěla zahájit v co nejkratší době průzkumy Starého paláce.⁹⁵ Nežli však bude v návaznosti na průzkumy připraven program konzervace paláce, bylo doporučeno provést urychleně restaurování severní palácové fasády. Z hlediska stavu ohrožených exteriérových ploch byla poškozena nejvíce a hrozila ztráta originálního architektonického členění. Sgrafitová výzdoba byla zachována již jen ve fragmentech a některé kamenné partie byly na hranici statických možností.⁹⁶ Dále se komise rozhodně vyslovila zcela proti nesmyslným úvahám na téma zbourání přechodu na Královskou oratoř, mostní stavby mezi katedrálou a palácem. Opačný názor zaujala komise v případě dřevěné chodby na jižní straně Vladislavského sálu, kterou z požárních důvodů zbourat doporučila. Podle odborného posouzení se jednalo o konstrukci novodobou a bylo by podle názoru představitelů komise vhodnější obnovit ochoz na dochovaných krakorcích.

Jednoznačně vyjádřenou tezí konzervačních postupů nejen v rozsahu Vladislavského paláce, ale i celého areálu Pražského hradu, byl požadavek respektování starých stavů architektury a jejich zachování. V souvislosti s novými nálezy v rámci stavebních a terénních prací by měl být samozřejmý požadavek na nové výzkumy. S realizovanými pracemi měl souviset plán oprav dle potřeb a na základě předběžného výzkumu. Zárukou kvality a

---

⁹⁴ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 61/20 1920, s. 1.

⁹⁵ Průzkumy byly již povoleny rozhodnutím Kanceláře prezidenta republiky ze dne 12. srpna 1919.

⁹⁶ Například fiály opěrných pilířů severní fasády, poškozené ještě požárem 1541, hrozily zřícením.

odbornosti dokumentace měly být osoby mající tyto stavební práce v rukou.⁹⁷ V pamětním spisu je formulován požadavek týkající se zachování movitého vybavení interiérů nejen uměleckých děl, ale i všech předmětů starších padesáti let. V zájmu zachování mobiliáře vznikla potřeba pro lepší správu vytvořit soupis veškerých předmětů inventáře.

Všechny výkopy a stavební práce prováděné v exteriéru i interiéru Pražského hradu by měly do budoucna počítat s tím, že je třeba všechny objevy ohledat, zaměřit a zakreslit či zanášet do tzv. „journalu“ – tedy stavebního deníku. Ten by měl být potom postupně publikován v orgánu Archeologické komise, v Památkách archeologických, aby se badatelé i širší odborná veřejnost s výsledky průzkumů mohli průběžně seznamovat.⁹⁸

Další samostatnou problematikou byly úpravy a využití zahrad. Skutečnost, že byl Pražský hrad obklopen prstencem zahrad, vyjma části při Hradčanském náměstí, byla odborníky vnímána a popsána jako „zvláštní a téměř výjimečná vlastnost areálu“, kterou je třeba zachovat. Co se týkalo objektů v Královské zahradě, lze citovat Antonína Podlahu: „*co bylo dříve k dispozici panovníku, jeho dvoru a jeho hostí, nechť poslouží prezidentovi republiky a jeho okolí, aniž by byl příliš omezován přístup obecnstva, zejména při letohradu, kterýž navštěvníku a badateli býval vždy přístupným*“.⁹⁹ Také radikální úpravy interiéru Královského letohrádku provedené v polovině 19. století arch. Bernhardem Gruebrem (1845) s výzdobou sálu v patře pod vedením Christiana Rubena (ve spolupráci s malíři Lhotou, Svobodou, Trenkwaldem) by bylo dobré ponechat, protože jejich odstranění by nebylo v souladu s postupy péče o památky. Architektuře a subtilní výzdobě Královského letohrádku měla být věnována stavební a konzervační péče.

Radikálnější byl názor Archeologické komise na propojení Horního a Dolního Jeleního příkopu. Jedním z důvodů návrhu odstranění tereziánského valu a jeho nahrazení mostem bylo i zpřístupnění obou Jeleních příkopů, které by mohlo případně uspokojit veřejnost, nebude-li Královská zahrada případně zpřístupněna v takové míře, jak se očekávalo. Pro lepší propojení jižních zahrad s Jelením příkopem bylo doporučeno zajistit pozemky v tzv. starém ravelinu (č. 45 a 46). Tento prostor byl Zámeckým hejtmanstvím v roce 1834 propůjčen ředitelství Klárovu ústavu slepců.¹⁰⁰ Z obdobných důvodů bylo doporučeno získat Lumbeho zahrady, které by

---

⁹⁷ Archeologická komise předpokládala kvalifikované vedení architekta Kamila Hilberta, který však již abdikoval v roce 1919.

⁹⁸ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 61/20 1920, s. 2.

⁹⁹ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 61/20 1920, s. 3.

¹⁰⁰ V roce 1900 Klárovu ústavu pozemky císař František Josef I. věnoval. V současnosti se jedná o objekt č.p. 192 na Opyši.

přirozeně ukončily Jelení příkop na západní straně a zároveň poskytly prostory pro stavby administrativních budov. Úpravy zahrad by podle Archeologické komise měly být svěřeny nejlépe odborníkovi na starou architekturu, znalého zahradních úprav s dostatečnou zkušeností.

V otázce „okresu zámeckého“, tedy vnitřního areálu, byly názory poněkud obecnější. Řada domů v majetku státu i soukromníků vyžadovala rozsáhlejší údržbu, ovšem za podmínky posouzení vhodnosti opravy a udržení malebnosti parteru. Významnější otázkou byla oprava a využití Jiřského kláštera. V době vzniku pamětního spisu byl objekt častěji označován jako svatojiřská kasárna, ač byla již od roku 1918 nevyužitá. Bude třeba zvážit, zda mají i v budoucnosti sloužit armádě, což by pro veřejnost byla újma. Zmíněno je i bezpodmínečné ponechání Starého probošství,¹⁰¹ jako kvalitního dokladu barokní architektury, a Zlaté uličky, jako dochované oblasti nejskromnější výstavby v areálu.

Z hlediska širšího okolí Hradu, směrem k Dejvicím, Střešovicím a Břevnovu, byla zejména ve fortifikačním obvodu řada pustých a opuštěných ploch. Již tehdy hrozilo zneužití těchto parcel, a nejen těch spojených s fortifikací, ke spekulacím a bezuzdnému stavebnímu podnikání. Aktuálně byl tento spekulantský (developerský) záměr spojován s Lumbeho zahradou a volnými parcelami na Břevnově a Střešovicích.¹⁰² Z hlediska významu Pražského hradu bude při budoucím stavebním podnikání třeba přihlížet k jeho pohledovým kvalitám, neméně tak k téměř dostavěné katedrále. Tato omezení jsou v zájmu plánování Velké Prahy, ale je třeba řešit situaci komplexně v rámci jednotného programu, aby nevznikly jen jednotlivé nahodilé okrsky. Problematika byla takové šíře, že se komise necítila být k řešení povolána a tedy jen na záležitost poukazovala.

Posledním bodem pamětního spisu byl letohrádek Hvězda s oborou. Stejně jako bubenečská obora i letohrádek Hvězda náležel původně k zámeckému majetku a v roce 1919 byl již ve velmi špatném stavu.¹⁰³ Ve spisu je zmiňován havarijní stav krovu a důrazné upozornění, že hrozí nebezpečí z prodlení. S vědeckým průzkumem a dokumentací mělo být postupováno v případě staveb mimo hradních stejně jako v hradním areálu. Za Archeologickou komisi České akademie věd a umění podepsali pamětní spis předseda prof. Karel Chytil a hlavní referent Dr. Antonín Podlaha. Kancelář prezidenta republiky prostřednictvím stavebního rady Dr. Blažka potvrdila dopisem z 26. listopadu 1919 přijetí pamětního spisu a zároveň

---

¹⁰¹ Staré probošství bylo původně do roku 1915 určeno k demolici.

¹⁰² Byly tam aktuálně plánovány stavby domů pro státní úředníky a vojenské důstojníky.

¹⁰³ Tehdy nebyly majetkové záležitosti zdaleka dořešeny ve smyslu toho, co bude spravovat Kancelář prezidenta republiky.

Archeologickou komisi ubezpečila, že bude na její dobrozdání v budoucnu plně brán zřetel. Materiál byl využit pro plánování obnovy areálu, i když ne zcela důsledně.

2.3.2 Anketa O úpravě Pražského hradu pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění

První veřejnou debatou vyvolanou zneklidněním odborné a kulturní veřejnosti zprávami o dění na Hradě byly anketa O úpravách na Pražském hradě uspořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění. Veřejné jednání vzbudilo obrovský ohlas a účast širokého spektra veřejnosti. Jednání se zúčastnili zástupci vlády, ministerstev, vědci, umělci, spisovatelé, architekti, technici, představitelé odborných klubů a společností. Připojili se tak k trvalému úsilí České akademie věd a společně dali najevo, že na počátku státní samostatnosti považují vztah k Pražskému hradu za ukázkou úrovně památkové péče.

První schůze proběhla 28. listopadu 1919 v Klementinu. Předseda Kruhu prof. Karel Chytil zahájil jednání schůze zevrubným úvodem o historii Pražského hradu a jeho užívání. V těchto úvahách zmínil poslední snahu o provedení rekonstrukce Starého královského paláce. Roku 1905 se objevila otázka možných přístupů ke konzervaci dvou srovnatelných hradních památek – hradu Wawelu v Krakově a Pražského hradu. V případě Wawelu byly příčiny opravy hlavně politické a byla značně podporována přímo císařem Františkem Josefem I. K obnově hradu bylo přistoupeno způsobem generální rekonstrukce a poměrně radikálně, jak naznačuje Karel Chytil: „*Ale oč byl Wawel více přestavbami znešvařen a zanedbán, o to byla vnější i vnitřní úprava složitější a nákladnější*“.¹⁰⁴ Oprava Wawelu měla být poučením, ale do jisté míry inspirací pro plánované zásahy na Pražském hradě.

V roce 1907 se podle jeho názoru stavěla Centrální komise ke snahám o kompletní rekonstrukci Starého královského paláce opatrně a doporučila nejprve věnovat pozornost nejpoškozenější vnější partii. Prof. Chytil stanovisko zpětně znovu kritizoval s poukazem na důsledky otálení s rekonstrukcí, jež vedlo až ke stávajícímu stavu paláce po dalších dvanáct let.

V reakci na údajně liknavý postup vídeňské Centrální komise prof. Chytil uvádí: „*Dnes, kdy vláda našich věcí se k nám vrátila, jest otázka jiná. Máme zde možnost, kterou měli Poláci*

---

¹⁰⁴ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v r. 1919 atp., S 175/20, s. 1

*již za vlády rakouské, máme zde volné pole, ale nejen to, máme zde i povinnost věc uspořádat a vyřidit pro nás, aby výsledek vyhovoval našim přáním.*¹⁰⁵

V dalších bodech programu pro úpravy areálu a okolí se prof. Karel Chytil přidržel některých témat, která již zpracoval v rámci Archeologická komise České akademie věd a umění v pamětním spise o Pražském hradě ze 7. listopadu 1919.¹⁰⁶ Znovu zdůrazněným požadavkem přítomné odborné obce bylo ponechání přechodu na oratoř s tím, že v budoucnu nebude problém tereziánskou podobu chodby upravit do vhodnějšího stavu. Zabránit bylo třeba veškerým snahám o nepodložené zvýšení přílehlajícího vřetenového schodiště, památky z doby Karla IV. Zdůrazněn byl požadavek zachovat veškeré historické úpravy až do vzniku celkového restauračního programu. Práce by se měly především zaměřovat na zvýšení požární bezpečnosti objektu (Starého královského paláce). Důležitou součástí ochrany areálu mělo být zachování opevnění, a zvláště věže Daliborky, protože jsou posledními zbytky středověké podoby Hradu. Poprvé se na veřejnosti v jeho projevu objevila myšlenka na úpravu dnešního IV. nádvoří, které tehdy tvořilo spíše technické zázemí, ač to byl sousední vstup do Hradu v blízkosti I. nádvoří, vnímaného jako hlavní vstup do areálu. Návrh měl však zachovat malebnost prostředí a jednoduché kašny doplněním vhodné zeleně. Prof. Karel Chytil uzavřel svůj příspěvek konstatováním: „*Pražský hrad má všechny dobové vrstvy zachovány od Přemyslovců, ba polohu svou od pravěku. Jeho stavební vývoj je ukončen, budoucnosti zbývá jen úprava. Ale pro budoucnost je Hrad úhelným kamenem, nejen stavebním, ale i ideovým, kulturním i politickým*“.¹⁰⁷

S tématem využití zahrad obklopujících Pražský hrad navázal na prof. Karla Chytila Dr. Karel Guth. Podle jeho názoru je třeba zahrady dělit do tří okruhů na Rajskou, Královskou a Jelení příkop. Starší, případně středověké zahrady či jejich doklady se nezachovaly, stejně jako zahrady Rudolfa II. O architektonické zahradě je možné mluvit v druhé polovině 17. století, kdy se objevuje v Rajské zahradě Matyášův trubačský pavilon. Zachovaly se i zbytky tereziánské úpravy, později však přeměněné na anglický park. V současnosti je část zahrady rozparcelována na zahrádky. V případě, že by byly k Rajské zahradě připojeny parkány a

---

¹⁰⁵ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v listopadu r. 1919 atp., S 175/20, s. 5

¹⁰⁶ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v r. 1919 atp., S 777, 1324/1919

¹⁰⁷ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v listopadu r. 1919 atp., S 175/20, s. 9

některé další zahrady, třeba Thunovská, vznikla by na jihu Pražského hradu celistvá zahrada.¹⁰⁸ Řešení této velké jižní zahrady by bylo žádoucí svěřit modernímu architektu, schopnému zachovat historické fragmenty vývoje a začlenit je do nové koncepce zahrad.

Královská zahrada založená Ferdinandem I. Habsburským v roce 1534 je významná jak svými malebnými architektonickými památkami, tak výhledy na Hrad ze severní strany, odkud ještě nejvíce připomíná pozdně středověkou pevnost. Dr. Karel Guth připomenul stav Královského letohrádku a Míčovny, jejíž sgrafitovou výzdobu se sice podařilo sochaři Jindřichu Čapkovi v posledních letech války zachránit, ale jinak stavba dál chátrá a navíc je dokladem škod způsobených c. a k. rakousko-uherskou armádou. Tou byl především zasažen interiér objektu. Muzeum či depozitář si v Míčovně Dr. Karel Guth nepřál, naopak za vhodné využití považoval její budoucí určení pro reprezentační účely. V případě Letohrádku zastával stejný názor jako Archeologická komise včetně požadavku na zachování malířské výzdoby.

Výrazný názor zastával Dr. Karel Guth i v případě Jeleního příkopu, na který správně nepohlížel jako na zahradu či park, ale v první řadě jako na součást fortifikačního systému. Prašný most, respektive val vzniklý během tereziánské přestavby, považoval stejně jako řada jeho kolegů za hodný okamžitého odstranění. Navrhoval, aby byl val odtěžen a nahrazen moderním architektonicky řešeným mostem.¹⁰⁹ K novému mostu Karel Guth poznamenal: „*Je samozřejmo, že je třeba, aby tyto úkoly řešil moderní umělec pietně šetřící dochovalé, veřejná soutěž dá možnost vybrati z dobrého nejlepší*“.¹¹⁰ Svůj příspěvek uzavřel poznámkou k Jízdárně, kterou kupodivu navrhl upravit na kryté hřiště pro velké sportovní slavnosti.

S několika úvahami k tématu vnitřního hradního okrsku se připojil Dr. Václav Wagner. Mluvil o Svatojiřském klášteře, jeho opravě či využití, a pronesl ostrou kritiku způsobu opravy baziliky provedené Františkem Machem. Ta byla opravena před více než dvanácti lety, ale zdivo zůstalo stále zčernalé. Ve svém příspěvku obohatil také seznam argumentů proti zbourání Starého probošství (naposledy řešeno v roce 1915). Jeho hodnota není jen v nezanedbatelných architektonických kvalitách, ale také v tom, že „zakrývá Krannerovu a Mockerovu neogotickou dostavbu katedrály“. Mimo jiné tvoří drobné měřítko Starého probošství protiváhu grandiózní katedrály.

---

¹⁰⁸ Myšlena východní partie od Rajske zahrady dnes nazývaná Jižní zahrada.

¹⁰⁹ Netušil, že ve valu je skryt původní renesanční most. Odtěžení takového množství materiálu valu bylo i v té době daleko za hranicí relevantních možností.

¹¹⁰ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v listopadu r. 1919 atp., S 175/20, s. 9

Z širšího urbanistického pojetí území Hradčan zmínil Dr. František Xaver Harlas pohledové kvality panoramatu Hradu v rámci historického vývoje, zaznamenaného očima umělců v pohledech a vedutách. Za velmi podstatnou otázku považoval právě ochranu pohledových kvalit, která ovšem musí nutně souviset s omezováním stavebních aktivit a potažmo se stavebním podnikáním v okolí vůbec. Jako typický příklad negativního a nevhodného narušování blízkého okolí kritizoval stavbu tzv. Rožánkova domu č. p. 607 – III¹¹¹ na úpatí Hradu v prohlubni Brusnice a Jeleního příkopu. Dům zde ruší svou prázdnotou a šablonovitým charakterem architektury: „*v chobotu serpentiny trčí Rožánkův dům jak vykřičník barbarského nedbaní požadavků pravé kultury*“.¹¹² Další problematickou stavbou byl Velflíkův dům a domy ve Valdštejnské ulici.¹¹³ Hlavní nebezpečí spatřoval v případném zvyšování stávající zástavby, které by vedlo k zániku pohledů a průhledů z Malé Strany na Hrad. Možnou ztrátu malebnosti spojil i s regulací Vltavy a úpravou nábřeží. Stejně jako mnozí před ním poukázal na nutnost zabezpečit okolí areálu i porízením některých pozemků v sousedství jako např. Lumbeho zahrady či pozemky na Mariánských hradbách. Vyzval správu Hradu i přítomné k ochraně Ořechovky a Hanspaulky s ohledem na pohledové kvality Hradčan. Svůj příspěvek směřovaný především na pohledové kvality Pražského hradu uzavřel kritikou tereziánské přestavby architekta Antonína Haffeneckera a stavitele Antonína Kunze.¹¹⁴ Zvláště přestavbě vytkl zakrytí pohledů na katedrálu a některé objekty v centrální části.

Posledním příspěvkem bylo vystoupení zástupce Ministerstva školství a národní osvěty Václava Viléma Štecha. Prohlásil, že o Hrad se stará Kancelář prezidenta republiky a jí podřízené Zámecké hejtmánství společně s Ministerstvem veřejných prací a Ministerstvem školství a národní osvěty. Vláda považuje za samozřejmé pečovat o Pražský hrad tak, jako o všechny naše umělecké historické památky a zachovat jej beze změn. Ministerstvo se také staralo o vybavení Hradu novým mobiliářem i uměleckými předměty, především obrazy, protože zde nebyl zastoupen žádný nový československý obraz. Toto shrnutí zakončil subjektivně, jak řekl - pouze za sebe. Prohlásil, že zcela nesouhlasí s Dr. Karlem Guthem: „*aby fresky školy Rubenovy byly v Belvederu ponechány – jsou to díla studeného akademického*

---

¹¹¹ Dům stával vedle ostré zatáčky Chotkovy ulice ve východním ústí Dolního Jeleního příkopu. V jeho bezprostředním sousedství byl umístěn v roce 1960 pomník nazvaný „Český lev“ od bratří Josefa a Emanuela Maxových vytvořený roku 1852. Pomník, někdy také nazývaný Kamenný strážce Pražského hradu, přežil i zbourání tzv. Rožánkova domu v 60. letech, kdy musel ustoupit rozšíření silnice

¹¹² APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v listopadu r. 1919 atp., S 175/20, s. 11

¹¹³ Patrně se jednalo o dům na místě novobaroční vily čp. 151, v roce 1915 prodaný Dr. Velflíkovi. Po roce 1923 zbořen a postaven současný objekt. Mohlo by se jednat i o č. p. 152, který byl také od roku 1915 ve vlastnictví Dr. Velflíka. V objektu dnes sídlí ambasáda Belgie

¹¹⁴ V tu dobu byl pozapomenut císařský a královský architekt Niccolo Pacassi autor přestavby Pražského hradu.

umění, suchá mrtvá, už při svém vzniku a že se v nich projevuje c. k. rakouský duch...“.¹¹⁵ Tento dekorativní způsob malby historizujícího typu se dle jeho názoru do slavnostního sálu prvního patra Královského letohrádku nehodil. Žádal sice jejich odstranění, ale v podstatě navrhoval jejich sejmutí a uložení v nějakém muzeu.

Na první schůzi Ankety O úpravě Pražského hradu pořádané Kruhem pro pěstování dějin umění, která proběhla 28. listopadu, navázala schůze 5. prosince 1919 opět konaná v Klementinu.

Zahájil ji prof. Karel Chytil a na úvod shrnul závěry minulé sešlosti konstatováním, že ve stanoviscích minulé schůze Kruhu převládlo stanovisko „zachovávací“, tedy postup konzervačního přístupu k areálu Pražského hradu. Upozornil zúčastněné, aby byl kladen důraz i na drobnosti a jednotlivosti, které v široké látce a mnohovrstevném tématu podávaného z různých úhlů jednotlivými řečníky mohou zanikat.

Jako první vystoupil kanovník Metropolitní kapituly u sv. Víta Dr. Eduard Šittler s příspěvkem k otázce dalšího eventuálního obsazování Hradu státními úřady. Podle jeho názoru další přepřehování Pražskému hradu neprospívá a snižuje jeho archeologickou, historickou a uměleckou hodnotu i význam pro celý český národ.¹¹⁶ Umístění úřadů ministerstev jej však nepoškozuje jen z uvedených hledisek, ale i stavebně, nevhodnými úpravami a předělováním dochovaných interiérů. Upozorňuje také na velký automobilový provoz v areálu, který bezpochyby souvisí s usazenými úřady. Provoz ohrožuje i stavební stav areálu a zvláště může vést k poškození Bílé věže a klenby Vladislavského sálu.¹¹⁷ Pro srovnání uvádí situaci kaple (rotundy) sv. Martina na Vyšehradě, která byla provozem nákladních vozů významně poškozena. Také mu vadí, že proti dřívějším obdobím narostlo na nádvořích množství lidí navštěvujících Hrad, kde teď panuje „*shon jak na tržišti*“. Tento enormní nárůst návštěvníků viděl především v přítomnosti ministerských úřadů a považoval tento stav za nepřijatelný, protože je na Hrad třeba nahlížet jako na místo především duchovní a spojené s českou státností. Na závěr žádal, aby se těmto problémům věnovala pozornost. Zlepšení by

---

¹¹⁵ APH, Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, č. j. 61/20 1920, s. 13.

¹¹⁶ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., S 175/20, str. 3

¹¹⁷ V té době byla klenba sálu ze statického hlediska skutečně velmi choulostivá. Žebra klenby byla vynesena do krovu několika stovkami táhel a kápě rozrušeny trhlinami. Na jižní straně byla klenba dokonce v jednom poli oddělena od obvodové zdi mezerou širokou několik centimetrů.

mohlo nastat cestou rozumných opatření, jako třeba nařízením jízdního řádu „*aby vehikly na Hradě jezdily pomalým tempem*“.¹¹⁸

V reakci na kanovníkovu kritiku prof. Karel Chytil připomněl, že při minulé anketě prof. Karel Mádl poukazoval na potřebu k jednání přizvat zástupce úřadů majících Hrad na starosti. Minule Dr. Václav Vilém Štech uvedl, že Hrad je ve správě Kanceláře prezidenta republiky, Ministerstva veřejných prací, Ministerstva školství a národní osvěty a snad i ministerstev tam dočasně usídlených. Podle prof. Karla Chytila je na čase, aby se odborná veřejnost začala zabývat otázkou, jakému účelu má Hrad sloužit, až ministerstva odejdou.

Těžko však určit využití Hradu předem, o tom bude třeba rozhodnout až v průběhu času, jak k tématu konstatoval: „*neví-li se rady, řekne se při takové příležitosti nejčastěji muzeum.*“¹¹⁹ V otázkách hradních úprav odmítá následování dřívějších doporučení vídeňské Centrální komise a Maxe Dvořáka. V souvislosti s naplněním funkce Pražského hradu zopakoval myšlenku, že: „*Hrad je sám sobě svým vlastním účelem a že žádný účel praktický nesmí mítí podstatného vlivu na zevní jeho podobu, nanejvýše nějaké změny vnitřní*“.¹²⁰ Poté prof. Chytil vyzval přítomné zástupce hradních úřadů, aby se k uvedeným myšlenkám a využití Hradu vyjádřili.

Ministerský rada Dr. Josef Piskač k tomu uvedl, že Ministerstvo veřejných prací postupuje ve shodě s Kanceláří prezidenta republiky. V době po převratu byla v Praze taková nouze o místa a budovy, kam by bylo možno nově vzniklá ministerstva a státní úřady umístit, že bylo třeba sáhnout i po hradním areálu. Proto zde mimo kanceláře a bytu prezidenta byly umístěny úřadovny Prezidia Ministerské rady, Ministerstva národní obrany a rovněž Ministerstva zahraničí. Kromě Kanceláře prezidenta republiky byly všechny úřady do areálu umístěny pouze dočasně a po nalezení vhodných objektů či místností budou následně přestěhovány. Následně zpochybnil výtky kanovníka Dr. Eduarda Šittlera k automobilovému provozu, ale navrhl projednat omezení provozu, respektive jeho rychlosti s Kanceláří prezidenta republiky. Ke kritizovaným stavebním úpravám sdělil, že doposud, pokud byly prováděny jakékoliv úpravy, dělo se tak pouze z nejnútnejších důvodů. Týkaly se především

---

¹¹⁸ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 4

¹¹⁹ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 4

¹²⁰ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 5

drobných úprav pro ministerské kanceláře a byt prezidenta. Avšak zásahy byly většinou nepatrné.

Vedle úprav interiérů a místností se však také jednalo o úpravách bezprostředního okolí Hradu, zejména o vydláždění Prašného mostu. Veškeré tyto úpravy byly však projednány s komisí, do které byli přizváni zástupci všech „*zájmových korporací*“. Postup v součinnosti s veřejností měl být praktikován i v dalších případech. Dr. Josef Piskač dále také upozornil na anketu, která proběhla koncem léta 1919 a týkala se zamýšlených úprav Letohrádku a Míčovny. K účasti byla pozvána všechna umělecká a odborná sdružení a „*korporace*“, aby měly prostor podat své návrhy řešení.

Dále oznámil, že bude-li v budoucnu přistupováno k úpravám areálu Pražského hradu, bude se tak vždy dít cestou veřejné architektonické soutěže. Prozatím tudíž nebylo v úmyslu pověřit úpravou areálu jediného architekta, ale naopak vypisovat na dotčenou úpravu soutěž a zadat návrh umělci, jehož projekt nejlépe splní zadání a bude vhodný k realizaci.

V nejbližší době lze očekávat vypsání soutěže na úpravu hradních zahrad a k ochraně okolí Hradu až po letenskou pláň. Záměrem soutěže bude zároveň řešení ochrany širšího okolí Pražského hradu. Pro přípravu soutěže byla při Ministerstvu veřejných prací ustavena stavebně umělecká komise.¹²¹

Zástupce obce Střešovice tlumočil na jednání Kruhu stanovisko střešovické obecní rady. Stejně, jako měla být programově řešena úprava Pražského hradu, trvali zástupci obce, aby bylo přistupováno k jeho okolí i v širším měřítku. A protože sestavení generálního „*zastavovacího*“ plánu by při současných poměrech trvalo léta, vznikl požadavek na vytvoření ochranného pásma okolo Hradu 2 až 2,5 kilometru. Toto pásmo by bylo prohlášeno za stavební pásmo v hradní kompetenci. Jeho rozvoj by potom byl řešen vypsáním veřejné soutěže posuzované skupinou odborníků i uměleckou veřejností.¹²²

V návaznosti na minulé jednání Kruhu vystoupil Dr. Karel Guth s protestem a ostrou kritikou myšlenky sejmutí fresek v horním sále Královského letohrádku navržené Dr. Václavem Vilémem Štechem. Z teoretického hlediska nejsou díla bezcenná. Je nesporné, že zmíněné malby jsou naším prvním historickým dílem 19. století. U nich začíná vývoj končící Václavem Brožíkem „*tím bychom musili zamítnouti i celou vlasteneckou představu našich*

---

¹²¹ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 6

¹²² APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 8

dějin. Sujety vybíral Palacký, jen některé z novějších byly nařízeny. Musil tam býti z důvodu loyálních Josef II. panovník konající dobročinný skutek, Leopold zakládající vlasteneckou společnost nauk a naslouchající slovům Dobrovského“.¹²³ Některá díla, která jsou v Národním divadle, nyní umělecká a odborná veřejnost vnímá jinak, než je vnímal Václav Brožík. Dr. Karel Guth ve své obhajobě maleb v Letohrádku poukázal i na nesprávnost posuzování uměleckých prací podle toho, zda a nakolik byl daný umělec „c. a k. rakouským“, protože jen málokterému soudobému umělci by nebylo možno v tomto smyslu něco vytknout. Z tohoto hlediska nelze umělecká díla posuzovat a na Rubenova díla je třeba se dívat jako na památky, podle nich pak posuzovat celý historický vývoj českého malířství. Pro vývoj českého malířství jsou ze srovnávacího hlediska důležité právě malby v Letohrádku. Jejich zmíněné sejmutí by mimo jiné s přihlédnutím k technice provedení znamenalo jejich zničení. Následně se také Dr. Karel Guth ohradil proti myšlence týkající se využití Hradu jako muzea v relativně negativním smyslu zmíněné v úvodu prof. Karlem Chytilém. Na rozdíl od něj se domníval, že muzeum v areálu musí být, ale každé muzeum musí mít svou ideu a účel. Což shrnul větou: „*Myslím, že Hrad jest už sám o sobě svými uměleckými objekty museum*“.¹²⁴

Vzrůstající napjatou atmosféru diskuze se pokusil zmírnit kanovník Eduard Šittler. Ztotožnil se s názorem Dr. Gutha a vyzval, aby se „*účet nad tím, co se spáchalo za Rakouska již uzavřel, neboť bychom se museli hambiti*“.¹²⁵ Zároveň však vyjádřil souhlas i s názorem Dr. Václava Viléma Štecha. Zejména ve smyslu nevhodnosti historizujících vlasteneckých maleb pro výzdobu renesančního sálu Královského letohrádku právě proto, že jsou to malby dekorativního typu. Z hlediska problematiky debaty nad úpravami Pražského hradu tehdy nebyla otázka snesení maleb aktuální, ač převažoval předpoklad jejich snesení v budoucnu.

Dalším příspěvkem k urbanistickým návaznostem okolí Pražského hradu bylo zamyšlení architekta Osvalda Polívky nad přínosem a snahami hraběte Karla Chotka o rozvoj a „*okrášlení*“ města. Zmínil úpravy starého nábřeží, které bylo již ovšem v mnoha případech pozměněno při budování regulačních úprav toku. K Malostranskému náměstí a barbarskému odstranění pomníku Radeckého prohlásil: „*postavení pomníku Radeckého patřilo k nejzdařilejším na světě a to za podmínek nejobtížnějších, kde bylo třeba dosáhnout*

---

¹²³ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 9

¹²⁴ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 9

¹²⁵ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 10

souladného účinku s mohutnou massou Mikulášského kostela. Uvědomte si, pánové, co naše doba na Malostranském náměstí byla vytvořila – uprostřed náměstí záchodek s litinovou kašničkou. Doufejme, že z části odstraněný pomník aspoň stejně šťastně vyřešeným nahrazen bude“.¹²⁶ Dále potom architekt Osvald Polívka vyzdvihl Chotkovo založení zahrad a sadů východně navazujících na Královskou zahradu (dříve Lidová zahrada). Mimo jiné upozornil na původní záměry a plány, které studoval, a doporučil odborné a umělecké obci, aby i ona se těmito záměry a návrhy zabývala. Z hlediska rozvoje města by bylo zajímavé znát Chotkovy myšlenky a přičinit se o jejich rozšíření.

Svůj příspěvek, v podstatě velmi rozvážný a konzervativní, zakončil velmi kontroverzním zamyšlením nad rozvojem areálu Pražského hradu. Jako krásný ač těžký úkol nové doby viděl při úpravách Hradu v razantních stavebních úpravách Jižního křídla „a účelem plného uplatnění architektonických krás chrámu sv. Víta“.¹²⁷ Svým příspěvkem se připojil ke skupině požadující vytvoření přístupu k hlavnímu vchodu a volného prostranství před chrámem.¹²⁸ Nebyl prvním, kdo se obdobnou myšlenkou zabýval - podobné návrhy se objevovaly od poloviny 19. století.

Závěr příspěvku architekta Osvalda Polívky vyvolal ostrý rozhořčený protest ministerského rady Dr. Zdeňka Wirtha. Protest, opřený o souhlasné a hlasité stanovisko obce uměleckých historiků, se obrátil především proti nevážnosti, s jakou architekt Osvald Polívka a soudobí architekti obecně hovoří o dílech svých předchůdců. Chtějí přizpůsobit jejich díla svému vkusu a své době. Prohlásil, že soudobí architekti budou mít v této věci vždy v historických umění své odpůrce. Uzavřený vývoj panoramatu Hradčan shrnul: „Hrad jest nám programem, jest od sta let definitivním hotovým dílem a něco na něm měniti je vyloučeno. Jest velmi záslužné a příznačné pro pana architekta Polívku, že si prohlédl i staré plány, ale můžeme my za to, že barokní stavitel uzavřel pohled na chrám svatovítský? O tom přece není diskuse, aby se dnes oprošťoval chrám svatovítský. Tato myšlenka se vynořila před rokem a staviteli chrámu Kamilu Hilbertovi byl dán rozkaz na odstranění proboštství. Vynořují se vůbec myšlenky, nad kterými vstávají vlasy na hlavě. Mějte páni architekti novější, úctu ke starým architektům. Nedotýkejte se věcí, které jsou stejně promyšlené, stejně krví procítěné jako dnešní

---

¹²⁶ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 10

¹²⁷ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 11

¹²⁸ Část laické veřejnosti požadovala zbourání Středního křídla Nového královského paláce z důvodu malého odstupu od západního průčelí chrámu sv. Víta.

projekty.¹²⁹ Zdeněk Wirth pokračoval ve zdůvodnění přístavků a objektů v nejbližším okolí katedrály. Nejednalo se o nouzové úpravy nemající hlubší umělecký smysl. Již ve středověku obklopovaly chrámy menší stavby, jako byly stavební hutě, krámky či obydlí kněží. Tento komfort se stal později definitivním řešením a na konci středověku přímo uměleckou myšlenkou. Nejlépe pochopili význam těchto drobných přístavků barokní architekti. Tito mistři dovedli zužitkovat drobné měřítko menších staveb vedle monumentálních budov k tomu, aby je ještě zdůraznili. Proto Staré probošství i přechod do paláce byly při dřívějších úpravách Hradu vědomě ponechány. Názor části veřejnosti na stavby sousedící s katedrálou Wirth ilustroval na příkladu hradního průvodce, kterého potkal cestou na tuto schůzi. Ten mu doporučoval zbourat přechod na Královskou oratoř a Staré probošství „*protože obecnstvo si to všeobecně přeje a protože by to bylo skutečně krásné*“. K tomu Wirth podotkl: „*To jest typický názor laického obecnstva a tento názor propaguje zde pan architekt*“.¹³⁰ Nakonec Dr. Wirth připomněl, že jeho ostrá kritika se neobrací proti osobě architekta Polívky, ale pouze proti jím interpretovanému názoru.

Architekt Polívka se proti Wirthově kritice ohradil s tím, že jsou mu záležitosti ohledně menších staveb v sousedství katedrál známy a zmínil publikované případy ve Vídni a v Kolíně nad Rýnem. Také uvedl, že dostavba katedrály sv. Víta proběhla bez ohledu na staré mistry stavitele. Při takových stavbách je vždy třeba určitých úprav „*at' si teoretikové mluví, co chtějí. My architekti musíme uvažovat, co je pokrokem a vyhrazujeme si právo korektury*“. Což považoval Polívka za důležitý podnět k debatě, který ale nelze odsuzovat: „*vy hned chcete sprovodit se světa architekta, který zde řekne uvažovat*“.¹³¹

Rozhořivající spor přerušil architekt Pavel Janák požadavkem, aby do eventuální rezoluce byl vložen odstavec věnující se nynější správě Hradu. Znovu zmínil poslední události vzniklé po odstoupení Kamila Hilberta. Novým způsobem administrativní správy ovšem podle jeho názoru nastal krok zpět. S Hradem bylo naloženo jako s každou jinou státní budovou, jako s inventárním číslem a správa byla odebrána z rukou architekta, který měl důvěru všech zúčastněných. Nově byla správa předána do rukou „*kde nebyla kvalifikace a minulost vždy*

---

¹²⁹ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 12

¹³⁰ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 12

¹³¹ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 13

bezvadná“.¹³² Zástupce Ministerstva veřejných prací naznačil postup úprav hradního areálu formou soutěží a anket, ale Pavel Janák se naopak domníval, že tak významný celek jako Hrad by měl spravovat jeden člověk, nikoliv dosti náhodné soutěže a ankety s účastí široké veřejnosti. Vzhledem k tomu, že se v nejbližší době nic restaurovat nebude, není tedy třeba se bát přestavby Vladislavského sálu. V plánu by měly být jen lokální opravy a úpravy. Ale i tak vyvstala důležitá otázka, kdo Hrad povede a bude-li vždy umět rozhodnout a opřít se o názory odborné veřejnosti. Pavel Janák se domníval, že by anketa Kruhu měla zaujmout stanovisko a adresovat na přítomná Ministerstva školství a národní osvěty a veřejných prací dotaz, jak se vlastně věc správy má a považují-li tento současný stav za uspokojivý.

Ministerský rada Josef Piskač na to reagoval ujištěním, že zamýšlené úpravy Hradu budou prováděny formou veřejné soutěže. Potom se obrátil s dotazem na Pavla Janáka: „*co myslil svými slovy o dnešní reakcionářské správě hradu, že mu to není jasno*“.¹³³

Na to Pavel Janák odpověděl, že Josef Piskač strávil značná léta ve Vídni, a tudíž mu nejsou známy boje, které byly svedeny o památky a způsob jejich uchování. Dělo se tak v souvislosti s vědeckým a uměleckým vývojem. Osoba stavebního rady Ludvíka Láblera, která se najednou ocitla ve vedení správy Hradu, je právě tou osobou, která vzbuzuje rozpaky odborné veřejnosti. Janák naznačil, že péči o naši nejvýznamnější památku, kterou Pražský hrad je, nemohou vést osoby svou prací tak zkompromitované, jako je právě stavební rada Lábler. „*A proto jsem řek, že vynětím správy hradu z rukou historicky, vědecky, umělecky i technicky kvalifikovaného a zkušeného odborníka a jmenování pouze technického odborníka (a tedy neodborníka) novým správcem hradu jest jedním ze zjevů reakce, která se nyní doufejme dočasně, na různých místech uplatňuje*“.¹³⁴ K tomu Dr. Josef Piskač odpověděl, že stávající správa Hradu je jen provizorní. Když se architekt Kamil Hilbert vzdal vedení úprav Hradu, nebyly rozdělané práce dokončeny, zejména byt ministra Edvarda Beneše a předláždění mostu.¹³⁵ Dále se mělo jednat o vybudování prezidentovy kuchyně. Dokončení těchto naléhavých prací bylo třeba nějakým způsobem vyřešit, a proto jimi byl pověřen architekt Ludvík Lábler. Pověření bylo výslovně provizorní a dočasné. Následně byl těmito úkoly

---

¹³² Tím byl myšlen stavební rada architekt Ludvík Lábler.

¹³³ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 15

¹³⁴ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 15

¹³⁵ Nejednalo se o mostní stavbu, ale o povrch tereziánského valu spojující na severní straně předpolí Pražského hradu a zahrady s vnitřním areálem, který nahradil renesanční Pražský most

pověřen architekt Miroslav Kroupa.¹³⁶ Jeho úkolem bylo mimo dozor nad prováděnými pracemi připravit podklady pro veřejné soutěže.

Přes vysvětlení ministerského rady Josefa Piskače neuspokojila odpověď Pavla Janáka dostatečně. Považoval otázku správy Hradu za velmi podstatnou, neboť dle jeho názoru byla svolaná anketa prvním odborným shromážděním, které by mohlo přispět k jejímu pozitivnímu vyřešení.

Ke správě Pražského hradu se vrátil Dr. Guth připomínkou, že Hrad byl vždy vnímán jako objekt potřebující zodpovědného a samostatného správce. Za Rakouska Uherska jím byl architekt Alphons Zapletal zastávající funkci zámeckého hejtmana a po jeho smrti¹³⁷ převzal správu architekt Kamil Hilbert. Směrem k přítomným zástupcům správy Hradu podotkl, že *„nepokládá se patrně za nutné, že by místo měl zastávati umělec. Naše stanovisko je však opačné.“*¹³⁸

V souvislosti s tím upozornil prof. Antonín Balšánek, že se anketa dostává do osobní roviny, a varoval, aby se odborná sešlost nedala strhnout útočností Pavla Janáka. Protože podstatou svolání ankety není řešení osobních otázek a posuzování, jak je kdo vědecky či umělecky kvalifikován.

Hlavním záměrem Kruhu pro pěstování dějin umění a této svolané ankety bylo, aby se veškeré probírané záležitosti řídily jednotným programem a diskuze nesklouzávala k jednotlivostem, jak podotkl prof. Karel Chytil. Jednotný program potřebuje jednotný orgán, který by jej vytvořil a dohlédl na jeho plnění. Myslel tím Správu Pražského hradu a plán úprav areálu. Podle jeho názoru od začátku správa Hradu postrádá poradní sbor, který by byl složen z historiků umění, architektů, praktiků stojících mimo úřady a také ze zástupců ministerstev. Tento sbor pokládal za nutný, naopak za velmi nebezpečné považoval svěřením záležitosti do rukou jednotlivé osobnosti, protože ta, byť sebevíce kvalifikovaná, se stejně nevyhne chybám a kontroverzím. Poradní sbor by pracoval v součinnosti s veřejností svoláváním anket pro jednotlivé případy podle potřeby. Jeho kompetence by potom záležely na rozhodujících úřadech.

K tomu ještě ministerský rada Josef Piskač připomněl, že stejným způsobem bylo již postupováno při úpravách Letohrádku a osvětlení Hradu, kdy proběhly ankety s účastí veřejnosti i odborných kruhů.

---

¹³⁶ Arch. Miroslav Kroupa byl zaměstnancem Správy Pražského hradu.

¹³⁷ Architekt a zámecký hejtman Alphons Zapletal však zemřel již roku 1914.

¹³⁸ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 17

Myšlenky veřejných anket oponoval arch. Stanislav Sochor: „*anket a soutěží je dnes v našem veřejném životě hodně. Přčetné soutěže jsou často na věci bezvýznamné a jsou známkou duševní lhostejnosti dneška. Ve správě Hradu musí být odborník, který je dokonalým architektem a rozumí i památkovým věcem. Je trapné na co všechno se svolávají ankety a jak často se jim malicherné věci předkládají k řešení*“.¹³⁹ Zásadním požadavkem bylo, aby ve stavební správě Hradu byl člověk s dokonalou znalostí oboru. Zároveň konstatoval, že na tom musí trvat jak generace „mladá“, tak generace ostatní. Otázka úprav Hradu je vědecká, historická, umělecká, ale i záležitostí praktického využívání. Ten, kdo by měl vést úpravy Hradu, se musí dobře orientovat ve všech zmíněných otázkách. Ve Francii a Německu byli obdobnými úkoly pověřováni nejlepší odborníci a Praze by neměl postačovat polír. Stanislav Sochor uzavřel svůj příspěvek konstatováním: „*Tato anketa byla svolána odbornými kruhy a proto musí vše zdůrazniti, co by mohlo býti hradu na úkor ze stanoviska odborného. Vedoucí umělec ve stavební správě je nutný. Dále nechť se anketa vůbec ohradí proti svolávání anket a vypisování soutěží na věci tak prosté, že to působí často jako trapné posmívání*“.¹⁴⁰

Zajímavou otázku potom otevřel arch. Rudolf Hrabě. V první fázi po převratu byl převzat právní řád Rakouska Uherska a v této souvislosti upozornil na platnost §40 stavebního řádu, který dával správě Hradu relativně neomezenou moc v povolování či zakazování staveb v okolí Hradu a zahrad. Podle jeho výkladu a stávajícího vlivu hradní správy bylo možné tento paragraf použít i při regulaci výstavby vnitřního města, zejména Malé Strany a nábřeží, protože rozvojem města nesmí dojít k narušení panoramatu Hradčan. V dřívějších dobách se správa Hradu k otázkám úprav nábřeží či staveb na Malé Straně nestavěla dosti odpovědně. Příkladem bylo zastavení staveb spojených s regulačními úpravami břehů a toku Vltavy, které se umělecko-historickým spolkům podařilo až za podpory následníka trůnu Karla I. V mnoha případech byla správa Hradu obcházena, protože okruh jejího vlivu není ve stavebním řádu pevně vymezen a úřady ji tedy ke komisím nezvaly, i když se projektované objekty pohledově Hradu dotýkaly.¹⁴¹ Vymezení ochranného pásma kolem Pražského hradu bylo zmiňováno nejen arch. Rudolfem Hrabětem, ale také ostatními účastníky. V tomto ohledu považoval za nutné, aby v čele Správy hradu stál odborník, který bude na jednu stranu v uměleckém směru

---

¹³⁹ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 18

¹⁴⁰ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 19

¹⁴¹ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 19

erudován, a zároveň by měl mít zásadní vliv na vytváření stavebních objektů dotýkajících se nějakým způsobem Hradu. Z hlediska platného zákona bylo tady dáno správě Hradu rozhodující slovo, proti kterému nebylo odvolání. Odborník jmenovaný do čela stavební správy a jeho působnost by byla důležitá především v otázkách rozvoje Letné a oblasti ležící mezi severním předpolím a Buštěhradskou dráhou.¹⁴² Tato otázka byla již aktuální v době svolání ankety, protože v tu dobu se začal stupňovat tlak stavebních podnikatelů na zastavení Ořechovky rodinnými domy. Ale v okolí Pražského hradu začala vznikat také velvyslanectví a zastupitelství zahraničního zastoupení. Jedině taková regulace mohla podle názoru architekta Rudolfa Hraběte přinést přijatelný růst nového města a připojit jej přirozeně k Pražskému hradu. Vložení této zodpovědnosti za výstavbu v sousedství Hradu do rukou výtvarníka vedoucího stavební správu by bylo jediným způsobem, jak zabránit negativnímu dopadu na panorama Hradčan, jako se to stalo například v případě Velflíkova domu.¹⁴³

K příspěvku arch. Stanislava Sochora se ještě vrátil Pavel Janák. V první řadě se s jeho názorem ztotožnil a prohlásil, že i jeho přáním je, aby místo diletantských řešení vytvářených svolávanými anketami nastoupily orgány spíše trvale zodpovědné. Ankety vzbudily v první chvíli zdání vhodného přístupu, ale ve skutečnosti zdaleka nedostačujícího. I vedle nich je třeba orgán, který by rozhodoval a řídil, co se má stát. Na závěr navrhl: „*aby Kruh nezastával systém anket v otázce hradní, a aby žádal nahrazení dnešního neschopného provisoria definitivním řešením v nejlepší slova smyslu*“.¹⁴⁴

2.3.3 Anketa o úpravách Pražského hradu pořádaná Klubem Za starou Prahu

Klub Za starou Prahu byl založen na ustavující valné hromadě 28. ledna 1900 v Měšťanské besedě.¹⁴⁵ Vyvrcholila tak dřívější aktivita odborníků i zapálených laiků, kteří se angažovali v záchraně památek ohrožených narůstajícími stavebními aktivitami. Zásadním podnětem byly obrovské škody napáchané během pražské asanace. Vzhledem k aktivnímu členství řady významných odborníků, uměleckých historiků, architektů a umělců se stal Klub

---

¹⁴² APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 20

¹⁴³ viz. pozn. výše

¹⁴⁴ APH, Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944, č. inv. 74 sg. 294 - Programy, názory a náměty pro rekonstrukci PH. Anketa O úpravě Pražského hradu a jeho okolí pořádaná Kruhem pro pěstování dějin umění v prosinci r. 1919 atp., s. 22

¹⁴⁵ BEČKOVÁ, Kateřina. *Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách*. In: *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000: jubilejní sborník*. Praha: Schola ludus - Pragensia, 2000, s. 28.

důležitým občanským uskupením aktivně ovlivňujícím dění v souvislosti s ochranou památek. Do jisté míry se stala jeho členská základna prostředníkem šířícím nové myšlenky a názory v oblasti památkové péče. To se dělo díky řadě osobností tvořících jeho jádro, kteří se podíleli na precizaci vědeckých teorií sledujících i památkovou praxi.

Krátce po převratu v roce 1918 se Klub začal aktivně zabývat i zahájenými úpravami Pražského hradu. To přinášelo občas poněkud kuriózní situace, protože řada jeho členů, dokonce i členů jeho Domácí rady,¹⁴⁶ se v rámci svých oficiálních aktivit na dozoru a na provádění prací podílela. Velice často se stávalo, že se odborné názory těchto zúčastněných odborníků na prováděné úpravy značně lišily od oficiálních stanovisek Klubu Za starou Prahu, které byly publikovány ve věstníku Klubu či denním tisku. Řada rozporů byla zřejmě způsobena jen nedostatečnou informovaností členů Klubu, kteří úpravy a zásahy sledovali často jen zpozzdálí. S negativními stanovisky však souvisela podstatnější snaha Klubu, aby se stal oficiálním účastníkem a spolurealizátorem ochrany památkových hodnot v rámci probíhajících úprav Pražského hradu. Na to odmítala Kancelář prezidenta republiky přistoupit z důvodu, že nelze do rozhodovacího procesu zapojit všechny občanské spolky a kluby, které o úpravy Pražského hradu projevují zájem. Konzistentní stanovisko Kanceláře však vedlo k postupnému stupňování aktivních protestů Klubu či jeho jednotlivých členů.

První aktivitou, která zavdala příčiny ke kritice ze strany Klubu Za starou Prahu, byly úpravy I. nádvoří, připravovaná oprava přiléhající fasády před samotnou realizací nové výdlažby a provedené opravy sgrafit na Stájovém dvoře. Jako první kritizoval uvedené práce v několika článcích publikovaných v deníku *Národ* člen Klubu Dr. Karel Guth.¹⁴⁷ Kancelář prezidenta republiky provedla obsáhlou analýzu situace, což zahrnovalo také čilou korespondenci s Ministerským předsednictvem a Ministerstvem školství a národní osvěty. K problematice zvolené technologie se vyjadřoval konzervátor ministerstva i stavební správa Pražského hradu.¹⁴⁸ V reakci na vzniklou situaci Klub uspořádal veřejnou anketu 13. října 1920. Kromě zástupců Klubu byli přítomni i zástupci některých uměleckých spolků - Mánesa, Společnosti architektů a Klubu architektů. Ze Společnosti architektů se aktivně účastnil arch. Pavel Janák, jak uvádí ve svém záznamu ze dne 25. října 1920 arch. Miroslav Kroupa. Arch.

---

¹⁴⁶ Domácí rada je výborem voleným valným shromážděním Klubu, která se pravidelně schází k projednání aktuálních záležitostí.

¹⁴⁷ GUTH, Karel. *Opravy na Pražském hradě*. *Národ*. 1920, roč. IV., č. 39, v Praze dne 30. září 1920, s. 290 - 292

¹⁴⁸ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 147/20 ze dne 31. října 1920. Vyjádření Karla Fialy.

Kroupa byl členem Klubu a zároveň zaměstnancem Stavební správy Kanceláře prezidenta republiky a o jednání informoval svého nadřízeného, stavebního radu Dr. Františka Blažka.¹⁴⁹

Jako první referoval Dr. Karel Guth o potřebě zaujmout stanoviska k některým opravám prováděným na Pražském hradě. Vesměs byly opravy, to jak byly provedeny, kritizovány a zmiňován byl i způsob Machovy opravy Jiřské baziliky, která ovšem proběhla o mnoho let dřív (1887-1908). Guthovi tato restaurace ležela velmi na mysli, protože ji uváděl jako negativní příklad při každé možné příležitosti. Posledním projednávaným bodem byla faktická debata o otázce restaurování sochařské výzdoby atik na I. nádvoří Pražského hradu. Akademický sochař Jindřich Čapek zastával názor, že je atiky s militáriemi možno opravit, restaurovat a zachovat. Naopak arch. Pavel Janák a Dr. Karel Guth byli pro sejmutí a nahrazení kopiemi.

Na závěr vystoupil Pavel Janák s podstatnějším a pro projednávanou problematiku přínosnějším požadavkem, aby nebyly nadále svolávány veřejné ankety, nýbrž aby bylo vedení stavebních úprav Pražského hradu svěřeno některému vynikajícímu architektovi. Pro rozhodnutí v závažných a problematických otázkách by byla potom svolávána umělecká komise, na jejíž sestavení by mělo vliv Ministerstvo školství a národní osvěty. Navrhl, aby Domácí rada Klubu Za starou Prahu vypracovala v tomto smyslu memorandum adresované Kanceláři prezidenta republiky. Toto memorandum bylo Kanceláři zasláno 20. prosince 1920¹⁵⁰ jako společná nota Klubu Za starou Prahu, Společnosti přátel starožitností českých v Praze, Kruhu pro pěstování dějin umění, Jednoty umělců výtvarných v Praze, Spolku architektů a inženýrů, Společnosti architektů, Klubu architektů v Praze a Výtvarného odboru umělecké besedy v Praze.

Jistým paradoxem bylo, že jednotliví členové i sám Klub Za starou Prahu z počátku podporoval volbu Josipa Plečnika architektem Pražského hradu.¹⁵¹ Později byl právě prof. Plečnik a jeho záměry častým předmětem někdy oprávněné kritiky. Po jeho odchodu do Lublaně vyšel anonymní článek „*Kdo je hradní správa?*“ v Národních listech dne 10. října 1921, který veřejnost upozornil na domněnku, že úpravy Hradu opět postrádají vedení. Kancelář prezidenta republiky se domnívala, že autor má blízko ke Klubu.¹⁵²

Během přípravných prací pro realizaci úprav III. nádvoří byly zahájeny archeologické výzkumy terénů. Aktivitu Klubu povzbudil zvláště objev zbytků románské kaple, tehdy

---

¹⁴⁹ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 1488/20

¹⁵⁰ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 108/21 č.j. 179 ze dne 20. prosince 1920

¹⁵¹ LÍBAL, Dobroslav. *Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách*. In: *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000: jubilejní sborník*. Praha: Schola ludus - Pragensia, 2000, s. 18.

¹⁵² Národní listy 10. října 1921 č. 309, č. j. 6574/21. APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 1674/21

připisované sv. Bartoloměji. Zvláště šlo o možné ohrožení stavby povětrnostními vlivy, protože z počátku probíhaly práce poněkud nesystematicky. Dr. Vojtěch Birnbaum a Jan Amler se obrátili jménem Klubu na Kancelář prezidenta republiky s dotazy ohledně zabezpečení stavby. Dokonce došlo k urgencím pro nedostatečně rychlou odpověď.¹⁵³ Z pozdější korespondence vyplývá snaha o přímé angažmá Klubu Za starou Prahu v probíhajících úpravách III. nádvoří a archeologických výzkumech: „*Domácí rada Klubu nesouhlasí s názorem, že je v opravách Pražského hradu angažována jako jiné spolky, protože jako jediná se stará o ochranu památek déle než 20. let a všechny opravy hradu se jí tudíž týkají. Klub byl jediný, kdo se vyslovil proti radikální restauraci Vladislavského sálu¹⁵⁴ a za války proti zničení Královské zahrady nemocničními baráky, a proto se pokládá za oprávněný zajímat se i nyní o opravy Pražského hradu*“.¹⁵⁵ Klub také nabídl ke spolupráci své odborníky. Kancléř Dr. Přemysl Šámal a stavební rada Dr. František Blažek přímou spolupráci se spolkem rezolutně odmítali, nicméně Dr. Vojtěch Birnbaum byl oficiálně přizván k šetření v rámci probíhajícího archeologického průzkumu. Jenže Klub v tutéž dobu zaslal kancléři stížnost podepsanou místopředsedou Dr. Václavem Vojtíškem a jednatelem Janem Amlerem. Stížnost byla podána v tom smyslu, že nebylo využito ochotné nabídky prof. Dr. Vojtěcha Birnbauma, úředníků Národního muzea i Klubu. Na to reagoval dopisem Dr. František Blažek s tím, že Umělecká komise pro úpravu Pražského hradu byla složena z architekta Pavla Janáka, Dr. Zdeňka Wirtha, JUDr. Luboše Jeřábka, architekta Dr. Antonína Engela a Dr. Josefa Sakaře, kteří jsou všichni členy Klubu Za starou Prahu a někteří i členy Domácí rady. Pokud jde o románské části Hradu, byl na schůzích Umělecké komise přítomen i prof. Dr. Vojtěch Birnbaum, který byl přizván jako expert k vyjádření. K archeologickému výzkumu byl písemně přizván prof. Jindřich Matiegka a dále zástupci Historicko-archeologického oddělení Národního muzea, jeho přednosta Dr. Karel Guth a Dr. Albín Stocký. Vykopávky také prozkoumávala Archeologická komise České akademie věd a umění, jejímž členem je prof. Vojtěch Birnbaum. Z uvedeného se tedy Kancelář prezidenta republiky domnívala, že Klubu bylo ve věci poskytování přímých informací zcela vyhověno.¹⁵⁶ Později bylo Dr. Blažkem doporučeno na další aktivity ze strany Klubu Za starou Prahu nijak nereagovat. To bylo ovšem dodržováno jen občasně, protože k další kritice docházelo a na půdě Kanceláře prezidenta republiky a později Stavební správy Pražského hradu

---

¹⁵³ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 1462/21 č. j. 154. Odpověď na dopis 8. července 1921 a další z 5. října 1921, č. j. 214 ze dne 28. října 1921

¹⁵⁴ Ve skutečnosti šlo patrně o opravu Sněmovny v roce 1902.

¹⁵⁵ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 844/22 Dopis Kanceláři prezidenta republiky od Klubu Za starou Prahu ze dne 19. května 1922

¹⁵⁶ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 326/22 V Praze dne 9. března 1922. Odpověď Dr. Blažka.

byla obvinění prošetřována, k čemuž se váže velké množství spisového materiálu či tiskových zpráv.

Později obrátil Klub Za starou Prahu pozornost i k dostavbě chrámu sv. Víta; této problematice se věnuje kapitola věnovaná Přesunu Wohlmutovy kruchty.

2.4 Vznik institucí správy areálu Pražského hradu

Po Hilbertově abdikaci se dozoru nad stavebními pracemi ujalo Ministerstvo veřejných prací. Jako jeho zástupce na Hradě byl jmenován architekt Ludvík Lábler, vládní rada a přednosta stavebního oddělení Zemské správy politické. Jeho jmenování vzbudilo ve velké části odborné veřejnosti obavy, protože byl spojován s řadou puristických přestaveb středověkých památek.¹⁵⁷ Architekt Lábler byl také dlouholetým členem Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta.¹⁵⁸

Roku 1919 došlo k téměř definitivnímu rozhodnutí o podobě Kanceláře prezidenta republiky a správě areálu Pražského hradu. Ministerská rada jednala na své schůzi dne 29. července 1919 o otázce kompetencí Správy Pražského hradu. V usnesení následujícího dne adresovaném Kanceláři prezidenta republiky Ministerský předseda vlády Vlastimil Tusar informoval o závěrech tohoto jednání, které bylo výsledkem dohody mezi Ministerstvem školství národní osvěty, Ministerstvem vnitra, Ministerstvem veřejných prací a Kanceláři prezidenta republiky.¹⁵⁹

Správa Pražského hradu, jeho příslušenství a veškerý personál byl nadále podřízen pouze Kanceláři prezidenta republiky, tedy přímo panu prezidentu. Stav se ponechal tak, jak se na tom usnesla Ministerská rada již dne 13. prosince 1918, s výhradou konečné úpravy ústavy, do které mohla být tato kompetence případně zanesena.

Zároveň usnesení uložilo Ministerstvu vnitra, aby konečné pojetí této otázky zařadilo do připravované ústavy, nebo zákona k této problematice vydaného (tím byl myšlen zákon o Kanceláři prezidenta republiky).¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ Například spolupracoval s Josefem Mockerem na rekonstrukci chrámu sv. Barbory v Kutné hoře, kterou nejprve řídil jako stavbyvedoucí, ale v druhé fázi převzal i práce projekční.

¹⁵⁸ KIBIC, Karel; VOŠAHLÍK, Aleš. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice*. Praha, 2011, s. 13.

¹⁵⁹ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 369, č.j. 13496 m.r. s. 1

¹⁶⁰ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 369, č.j. 13496 m.r. s. 2

Z hlediska vládních, či jak tehdy bylo užíváno vrchnostenských, aktů vyskytujících se v otázce správy areálu Hradu jen výjimečně příslušelo ústavní spolupůsobení a kontrasi gnace Ministerskému předsedovi vlády. Dalším podmínkou omezující tuto úpravu kompetencí nad správou Pražského hradu, byť jen dočasně, byla žádost, aby Kancelář prezidenta republiky nedisponovala s úřadovny vyhrazenými jiným úřadům bez předchozích jednání s nimi.

Součástí usnesení Ministerské rady bylo i rozhodnutí o podstatných změnách, respektive přesunu položek státního rozpočtu. Při přípravě státního rozpočtu na rok 1920 byla vyloučena položka na správu Pražského hradu z rozpočtu Ministerstva veřejných prací, kapitoly XX., titul 10 Správa státních budov, a přesunuta do kapitoly II. Kancelář prezidenta republiky, titul 3 „Správa hradních budov“. Zajímavou okolností byl fakt, že dispozenční či poukazovací práva náležela Kanceláři prezidenta republiky, ale poukazovací výnosy likvidovala účtárna prezidia Ministerské rady, včetně vedení hlavní účetní knihy. Později, po zahrnutí Stavební správy Pražského hradu pod Kancelář prezidenta republiky, spadal dohled nad finančním hospodařením pod Nejvyšší účetní a kontrolní úřad.¹⁶¹

Jako podklad pro organizaci stavební správy Pražského hradu byl k rozhodnutí Ministerského předsedy vlády připojen materiál Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 8. března 1919 zpracovaný Dr. Zdeňkem Wirthem, který navrhoval budoucí uspořádání Stavební správy Pražského hradu.¹⁶²

Protože nová forma státu byla jiná než monarchie, prostý převod práv bývalého císaře na prezidenta nepřipadal v úvahu, Ministerstvo vnitra tedy na základě pověření Ministerským předsedou vlády Vlastimilem Tusarem připravilo zákonnou podobu usnesení ze dne 30. července 1919. Novým zákonem¹⁶³ byla Kancelář prezidenta republiky ustanovena jako úřad obstarávající všechny věci spadající do oboru působnosti prezidenta republiky. Mezi tyto úkoly patřila mimo jiné i stavební agenda či památková péče na Pražském hradě. Uvedené činnosti byly sice součástí již dřívějšího kompromisního výkladu kompetencí, nikoliv však samotného doslovného znění zákona.

Technickou a hospodářskou dozorovou činností nad areálem vykonávalo Ministerstvo veřejných prací, které tímto úkolem pověřilo ministerského radu arch. Dr. Josefa Piskače.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 369, č.j. 13496 m.r. s. 2

¹⁶² U části popřevratové politické reprezentace i některých odborníků ovšem v této době převažovalo mínění, že všechny státní objekty měly být zahrnuty pod Ministerstvo veřejných prací.

¹⁶³ Zákon č. 645 Sb. z.n. o Kanceláři prezidenta republiky ze dne 5. prosince 1919.

¹⁶⁴ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg. 710/27, č.j. S 369/19. Kompetence Kanceláře prezidenta republiky.

3. Úpravy areálu Pražského hradu

3.1 Řízení stavební činnosti na Pražském hradě

Rozhodnutím Ministerské rady byla definitivně Kanceláři prezidenta od 1. ledna 1920 v plném rozsahu podřízena i hospodářská a stavební správa areálu Pražského hradu. Součástí kanceláře se tak stal zvláštní referát, kterému byla v postavení pomocného úřadu podřízena Stavební správa Pražského hradu pro realizaci stavebního programu.

Kancléř Dr. Přemysl Šámal jmenoval přednostou referátu pro záležitosti Správy Pražského hradu ministerského radu Dr. Františka Blažka, který tak zastřešoval všechny aktivity Stavební správy v areálu do roku 1925.

Do vznikající Stavební správy byl dne 1. dubna 1920 přijat Karel Fiala na místo provádějícího stavitele¹⁶⁵ a zároveň státního smluvního úředníka ve službách Kanceláře prezidenta republiky. Stavitel Karel Fiala se záhy osvědčil díky svým praktickým znalostem a organizačním schopnostem.

Dne 5. listopadu téhož roku byl slavnostně jmenován prezidentem Tomášem Garrigue Masarykem do vedení Stavební správy prof. Josip Plečnik, který převzal funkci architekta Pražského hradu.¹⁶⁶ Jeho hlavním úkolem byla tvorba ideových architektonických studií, projekčních prací a koncepčních řešení. Zároveň bylo zamýšleno, že by plnil i úkoly vedoucího stavitele a strážce uměleckých a památkových hodnot. To však vzhledem k mnoha okolnostem Josip Plečnik splnit nemohl a ani nechtěl. Ze strany Kanceláře prezidenta republiky byla postupně Stavební správa řízena tak, aby architektu Pražského hradu poskytla potřebnou podporu a volnost.

První organizační řád Stavební správy Pražského hradu byl schválen dne 3. března 1922. Vznikl na půdě Ministerstva veřejných prací z popudu ministerského rady Dr. Josefa Piskače ve spolupráci se stavitelem Karlem Fialou.¹⁶⁷ To se do jisté míry podepsalo na formulaci řádu hlavně v praktických ohledech. Stavební správu tvořil hradní architekt a hradní stavitel. Funkční podporu Správy pak tvořili techničtí, administrativní a účetní pracovníci. Hradní stavitel si ponechal poměrně široké pravomoci v řízení Stavební správy i ve smyslu realizace projektů

---

¹⁶⁵ Kromě jeho vlastní žádosti o přijetí do správy Hradu po abdikaci Kamila Hilberta, vzdělání a kvalifikaci stavitele znalého starých technologií, dlouholeté praxe u obou stavitelů katedrály, disponoval také rozsáhlými znalostmi v provádění stavebně-historickým průzkumům, což bylo v tu chvíli žádoucí. S největší pravděpodobností přijetí Karla Fialy podpořil ministerský rada Dr. František Blažek.

¹⁶⁶ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. H 4032/46, č. j. S1530/20. Prof. J. Plečnik - opis jmenovacího dekretu ze dne 19. listopadu 1920.

¹⁶⁷ MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 130

včetně rozpočtů a dozoru. Umělecká a architektonická tvůrčí a projekční činnost v areálu Pražského hradu a později i zámku v Lánech pak příslušela architektovi Pražského hradu.

Prof. Plečnikovi od počátku nevyhovovalo těsné spojení Stavební správy s funkcí hradního architekta, což pochopitelně omezovalo jeho tvůrčí uměleckou činnost. Tím, že si většinu realizačních pravomocí ponechal hradní stavitel Karel Fiala, došlo do jisté míry k odstrižení architekta od samotné realizace jeho projektů (pokud byl v Praze přítomen). Asistent prof. Plečnika, arch. Otto Rothmayer, který měl na starosti detailní rozpracování či dokončení návrhů v období Plečnikovy nepřítomnosti, došel k názoru, že přístup hradního stavitele vedl k pomalejší realizaci projektů, než bylo očekáváno. Z jeho pohledu upřednostňoval jiné stavební práce před projekty realizací vyhotovenými prof. Plečnikem, zpožďoval objednávky materiálu apod. Informoval tedy o svém zjištění ohledně činnosti hradního stavitele vedoucího Kanceláře prezidenta republiky kancléře Dr. Přemysla Šámala, který zjednal okamžitou a razantní nápravu.¹⁶⁸ V návaznosti na tuto záležitost byl zpracován nový organizační řád platný od 4. února 1923. V novém řádu byly zcela odděleny funkce projekčního a realizačního oddělení. Josip Plečnik předával své práce přímo Kanceláři prezidenta republiky, která také za častých architektoch nepřítomností v Praze řídila i projekční kancelář. Zastupovala tak prof. Plečnika i v jednání s hradním stavitelem.¹⁶⁹ Značně omezené pravomoci hradního stavitele Karel Fiala akceptoval, ale ještě téhož roku se nepříjemná situace díky novému úkolu z podnětu Ministerstva školství a národní osvěty takřikajíc vyřešila sama.¹⁷⁰

Na opětovné urgence odboru památkové péče Ministerstva školství a národní osvěty se Stavební správa začala připravovat na kompletní opravu Starého královského paláce, což byl úkol přesně pro stávajícího hradního stavitele Fialu. Navíc bylo zřejmé, že si tento složitý konzervátorský zásah vyžádá samostatnou stavební agendu a neustálý dozor stavitele. Tím vznikl vítaný důvod pro třetí změnu organizačního řádu Stavební správy, která proběhla 6. března 1924. Došlo k vytvoření dvou výkonných oddělení Stavební správy nazvaných Nový hrad a Starý hrad. Stavební oddělení Nový hrad bylo svěřeno Otto Rothmayerovi, který byl zároveň přijat do služeb Stavební správy jako řádný státní zaměstnanec,¹⁷¹ a oddělení Starý hrad připadlo Karlu Fialovi.¹⁷² Tím došlo k úplnému oddělení prací na realizaci Plečnikových

---

¹⁶⁸ Snad jen přímé přání Josipa Plečnika zachránilo Karla Fialu od propuštění z pracovního poměru.

¹⁶⁹ MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 131

¹⁷⁰ Za upozorněním na potřebu zahájení oprav Starého královského hradu lze bezpochyby hledat odborového radu Dr. Zdeňka Wirtha. Snad i za záchranou stavitele Fialy.

¹⁷¹ Otto Rothmayer byl doposud asistentem zaměstnaným přímo architektem Josipem Plečnikem.

¹⁷² APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg. 710/27. Organizační řády, Kompetence,

vizí a stavebně restaurátorské obnovy historických součástí Pražského hradu. Později Stavební správu personálně rozšířil ještě Ing. arch. Stanislav Sucharda, do jehož úřední agendy spadala kontrola účetních položek rozpočtů a plateb na jednotlivé stavební zakázky v areálu. Kontroloval ekonomickou stránku praktického stavebního provozu a finanční záležitosti ve vztahu k dodavatelům. K dalším změnám organizační struktury Stavební správy Pražského hradu nedošlo.

Personální změny se pak týkaly pouze Kanceláře prezidenta republiky. Ministerský rada Dr. František Blažek, který měl šest let na starosti stavební záležitosti Pražského hradu a později vedl i referát Stavební správy, odešel v roce 1925 ze služeb Hradu pro neshody s nadřízenými. Následně převzal referát odborový rada Dr. Jan Svoboda a řídil jej až do své smrti roku 1935. Obava o dokončení Plečnikových projektů vedla Kancelář prezidenta republiky ke jmenování velice schopného Dr. Karla Strnada, dosavadního vrchního hospodářského správce prezidentovy domácnosti a zámku Lány vedoucím referátu.¹⁷³ Všichni vedoucí referátu Stavební správy se snažili vytvořit maximální podmínky pro realizaci Plečnikových záměrů, ty však postupně stále více narážely na odpor odborné i laické veřejnosti.

Nemalé množství projektů v jeho rodné vlasti, kterými se velmi pečlivě zabýval, jej stále více odvádělo od dokončení realizace všech uměleckých záměrů na Pražském hradě. Osobně navštívil Hrad naposledy v roce 1934. Architektem Pražského hradu byl prof. Josip Plečnik až do své abdikace dne 14. května 1936.¹⁷⁴ V témže roce jej nahradil v této funkci Pavel Janák.

3.2 Památková péče v areálu Pražského hradu

Do vzniku nového státu podléhal Pražský hrad v otázkách památkové péče Centrální komisi pro výzkum a zachování památek ve Vídni, vzhledem k dostavbě katedrály sv. Víta se tak zabývala především záměry Jednoty. Případné otázky dotýkající se památkové péče či památkových hodnot řešil převážně stavitel dómu Dr. Kamil Hilbert přímo s Dr. Maxem Dvořákem, hlavním konzervátorem Centrální komise pro Čechy a Moravu. Pražská pobočka komise, Zemský památkový úřad, byla ovšem prostřednictvím Dr. Luboše Jeřábka, člena předsednictva Jednoty, v přímém kontaktu s dostavbou katedrály též.

---

¹⁷³ Pro prezidenta, který si jeho práce velice vážil, pracoval Karel Strnad od roku 1919. Nelze také pominout vliv Dr. Alice Masarykové na jeho jmenování, protože považovala dokončení Plečnikových úprav za svůj úkol či poslání.

¹⁷⁴ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg. H 4032/36, č. j. S 717/36. Hradní architekt prof. J. Plečnik.

Jednota pro dostavbu chrámu sv. Víta v rámci svého dlouhodobého a systematického působení dělila svou strukturu do několika různých odborů. Z hlediska uměleckého i památkového je třeba zvláště zmínit Umělecký odbor Jednoty. Tomu sice nepříslušela ochrana památkových hodnot ze zákona či jiného pověření, ale byli to právě členové Uměleckého odboru, kteří tvořili skupinu odborníků různého zaměření zaručující úroveň nové umělecké výzdoby katedrály.

Členem Uměleckého odboru Jednoty byl nejen architekt Kamil Hilbert, ale také například Dr. Antonín Podlaha, Dr. Eduard Šittler, prof. Josef Cibulka, Dr. Luboš Jeřábek, arch. Ludvík Lábler, prof. Jan Štursa, prof. Maxmilián Švabinský, Dr. Zdeněk Wirth či Dr. Václav Vilém Štech, historici umění, kněží, umělci, technici a zároveň zástupci různých generací a názorů. Přestože se během let složení odboru mírně proměňovalo, uvedení členové tvořili do jisté míry jeho jádro, a zároveň byli vrcholnými představiteli svých oborů. Základním úkolem a gescí Uměleckého odboru Jednoty bylo posuzování stavebně-architektonické stránky dokončení dómu a uměleckého programu výzdoby. Odbor posuzoval a specifikoval zadání uměleckých soutěží na nové realizace a zároveň rozhodoval o výběru vhodného řešení. Vzhledem ke svému personálnímu složení a různorodosti byl podporovatelem a jistou zárukou zachování památkových hodnot.

V horečné době převratu, hlavně z důvodu udržení stability, nově vzniklý Československý stát na sebe převzal na základě zákona¹⁷⁵ z 28. října 1918 veškeré platné zemské a říšské zákony či nařízení zanikající monarchie. Jenže Rakousko - Uhersko do roku 1918 žádný samostatný ani komplexní památkový zákon nemělo, nebylo tedy na co navazovat.¹⁷⁶ Z toho důvodu pověřil v počátcích Československé republiky Národní výbor dopisem z 5. listopadu 1918 c. a k. Zemský památkový úřad pro Království české v Praze, do té doby podléhající c. k. Centrální komisi pro péči o památky ve Vídni, výkonem dosavadní činnosti. Současně mu byla svěřena agenda památkové péče na celém území státu. Jeho hlavními představiteli byli Dr. Luboš Jeřábek a Dr. Rudolf Hömigschied. Provizorně byla situace vyřešena tak, že Ministerstvo školství a národní osvěty převzalo na sebe kompetence, které měla podle panovníkem schválených zásad Centrální komise pro zachování památek a Zemský památkový úřad.¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ Zákon č. 11 Sb. ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. V právním ohledu to byl recepční zákon, který dočasně převzal rakousko-uherský právní řád.

¹⁷⁶ ŠTONCNER, Petr. *Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938, Část 4. – Snahy o vydání památkového zákona.* In: Zprávy památkové péče. 2005, roč. 65, č. 3, str. 246

¹⁷⁷ ŠTONCNER, Petr. *Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938, Část 4. – Snahy o vydání památkového zákona.* In: Zprávy památkové péče. 2005, roč. 65, č. 3, str. 246

V případě Pražského hradu, po jeho převzetí Národním výborem, vykonával památkovou péči pověřený akademický sochař Jindřich Čapek a architekt Kamil Hilbert. Souběžně potom Zemský památkový úřad prostřednictvím Dr. Luboše Jeřábka, ale zároveň také v některých ohledech zástupci kulturní komise Národního výboru, Dr. Zdeněk Wirth a Václav Vilém Štech. Oba pánové byli potom včleněni do vznikajícího Ministerstva školství a národní osvěty, Dr. Wirth jako vedoucí Osvětového odboru a také Památkového oddělení.

Některé z uvedených podkladů či doporučení týkajících se vzniku nové struktury státní správy Pražského hradu byly v mnoha ohledech využity. Bohužel však nebyla akceptována Zdeňkem Wirthem navržená koncepce systémové památkové péče, která měla spadat do kompetence hradního hejtmana. Ten měl být zaměstnancem Ministerstva školství a národní osvěty; to by zároveň řídilo Stavební správu Pražského hradu, a tudíž i program obnovy. Areálem Hradu¹⁷⁸ potom měla disponovat Ministerská rada, ale to zcela nevyhovovalo Kanceláři prezidenta republiky, která nakonec obratně přesunula většinu pravomocí na svou stranu.

Poprvé se institut stavebně umělecké komise objevil v roce 1919 v souvislosti s přípravou soutěže na řešení jižních zahrad Pražského hradu. Jmenovalo ji Ministerstvo veřejných prací. Jejími členy byli arch. Jan Kotěra za Akademii výtvarných umění, ministerský rada Dr. Zdeněk Wirth za Ministerstvo školství a národní osvěty, ministerský rada arch. Dr. Josef Piskač za Ministerstvo veřejných prací, uznávaný architekt Antonín Balšánek a prof. Josip Plečnik, zástupce Uměleckoprůmyslové školy v Praze. Prof. Jan Kotěra záhy z komise odstoupil a nahradil jej arch. Dr. Antonín Engel.¹⁷⁹

Trvalá Umělecká komise pro úpravy Pražského hradu vznikla z popudu Kanceláře prezidenta republiky na podzim roku 1920, patrně v souvislosti s plánovaným jmenováním Josipa Plečnika do čela Stavební správy Pražského hradu. Členy byli jmenováni Dr. Zdeněk Wirth, prof. Jan Štursa, prof. Maxmilián Švabinský, arch. Antonín Balšánek, Dr. Josef Piskač. Nelze si nepovšimnout jednoznačné inspirace osvědčeným Uměleckým odborem Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta. Záměrem Kanceláře prezidenta republiky bylo vytvořit prof. Plečnikovi vhodné a neproblematické prostředí pro jeho projekční činnost. Tato snaha se postupem času stupňovala. Umělecká komise měla svým způsobem převzít odpovědnost za oficiální ochranu památkových hodnot, ale také odbornou a uměleckou stránku posuzování projektů. To ovšem předpokládalo poměrně úzkou spolupráci s výkonným architektem.

---

¹⁷⁸ Myšleno všemi objekty v areálu Pražského hradu, ať již historickými nebo hospodářskými.

¹⁷⁹ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg. H 3897/47 o soutěži.

Od roku 1922 pracovala Umělecká komise pro úpravu Pražského hradu v obměněném složení. Členy byli arch. Pavel Janák, Dr. Zdeněk Wirth, JUDr. Luboš Jeřábek, arch. Dr. Antonín Engel a Dr. Josef Sakař. K některým problémům byl jako expert přizván prof. Dr. Vojtěch Birnbaum.¹⁸⁰

Pozdější vývoj však ukázal, že situace je poměrně těžko řešitelná, zvláště vzhledem ke skutečnosti, že architekt Josip Plečnik postupem času v Praze pobýval jen občas. Již v akademickém roce 1921 – 1922 začal Plečnik přednášet na lublaňské technice. Dvakrát v roce, o prázdninách, pak přijížděl do Prahy. Do roku 1924 se v tvorbě věnoval pouze Pražskému hradu, ale později se angažoval ještě v dalších projektech ve své domovině. Vzhledem k situaci a prakticky trvalé nepřítomnosti architekta se tak Umělecká komise scházela poměrně sporadicky. Korekce a omezení hlavně z památkového hlediska prof. Plečnika značně zneklidňovaly a omezovaly, čemuž se snažila Kancelář prezidenta republiky předcházet (mimo jiné je to zřejmé i z uvedených úprav organizace Stavební správy Pražského hradu).

Aby svou činnost Josip Plečnik obhájil před odbornou veřejností, spolupracoval s Uměleckou komisí. Veřejnost po svém jmenování ubezpečil, že se k historickým částem Hradu bude věnovat s odpovídající pietou.¹⁸¹ Když se však záhy objevily první vážnější rozpory s Uměleckou komisí, stáhl se pod ochranu prezidentovy autority.

Od počátku se úpravy Pražského hradu stávaly terčem veřejné kritiky odborné a umělecké obce a Kancelář prezidenta republiky je musela řešit. Prezidentovi spolupracovníci tak museli často bránit Plečnika před výčitkami, že mění ráz Pražského hradu a vnáší do architektonických řešení cizí prvky.¹⁸²

Mimo jiné o tom svědčí i přátelský dopis Dr. Zdeňka Wirtha stavebnímu radovi Dr. Františku Blažkovi již z listopadu 1920. Informoval jej o špatném zdraví člena Umělecké komise architekta Antonína Balšánka. Zároveň mu doporučil jmenovat do Umělecké komise arch. Pavla Janáka. Z politického hlediska by jmenováním arch. Janáka mohla Kancelář prezidenta republiky otupit hroty řady sporů s odbornou veřejností mimo jiné i z generačního hlediska. Navíc si arch. Janák velice vážil prof. Plečnika, což bylo jistě žádoucí. Dr. Wirth

---

¹⁸⁰ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. S 326/22 dne 9. března 1922. Odpověď stavebního rady Blažka Klubu Za Starou Prahu

¹⁸¹ *Úprava Pražského hradu. Josef Plečnik hradním architektem.* Lidové noviny 1. prosince 1920

¹⁸² WIRTH, Zdeněk. *Stavební úprava Pražského hradu.* Umění IX. 1936, s. 451–453.

v dopise zdůraznil jeho umělecký talent, kvalifikaci, serióznost a také svoji osobní podporu.¹⁸³ Architekt Pavel Janák se zanedlouho členem komise opravdu stal.¹⁸⁴

Nakonec tedy skutečný památkový dohled vykonávalo Ministerstvo školství a národní osvěty a Státní památkový úřad prostřednictvím přímého angažmá významných osobností památkové péče v Umělecké komisi.

V roce 1924 byla pro výzkum Pražského hradu ustavena Archeologická komise v čele s prof. Luborem Niederlem. Dalšími členy pak byli zástupci Archeologického ústavu, Karlovy univerzity, Národního muzea, Ministerstva školství, Ministerstva veřejných prací, Kanceláře prezidenta republiky a Stavební správy Pražského hradu.

Archeologický výzkum řídil Dr. Karel Guth. Vlastní výkopové práce vedli Dr. Jaroslav Pasternak, Dr. Jaroslav Böhm, Dr. Jan Fillip a Dr. Ivan Borkovský.

3.3 Rekonstrukce, stavební úpravy, stavební činnost a restaurování architektury v areálu Hradu

3.3.1 Dostavba chrámu sv. Víta

Dostavba chrámu sv. Víta nebyla novým záměrem, který by se objevil až v průběhu 30. let 19. století. Několik pokusů – ovšem neúspěšných – proběhlo v období 15. – 18. století. Můžeme zmínit částečně realizovaný pokus o dostavbu z popudu Vladislava II. Jagelonského koncem 15. století. V první fázi byla do katedrály vestavěna Královská oratoř, což souviselo s královým přesídlením na Hrad kolem roku 1483. Později však v letech 1509 – 1511 došlo k rozsáhlejší stavební aktivitě na severní straně dómu, ukončené nakonec z nedostatku peněz.¹⁸⁵

Dalším vážnějším pokusem o dostavbu byla stavební aktivita architekta Giovanni Domenica Orsiho, který roku 1673 započal se stavbou transeptu a zakládáním stavby západním směrem.¹⁸⁶ Práce zahájil na příkaz Leopolda I., který sám položil základní kámen zahájené dostavby. Tuto snahu zastavila smrt biskupa Matouše Sobka z Bílenberka a patrně turecké

---

¹⁸³ APH. Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Dopis Dr. Wirtha Blažkovi z 7. 11. 1920.

¹⁸⁴ Architekt Antonín Balšánek zemřel následujícího roku dne 22. února 1921.

¹⁸⁵ LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. s. 25.

¹⁸⁶ MUCHKA, Ivan. *Katedrála v 17. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 171

války.¹⁸⁷ Až do roku 1842 byly při katedrále zachovány fragmenty pilířů této stavební etapy, které je možné vidět třeba na Langweilově modelu Prahy.

Další úvahy o dostavbě byly spojeny s rozmachem vrcholného baroka. Z příkazu císaře Karla VI. z roku 1728 měly být využity peníze z kanonizačního fondu získané sbírkou k dobudování chrámu, a to „gotickým způsobem“.¹⁸⁸ Stavbu měl vést architekt Kilián Ignác Dienzenhofer. V téže době arcibiskup Ferdinand Khuenburg objednal zhotovení plánů pro dostavbu u architekta Jana Ferdinanda Schora. Návrh zpracovaný v přísně gotizujícím duchu se nakonec realizace nedočkal, přestože dostavba chrámu v souvislosti se svatořečením sv. Jana Nepomuckého byla považována za vyvrcholení této události přesahující hranice země.¹⁸⁹ Peníze z kanonizačního fondu byly nakonec použity na stříbrný náhrobek sv. Jana Nepomuckého, zhotovený podle návrhu Josefa Emanuela Fischera z Erlachu,¹⁹⁰ na místě jeho původního hrobu v jižním chórovém ochozu katedrály.

3.3.1.1 Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském

Dlouholeté snahy kněze a kanovníka Metropolitní kapituly u sv. Víta Václava Michaela Pešiny a jeho významného podporovatele hraběte Františka Thun-Hohensteina o dostavbu katedrály sv. Víta nakonec úspěšně vyvrcholily v roce 1859 založením Jednoty pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském. Ustavující valná hromada Jednoty se konala 22. května 1859 na Staroměstské radnici.¹⁹¹

Stavební činnost ovšem v první fázi vyžadovala opravu a konzervaci stojící partie katedrály. S významným přispěním hraběte Františka Thun-Hohensteina se dómským stavitelem stal dne 11. dubna 1861 pražský rodák Josef Ondřej Kranner. Kromě českého původu byl zkušeným představitelem novogotického slohu, souběžně pracoval jako provádějící architekt na stavbě Votivního kostela ve Vídni podle návrhu architekta Heinricha Ferstela. Neméně značnou váhu měl také fakt, že Josef Ondřej Kranner pocházel z tradiční kamenické

---

¹⁸⁷ LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. s. 31.; KALINA, Pavel. *Praha 1310-1419: kapitoly o vrcholné gotice*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004.

¹⁸⁸ LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. s. 31.

¹⁸⁹ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 185

¹⁹⁰ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 188

¹⁹¹ KOSTÍLKOVÁ, Marie; et al. *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském – I. 1842 – 1871*, Praha: Artefactum, 1999, s. 10. srov. Z Prahy a z venkova. Lumír. 3 1859, roč. 9, čís. 13, s. 306-308

rodiny,¹⁹² což bylo ovšem velmi výhodné pro založení a organizaci huti.¹⁹³ Vzhledem ke svým vídeňským povinnostem pobýval v Praze jen několik dní v měsíci. Opravy staré části pokračovaly poměrně rychle. Krannerovy zásahy do gotické části byly poměrně značné, v některých případech byly výměny architektonických prvků téměř nadbytečné.¹⁹⁴ Zajímavou skutečností také je, že Krannerův puristický přístup nevyvolal negativní reakci u jeho současníků ani pozdějších generací. Po smrti Josefa Ondřeje Krannera 20. října 1871 ve Vídni řídil stavbu jeho syn Jan, již dříve na dómu pracující jako stavitel.

Provizorium na místě stavitele bylo poněkud prodlouženo, přestože byl 14. ledna 1872 konkursní komisí složenou převážně z členů Uměleckého odboru Jednoty vybrán Josef Mocker. S ním Jednota uzavřela smlouvu 1. března 1872, ale valné shromáždění spolku jej jako stavitele dómu potvrdilo až 17. května 1873. 1. října téhož roku v rámci 900letého výročí založení Biskupství pražského byl položen základní kámen dostavby, i když přípravné práce byly zahájeny již roku 1871.¹⁹⁵ Josef Mocker měl velice kvalitní vzdělání a zkušenosti se stavbou katedrál Sv. Štěpána ve Vídni, kde pracoval pro svého někdejšího učitele prof. Friedricha von Schmidta. Mimo to se podílel na zaměření hradu Karlštejna a dalších realizacích, např. i pro předsedu Jednoty hraběte Františka Thun-Hohensteina.¹⁹⁶ Proti plánům Josefa Ondřeje Krannera však částečně změnil koncepci dostavby. Roku 1877 předložil nový plán, který opustil Krannerovu romantickou představu neogotické katedrály s jednou věží a motivy převzatými z díla Petra Parléře. Inspirace Parléřovou stavbou našla uplatnění i v Mockerově řešení. Josef Mocker převzal členění i profilace pilířů interiéru i opěrného systému, což jistě přispělo k větší jednotnosti stavby. Na rozdíl od svého předchůdce však ze statických důvodů neobnovil otevřené podvěží hlavní gotické věže, které dodatečnými zazdívkami oblouků přišlo o Parléřovskou lehkost. Zesílení zdiva přízemí věže, nutné jako příprava na výměnu barokní střechy za neogotický kamenný jehlan, definitivně zlikvidovalo gotický interiér Házmburské kaple. Přes intenzitu, se kterou se Josef Mocker dostavbě dómu věnoval, se nedočkal dokončení svých projektů, zemřel dne 16. ledna 1899. Práce pod jeho vedením však již dostoupily k zastřešení hlavní lodi dokončeného v roce 1900.

---

¹⁹² Jeho otec Jan Kranner realizoval opravu opěrného systému katedrály započatou roku 1822.

¹⁹³ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. s. 217.

¹⁹⁴ Posuzujeme-li některé architektonické prvky zachované v depozitáři, nenalzáme důvodu k jejich výměně. Nejsou nijak poškozeny ani degradovány.

¹⁹⁵ BLAŽKOVÁ, Gabriela et al. *Příběh Pražského hradu*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2003. s. 422

¹⁹⁶ Prof. Friedrich von Schmidt svého talentovaného žáka doporučil pro realizaci svého návrhu rodinné hrobky rodu Thun-Hohensteinů v Děčíně.

Nástupcem Josefa Mockera ve funkci stavitele katedrály se stal mladý talentovaný architekt Kamil Hilbert. Opět se jednalo o vynikajícího žáka prof. Friedricha von Schmidta, absolventa Akademie výtvarných umění ve Vídni. Svou práci zahájil stejně jako předchozí stavitel převzetím úkolů vytyčených Jednotou. Jedním z prvních úkolů bylo osazení výzdoby na západním průčelí katedrály. Brzy však dostal prostor pro realizaci vlastních návrhů v případě kružby jižního průčelí (1906 - 1907) transeptu či západní rozety v průčelí (1903). Zároveň nastala doba, kdy Kamil Hilbert musel zahájit restaurátorské zásahy na středověké části dómu. První práce proběhly na severním gotickém schodišti,¹⁹⁷ kde se potýkal ze závažnými statickými poruchami. Stejně komplikovanou opravu vyžadovalo protilehlé schodiště skrývající v sobě opěrák jihovýchodního nároží transeptu.¹⁹⁸ Míra jeho poškození vedla k výměně větší části schodiště za kopii v letech 1902 až 1903. Mezitím však huť pod vedením architekta zaklenula hlavní loď roku 1903 a v roce 1904 byly osazeny a zaskleny kružby v nové lodi a transeptu.¹⁹⁹ To byl teprve začátek nejednoduchého dokončení dómu sv. Víta, které ještě měla zpozdit první světová válka.

3.3.1.2 Stav prací v katedrále na konci první světové války

V posledních letech války značně vygradovaly všechny potíže Jednoty. Huť trpěla nedostatkem finančních prostředků, stavebního materiálu i zaměstnanců. Válečný stav české země takřkajíc vysál, všechn fungující průmysl byl směřován k uspokojení válečných potřeb. Odvody dělníků omezily fungování lomů, kde téměř ustala těžba, a tím se značně omezil i přísun nového materiálu. Huť naštěstí mohla využít starých zásob pískovce (podolského od Mšena a Budyně vytěženého asi před 40 lety). Vzhledem ke stáří to však byl kámen, který bylo možno používat pouze v interiérech, pro vnějšky se již nehodil.

Nejméně třetina zaměstnanců byla trvale odvedena k pravidelné armádě a odvelena na frontu. Někteří starší pracovníci podléhali vojenské službě v domobraneckých plucích, což byla služba v některých případech třeba několika měsíční.

To byl případ ornamentalisty Aloise Velicha Friedricha, který byl na neurčitou dobu v roce 1917 zbaven domobraneckých povinností a mohl se věnovat výrobě spodního půlkruhu západního rozetového okna, která byla zahájena již v roce 1913.²⁰⁰

---

¹⁹⁷ Oprava datována rokem 1903 - vytesaný letopočet na plášti schodiště.

¹⁹⁸ Oprava datována rokem 1907 - vytesaný letopočet na plášti schodiště.

¹⁹⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1904. s. 11

²⁰⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1917, s. 5

Drobnější práce potom huť prováděla v severním transeptu na schodišti pro hudební kruchtu. Byla upravována prostora původně navržená architektem Josefem Mockerem jako příslušenství hudební krucht, zamýšlené jako sklady hudebních nástrojů a zázemí hudebníků. Později však bylo ředitelstvem Jednoty rozhodnuto využít toto zázemí pro novou klenotnici dómského pokladu. Od 17. září 1917 bylo prováděno zaklenují polí klenby západní krucht. Žebra síťové klenby byla osazena již před dvěma roky. V srpnu a září stejného roku byla zmenšena a přestavěna dómská huť na Jiřském náměstí. Bylo třeba provést také opravu vstupního portálu do starého probošství, kde sídlila stavební kancelář Jednoty. Huť se v poslední třetině roku věnovala výrobě mramorové dlažby a schodnic pro Horovu kapli (Nová arcibiskupská kaple). Provoz projekční kanceláře i huti zkomplikovalo opětovné povolání arch. Kamila Hilberta do vojenské služby.

Stejně nepříznivě se pro Jednotu z počátku vyvíjela situace v posledním roce války. Pro velké množství sněhu se počátkem ledna huť především věnovala jeho odklizení. Na opěráku nad kaplí sv. Šimona a sv. Judy (tedy II. opěrný pilíř) bylo postaveno lešení. Samotné práce na opravě části opěrného pilíře započaly až v květnu a ztěžoval je zhoršující se nedostatek řemeslníků. Řada zkušených pracovníků odešla na lépe placené práce k soukromým firmám, protože konec války měl pozitivní dopad na stavební rozvoj a ještě započaly i úpravy Pražského hradu.²⁰¹

3.3.1.3 Menší samostatné zásahy v interiéru chrámu sv. Víta

3.3.1.3.1 Kaple sv. Zikmunda (Černínská kaple)

Staviteli se nesnáze způsobené válečným stavem podařilo překonat a zahájit první komplexnější zásah ještě před koncem první světové války, a to na obnově kaple sv. Zikmunda dostavěné kolem roku 1360.

V květnu roku 1918 byl rozebrán barokní oltář sv. Zikmunda z doby kolem roku 1720 pod vedením řezbáře Václava Mráze.²⁰² Architekturu oltáře navrhl architekt F. M. Kaňka a sochařskou výzdobu F. I. Weis.²⁰³ Důvodem rozebrání byl nejen špatný stav dřevěného oltáře,

---

²⁰¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1918. s. 7

²⁰² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1918. s. 8

²⁰³ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 274. PODLAHA, Antonín; HILBERT, Kamil. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Praha: nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906

kteřý byl v patních partiích uhnílý, ale také zájem Metropolitní kapituly o průzkum jeho obsahu. Mohutný a vysoký oltář navíc znemožňoval postavení celoplošného lešení pro závažnější stavební opravu kleneb.

Zásah v kapli vyvolaly především značné trhliny a statické poruchy v severní a východní stěně. Podle Hilbertových zpráv byly trhliny až 5 cm široké.²⁰⁴ Ty byly podle názorů stavitele způsobeny sesedáním stavby z důvodu jednak podloží a možná i ujíždění svahu směrem do Jeleního příkopu.

Východní klenba kaple byla za oprav stavitele Krannera zbavena omítek a v prostoru kaple byly odhaleny režné cihly líce klenby vyplňující žeberní síť. Obnoveny měly být chybějící omítky a západní klenba, která byla proražená v roce 1897 zříceným jeřábem, a proto vyžadovala lokální obnovu klenutí.²⁰⁵

Na východní stěně kaple jsou malby z konce 16. století provedené Danielem Alexiem z Květné, které představují čtrnáct výjevů ze života sv. Zikmunda. Západní stěnu pokrývá nástěnná malba Nanebevzetí Panny Marie se znakem rodu z Vřesovic z doby po roce 1600.²⁰⁶ Ty byly v minulosti několikrát nevhodně opravovány a uvolňovaly se od podkladu.

V první fázi restaurování byly malby pouze zajištěny, podchyceny a následně omyty a opatrně čištěny. Restaurování maleb probíhalo pod vedením malíře restaurátora Antonína Krisana. Pod jeho vedením pracoval malíř František Knapp, Milada Fialová a dílna Františka Fröhliche.²⁰⁷ V roce 1918 byly ještě odstraněny přemalby na malbě Nanebevzetí Panny Marie. Větší zásah na této malbě byl ponechán na následující rok. Po převázání a vyplnění trhlin v malbě s výjevem ze života sv. Zikmunda bylo provedeno zajištění a poměrně velký rozsah přemaleb.

Následující rok vzhledem k přetrvávajícímu nedostatku finančních prostředků, které již Jednota urgentně potřebovala, huť poskytovala dělnictvu neplacené dovolené k výdělku u soukromých firem podílejících se na úpravách Pražského hradu. Ti kameníci, kteří neodešli za lépe placenou krátkodobou prací, vyráběli v zimních měsících leštěné dlažby ze sliveneckého, kosořského a vlašimského mramoru pro kaple nové části. Pro kapli sv. Zikmunda byla dlažba pouze broušena. Huť tedy práce v obvyklém rozsahu zahájila až počátkem května roku 1919.²⁰⁸

---

²⁰⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1918. s. 9. Opravy jsou patrné stále, naposledy při rest. v r. 2014.

²⁰⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1918. s. 14

²⁰⁶ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 275

²⁰⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1918. s. 14

²⁰⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 6

Malířka Milada Fialová pod vedením restaurátora Antonína Krisana zahájila v polovině roku 1919 restaurátorské práce na malbě Nanebevzetí Panny Marie v kapli sv. Zikmunda. K tomu poznamenává Hilbert, že „*Dlužno zde pro budoucnost dodat, že zkrasleniny a hrubé retuše na obraze nejsou výsledkem nynější restaurace, ale oprav starších, tak zatvrdlých, že nebylo lze jich bez škody pro okolí smývat*“.²⁰⁹ Malíř František Fröhlich provedl dekorativní lem malby výjevů ze života sv. Zikmunda na východní stěně. Část lemu musela být provedena nově – v místech, kde byla omítka při opravě trhlin odstraněna. V roce následujícím obnovil i dekorativní lem malby Nanebevzetí Panny Marie.

V roce 1920 byly tak restaurátorské práce dokončeny a bylo přistoupeno k přesunutí oltáře, ten bylo třeba odsadit od východní stěny tak, aby byly vidět malby výjevů ze života sv. Zikmunda a některé náhrobky osazené ve stěnách. To se podařilo bez zásadnějšího porušení architektonické skladby kamenné části gotického oltáře, jen úpravou barokní skříně.

Následovala obnova oltáře řezbářem Václavem Mrázem. Odstraněn byl šedý nátěr z roku 1839, kdy byl oltář opravován z podnětu hraběte Rudolfa Černína.²¹⁰ Vzhledem k minimálním finančním možnostem Jednoty práce probíhaly spíše konzervátorsky. To významně přispělo k zachování velkého rozsahu originálních povrchů, včetně stříbřených a zlacených ploch. Na závěr byla přešetřena dlažba. V západní části kaple nebyla dlažba zcela přeložena z důvodu úvah o obnově barokního poprsníku odstraněného v 60. letech 19. století; ta se ovšem již nikdy nerealizovala.

Posledním zásahem v kapli sv. Zikmunda bylo umístění drobné mramorové plastiky Piety roku 1933.²¹¹ Pieta je z boku jemnou rytinkou signována „Manetti Roma“. Jde o dílo sochaře Antonia Manettiho patrně z poloviny 19. století.

3.3.1.3.2 Kaple sv. Ludmily

Další etapou dokončování interiéru katedrály iniciované Arcibiskupstvím pražským a Metropolitní kapitulou byla kaple sv. Ludmily v nové dostavěné části. Hlavním důvodem snahy a navýšení stavební aktivity bylo v roce 1921 výročí milénia smrti sv. Ludmily (+921).

---

²⁰⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 8

²¹⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1920. s. 8

²¹¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 11

Z Hilbertova rozhodnutí schváleného uměleckým odborem Jednoty nejprve kameníci připravili oltář z roku 1849, dar královny Marie Anny,²¹² který byl znečištěn a poškozen degradací kamene. Oltářní deska z červeného mramoru byla v takovém stavu, že ji bylo třeba nahradit novou deskou z opuky.²¹³ Autorem reliéfní sochařské výzdoby na původní menze je Emanuel Max. Na oltář byla osazena mramorová socha svěťice (sv. Ludmily), kterou vytvořil Max roku 1845 v Římě.

Sochaři Václav Antoš a Karel Pokorný na něj nově doplnili drobná poprsí historických slovanských svatých a blahoslavených žen.²¹⁴ Nové svícny podle návrhu hutí odlil Franta Anýž. Překrásná prolamovaná dvířka osazená českými granáty od zlatníka Jaroslava Grohmana z roku 1849 byla ve špatném stavu a svou původní podobu získala až po zásahu ciselérů Františka Štěpána a Jaroslava Truxa. Okna zasklil obyčejným sklem do olova Josef Vlasák. Konečně 15. září byl oltář vysvěcen nejdůstojnějším biskupem Dr. Sedlákem a dále využíván ke konání bohoslužeb.²¹⁵

V příštím roce byly využity volné stěny kaple pro osazení různých cennějších náhrobních kamenů již dříve vyjmutých z podlahy chrámu. Byly osazovány na kovové konzolky vyrobené zámečnickem Antonínem Pávem a zaspárovány zedníky hutí.²¹⁶

Dokončení prací v otázce výzdoby se však kaple dočkala až v roce 1934 z části díky finanční podpoře donátorů senátora JUDr. Jana Kaprase a Antonína Natali-Seidla. Do kaple byla přenesena renesanční křtitelnice ze Svatováclavské kaple (kaple také nazývána křestní a k tomu účelu využívána), která byla nově opatřena tepaným měděným víkem. Nad křtitelnicí bylo umístěno na pískovcovou konzolu sousoší Křtu sv. Ludmily od Karla Pokorného, odlité firmou Ladislav Mašek. Tuto instalaci křtitelnice a sochy navrhl Jan Sokol.²¹⁷

Podle přání a odkazu dlouholetého člena ředitelství Jednoty Antonína Natali-Seidla bylo přikročeno k provedení vitráže podle prof. Dr. Maxe Švabinského, který zpracoval téma seslání Ducha svatého podle námětu prof. Dr. Josefa Cibulky. Umělecký sklenář Jan Jaroš vitráž osadil téhož roku.

Na závěr byla roku 1938 kaple opatřena mříží, kterou podle návrhu Jaroslava Horejce vykoval umělecký kovář Otta Hatle. Ta je doplněna třemi bronzovými plastikami zobrazující

---

²¹² Manželka Ferdinanda I. Dobrotivého. Neogotický Oltář sv. Ludmily navržený Janem Ondřejem Krannerem v roce 1849 byl osazen v kapli Panny Marie. Zde umístěn v letech 1849-1901, v centrálním výklenku byla umístěna relikviářová busta sv. Ludmily z 2. poloviny 14. století až do roku 1892. Potom oltář odstraněn a uložen v hutí

²¹³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 7

²¹⁴ Přibyslava, Mlada Přemyslovna, Hedvika, Zdislava, Bronislava a Anežka Česká

²¹⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921, s. 8

²¹⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1922. s. 7

²¹⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 9

skutky sv. Ludmily. Modely provedl Jaroslav Horejc a odlila Slévárna Karla Bartáka. Celou mříž potom pozlatil Jan Píša. Náklady Jednota hradila z fondu pozůstalosti Natali-Seidla.²¹⁸

3.3.1.3.3 Wohlmutova kruchta

Jedním z největších metodologických problémů, který musela ve 20. letech 20. století Jednota řešit, byla kruchta uzavírající chór, která spolu s prozatímní dělicí příčkou ještě z doby Petra Parlěře oddělovala starou a novou část. V době projekce a realizace dostavby nové části bylo počítáno s tím, že bude jednou odstraněna; respektive vybourána bez náhrady. Ale Kamil Hilbert se již zpočátku svého působení na místě stavitele dómu rozhodl kruchtu pouze přesunout. Podrobně se renesanční stavbou zabýval v mimořádně kvalitně zpracovaném Soupisu z roku 1906,²¹⁹ na němž se autorsky podílel spolu s Dr. Antonínem Podlahou.

Svůj úmysl zachránit kruchtu přesunutím podrobně konzultoval s Maxem Dvořákem, významným představitelem Centrální komise pro výzkum a zachování památek ve Vídni, kde působil ve funkci konzervátora pro Čechy a Moravu. Ten zprvu s přesunutím kruchty příliš nesouhlasil a Hilbertovi doporučoval, aby ji zachoval ve funkci letneru, oddělující kněžiště od lodí, což více odpovídalo tehdejší teoretické koncepci památkové péče. S tou sice Hilbert konvenoval a ve svém díle ji plně akceptoval, ale cítil, že z architektonického hlediska interiér dómu, rozdělený vysokým letnerem v podobě kruchty, bude ochuzen o monumentalitu a jednotnost prostoru zamýšlenou gotickými staviteli. Dr. Dvořák nakonec Hilbertovy argumenty uznal a souhlasil s tímto kompromisním řešením. V roce 1908 tak Jednota získala souhlas Centrální komise s přesunutím kruchty do transeptu. Odbornou veřejnost s tímto záměrem seznámil Kamil Hilbert ve velice podrobném článku v Časopisu přátel starožitností českých roku 1909.²²⁰

Umělecký odbor a ředitelství Jednoty se začaly v roce 1921 aktivně zbývat naplánováním přesunutí Wohlmutovy kruchty, zejména zajištěním prostředků a pracovníků huti.²²¹ Jednalo se o poměrně komplikovaný zásah, který nemá v podobném rozsahu obdoby.

---

²¹⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1938. s. 8

²¹⁹ PODLAHA, Antonín; HILBERT, Kamil. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Praha: nákladem Archaeologické kommisse při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

²²⁰ HILBERT, Kamil. *O přeložení Wohlmutovy kruchty*. Výroční zpráva Jednoty [...] za správní rok 1922. Praha, 1923, s. 49–52. srov. HILBERT, Kamil. *Hudební kruchta v chrámu sv. Víta na Hradě pražském*. Časopis Společnosti přátel starožitností československých XVII, 1909, s.47

²²¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 12

Hlavní práce Jednota rozložila ideálně do dvou let s realizací hlavního zásahu v roce 1923. Nejprve byly kopány jámy pro základy, ale práce pro jiné aktivity huti nepostupovaly komplexně a dostatečně rychle. K samotnému vyzdívání základů se přistoupilo až následující rok 1922. Zedníci huti v severním transeptu pečlivě založili do již připravených výkopů základ a zahájili vyzdívání patek pro následné přesunutí Wohlmutovy kruchty.²²²

Založení stavby kruchty věnoval Hilbert velkou pozornost, mimo jiné i po zkušenostech se zajištěním statických poruch historické části, například kaple sv. Zikmunda či severovýchodního gotického schodiště transeptu. To dokládá i skutečnost, že pro patky určené pro následující stavbu původních pilířů kruchty bylo použito tvrdého královédvorského pískovce. Ten patřil mezi nejkvalitnější pískovce používané hutí v době dostavby.²²³

Když roku 1923 práce na dokončení interiéru dospěly do bodu, kdy bylo třeba Wohlmutovu kruchtu rozebrat, postavil se proti tomuto záměru na zasedání Uměleckého odboru Antonín Podlaha, který znovu nadnesl myšlenku letneru, původně doporučenou Maxem Dvořákem. Na jeho stranu se přiklonil pouze Dr. Zdeněk Wirth. Většinou Uměleckého odboru byl tak návrh zamítnut.²²⁴ Pro Hilberta muselo být toto obnovení staré debaty velkým překvapením, protože oba pánové byli velice detailně obeznámeni s vývojem i výsledky dlouholetých úvah o přesunu kruchty a doposud neprojevali námitek. Po Uměleckém odboru schválilo záměr spojení obou částí domu i ředitelství Jednoty.

Když bylo téhož roku stavěno lešení k dělicí příčce chóru, informoval o záměru odstranění kruchty Dr. Václav Wágner Domáci radu Klubu Za starou Prahu. Dr. Wágner žádal spolek o okamžitý zásah a pokus přesvědčit Jednotu, aby od tohoto záměru upustila. Wirth na tuto aktivitu reagoval s tím, že pro úspěšnou změnu záměru je již poněkud pozdě.²²⁵ Jeho role ve věci kruchty je poněkud složitá jednak důvodu znalosti výše uvedeného vývoje názoru na přesun, ale také proto, že byl přímo účasten. Pro představu, v jak komplikované situaci se Zdeněk Wirth nacházel, je třeba uvést, že byl členem Domáci rady Klubu Za starou Prahu, členem Uměleckého odboru Jednoty, ale především vedoucím pracovníkem Ministerstva školství a národní osvěty, který měl katedrálu přímo na starosti.

Záměru přesunu kruchty se dostalo okamžitě pozornosti v tehdejších médiích. Velice emotivní protest byl publikován v Lidových novinách spisovatelem E. Pacovským (zástupce

---

²²² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1922. s. 7

²²³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 14

²²⁴ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878 - 1939)*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2010, s. 114.

²²⁵ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878 - 1939)*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2010, s. 114.

syndikátu výtvarných umělců) a následně odborněji založené články architekta Aloise Kubička. V Národních listech se pochopitelně negativně vyjádřil také prof. Vojtěch Birnbaum. Ve svém příspěvku konstatoval a současně varoval, že spojením starého presbytáře s novou lodí sice bude dosaženo celistvého vzhledu gotického chrámového interiéru, ale zároveň tím bude obětována památková hodnota presbytáře a taková oběť není z hlediska moderní památkové péče přijatelná. Emotivně zdůraznil, že stará část pokrytá patinou bude v ostrém kontrastu s „tvrdou čerstvostí křiklavé žluti“ pískovce nové části. Obával se ztráty posvátnosti historické i náboženské, narušení smyslového vnímání, která musí přijít v kontrastu s novostí dostavěné části domu.²²⁶

Ohlas veřejnosti vedl Klub Za starou Prahu ke svolání odborné ankety 9. února 1924 v Klementinu.²²⁷ Zastánci ponechání kruchty, předseda Klubu prof. Vojtěch Birnbaum (žák Aloise Riegla), Dr. Karel Guth (oba představitelé konzervativního křídla klubu) a další hájili pevně stanovisko moderního pojetí památkové péče, jejího metodologického východiska a ideového názoru opírajícího se částečně o teorii ochrany památek Aloise Riegla. Přestože tento nový směr byl založen právě na Rieglově pojetí ochrany památek a jeho nástupce Maxe Dvořáka, Dr. Guth zpochybnil nezaujatost a v jistém ohledu i kvalifikovanost Centrální komise. Ta měla údajně podléhat - dle jeho názoru - vlivu svého protektora Františka Ferdinanda d'Este, vrcholného představitele monarchie. Diskuze se zúčastnil i Kamil Hilbert, který především převzal veškerou zodpovědnost za letitý plán přesunu kruchty, a pokusil se jej obhájit také ve smyslu Rieglových teorií. Hájil jednak Maxe Dvořáka, původně o řešení pochybujícího, ale i Centrální komisi, jejímž byl členem a v rámci svého působení v ní měl možnost se zevrubně seznámit s vývojem moderních památkových názorů. Zdůraznil, že je třeba při úpravách památek hledat kompromisy, zvláště v případě památek „živých“, které přispějí k jejich fungování. Také se ohrazoval proti tvrzení, že je přesun řešením arogantně prosazovaným Jednotou. Výrazněji jej však podpořil jen kanovník Dr. Eduard Šittler, člen Uměleckého odboru Jednoty a spoluzakládající člen Klubu Za starou Prahu. Zdůraznil nutnost funkčního propojení obou částí liturgickou potřebou a také z důvodu omezeného prostoru chóru zmenšeného ponechaným Královským mauzoleem.²²⁸ Zdeněk Wirth v úvodní přednášce, shrnující historii katedrály, mimo jiné vysvětlil stanovisko spolku s tím, že chór uzavřený v renesanci byl

---

²²⁶ BIRNABAUM, Vojtěch. *Moderní péče o památky a dostavba chrámu svatovítského*. Národní listy 24. prosince 1924, také: BIRNABAUM, Vojtěch. *Listy z dějin umění*, Praha, 1947. s. 329 -331.

²²⁷ HYZLER, Josef. *Dostavba chrámu sv. Víta v konfrontaci se soudobými památkovými teoriemi*. In: Sto let Klubu za starou Prahu 1900 - 2000. Jubilejní sborník. Praha : Schola Ludus - Pragenisa, s. 145.

²²⁸ HYZLER, Josef. *Dostavba chrámu sv. Víta v konfrontaci se soudobými památkovými teoriemi*. In: Sto let Klubu za starou Prahu 1900 - 2000. Jubilejní sborník. Praha : Schola Ludus - Pragenisa, 2000, s. 147.

dotvořen v barokním duchu jako centrální prostor, a jako takový měl i zůstat. To bylo také jedním z hlavních argumentů Vojtěcha Birnbauma, kterému však oponoval Kamil Hilbert připomenutím, že příčka uzavírající chór byla Petrem Parlěrem postavena jen jako provizorní.²²⁹ Klub Za starou Prahu nekompromisně trval na svých, z teoretického hlediska správných argumentech, žádné kompromisní řešení tedy nepřidalo v úvahu. Věc byla uzavřena s tím, že Klub zašle ředitelství Jednoty oficiální dopis se svým stanoviskem.²³⁰ Jenže v tu chvíli bylo již znovu a definitivně vedením Jednoty rozhodnuto o spojení obou částí chrámu a přesunutí kruchty do severní části transeptu. K rychlosti, se kterou Jednota rozhodla ještě před ukončením probíhající kampaně - odborné i mediální, přispěla obava z možnosti, že by část chrámu mohla připadnout Církvi československé husitské.²³¹

Kamil Hilbert se ještě k vysvětlení přesunu kruchty znovu vrátil na veřejné schůzi Společnosti přátel starožitností dne 19. února 1924. Podrobně rozebral genezi záměru přesunutí kruchty a všechny důvody pro i proti ve smyslu článku publikovaném později v časopise Společnosti.²³²

3.3.1.3.4 Rozebírání Wohlmutovy kruchty

Průtahy zapříčiněné obnovením dohadů o finální podobě interiéru chrámu, které přerostly až do úrovně veřejných polemik obou táborů, stavbu proti plánu značně zdrželo. Jednota tedy roku 1923 přistoupila aspoň k vyklízení kruchty a přípravným pracím pro rozebírání.²³³

Nejprve bylo třeba rozebrat velké varhany ve druhém patře.²³⁴ Odborné práce provedla firma Emanuela Štěpána Petra.²³⁵ Rozebrané varhany byly za pomoci dělníků huti (kameníci se neúčastnili pro své vytížení výrobou stavebních prvků a dlažeb), kteří vzhledem k okolnostem

---

²²⁹ LÍBAL, Dobroslav, *Zaniklá loď' svatovítské katedrály*. Zprávy památkové péče. 1994, roč. 54, s. 228

²³⁰ BIRNBAUM, Vojtěch. *Otázka spojení staré a nové části*. Věstník pro ochranu památek X., Chrám sv. Víta v Praze, Klub Za starou Prahu. 1924, s. 3-16.

²³¹ UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878 - 1939)*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2010, s. 115.

²³² HILBERT, Kamil. *O kruchtě v dómě sv. Víta v Praze*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 1924, roč. 32, s. 140

²³³ Arcibiskup Dr. Kordač i Metropolitní kapitula umožnili práce zahájit ihned z počátkem roku s tím, že na tři roky se přesune liturgický provoz do baziliky sv. Jiří.

²³⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1923. s. 8

²³⁵ Varhanářská firma Emanuela Štěpána Petra patřila k předním dílnám v Čechách. Realizovala více než 320 nástrojů. Z těch největších lze zmínit varhany u sv. Ludmily na Náměstí Míru, dříve Purkyňovo náměstí či u sv. Ignáce na Karlově náměstí.

nemohli provádět pro tento rok naplánovanou činnost, přestěhovány do Jiřského kláštera a uloženy na nutnou dobu realizace přemístění kruchty.

Konečně v roce 1924 byly samotné práce na spojení obou částí chrámu zahájeny. Před bouráním kruchty bylo třeba ještě přestěhovat menší varhany z prvního patra kruchty.²³⁶ Tyto varhany našly dočasné využití na kruchtě baziliky sv. Jiří, kde sloužily k hudebnímu doprovodu liturgického provozu, který sem byl z katedrály přesunut. Práce prováděla opět varhanářská firma Emanuela Štěpána Petra.²³⁷ Menší i velké varhany se měly později přestěhovat zpět na přesunutou kruchtou a sloužit zde dále svému účelu.

Hutní tesaři pod vedením mistra Jana Pšeničky hned z počátku roku 1924 postavili lešení na celou výšku chóru ze strany transeptu i na Wohlmutově kruchtě. Již koncem ledna bylo zahájeno bourání dělicí zdi. Bourací práce postupovaly nadmíru rychle, k čemuž přispělo i zapůjčení elektrického výtahu.

Jak postupovalo odbourávání gotické provizorní zdi, zahájili zedníci a kameníci postupné bourání, či lépe řečeno rozebírání renesanční Wohlmutovy kruchty. To bylo technicky velmi náročné, protože v každé fázi bylo třeba všechny konstrukce mít staticky podchyceny tak, aby je bylo možno opatrně rozebrat, zvláště s ohledem na následující použití.²³⁸ Nejprve tedy bylo třeba ramenáty vybednit žeberní soustavu, která byla po vybourání samotných kleneb opatrně rozebírána od svorníků. Poté byla rozebrána klenba vrchní a následně i spodní. Na závěr zedníci rozebrali tři spodní arkády. Materiál, který pro kruchtou Bonifác Wohlmuto použil, byl jemnozrný pískovec původem z hloubětínského lomu. Jednotlivé kamenné díly renesanční kameníci spojovali vápennou kaší. Ta se s jemnozrným pískovcem dobře nespojila, což usnadnilo Hilbertově huti rozebírání. Žeburní síť zpevnila renesanční huť kovanými trny a tradičním zalitím spár olovem.

Dříve štítová zeď, či spíše provizorní gotická příčka, byla ubourána do výše tří metrů, aby bylo usnadněno zabezpečení a hlídání dómu. K tomu je třeba podotknout, že řada vstupních portálů nebyla ještě osazena dveřními křídly a vznikala obava, aby nedošlo k proniknutí nežádoucích návštěv provizorním zabeđením.²³⁹

Zajímavá byla i zjištění v uspořádání provizorního štítu. Petr Parlér v něm osadil pouze dvě okna, kosočtvercové ve vrchní partii a nižší rozetu s pětistou kružbou. Celá gotická provizorní zeď byla postavena jako neprovázaná vyzdívka separovaná od finálních konstrukcí

---

²³⁶ Pořízené proboštem Danielem Josefem Mayerem v polovině 18. století.

²³⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 9

²³⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 10

²³⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 12

cihlářskou hlínou. Příčka se sesedla o osm centimetrů od vrcholu vítězného oblouku, jak bylo shledáno z lešení. Ve zdivu byla nalezena řada druhotně použitých architektonických článků, dokonce i z románského období.²⁴⁰

Potřeba opravy prvního pole chóru, v němž původně Wohlmutova kruchta stála, se ukázala proti předpokladu jako rozsáhlejší a náročnější. Dva pilíře byly od paty po triforium značně osekány při stavbě renesanční kruchty, kvůli jejímu zavázání do gotické stavby chóru. Po odstranění renesanční konstrukce shledali také pracovníci huti povrchy gotického zdiva značně poškozeného požárem 1541, kdy shořela starší kruchta i s osazenými varhanami.²⁴¹

Výměny bylo třeba zavázat, pilíře zpevnit a staticky zajistit po vybourání druhotných konstrukcí. Zpevnění nosných pilířů si vyžádalo použití kvalitního tvrdého pískovce z Boháňky (Bohanky-Skály).²⁴²

Stavební hut' v následujícím roce vytěžovala oprava kleneb vysokého chóru. Ale již v roce 1926 se opět vrátila k dokončení oprav části chrámu zasažené odstraněním renesanční kruchty. Na vnitřním triforiu bylo třeba doplnit dva poprsníky (zábradlí) v prvním poli, které byly odstraněny hutí Bonifáce Wohlmuta při stavbě kruchty. Arkáda ze strany transeptu směrem do severního ochozu byla zazděna. Na vnitřní straně zazdívky (ze strany severního chórového ochozu) byla později namalována rozměrná olejomalba Ferdinanda II. a jeho rodiny před Ukřižovaným. Tuto malbu bylo třeba zachránit a opatrně sejmut. Po přelepení papírem a plátnem začali restaurátoři Max a Josef Boháčové obraz snímat. Po sejmutí malby hutní zedníci vybourali zazdívku, čímž se uvolnil vstup do severní arkády chórového ochozu. V téže době také odstranili symetrickou provizorní zazdívku v jižní arkádě jižního chórového ochozu, kterou postavil Josef Mocker.²⁴³

3.3.1.3.5 Přesun Wohlmutovy kruchty do severní části transeptu

Již od srpna 1924, tedy v témže roce, kdy byla kruchta rozebrána, začaly práce na její výstavbě na novém místě v severní partii transeptu. Na patky založené zde již v roce 1922 byly osazovány původní renesanční dřívky pilířů. V případě obou středních pilířů bylo osazování

---

²⁴⁰ Dále tam byly nalezeny kostry kočky a vrány, které zde byly zazděny za živa. (také článek HILBERT, Kamil. *Hudební kruchta v chrámu sv. Víta na Hradě pražském*. Časopis Společnosti přátel starožitností československých XVII, 1909, s. 1-17.

²⁴¹ Wohlkruchta na rozkaz Ferdinanda I. v letech 1557/1561 aby na ni bylo možno postavit varhany. Ty staré shořely při požáru 1541. Další varhany stavěny kolem 1565.

²⁴² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 14

²⁴³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 9

snazší, protože na rozdíl od obou krajních je kameníci jen sestavili, kdežto krajní museli zavázat do severozápadní a severovýchodní zdi transeptu.²⁴⁴ Práce pokračovaly i v roce 1925, kdy byla připravována k osazení žebra klenební soustavy, a dokončovaly se práce na osazení říms a architrávu. Nově byla podle fragmentů ze zadržek a vykopávek obnovena poškozená hlavní římsa a vlys. Nové prvky a stavební kvádry kameníci sekali ze šedobílého mšenského pískovce, který je strukturou podobný hloubětínskému. Průčelí kruchty bylo v polovině roku dokončeno a malíř restaurátor Max Boháč mohl zahájit čištění a retuše šesti malovaných andělů ve cviklech prvního patra.²⁴⁵ Souběžně byla sestavována spodní klenba, nosná i visutá žebra. Nejprve bylo potřeba vystrojít lešení s ramenáty, na které bylo možno opětovně sestavovat žebra původní.

Následující rok již na kruchtě probíhalo osazení žeberní soustavy kleneb horního patra. Po vyklenutí klenební sítě firma Dr. Ing. Karla Skorkovského provedla nosné betonové podlahy (určené pro osazení varhan). Následně bylo provedeno cihelné klenutí vyplňující mezižeberní prostor, nejprve u horní klenby a následně potom spodní. Po vyzrání byly potom omítnuty lícové strany obou kleneb. Restaurátor Max Boháč opravil zbytky maleb na svornících a žebrech.²⁴⁶ Balkon barokní s reliéfy hudebních nástrojů pochází z roku 1729 a malování andělů ve cviklech jsou zbytkem z výmalby katedrály provedené M. Mayerem a O. Muschem v době kolem roku 1630.²⁴⁷

Ve druhém patře Wohlmutovy kruchty byla firmou Blecha a Mašek postavena původní varhaní skříň z roku 1763, kterou ovšem zvětšili, neboť měla být koncipována pro nástroj s větším rozsahem, než jakým disponovaly starší.²⁴⁸

Opravy a doplnění chybějící výzdoby provedl sochař Josef Kotýza, stejně jako restaurování dřevěných sošek andělů. Na závěr opravil zlacení skříně a mramorování. To provedl starou tradiční technologií tak věrně, že doplněná místa na první pohled nelze rozeznat. Poté osadil kovář zámečník Antonín Páv vysokou mříž oddělující kruchtou od triforia, které Jednota zvažovala zpřístupnit.

Ve spojitosti s blížícím se milénium sv. Václava se do popředí zájmu Jednoty opět dostaly úvahy o pořízení velkých monumentálních varhan.²⁴⁹ Tomu se však postavila řada překážek, zvláště neshoda znalců ohledně hlasového programu. Proto Jednota od nápadu prozatímne upustila a rozhodla objednat pouze varhany menší, které by hudebnímu provozu

---

²⁴⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 14

²⁴⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1925. s. 12

²⁴⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 10

²⁴⁷ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 275

²⁴⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 14

²⁴⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 7

dostačovaly. Ty byly určeny pro první patro kruchty a na horním patře bylo rozhodnuto o ponechání varhan barokních, tvořících jen jakousi vizuální kulisu severní části transeptu. Je pravda, že samotná kruchta bez varhan by působila nepatřičně.

Umělecký odbor Jednoty po vážných úvahách tedy rozhodl objednat pro první patro varhany zcela nové, bez využití starších či v depozitu zachovaných prvků. U varhanářské firmy Josefa Melzera z Kutné Hory byly tedy objednány varhany o 35 rejstřících.²⁵⁰ V průběhu realizace nového nástroje však došlo proti původně uměleckým odborem objednaným varhanám k rozšíření o pět rejstříků na základě zadání dómského varhaníka Antonína Jandy.²⁵¹

Když potom Josef Melzer sestavoval nové varhany pro první patro Wohlmutovy kruchty, nastaly problémy s instalací. Umělecký odbor Jednoty si dobře uvědomoval omezené prostory jak z hlediska půdorysu kruchty, tak z hlediska snížené výšky patra. Původně byl nástroj zamýšlen tak, aby se bezpečně na kruchtu vešel, ale zmíněnou změnou se dostal do kontaktu s pilíři. Varhanářům se však podařilo nástroj upravit a nakonec nainstalovat.

Nové umělecké příležitosti se naskytly zřízením kůrové Kanovnické kaple pod Wohlmutovou kruchtou. Zatímco levá a pravá arkáda byla uzavřena raně barokními vraty od Kaspara Bechtelera z roku 1630,²⁵² jimiž se dříve vstupovalo do bočních lodí, obdobná dubová vrata pro střední oblouk měl podle úmyslu Kamila Hilberta a uměleckého odboru Jednoty vyzdobit Jaroslav Horejc.²⁵³ Zemská banka v Praze, která se rozhodla tuto práci financovat, se však obrátila na prof. Štěpána Zálešáka.

V roce milénia se také podařilo řezbářské a truhlářské firmě Jindřicha Röhrse dodat stěnu z dubu s řezbovou výzdobou do prostředního oblouku střední arkády Wohlmutovy kruchty. Ty realizovali řezbáři na objednávku Zemské banky podle návrhu prof. Zálešáka, jehož kompozici se sv. Cyrilem a Metodějem provedl řezbář František Vavřich.²⁵⁴ Zároveň provedli restaurování původních vrat od barokního řezbáře Bechtelera. Plzeňská firma Bohumila Becka vyrobila a dodala dubové lavice podle návrhu Kamila Hilberta pro interiér kaple. Na vnitřní straně středního oblouku (z druhé strany instalované dubové stěny) postavil Hilbert nový oltář, jako retáblu použil rám z epitafu hraběte Mikuláše Pycklera (k němuž náležející obraz Vzkříšení Páně byl tehdy ještě ztracen), přikomponoval menzu a výzdobu objednal u Jaroslava

---

²⁵⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 13

²⁵¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 14

²⁵² VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, s. 110.

²⁵³ BYDŽOVSKÁ, Lenka. *Výzdoba ve 20. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára, et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 254

²⁵⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 7

Horejce. Josef Cibulka stanovil námět Kristovy smrti, ale Horejc vymodeloval volnou sochu Krista, kterou vyřezal opět řezbář František Vavřích.²⁵⁵

3.3.1.3.6 Navazující či vynucené práce

První příležitostí k rozsáhlejšímu prozkoumání hlavní klenby vysokého chóru se naskytl až po postavení lešení při rozebírání Wohlmutovy kruchty a bourání dělicí příčky chóru. Teprve při pohledu na síťovou klenbu zblízka se staviteli a zaměstnancům huti naskytl pohled na zcela havarijný stav žební soustavy i klenby samotné.²⁵⁶ Bylo zjevné, že klenba byla značně poškozena pruským bombardováním Pražského hradu v roce 1757. Následný rozsáhlý požár varhan, zapálených bombardovací pumou, nemalou měrou přispěl k poškození pískovcových gotických žeb, která žárem popraskala. Podle stop bylo zřejmé, že plameny stoupaly podle gotické příčky pod klenbu a dokonaly tak zkázu jistě započatou při požáru roku 1541. Při následující bezodkladné záchranné opravě byly ohořelé, popraskané a hmotově narušené partie žební soustavy osekány. Jejich původní profilaci řemeslníci pouze vymodelovali ve štuku. Popraskaná žebra byla různě pospojována kovanými trny a mnohde obemknuta objímkami tvořenými pásovým železem. Štuky napodobující kamennou profilaci byly zavěšeny na kované kotvy a hmota odlehčena jádrem tvořeným dřevěným uhlím. Soustava žeb, síťové klenby byla tedy doplněna vizuálně, vlastně kašírkou, ale do jisté míry byla požárovým poškozením narušena statická funkce žební soustavy. U Parlěrovy klenby je funkce žeb, nezanedbatelná.²⁵⁷ Zbytky osekáných žeb, částečně vetknutých mělkými zámky do samotné cihelné klenby, držely pohromadě jen původní železné čepy zalité do olova a pečlivě prováděná technologie parlěrovské huti.

Největší obavy u stavitele dómu a představitelů Jednoty způsobovala představa nějakého nenadálého otřesu, např. pád trámy při opravě krovu, nebo také sesedání či vychýlení základu ovlivněného výkopy na severní straně dómu při realizaci nové kanalizace ve Vikářské ulici.

Po ohledání stavu bylo rozhodnuto, že klenby bude třeba opravit, respektive první tři pole přezdít. Ve stavební etapě v roce 1925 byla zcela přezděna první dvě pole klenby vysokého chóru.²⁵⁸ Pro část prací byly znovu použity gotické klenbové cihly (lehce klínovité).

---

²⁵⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 13

²⁵⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1925. s. 8

²⁵⁷ Profilovaná část žebra, která je viditelná pod klenbou tvoří, mnohdy jen polovici staticky nosného profilu.

²⁵⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1925. s. 12

Ornamentální výzdobu nových svorníků provedl sochař Vojtěch Sucharda vycházející z dochovaných svorníků.²⁵⁹

Z počátku roku 1926 byly dokončeny práce na prvních dvou klenebních polích vysokého chóru a osazen svorník mezi nimi.²⁶⁰ Třetí pole bylo třeba rozebrat pouze z 4/5, ale původní zdivo bylo zachováno jen ve výběžích klenby a u pasu dělicího jednotlivá pole. Kámen z Podhorního Újezdu pro nová žebra a svorníky dodával Josef Chudoba. Práce na zdobných partiích svorníků provedl opět sochař Vojtěch Sucharda podle dochovaných originálů.

Lešení bylo vzápětí rozšířeno i do východní partie chóru, ale zde byl stav konstrukcí po statické i technické stránce dobrý. Této jedinečné možnosti (liturgický provoz v katedrále neprobíhal) bylo využito pro provedení čištění kleneb, drobné opravy, v závěru prací pak huť plánovala barevné sjednocení opravených partií. Z tohoto lešení bylo možno také odstranit zkoušky polychromie architektury provedené roku 1870 podle návrhu Josefa Krannera. Rozsáhlé lešení bylo mimo jiné využito i pro opravy starého zasklení chórových oken z 19. století. V přestávkách prací byly provedeny dva nové vnější ochozy na triforiu staré části. Byla to poměrně komplikovaná operace, která předpokládala následnou úpravu všech kaplových střech. Jednotlivé pilíře na triforiu nové části jsou obcházeny krytou chodbou z vnějšku, bylo třeba takto upravit i spodní ochoz při pilířích vysokého chóru. Tesaři prováděli práce finálně, včetně výměny shnilých prvků krovů. Klempíř František Brož provedl opravy žlabů provizorně starým olověným plechem. Pokrývačská firma Wildman a Preis opravila dotčené střechy přeložením staré břídlíce.

V roce 1927 přednostně pokračovaly práce z lešení ve vysokém chóru. Zejména šlo o doplnění a výměny části vítězného oblouku uzavírajícího vysoký chór a sjednocování ploch klenby, tedy i patinace nově omítnutých partií kleneb. Ještě byly zajišťovány některé trhliny v žebrech. Větší rozsah prací lze zaznamenat na vnitřním triforiu, kde kameníci a zedníci dokončili zbývající nové ochozy v počtu 12 kusů (dva provedeny v roce 1926).²⁶¹

Jak se neúprosně blížilo milénium sv. Václava, zvyšovalo se i pracovní vytížení kamenické huti, která přestávala stíhat výrobu nových prvků a nemalé metráže dlažeb. Pro

---

²⁵⁹ Vyjmuté prvky - hlavní a mezilehlý svorník je umístěn v depozitu lapidária pod III. nádvořím Pražského hradu. Také jeden fragment žebra a kus žebra domodelovaného maltou, který Hilbert zmiňuje v ročence. Sem byly přeneseny z pozůstalosti Jednoty. Dokumentují stav gotických prvků poškozených oběma požáry v roce 1541 a 1757. Mimo jiné je na těchto prvcích zřejmý i způsob opravy štukatérským způsobem. Dva svorníky jsou, jak uvádí i K. Hilbert, spolu s několika žebry v držení Národního technického muzea, kam je Jednota předala v roce 1926. Za poskytnutí fotografické dokumentace svorníků v držení Národního technického muzea děkuji restaurátorovi Miloši Gavendovi, který prováděl jejich konzervaci. Několik obdobných kusů bylo uloženo v Invalidovně.

²⁶⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 8

²⁶¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 8

výrobu, ale nakonec i pro osazování, bylo třeba v některých případech využít i externích firem, které s Jednotou dlouhodobě spolupracovaly. Podobně se tak stalo i v případě triforiových vnějších ochozů. Šest ochozů provedla huť vlastními silami ze mšenského pískovce a zbývajících šest potom provedl kamenický mistr Jan Chudoba se svými zaměstnanci z hoříckého pískovce. Pro postavení ochozů bylo třeba nejprve podbetonovat nosné pasy v prostorech nadklenbí chórového ochozu (na které pak později kameníci vystavěli zmíněné ochozové chodby), což hutní zedníci provedli hned z jara. Stavba ochozů tak byla dokončena do konce měsíce září. Tím se stavební huti podařilo zpřístupnit celé vnitřní triforium staré části katedrály sv. Víta.²⁶² Úpravy krovů a žlabů realizovali klempíři z části již v předchozím roce, ale některé práce, jako finální položení měděných žlabů, bylo možno provádět až po dokončení osazení ochozů. Práce byly spěšné, protože ve žlabech se v zimě hromadí velké množství sněhu, které by při tání poškodilo interiér stavby.

Kromě uvedených závažných stavebních prací huť a umělecký odbor Jednoty využil stojícího celoplošného lešení pro restaurování pásu pod triforiem ve vysokém chóru. Práce malířské výzdoby pocházející převážně ze 17. století provedli restaurátoři bratři Max a Josef Boháčové.²⁶³

Od konce října již hutní tesaři přistoupili k postupnému bourání lešení a jeho vystěhování z interiéru chóru.²⁶⁴

3.3.1.3.7 Královská hrobka

V souvislosti s plánovanou obnovou podlahy byly prováděny archeologické průzkumy v okolí Královské hrobky. Práce zahájené již v roce 1927 byly v roce následujícím značně rozšířeny. Prakticky byl terén odhalen od transeptu ke schodišti hlavního oltáře. Dělníci pod vedením Kamila Hilberta odkryli rozsáhlé stavební konstrukce Svytlahovské baziliky, kláštera při kostele pražském i několik fragmentů rotundy sv. Víta.²⁶⁵

Výsledky archeologického bádání i ohledy na nadcházející svatováclavské milénium obrátily pozornost Arcibiskupství pražského, Metropolitní kapituly i Jednoty ke Královské hrobce. Dne 16. února rozhodl arcibiskup pražský, aby byly podniknuty úřední kroky umožňující otevření hrobky dne 27. dubna. Oficiální otevření proběhlo za přítomnosti biskupa

---

²⁶² Až do této doby bylo triforium neprůchozí - po zazdění průchodů v pilířích.

²⁶³ 38 zemských znaků, 20 figurálních konzol, 8 kartuší a 2 pamětní nápisy.

²⁶⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 9

²⁶⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 10

Dr. Antonína Podlahy (jako zástupce nemocného arcibiskupa), ministra Šrámka (jako zástupce nemocného ministerského předsedy), ministra školství a národní osvěty Dr. Hodži, kancléře Dr. Šámala, zástupce Kanceláře prezidenta republiky, odborového přednosty Dr. Webera, předsedy zemské politické zprávy Kubáta, předsedy zemské správy Crhy, náměstka primátora Dr. Štůly, děkana metropolitní kapituly Dr. Sedláka, odborového přednosty ministerstva školství a národní osvěty Dr. Wirtha, profesora Karlovy university Dr. Pekaře, zástupců Jednoty: Dr. Javůrka, Dr. Sobičky, prof. Švabinského, prof. Kafky, arch. Láblera, kanovníka Šittlera, arch. Zlatníka a stavitele arch. Hilberta. Pohled do hrobky byl tristní, dřevěné rakve z roku 1858 byly rozvaleny, pokryty plísní a cínový sarkofág Rudolfa II. v rozkladu.²⁶⁶

Po shledání naprosto neudržitelného stavu se tak hlavním úkolem nadcházející činnosti huti stalo dořešení Královské hrobky. Jako první bod byl komisí schválen Hilbertův návrh, podpořený uměleckým odborem Jednoty, zpřístupnit hrobku z prostoru vykopávek románské baziliky. Druhým bodem potom bylo umístění ostatků panovníků po dobu stavebních úprav do nově vybudované arcibiskupské hrobky (v Horově či Nové arcibiskupské kapli), která ještě nebyla používána. Zástupci vlády, kteří se komise účastnili, na místě přislíbili, že náklady na úhradu všech nákladů spojených s obnovou a novou prezentací Královské hrobky uhradí Československý stát. Hilbert se architektonickým řešením hrobky zabýval jako vždy podrobně,²⁶⁷ řešení přístupu z prostoru vykopávek jednoznačně zvítězilo. Umožnilo důstojný přístup k samotné Královské hrobce a díky možnému využití již nepoužívané kněžské hrobky i vytvoření menší výstavní expozice či lapidária.

Protože výkopy odhalily jednoznačně archeologicky velice cenné terény, bylo rozhodnuto o jejich budoucím zpřístupnění, jednak dalšímu bádání, ale i veřejnosti. Nejprve byla navržena a realizována železobetonová stropní konstrukce a zcela nové zpřístupnění archeologických terénů novým schodištěm z kaple sv. Kříže.²⁶⁸

Realizaci nového železobetonového stropu provedla firma Dr. Ing. Karla Skorkovského. Po otevření Královské hrobky bylo provedeno antropologické a uměnovědné ohledání všech ostatků (s výjimkou vévodkyně z Parmy) a uměleckých předmětů v hrobce nalezených.²⁶⁹ Po průzkumu byl sarkofág Rudolfa II. z roku 1612 záchranně restaurován císařem Karlem Králem. Některé zničené spodní partie byly nahrazeny novými.

---

²⁶⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 6

²⁶⁷ APH, nová plánová sbírka, H LIX 11, Kamil Hilbert, půdorys Královské hrobky se sokly pro tumbly, nedatováno

²⁶⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 10

²⁶⁹ Památky archeologické r. XXXVI. v člancích J. Cibulky, K. Hilberta, J. Matiegky a A. Podlahy

Aby mohla být Královská hrobka zpřístupněna, vybourali pracovníci huti západní stěnu. Tu nahradilo nové důstojné průčelí vytvořené kameníky huti z nučického pískovce podle návrhu Kamila Hilberta.²⁷⁰ Kvádry byly provedeny částečně jako rýhované, částečně jako bosované, hrubě opracované, s výraznými lemy s výrazným šrafováním. Na průčelí byl osazen český znak – lev z bílého mramoru na štítě z červeného nučického pískovce. Součástí dalších rozpracovaných návrhů již byly i návrhy bronzových mřížových dveří se skleněnou výplní.²⁷¹ Dlažba v interiéru hrobky byla provedena ze žehrovického pískovce a pro sarkofágy připraveny podnože z tvrdého kukského pískovce. K tomu je třeba připomenout, že Kamil Hilbert uvažoval o jiném rozmístění náhrobků panovníků, než jak bylo po jeho smrti realizováno.²⁷²

Současně s provedením betonových stropů a překládky dlažby byl proveden systém větracích kanálků, které měly zlepšit klimatické fungování prostoru vykopávek i hrobky. Aby zedníci mohli tyto práce provést, deinstalovali kováři ozdobnou mříž kolem Královského mauzolea. Renesanční mříž zhotovená kovářem Jiřím Schmidhammerem²⁷³ byla staletími poškozena, různě flikována a posvazována drátem. Kamil Hilbert provedl detailní zaměření mříže a výkres stavu, v jakém má být po opravě.²⁷⁴ Samotné restaurování bylo svěřeno osvědčené kovářské firmě Koubar a Vinklát.²⁷⁵

Od počátku roku 1929 byla značná pozornost věnována Královské hrobce, huť tížil nedostatek času zbývající do svatováclavských oslav. Zcela dokončeno bylo západní pískovcové průčelí hrobky²⁷⁶ a výdlažba vykopávek, včetně osazení soklů pro tumby. Potom bylo zahájeno restaurování románského zdiva a pokusné sestavení povalených sloupů v kryptě sv. Kosmy a sv. Damiána.²⁷⁷

Josef Langner osadil zábradlí a vstupní mříže, které měly archeologické terény ochránit při hromadných návštěvách. Bronzová vrata do hrobky detailně navržená Kamilem Hilbertem²⁷⁸ jsou připisována firmě Franty Anýže. Ale archivovaná velice detailní výrobní

---

²⁷⁰ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 11, Kamil Hilbert, Nové průčelí do Královské hrobky, V Praze, v červenci 1928

²⁷¹ APH, nová plánová sbírka, H LIX 4, Kamil Hilbert, Západní průčelí Královské hrobky, nedatováno

²⁷² APH, nová plánová sbírka, H LIX 11, Kamil Hilbert, půdorys Královské hrobky se sokly pro tumby, nedatováno

²⁷³ Zhotovena v etapách 1565-1576-1590. BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 261

²⁷⁴ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 31, Kamil Hilbert, Chrám sv. Víta, mříž kolem Královské hrobky, V Praze, v srpnu 1927

²⁷⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 11

²⁷⁶ APH, nová plánová sbírka, APH, nová plánová sbírka, H LVIII 11, Kamil Hilbert, Nový portál do Královské hrobky, V Praze, v červenci 1928

²⁷⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 9

²⁷⁸ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 31, Kamil Hilbert, návrh bronzových mříží pro portál do Královské hrobky, V Praze, v únoru 1929

dokumentace je zpracovaná zámečnickem a kovářem Josefem Langnerem, který je pravděpodobnějším zhotovitelem.²⁷⁹

Práce pokračovaly do poslední chvíle, ale spolu s čištěním, opravami historického zdiva a hlavně vinou pokládek dlažby se v podzemních prostorech vykopávek nahromadilo velké množství vlhkosti. Protože prostory měly být zpřístupněny v rámci milénia, přistoupila Jednota k jednorázovému strojnímu vysušení prostor. V podstatě byl do prostoru vháněn vzduch, který situaci zlepšil po dobu zpřístupnění, i když jen krátkodobě.

Následujícího roku se ještě dosazovaly pilíře v kryptě sv. Kosmy a sv. Damiána objevené při výkopových pracích v předchozích letech. Kameníci také upravovali zbytky nalezeného oltáře. Jednotlivé architektonické články z rotundy a Svytlahovské baziliky byly instalovány v bývalé kněžské hrobce v sousedství Královské hrobky na podstavec v podobě betonové lavice.²⁸⁰

Kamil Hilbert se k problematice Královské hrobky znovu vrátil na přelomu let 1932 a 1933. Znovu zvažoval prostorové řešení ohledně pozic tumb panovníků, které proti původním návrhům²⁸¹ došly změn v jejich rozmístění nikoliv však soklů.²⁸² Vznikla řada skic podob tumb všech panovníků.²⁸³ K tomu byly provedeny i prostorové výkresy pro ověření možností hrobky a způsobu umístění tumb.²⁸⁴

Z podrobného výkresu tumby císaře Karla IV. je zřejmé, že Hilbert měl jednoznačnou představu o jejich podobě, kterou zpracoval ve vlastním stylu a do posledního detailu včetně barevnosti.²⁸⁵ Stejně propracované a rozkreslené byly i ostatní tumby. Na návrzích Hilbert pracoval ještě březnu, ale realizaci patrně zastavila v červnu jeho smrt.

V podzemním prostoru vykopávek, tedy i hrobky, docházelo stále k negativním klimatickým jevům. Krátkodobé vysoušení provedené narychlo v roce 1929 zapříčinilo v konečném důsledku i poškození opravených ploch. Do podzemí, které reaguje pomaleji na změnu teplot, vtékal chladný vzduch z interiéru chrámu a na stavebních konstrukcích kondenzovala voda.

---

²⁷⁹ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 33, Josef Langner, detailní technické rozkreslení bronzových mříží portálu do Královské hrobky pro výrobu, V Praze, nedatován

²⁸⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s 7

²⁸¹ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 25, Kamil Hilbert, úprava Královské hrobky, V Praze, v listopadu 1928

²⁸² APH, nová plánová sbírka, H LVIII 22, Kamil Hilbert, půdorys Královské hrobky se zaneseným rozmístěním panovníků, V Praze, v únoru 1933

²⁸³ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 19, Kamil Hilbert, skici řešení tumb pro Královskou hrobku, V Praze, v únoru 1933

²⁸⁴ APH, nová plánová sbírka, H LVIII 21, Kamil Hilbert, Řez Královskou hrobkou, V Praze, v březnu 1933

²⁸⁵ APH, nová plánová sbírka, H LIX 9, Kamil Hilbert, Návrh tumby Karla IV

Jednota tedy nechala pořídit vzduchotechnické zařízení a elektrickou ventilaci s přehříváním vzduchu. Elektroinstalaci dodaly Elektrické podniky hlavního města Prahy a samotné zařízení potom firma Ing. J. Podhajského v Hostivaři.²⁸⁶ Podle zpráv se údajně zařízení osvědčilo.

Snad ještě v souvislosti s Hilbertovými zpracovávanými návrhy řešení 27. června 1933 byly ostatky panovníků vyjmuty z hrobky Nové arcibiskupské kaple (Horovy) a definitivně uloženy do měděných sarkofágových vložek dodaných firmou Franty Anýže a spol. v Praze. Jednalo se o jednoduché rakve vyztužené měděnými pásy, které měly ostatky chránit a tvořit vnitřní schránu samotných tumb.²⁸⁷

Protože docházelo k poškozování románských fragmentů zdiv návštěvníky, byly osazeny měděné sítě, které oddělily archeologické terény od přístupných částí. Pro lepší orientaci v prostoru byly objednány výpravné plastické modely archeologických vykopávek, románské baziliky i rotundy u sochaře Karla Nováka. Jeden pro prostory expozice přímo ve vykopávkách v bývalé kněžské hrobce a druhý pro podvěží jihozápadní věže.²⁸⁸

Přestože byla Královská hrobka po stavební stránce k roku 1933 hotova (položeny dlažby i sokly pro tumby), rozhodl se umělecký odbor Jednoty po delším posuzování návrhů arch. Kamila Roškota, jejichž zpracování zadal patrně až po Hilbertově smrti, provést změnu již zpracovaného konceptu. Úvaha uměleckého odboru Jednoty byla taková, že stěny hrobky měly být pokryty mozaikou československé výroby. Podlaha měla být vydlážděna leštěnými českými mramory.

Kamil Roškot naštěstí zachoval Hilbertovo západní vstupní průčelí beze změny, včetně bronzových dveří, a svůj tvůrčí zájem směřoval na interiér hrobky, dlažbu a zvláště na samotné rakve. Splnil zadání a navrhl novou dlažbu z českých mramorů bohaté kresby s členěním, které podtrhuje výtvarné zpracování tumb.²⁸⁹

Sarkofágy Karla IV., krále Jiřího z Poděbrad a Ladislava Pohrobka měly být podle rozhodnutí uměleckého odboru Jednoty tepané z mědi. Ostatní tumbky (manželek Karla IV., Václava IV.) měly být provedeny z todického syenitu, který ovšem později architekt změnil na

---

²⁸⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 9

²⁸⁷ V únoru byl pro své zásluhy do nové arcibiskupské hrobky uložen zesnulý světící biskup Dr. Antonín Podlaha. Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932, s. 10.

²⁸⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 7

²⁸⁹ APH, nová plánová sbírka, H LIX 29, Kamil Roškot, půdorys dlažby Královské hrobky, návrh, V Praze 1934

požárkový diorit.²⁹⁰ Pro sarkofág neznámých členů rodu Lucemburského byla navržena slezská žula.²⁹¹

Práce na nových úpravách zahájila huť vytrháním dlažby provedené podle návrhu Kamila Hilberta z hrubého žehrovického pískovce a odstraněním soklů pod původně uvažované rakve. Do podlahy byly potom zapuštěny menší hroby vyzděné z pískovcových desek pro ostatky malého syna Karla IV., Eleonory, krále Rudolfa Kaše a jeho strýce Rudolfa, které jsou uloženy ve společné měděné truhle (určené k umístění do sarkofágu). Potom byla hrobka vybetonována a huť začala připravovat dlažbu do hrobky podle Roškotových výkresů.²⁹² Na návrzích tumb měl s Roškotem spolupracovat i sochař Ladislav Kofránek.²⁹³

Koncem roku potom stavitel a výrobce mozaikového skla Tumpach provedl přípravy a zahájení pokládky mozaiky, jejíž barevnost byla zvolena ve žlutých až lehce zelenkavých odstínech skla tak, aby celkový vizuální dojem připomínal třpytivé zlato. Práce pokračovaly na Královské hrobce i počátkem roku 1935,²⁹⁴ a to velmi intenzivně, protože bylo rozhodnuto o jejím vysvěcení do dnů celostátního všekatolického sjezdu.²⁹⁵

Od prvního zpřístupnění archeologických vykopávek a hrobky v roce 1929 velmi narůstal zájem veřejnosti o návštěvu prostor, což bylo předpokládáno i v rámci nadcházejícího sjezdu. Z tohoto důvodu hutní tesaři provedli bytelné prozatímní schodiště v otvoru uprostřed transeptu do bývalé kněžské hrobky.²⁹⁶

Instalační oddělení elektrických podniků hl. města Prahy provedlo nové elektrické rozvody pro intenzivnější osvětlení hrobky. Do března dokončila firma Jana Tumpacha obklady stěn mozaikou. Ihned po dokončení huť osadila sokl z leštěného mramoru pod zdobnou cínovou rakev Rudolfa II., protože ta byla již na místo přestěhována po opravě.

Firma Václava Semerák a spol. z Olomouce dodala sarkofág z leštěné žuly, určený pro Jana Zhořeleckého a neznámé členy Lucemburského rodu. Potom dodala firma Franta Anýž

---

²⁹⁰ APH, nová plánová sbírka, H LIX 15, Kamil Roškot, chrám sv. Víta, 2 sarkofágy pro hrobku královskou z požárského dioritu, schválený návrh, V Praze, v září 1934

²⁹¹ APH, nová plánová sbírka, H LIX 17, Kamil Roškot, chrám sv. Víta, Sarkofág pro členy rodu Lucemburského, schválený návrh, V Praze, v září 1934

²⁹² APH, nová plánová sbírka, H LIX 31, Kamil Roškot, půdorys dlažby Královské hrobky, návrh, V Praze 1934

²⁹³ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 261

²⁹⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 7

²⁹⁵ Po oslavě milénia sv. Václava ovlivnilo postup stavby a prací na dokončení katedrály plánování Všekatolického sjezdu. Ten měl veřejně demonstrovat jednotu všech obyvatel katolického vyznání Československa. Dne 27. června 1935 sjezd zahájila velká bohoslužba v katedrále sv. Víta. V rámci sjezdu potom proběhla velkolepá bohoslužba vpozdvečer 29. června na Václavském náměstí za účasti 250 tisíc věřících. Tuto aktivitu církevních kruhů vyvolala počátkem 30. let neklidná politická situace, hospodářská krize a národnostní rozpory.

²⁹⁶ APH, nová plánová sbírka, H LIX 3, Stavební kancelář Jednoty, Provisorní schodiště z Král. hrobky pro odchod návštěvníků, V Praze v lednu 1935

měděný sarkofág pro ostatky císaře Karla IV, o něco později další dva měděné sarkofágy pro Jiřího z Poděbrad a Ladislava Pohrobka. V polovině roku potom byly dodány firmou Václav Semerák a spol. dva zbývající sarkofágy z leštěného todického syenitu šedého odstínu (který nakonec nahradil původně uvažovaný požárecký diorit) pro ostatky manželek císaře a krále Václava IV.²⁹⁷

Dělníci těžké sarkofágy spustili do hrobky, osadili je na určená místa a postupně byly schrány uzavřeny. Prostory expozice v klenuté prostoře bývalé hrobky osadili pracovníci huti modelem vykopávek provedeným sochařem Karlem Novákem objednaným v roce 1934. Kovaná zábradlí před modelem provedl Antonín Páv.

Posledním, leč poměrně důležitým zásahem bylo rozhodnutí o propojení archeologických terénů pod kaplí sv. Václava s pozůstatky románské rotundy sv. Víta a zbytku prostor obklopujících Královskou hrobku. Prostory pod kaplí bylo možno navštívit jen velmi nepohodlnou cestou otvorem v podlaze. Z tohoto důvodu kameníci huti prorazili Parlěřův severní základ kaple o šířce téměř tří metrů. K jednotlivým partiím rotundy potom vytvořili betonové chodníky.²⁹⁸

3.3.1.3.8 Zlatá brána

Významnou a výraznou částí jižního průčelí katedrály je Zlatá brána. Její význam podtrhuje mozaika Posledního soudu, osazená zde dodatečně roku 1371, i její samotné architektonické řešení navržené a provedené Petrem Parlěřem. Dnešní podoba interiéru je ale do jisté míry dílem dvou etap obnovy dle architektů Josefa Mockera a Kamila Hilberta.

Sochařská výzdoba interiéru je zčásti zachována v rozsahu svorníků, archivoly s rostlinným reliéfem, některých konzol (s dubovými listy, v podobě pelikána a fénixe) a konzolek. Z baldachýnů je zachován pouze jeden, a to s doplňky z doby Mockerovy restaurace. Většina žebírek klenby, vyjma žebírek volných, je také gotická. Vnitřní portál je vytvořen ze zeleného glaukonitického pískovce z lokality Brandýs nad Labem. Barevnost kamene spolu s dokonale hladkým opracováním hrála v tomto případě významnou architektonickou roli, protože portál nebyl polychromován. Při restaurování si Josef Mocker byl těchto skutečností vědom, protože pro doplňované prvky zvolil tentýž brandýský pískovec. Pozornost byla věnována i barevným valérům tak, aby byly co nejpodobnější.

---

²⁹⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s 7-8

²⁹⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 8

Největší pochyby o správnosti stávajícího řešení jsou o zakončení středního pilíře a jeho propojení s ostěním vnitřního portálu Kamilem Hilbertem.²⁹⁹ Realizované řešení působí na první pohled jako správné. Josef Mocker, který s velkou znalostí interiér brány restauroval a doplňoval chybějící prvky, se k propojení portálu a pilíře nakonec nepřiklonil. Pokud by realizoval Josef Mocker jednu ze svých variant, zůstal by velký portál nerozdělen a bez propojení středního pilíře a archivoly.³⁰⁰ Mocker se ve skicách³⁰¹ zabýval i řešením s propojením archivoly a pilíře. Otvory po stranách pilíře zvažoval uzavřít lomenými oblouky s kružbou.³⁰² Nakonec se však rozhodl tuto otázku nedořešit, snad z důvodu nedostatku hodnověrných podkladů. Naproti tomu Kamil Hilbert i Dr. Antonín Podlaha již v roce 1906³⁰³ o propojení pilíře a archivoly neměli závažnější pochyby.

Kamil Hilbert navrhl obdobné půdorysné řešení jako Josef Mocker, ale střední pilíř doplnil dvěma menšími oblouky půlkruhového tvaru. K tomu bylo třeba doplnit konzoly. Protože Jednota realizovala tento návrh až po Hilbertově smrti, zůstaly konzoly, k nimž nestihl vypracovat definitivní návrh, jen jako hrubě opracované boky. Doplnění volných žebek bylo snazší s využitím existujících výběhů v klenbě. Mezi oběma obloukovými portálky po stranách vznikl prostor, který byl zaplněn volnou krajkou kružbové kupole. Detailní rozkreslení podle Hilbertova návrhu provedla stavební kancelář Jednoty po stavitelově smrti.

Ještě před dokončením architektonického řešení jižního vstupu byla provedena první menší oprava jižního průčelí v roce 1919 po obnoveném osazení mozaiky Posledního soudu v roce 1910.³⁰⁴ V mozaice se nad třetí arkádou (východní pole) opakovaně obnovovala dilatační trhlinka, která způsobila uvolnění několika skleněných kostiček. Ty byly doplněny ze zásob huti. Díky lešení bylo možno celou mozaiku umýt vodou.³⁰⁵

Než bylo přikročeno k realizaci výše uvedených prací pro dokončení jižního vstupu do katedrály, musel se Kamil Hilbert vyrovnat se změnou úrovně terénu na jižní straně katedrály. Souviselo to s novým řešením výdlažby III. nádvoří architektem Josipem Plečnikem.³⁰⁶ Ve Zlaté bráně v důsledku změny bylo třeba přeložit schody. Kameníci občasně pokračovali na výrobě a obnově portálů. Na podzim pracovníci huti vymodelovali a osadili pokusná volná

---

²⁹⁹ CHOTĚBOR, Petr. *Jižní předsíň katedrály sv. Víta; Hledání původní podoby*. In: DÁŇOVÁ, Helena, et al. *Artem ad vitam: kniha k poctě Ivo Hlobila*. Vyd. 1. Praha: Artefactum, 2012, s. 144-157

³⁰⁰ APH, nová plánová sbírka, Plány Jednota – fond: Stará plánová sbírka, inv. č. M XLVI 7

³⁰¹ APH, nová plánová sbírka, fond: Jednota skicář SK-2/5. fol. 53

³⁰² APH, nová plánová sbírka, Plány Jednota – fond: Stará plánová sbírka, inv. č. MXLVI 8a

³⁰³ PODLAHA, Antonín; HILBERT, Kamil. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Praha: nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 61.

³⁰⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1910. s. 10

³⁰⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 6

³⁰⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 10

žebra ze sádry a hlavice na pilíři v jižním portále. V obnově jižního portálu huť pokračovala i v následujícím roce, kdy jsou stále uváděny opravy portálů.³⁰⁷ Podstatnějším zásahem však bylo osazení volných žebor na skruže vyrobené hutními tesaři.³⁰⁸

V roce 1935 kameníci v hutí dokončili bohatý baldachýn zakončující střední pilíř. Pro jeho osazení ovšem nejprve díly pilíře rozebrali a znovu osadili na měděné trny zalévané olovem. Koncem roku stavební kancelář provedla výkresy a detaily kružbové výplně mezi oblouky portálu. Podle výkresů pak začala kamenická huť vyrábět jednotlivé kusy složité sférické kružby.³⁰⁹

V roce 1936 se pracovalo na dokončení jižního portálu po celý rok. V hutí kameníci dokončili žebra volné kružby. Tesaři hutí připravili lešení a bednění a kameníci se zedníky zahájili osazování. Z klenby byla sejmuta zvětralá vrstva druhotného, možná barokního štuku. Pod ním se objevila kvalitní původní vrstva hladké až kletované omítky z doby stavby. Barevnost gotické povrchové úpravy odpovídala barevnosti portálu s lehce šedozelenkavým odstínem. Na opravě a čištění se pracovalo do konce roku. Věžířová volná žebra byla však osazena až roku následujícího.³¹⁰

Od počátku roku přes zimní období byla osazována volná vějířová žebra ve vstupu spojovaná měděnými trny zalévanými taveným olovem. Na jaře byla provedena výměna spárování vápennou maltou. Pro novou dlažbu huť použila stanovického pískovce. Instalovány byly provizorní dřevěné dveře, aby mohl být vstup při občasných návalech návštěvníků využíván.

Na západní a východní straně interiéru brány prováděla mozaikářka Marie Foerstrová na své náklady mozaikové obrazy dle návrhu Karla Svolinského³¹¹.

3.3.1.3.9 Nová sakristie a pokladnice

V roce 1869 sochař Václav Levý vytvořil pískovcové kopie bust světců z vnějšího triforia v závěru katedrály, které byly toho času dočasně sejmuty. Umělecký odbor Jednoty však kopie nepřijal, a to ze zřejmých důvodů. Kopie byly pojaty zcela volně a originálům se jen podobaly. Přesto však takovou skupinu bust bylo škoda nevyužít, ovšem prozatím byly uloženy v hutí. Snad i díky tomuto nezdaru se gotické originály vrátily zpět na svá místa. Nové využití

³⁰⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 8

³⁰⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 6

³⁰⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 9

³¹⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 6

³¹¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 7

našly kopie gotických bust až v roce 1924 v Nové sakristii. Tehdy tam na stěny, do značné výšky nad plánovaný mobiliář, lokátoři osadili celkem 8 z 10 bust světců od V. Levého. Výzdobu Nové sakristie doplnil ornamentalista Václav Hájek podle návrhu sochaře Vojtěcha Suchardy pěti ornamentálními konzolami, což byla menší část plánované výzdoby.³¹² Později pozlacovač Josef Brůžek pozlatil svatozáře bust.³¹³

V rámci dokončení výzdoby prostoru vytesal osobně Vojtěch Sucharda chybějící konzoly pod klenbovými patkami. Umělecký truhlář Karel Kölbel z Plzně dodal osm kusů dubových uměleckořemeslně zpracovaných dveří, které následně ozdobně okoval Josef Langner. Kölbel dále dodal skříně do Kapitulního archivu.³¹⁴

Nová chrámová pokladnice měla umožnit vhodnější uložení chrámového pokladu a zároveň splnit i požadavky na lepší zabezpečení. Během příprav realizace Jednota rozhodla o možnosti občasných prohlídek pro širší veřejnost.

V roce 1926 zedníci hutí prováděli betonové podlahy, stejně jako o něco dříve desky nad klenbou. Z důvodu zvýšení bezpečnosti a zpevnění betonových desek použili jako výztuhy staré mříže a pásoviny. Firma Tresoria potom dodala pancéřové dveře a odborně je osadila. Elektrické podniky pražské dokončily rozvody osvětlení a firma Antonín Loukota rozvod signální. Firma Keramika potom osadila šamotovou mozaikovou podlahu a zámečník Karel Sakař instaloval součásti dvou skříní pro poklad.³¹⁵ Firma Koubar a Vinklát dodala ještě ozdobnou mříž před pancéřové dveře. Elektrické podniky hl. města Prahy dále instalovaly osvětlení pokladnice a vitrín. Josef Vlasák provedl dvojité zasklení vnějších kružeb a firma Křikava a spol. osadila vnitřní okna luxferprismatickými tvarovkami.³¹⁶ Práce byly potom v klenotnici zakončeny dodávkou čtvrté vitríny dodané zámečníky Koubar a Vinklát a zasklením všech vitrín firmou Kopista a Dubský. Pozlacovač Jan Píša všechny vitríny natřel a částečně pozlatil. Na závěr potom polychromoval portálky a částečně i klenební žebra.³¹⁷

Nová klenotnice či pokladnice byla zpřístupněna v roce 1930, kdy Dr. Antonín Podlaha a Dr. Antonín Franz z Metropolitní kapituly nainstalovali chrámový poklad, ke kterému při té příležitosti pořídili nový soupis. Před otevřením ještě schodiště z roku 1907 vedoucí k pokladnici opatřila firma Koubar a Vinklát kovanými mřížemi.³¹⁸

---

³¹² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 14

³¹³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 14

³¹⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 13

³¹⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 15

³¹⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 12

³¹⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 15

³¹⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 8

3.3.1.3.10 Stará sakristie

Když byl chrámový poklad roku 1930 odstěhován do Nové pokladnice, mohl Kamil Hilbert a jeho huť přistoupit k obnově prostoru původní pokladnice nad Starou sakristií. Odtud byly koncem roku nejprve vystěhovány staré skříně určené k uložení pokladu. K tomu bylo vzhledem k rozměru skříní využito lešení postavené zvenku ve Vikářské ulici, které ovšem sloužilo především k opravě trhlin ve stěnách sakristie. Po vyklizení prostoru byly shledány značné statické poruchy jak ve stěnách, tak v klenbách. Hilbert z části připisoval poruchy sesedání pudy směrem k Jelenímu příkopu a částečně také nezabezpečení stavby po požáru 1541 (účinky mrazu atd.).³¹⁹

Výrazné poruchy se projevovaly zvláště v partii, kde stavitel Petr Parlář navazoval na již hotovou část stavby Matyáše z Arrasu. V těchto partiích (na stěně jižní, východní i severní) byly největší trhliny a znatelné sesednutí zdiva mladší části (Parlářovy). Značně porušen byl i střední pas, jehož profilace byla popraskaná a posunutá. Opuková hmotná klenba (o síle až 70 cm) byla celá značně popraskaná.³²⁰ Staré krovy byly rozebrány a místo nich provedeno provizorní zakrytí plochou pultovou střechou. Tesaři hutě klenbu podbednili a kameníci postupně vyměnili popraskaná žebra. Souběžně byly opravovány trhliny ve stěnách, kde arch. Hilbert navrhl převázky z tvrdého pískovce, které měly stěny zpevnit jako zámky. Na závěr prací byly probourány zadržky původních portálků na někdejší nedochovanou pavlážku. Během dokončovacích prací a obnovy spárování byly postaveny nad pokladnicí nové krovy.

Poté byla pozornost věnována výměně schodnic točitého schodiště. Nové schodnice byly vyrobeny z boháňského pískovce, který dodal mistr J. Holeček. Kameníci dokončili opravu pláště a kamennou střechu.³²¹

Metropolitní kapitula se rozhodla při příležitosti vřekatolického sněmu v roce 1935 renovovat vnitřní vybavení Staré sakristie a využila huť k vystěhování mobiliáře a údržbě interiéru.³²² Po postavení celoplošného lešení bylo deinstalováno staré elektrické vedení a celý prostor včetně žeber a visutých svorníků byl hutí umyt. Následně Elektrické podniky provedly nové instalace a malíř Aleš Mezr provedl patinaci celé klenbové plochy. Potom byla osazena nová okna se dřevěnými rámy. Vytrhaná podlaha byla zabetonována a na ni na náklady Metropolitní kapituly položeny dubové vlýsky.

---

³¹⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 13

³²⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1931. s. 7

³²¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1931. s. 9

³²² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s.

3.3.1.3.11 Střechy chrámu

Nad vysokým chórem byl v roce 1868 zhotoven zcela nový krov. Proti předchozímu baroknímu navrhl jeho tvar architekt Josef Kranner jako nápodobu vysokých gotických krovů, i když tesařská konstrukce byla provedena moderními postupy a spojována šrouby. Jednota zvolila neogotické provedení střechy na základě převládajícího názoru, že je pro zastřešení katedrály vhodnější. Menší problémy se vyskytly v dodávkách břidlicové krytiny. Černá břidlice byla dodávána z moravských lomů z okolí Šternberka a zelená z českého lomu u Železného Brodu. Vzhledem k různým problémům se práce protáhly až do hluboké zimy.³²³

Pokrývačské práce byly provedeny poměrně kvalitně, ale pro klempířské práce bylo použito mnohde olovených plechů. Tentýž olovený plech byl použit i k pokrytí mladší sanktusní věže. Ta pocházela z poslední etapy stavby katedrálních krovů, prováděných však již z kovových příhradových nosníků v letech 1899 až 1900.³²⁴ Zmínky o různých škodách a poruchách, zatím lokálnějšího rozsahu, se objevovaly již před první světovou válkou. Nemalý vliv mělo na trvanlivost břidlice i oloveného plechu znečištěné ovzduší, které díky vysokému obsahu sloučenin síry (exhalace způsobené především průmyslem a otopem uhlím) bylo pro tyto materiály poměrně agresivní.

V poválečném období byly první opravy klempířských prvků provedeny klempířským mistrem Františkem Brožem, a to v menším rozsahu na střeše nad starou částí dómu, ale i na oloveném krytu sanktusní věže.³²⁵ Olovo se prověšovalo a trhalo. Protože vlivem nízkých teplot zkrhlo, mohl jej prorazit snadno i padající led námrazy ze střechy. Co však dělalo huti a Jednotě větší starosti, byl špatný stav dřevěného krovu z roku 1868.

K roku 1926 shromáždila Jednota v rozpočtu rezervu zhruba 250 000Kč, aby bylo možno zahájit práce na obnově střechy. Po prohlídkách se ukázalo, že bude třeba vyměnit kompletně dvojitou pozednici po celém obvodu vysokého chóru, celou vrcholovou vaznici a řadu krokví, krácat a vzpěr. Škody na krovu byly obrovské a dalece předčily představy o jeho poškození. Tesařské práce byly svěřeny Janu Pšeničkovi. Aby bylo možno potřebné tesařské práce provést, jednotlivé části krovu bylo třeba postupně nadzdvihnout hydraulickými hevery.³²⁶

Nejprve ovšem bylo třeba sejmut břídlícové šablony. U nich byla zjištěna potřeba výměny v 50% rozsahu. Pokrývači firmy Wildman a Preis břídlíci sejmuli a roztřídili.

---

³²³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1868-69. s. 25

³²⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1899. s. 9,10

³²⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1923. s. 8

³²⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 11

Použitelné šablony byly vráceny po opravě krovu zpět a doplňovaly se novými, opět z ložisek u Železného Brodu a u Štenberku na Moravě.³²⁷

Veškeré původní klempířské prvky byly provedeny v olovu, které se však neosvědčilo. Bylo rozhodnuto o jejich kompletní výměně za prvky měděné. Práce provedl klempíř František Brož. Kovářské práce, včetně obnovy kříže na východní straně hřebene střechy, a obnovu kotevních partií litinového liliového hřebene provedl kovář zámečník Antonín Páv. Na závěr prací provedla firma Ericcson osazení nové hromosvodné soustavy.

Během prací na střeše vysokého chóru bylo zaznamenáno značné poškození oloveného pláště sanktusní věže z roku 1899. Olovo silně zoxidovalo a prověšovalo se, čímž v něm vznikly trhliny. František Brož provedl prozatím pouze částečnou výměnu pláště v měděném plechu.³²⁸ Konečná oprava byla provedena až o deset let později, v roce 1936. Důvodem, proč byla tak dlouho odkládána, byly především úkoly spojené s dokončením interiéru nejprve pro svatováclavské milénium roku 1929 a potom pro všekatolický sjezd roku 1935. Počátkem května byly demontovány litinové lilie ve styku hlavní střechy s transeptem, načež tesařská firma V. Hodek postavila lešení do výše 26m nad hřeben hlavní lodi. Před provedením nového měděného pláště po odstranění oloveného plechu bylo měněno i ztrouchnivělé bednění. Zhotovení měděné krytiny bylo svěřeno firmě Kindermann-Amler včetně všech zdobných prvků. Je třeba poznamenat, že jde o mistrovskou náročnou práci, protože výzdobu tvoří dekorativní chrliče, fiály a stovky krabů. Na závěr firma Ericcson provedla osazení nového hromosvodu.³²⁹

Po odstranění konstrukcí pláště bylo možno obnovit nátěry odkrytých ocelových konstrukcí krovu osazených v roce 1899. Nátěry provedla lakýrnická firma Antonín Kučera olejovými nátěry,³³⁰ včetně konstrukce křížové lodi.³³¹

Klempířské práce, které se dotkly střešní krajiny katedrály, postupně ve 30. letech 20. století zahrnuly i kaplové střechy na staré části. První etapou bylo obnovení střech nad kaplí sv. Zikmunda a Starou sakristií. Mědí je pokryl klempířský mistr Bedřich Bartošek ze Smiřic n. L. Huť odstranila staré olovené vylechování, opravila kamenné žlaby, které byly následně vylechovány mědí. Krovy byly provedeny z řezaných trámů jednoduché vazby.³³²

---

³²⁷ Na některých starých břidlicových šablonách byly podpisy významných umělců 70. let 19. století: Mukařovský, Myslbek, Subič, Ženíšek či Zeyer. Tyto šablony byly na střechu vráceny.

³²⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 13

³²⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 8

³³⁰ Základní nátěry byly provedeny celovečerním miniem třeným v klejtované fermeži 2x vařeném. Pro dvojnásobný svrchní nátěr byl použit šedý nátěr Imprex připravený podle Čsl. normalizační společnosti.

³³¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 9

³³² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 10

Následující rok však došlo ke změně v technologii provádění oprav. Pokračovala obnova střech nad kaplí sv. Anny, Starou arcibiskupskou a sv. Jana Křtitele.³³³ Huť odstranila břidlicovou krytinu, zbourala dřevěné krovy střech a vytrhala olověné žlaby.

Nové krovy byly realizovány v podobě skořepinové železobetonové konstrukce. Jednotu k tomu vedla především obava z případného požáru. Potom byly betonové konstrukce i pískovcové žlaby opatřeny hydrofobizačním nátěrem (jednalo se o nátěry asfaltem - gumoasfaltem) a proběhlo kompletní oplechování pláště i žlabů měděným plechem, který Jednota nakoupila již do zásoby v loňském roce pro výrazný pokles jeho ceny. V měsíci březnu roku 1934 započala huť s obnovou dalších kaplových střech, nad kaplí Panny Marie, Šternberskou, sv. Vojtěcha a Srdce Páně.³³⁴ Dřevěné krovy opět nahradily betonové konstrukce. Betonářské práce subtilních konstrukcí provedla firma Českomoravská akciová stavební společnost a následné klempířské práce Bedřich Bartošek ze Smiřic n. L.³³⁵

V témže roce vyměnil klempířský mistr Jan Skopec staré olověné žlaby za nové měděné v prostoru za velkou věží.³³⁶

Poslední etapou obnovy střech byla roku 1935 oprava zbývajících čtyř střech nad kaplemi Martinickou, sv. Kříže, nad Královskou oratoří a nad kaplí Valdštejnskou. Krovové konstrukce byly opět provedeny v železobetonu, a to v tomto úseku firmou Ing. Dr. Karla Skorkovského.³³⁷

Po dokončení betonových konstrukcí počala firma Kindermann – Amler pokrývat střechy a žlaby měděným plechem. Tatáž firma realizovala havarijní opravu poškozených žlabů nad nároží kaple sv. Václava. Bylo třeba zvýšit sklon žlabů a osadit nové svody.

Během léta roku 1937 prováděla firma Antonín Kučera nátěry kovové konstrukce hlavní lodi. Potom pokračovala v nátěrech zvonových stolic. Klempíři Kindermann a spol. vyměnili žlaby v jižní části transeptu.³³⁸

Výměny olověných žlabů byly dokončeny v roce 1938 na severní části transeptu. Klempíř Jan Brož vyměnil žlaby po úpravě spádu a nátěru kamenných podkladů gumoasfaltem.³³⁹

---

³³³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 9

³³⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 7

³³⁵ Bartošek svou práci označoval měděnými tabulkami přinýtovanými či přiletovanými na dokončenou práci.

³³⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 10

³³⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 9

³³⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 9

³³⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1938. s. 8

3.3.1.3.12 Opravy opěrného systému

Kompletní oprava pilířů opěrného systému vysokého chóru byla prováděna v první etapě pod vedením Josefa Krannera. Lze konstatovat, že tehdy byly v poměrně velkém rozsahu nahrazovány části pilířů a oblouků ve velkém rozsahu. Z výzdoby se výměny dotkly řady fiál v rozsahu horních partií, ale také velkého rozsahu lípaných panelací. Z původní výzdoby se zachovalo pouze několik gotických kružeb a křížových kyttek. Přístup huti byl poměrně radikální, a pokud kameníci došli k závěru, že daný kus nebude mít žádanou životnost, byl nahrazen novým. Práce na opěrném systému byly dokončeny roku 1868, resp. definitivně až roku 1869. Podle nálezů při restaurování systému v letech 2003 – 2014 je třeba podotknout, že malé opravy byly prováděny častěji, i když často nejsou dokumentované písemnými zprávami.³⁴⁰ Je to zarážející, uvědomíme-li si, že pro jejich realizaci bylo třeba postavit lešení. Na severní straně je možno předpokládat opravy spárování či drobných poruch v intervalu 10 až 15 let.

Jednou z takových menších oprav byla v roce 1917 oprava II. opěrného pilíře nad kaplí sv. Šimona a sv. Judy, což je ovšem jižní strana katedrály.³⁴¹ Práce byly drobnějšího charakteru a kromě obnovy spárování byla vyměněna jedna křížová kytka.³⁴²

Následující rok pak huť prováděla opravu opěrného systému nad kaplí sv. Erharda a Otýlie.³⁴³ Jednalo se o pilíře číslo V. a VI. a práce spočívaly ve výměně klenáků a rozpadlých pískovcových kvádrů. Vyměněna byla řada křížových kyttek a paneláže. Téhož roku se katedrále nevyhnulo účtování se staletou příslušností k habsburské monarchii a ze západního průčelí byla odstraněna socha císaře Františka Josefa I., osazená tam k 60. výročí jeho nástupu na trůn. Jednota ji prozatímně uložila na stavbě (v interiéru katedrály).

V letech 1932 a 1933 bylo ve velkém rozsahu přesazováno zábradlí spodního ochozu. Nově byly díly spojovány měděnými skobami a zalévány olovem.³⁴⁴

Po dokončení přesazení zábradlí se Jednota rozhodla pro kompletní opravu opěrného systému. Tesařský mistr Jan Pšenička postavil lešení k prvnímu pilíři (dnes číslo opěrného pilíře XIV.) nad kaplí sv. Zikmunda.³⁴⁵ Kameníci a zedníci huti vysekali spáry a zvláště vymrzlou maltu. Odstranili zde uchycenou vegetaci, malta byla odstraněna i ze spár stříšek, které byly

---

³⁴⁰ Na opěrném pilíři číslo X. nalezena břidlicová destička, zazděná ve spáře, datovaná do 80. let 19. století, která obsahovala zápis kameníka o jeho účasti na opravě.

³⁴¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1918. s. 7

³⁴² Práce komplikovala okolnost, že kvůli nízkým mzdám v huti řada zkušených pracovníků odešla na lépe placené práce k soukromým firmám.

³⁴³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 6

³⁴⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 8

³⁴⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 9

potom zalévány olovem. Veškeré rozrušené kameny byly nahrazeny novými. Spodní článek vzpěrného oblouku – klenák, který byl roztrhán, kameníci nahradili novým dílem. Železné čepy a skoby byly odstraněny, fiály a kytky opatřeny měděnými kotevními pásky a objímkami. Zpětně osazované prvky byly již kotveny na měděné trny zalévané olovem.³⁴⁶

Potom lešení tesaři přesunuli na sousední opěrák. Do konce roku se práce nestihly a pokračovaly i v roce 1934. Stavební huť pracovala na zajištění 2. opěrného oblouku (dnes XIII.), které započalo v roce loňském. Přesunula lešení dále na 3. opěrný pilíř (tedy XII), na něm bylo třeba vyměnit jeden klenák oblouku, pro který bylo třeba pečlivého vybednění.³⁴⁷ Avšak ještě koncem roku se lešení posunulo na 4. opěrný oblouk, ale práce se předpokládalo zahájit až roku 1935. Stavební huť pokračovala na opravě 4. opěrného pilíře (dnešní XI.). Často byly potrhane krčky sepnuty měděným pásovinami.³⁴⁸ Potom lešení bylo přestavěno na opěrák 5. (tedy X), kde pro zimní období bylo možno práci dokončit až v roce 1936.

Postupovala další oprava opěrných oblouků, opěráku číslo 5. (podle současného číslování X). Po dokončení opravy bylo postaveno lešení k 6. opěráku (neboli IX). Práce kamenická huť označila jako většího rozsahu, než původně předpokládala. Nárožní fiála byla snesena a ve větším rozsahu vyměněna.³⁴⁹

V dubnu roku 1937 dokončen 6. opěrný pilíř (IX). a pracovníci huti pokračovali s lešením na 7. opěrný pilíř (VIII).³⁵⁰ Na tomto pilíři bylo třeba zajistit roztržený chrlič měděným pásem, zakotveným do pilíře. Šlo o měděný drát o průměru 12 mm zakotvený do gotického chrlice a těla opěráku, prolitý olovem. Ještě téhož roku bylo lešení přeneseno k opěráku číslo 8 (VII) a v prosinci přestavěno k číslu 9 (VI).

Dále pokračovala oprava v roce 1938 na opěrném oblouku číslo 9 (VI). Koncem června bylo již lešení přeneseno k číslu 10 (V), jehož oprava trvala až do listopadu. Potom bylo přeneseno lešení ještě na opěrný pilíř 11 (IV), kde však byly práce dokončeny až v roce 1939.³⁵¹

Vysoké tempo prací naznačuje, že větší část zásahů byla jen naprosto běžnou údržbou. To znamenalo vysekání spár a náhradu novou výplní – maltovou či olovenou v plném rozsahu, odstranění náletových dřevin a mechů. Výměny zdiva byly prováděny jen v případě havarijního stavu, což ovšem například u opěráku X. a IX. na severní straně chóru znamenalo i náhradu části hlavních fiál. V pracích převažovalo nové vytmelení spár; jejich poruchy v opěrném

---

³⁴⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 10

³⁴⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 8

³⁴⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 9

³⁴⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 7

³⁵⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 7

³⁵¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1938. s. 6

systému jsou zcela běžné. Bohužel v případě nedostatku běžné údržby dochází k zatékání vody do pilířů a škody potom mohou být značné. To nakonec ukázal vývoj stavu katedrály po druhé světové válce, kdy byla pozornost opěrnému systému věnována až v 70. letech 20. století.

K opravám Jednoty je ovšem také třeba konstatovat, že překvapivým aspektem výše zmíněných oprav je nedodržování vhodného stavebního období, mnohé práce byly prováděny vysloveně v zimním období. Taková technologická nedůslednost musela zákonitě vést k nižší životnosti oprav. Na druhou stranu zase v přístupu huti lze shledat posun směrem k minimalizaci počtu odstraněných středověkých prvků a snahu pokud možno zachovat co nejvíce původních. Oproti Krannerově huti byl nyní přístup spíše konzervační. O tom svědčí i řada poškozených prvků, jež nebyly vyměněny, ale pospojovány drobnými kotvami a zajištěny prolitím olovem (kraby, křížové kytky apod.).

3.3.1.3.13 Gotická jižní věž

Tato věž je vzhledem k výšce 96,5 metru jedním z nejméně přístupných míst katedrály. Barokní bání včetně zděného patra vznikla v letech 1769 – 1771 podle návrhu císařského architekta Niccolo Paccasiho, který nahradil původní renesanční zakončení věže Bonifáce Wohlmuta. Hrázdné zdivo bylo tehdy nahrazeno zděným pod vedením Antonína Haffeneckera. Krov provedl dvorní tesař František Pfanner a pokrytí bání měděným plechem mědikovář Jakub Mayer.³⁵²

Jednota sledovala vývoj stavu krovu s obavami již před první světovou válkou, ale skutečný stav bylo možno zjistit jen obtížně a některé oplechované partie bez lešení kontrolovat nebylo možné. Na základě zkušeností z požáru ve věži kostela sv. Mikuláše bylo rozhodnuto o umístění požárního zabezpečení, a to tzv. suchovodů, hasebního systému, který na rozdíl od hydrantů není trvale zavodněn.³⁵³ Firma V. Sviták provedla rekonstrukci a prodloužení požárního vodovodu v hlavní věži až do posledního patra. Rekonstrukci si vyžádala potřeba vytlačit vodu motorovým čerpadlem hasičů do výšky, kam voda z vodovodní soustavy (káranský vodovod) nedosáhne.

V roce 1928 bylo třeba vyměnit na velké věži železné krytí velké bání poškozené únorovou vichřicí. Jednalo se o provizorní či dočasné starší záplaty, které ovšem značně

---

³⁵² LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999, s. 33.

³⁵³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 15

korodovaly i s přispěním galvanického článku vznikajícího v kontaktu s měděnou krytinou. Vichřice shodila i měděného lvíčka z jedné z menších nárožních věžiček.³⁵⁴

Dřívější zjištění tesařů, kteří prováděli provizorní zakrytí, vedla ze strany uměleckého odboru Jednoty k rozsáhlejšímu průzkumu stavu báně velké věže. Stav byl vyhodnocen jako havarijní. Odhadovaný rozpočet na opravu činil přes 360 000 Kč; nebylo v silách Jednoty tak vysokou částku uhradit, proto se obrátila se žádostí na ministerskou radu. Ta koncem roku povolila vyplatit z rozpočtu ministerstva veřejných prací v lednu 1931 100 000 Kč.³⁵⁵

Mistr hutních tesařů Jan Pšenička provedl pečlivé zaměření barokního krovu.³⁵⁶ Následně pak zpracoval návrhy řešení, které mělo krov zbavit dodatečných úprav, a stavební kancelář huti rozkreslila plány.³⁵⁷

Ředitelství Jednoty se podrobně zabývalo zprávou uměleckého odboru o havarijním stavu dřevěného krovu báně velké věže. Byl proveden průzkum pozemkových knih, kde bylo zjištěno, že věž i chrám patří záduší sv. Víta. Přes poskytnutý příspěvek 100 000 Kč od ministerstva veřejných prací byly z finančních důvodů záchranné práce přesunuty až na rok 1932.³⁵⁸

Práce na obnově věže byly zahájeny hned z počátku roku 1932. Tesařský mistr Jan Pšenička zřídil kolem ochozu pracovní lešení podle svého návrhu z roku 1930³⁵⁹ a výtah pro dopravu materiálu. Předtím byly odstraněny pískovcové dlažby v ochozu a vybourán Monierový strop v prostoru hodin.³⁶⁰

Podle Hilbertova názoru barokní zdivo nemělo ideální nosnost a navrhl systémově konstrukci železobetonovou, která váhu přenesla přímo na gotické zdivo věže. Tu rozkreslil již v roce 1931 po vyhodnocení průzkumů.³⁶¹

Realizací této varianty by tak mimo jiné vznikla vhodná protipožární ochrana oddělující věž od krovu a naopak; bylo třeba ji provést ještě před tesařskou opravou krovu.

---

³⁵⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 15

³⁵⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 6

³⁵⁶ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 1, Pšenička Jan, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, půdorys vrchní vazby trámů, Praha prosinec 1930, APH H LXIII 2, Pšenička Jan, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, půdorys spodní vazby trámů, Praha prosinec 1930, APH H LXIII 5, Pšenička Jan, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, půdorysy řezy barokního krovu, Praha prosinec 1930

³⁵⁷ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 7, stavební kancelář Jednoty, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, půdorysy a řezy barokního krovu, nedatováno

³⁵⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1931. s. 4

³⁵⁹ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 3, Pšenička Jan, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, lešení k hlavní římsě věže, Praha prosinec 1930

³⁶⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 7

³⁶¹ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 12, Kamil Hilbert, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, uložení věžního krovu na zdivu ochozu, V Praze v květnu 1931

Železobetonovou konstrukci zpracoval Kamil Hilbert,³⁶² kompletní statický výpočet a posouzení návrhu konstrukcí provedl bez nároku na honorář profesor vysokého učení technického Dr. Ing. Rudolf Kukač.³⁶³ Stavení hut' připravila všechny rýhy pro betonové trámy, spodní i vrchní lůžka i navrtání cihelného barokního zdiva.³⁶⁴ Betonářské práce potom provedla firma Ing. Dr. K. Skorkovského.³⁶⁵

Po stabilizaci podkladové betonové konstrukce podkladní vrstvy mohl klempířský mistr J. Skopec odstrojit oplechování hlavní věžní římsy. Po odkrytí se ukázal havarijní stav trámů a zhlaví, dřevo bylo shnilé a napadené houbou. Tesařský mistr Jan Pšenička hydraulickými zvedáky nadzvedl celou konstrukci krovu bání. Vyměnil vadné vazné trámy podsouváním nových a provedl případné protězy.³⁶⁶ Vše bylo prováděno podle návrhů Kamila Hilberta.³⁶⁷ Na závěr první etapy osadil nové tesané římsy určené k následnému oplechování.

Po zpevnění základního věnce krovu bylo vystavěno dřevěné lešení k horním partiím luceren. Problémy většího rozsahu byly shledány na šesti polích měděné krytiny, která měla potřhané falce. Dobrý stav byl konstatován pouze u pole jižního a jihozápadního. Ve stejně havarijním stavu byly všechny čtyři nárožní věžičky, u kterých bylo rozhodnuto o výměně. V plném rozsahu bylo vyměněno šalování pod plechem. Koncem léta již postoupil klempířský mistr J. Skopec s opravami a výměnami měděných plechů k hrotnici osazené makovicí se lvem (292 cm vysokým). Na závěr provedla firma Ericcson osazení hromosvodu a Elektrické podniky města Prahy osazení elektroinstalace a tesaři lešení následně zbourali.

3.3.1.3.14 Výdlažba katedrály

Důležitou součástí úpravy interiéru dokončované katedrály bylo provedení nové dlažby. Ve staré části byla dlažba nerovná s velkým množstvím osazených náhrobních kamenů, které Jednota postupně vyjímala a umísťovala buď do obnoveného interiéru, nebo později do exteriéru na vnější plášť kaplí. Kromě lokálních nerovností byla celá chórová dlažba položena s nemalým výškovým rozdílem ve směru sever jih. Zajímavým zjištěním bylo například i to, že

---

³⁶² APH, nová plánová sbírka, H LXIII 17, Kamil Hilbert, Chrám sv. Víta, Železobetonová konstrukce k sesílení arkád velké věže dle návrhu prof. Ing. Dr. R. Kukače, v Praze v únoru 1932

³⁶³ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 31, prof. Dr. Ing. Rudolf Kukač, Chrám sv. Víta, Příloha statického výpočtu o stabilizaci věže, v Praze v únoru 1932

³⁶⁴ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 8, stavební kancelář Jednoty, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, návrh lešení, nedatováno

³⁶⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 8

³⁶⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 9

³⁶⁷ APH, nová plánová sbírka, H LXIII 10, Kamil Hilbert, Vysoká věž hlavní chrámu sv. Víta, Podchycení hlav trámů v patře pod hlásnicí, V Praze v září 1930

pod dlažbou pod chórovými lavicemi se sesedl terén a vznikla pod ní mezera. Masivní dlaždice se vzpříčily a vytvořily vlastně plochou klenbu.

Při pracích na výdlažbě Kamil Hilbert využil přípravu podkladu pro provedení archeologických vykopávek, aby zjistil vývoj chrámu a jeho předchůdců. Postupoval velice systematicky a průzkumy prováděl na vysoké úrovni včetně dokumentace. Některé výkopové práce byly vyvolány potřebou založení nové dlažby, betonových podkladních konstrukcí či třeba základu pro přemístění Wohlmutovy kruchty, ale mnohdy byly motivovány pátráním po předpokládaných historických konstrukcích. Základním podkladem dlažeb se stal betonový potěr nebo betonové stropní desky nad prostory, které měly být zpřístupněny veřejnosti.

Výroba dlažby tvořila velkou část práce hutních kameníků. V převážné většině zpracovávali pro formátovanou podlahu různé druhy mramorů převážně tuzemských; pískovcových dlažeb bylo v interiéru menší množství. Práce prováděli klasicky ručně, včetně broušení a někdy i leštění. Teprve v roce 1927 huť zakoupila od firmy Suchý, Jouza a Čáp elektrickou brusku na broušení a leštění kamenných desek a dlažby.³⁶⁸

Na počátku meziválečného období huť pracovala na dlažbách nových kaplí na severu (Horova - Nová arcibiskupská) i na jihu a v kapli sv. Ludmily byla položena nová mramorová podlaha.³⁶⁹ Pokládka dlažeb patřily v některých obdobích mezi doplňkové činnosti huti a neprobíhaly zcela kontinuálně. Když byly dlaždice pro nějaký úsek připraveny, zedníci huti je položili. Ve větším rozsahu se pracovalo v roce 1923 na výdlažbě severní lodi nové části katedrály. Dlažba podle Hilbertova návrhu byla prováděna z těchto druhů mramoru: černého kosořského, bílého krkonošského a šedého z okolí Sněžky, červeného suchomastského a světlejšího sliveneckého. Mramorové desky pro tento úsek dodávaly externí kamenické firmy L. Šalda a J. Víšek v hrubém stavu, dokončení povrchové úpravy prováděla sama huť.³⁷⁰ Práce na pokládce komplikovaly zmíněné firmy opožděvanými dodávkami připravených desek, ale i šedého mramoru od Sněžky (firma Šíp). Aby se práce zcela nezastavily, bylo třeba objednat místo krkonošského materiálu mramor italský Bardigiolo, shodný barvou i kresbou. Vzhledem ke komplikacím s koordinací stavby byly skupiny zedníků přeřazovány k různým, někdy i pomocným pracím. V Nové sakristii bylo osazeno kamenné lavabo. Městská plynárna položila z ulice Vikářské v předsíni a obou sakristiích plynové potrubí do kanálků, které pracovníci huti připravili v mezidobí, kdy neměli materiál pro dláždění.

---

³⁶⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 15

³⁶⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1920. s. 7

³⁷⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1923. s. 7

Následně byla pozornost věnována výdlažbě chóru a ochozů. Tu komplikovala již uvedená nerovnost výšek. Pečlivým přeměřením stavební kanceláří huti bylo zjištěno, že strana severní je o 14 cm níže než jižní. Tuto situaci vyřešil Kamil Hilbert tak, že předláždění staré části (chóru i chórového ochozu) bylo provedeno o 12 cm nad úroveň z části již realizované dlažby v nové části katedrály. Hranice výškového rozdílu byla zvolena v severojižní ose východní stěny transeptu. Hilbertovo řešení navíc umožnilo vhodně využít dříve Krannerem odstraněné zábradlí (či poprsník) z 18. století z presbytáře (původně odděloval prostor chóru od presbytáře).³⁷¹ Jednak tím zachránil nádherné barokní mramorové zábradlí, pro které by se jinde využití nenašlo, a elegantně oddělil chór od transeptu. V ochozech výškový rozdíl vyrovnaly téměř neznatelné rampy. Ale dlažby v chóru a ochozu byly odloženy z důvodu rozšíření archeologických prací. Terény byly odkryty v rozsahu celého chóru a severní chórový ochoz až ke kapli sv. Anny. Na jihu potom průzkum zahrnul úsek od kaple sv. Václava po Královskou oratoř.

Po odložení původně plánované výdlažby chóru a přiléhajících prostor se huť přesunula do nové části katedrály. Nejprve byly provedeny výkopy a úpravy pro položení betonové desky, podkladu pod dlažbu. V rámci betonových konstrukcí bylo počítáno s instalačními kanály (elektřina a plyn) a v některých partiích i s kanálky větracími. První byla dodlážděna rozpracovaná severní loď, v níž byla částečně dlažba položena již v roce 1923. Současně s dlažbou byly položeny stupnice a podnož pro Bílkův oltář Ukřižovaného.³⁷² Huť použila nučický pískovec dodaný kamenickým mistrem Františkem Pokorným. Červený hrubozrný pískovec byl zvolen proto, že se Kamilu Hilbertovi jevil jako vhodnější k přírodnímu dřevu oltáře. Potom byla položena dlažba v jižní lodi až k transeptu a následně ve střední lodi i v okolí hrobu sv. Vojtěcha. V rámci betonářských prací provedla firma Dr. K. Skorkovského betonovou podlahu západní kruchty.

Samotné práce na výdlažbě chóru mohli kameníci zahájit až po dokončení betonového stropu archeologických vykopávek v roce 1928. Nejprve byl položen obloukový stupeň oddělující transept a chór, který zároveň vyrovnával výškový rozdíl podlahy mezi novou a starou částí katedrály. Na tento stupeň byl osazen původní barokní poprsník – zábradlí (demonované z chóru v 60. letech 19. století), jehož forma je vrcholně barokní s gotizujícími výplněmi. Zábradlí je zhotoveno z červených a růžových mramorů. V chórovém ochozu byly práce na osazení dlažeb zahájeny před kaplí sv. Anny. Nově byla osazena klečící socha

---

³⁷¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 10

³⁷² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 10

kardinála Schwarzenberga. V zásadě byl pomník ponechán na původním místě,³⁷³ které bylo již dříve i autorem vřele schvalováno.³⁷⁴

Broušené desky pro výdlažbu nové části katedrály a mramorové stupně schodů dodávala převážně firma Ludvíka Šaldy, broušené mramorové čtverce pro chórový ochoz firma Jan Chudoba a Václav Müller.³⁷⁵ K pokládkám dlažeb je třeba ještě připomenout stavbu schodiště a pokládku dlažby v západních vstupních portálech. Práce zde zdržela realizace Plečnikovy výdlažby III. nádvoří. Tvrdý kukský pískovec pro stupně a dlažby před portály dodal kamenický mistr Josef Jelínek.³⁷⁶

3.3.1.3.15 Restaurování interiéru a mobiliáře

Po první světové válce se rozvíjí přístup k restaurátorským zásahům v moderním smyslu respektování zachované materie. Předměty restaurování nejsou pouze obnovovány a přelíčeny tak, aby s případnou patinou působily celistvě. Tento přístup byl hutí Kamila Hilberta vlastní, i když byl stále ještě rozvíjen. Po komplexním restaurování kaple sv. Zikmunda práce postupovaly jako samostatné zásahy či jako součásti větších celků s využitím postavených lešení. V případě maleb se většinou jednalo o podchycení uvolněných partií a čištění přemaleb.

Takový zásah byl proveden v kapitulní síni (knihovně) v sousedství velké gotické věže, kde v roce 1924 konzervovali restaurátoři bratři Boháčové renesanční nástěnné malby v podobě dvou znaků s kartušemi.³⁷⁷

Záměrem stavitele Kamila Hilberta bylo co nejvíce z uměleckého vybavení interiéru vrátit zpět. Příkladem této snahy bylo i nově navržené umístění osmi soch českých patronů z roku 1696 na konzolách v transeptu. Zlacené dřevěné sochy (sv. Víta, sv. Jana Nepomuckého, sv. Zikmunda, sv. Vojtěcha, sv. Ludmily, sv. Václava, sv. Prokopa a sv. Norberta) zemských patronů původně zdobily pilíře chóru. Jejich autorem je pražský sochař F. Preiss. Sochy bylo

---

³⁷³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 11

³⁷⁴ Jde o vrcholné dílo J. V. Myslbeka z let 1892 - 1895. Jeho umístění je považováno za mistrovskou ukázkou pomníkové tvorby zasazené do stávající historické architektury. Mimo jiné podle vyjádření kanovníka Metropolitní kapituly Prof. Jana Matějky jedním z důvodů umístění bylo i přání samotného kardinála. Jeho záměrem bylo, aby se v modlitbě obracel do kaple Arcibiskupské (sv. Materny, Pernštejnská, Kinských, Moravská, Cyrilometodějská). Hlavním důvodem mělo být budoucí umístění oltáře světce sv. Vojtěcha, kterého měl Schwarzenberg ve velké úctě. Oltář realizoval Josef Mocker v roce 1898, tedy 13 let po kardinálově smrti. Do oltáře měly být umístěny i ostatky sv. Vojtěcha.

³⁷⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 15

³⁷⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 15

³⁷⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 14

však před adjustací třeba zrestaurovat,³⁷⁸ což provedl sochař a řezbář J. V. Čermák pod dozorem profesora Štěpána Zálešáka a připravil je k osazení na pilíře křížení transeptu a hlavní lodi.³⁷⁹ Obnova zlacení, kterou provedli Jan Píša a Josef Brůžek,³⁸⁰ byla provedena již na místě po osazení.

Stojícího celoplošného lešení ve vysokém chóru bylo také využito pro restaurování výmalby vysokého chóru pod triforiem převážně ze 17. století. Práce provedli restaurátoři bratři Max a Josef Boháčové. Vyčistili a ukotvili 38 zemských znaků, 20 figurálních konzol, 8 kartuší a 2 pamětní nápisy.³⁸¹

Během provádění dlažby roku 1928 byla přesunuta kazatelna o jeden pilíř blíže k vítěznému oblouku. Řezbář František Vavřich opravil a doplnil řezby. Zlacení obnovil Josef Tichý a polychromii a malby restaurovali opět bratři Boháčové.

Restaurátorský zásah byl proveden na náhrobku Leopolda hraběte Šlika, nejvyššího kancléře Království českého. Navrhl jej pražský architekt Ferdinand Maxmilián Kaňka podle ideového návrhu Josefa Emanuela Fischera z Erlachu. Sochařskou výzdobou byl pověřen Matyáš Bernard Braun, jenž dodal plastiky Marta a Minervy, bustu zesnulého a postavu letící Fámy.³⁸²

Minervu J. V. Čermák, který prováděl restaurování, zaměnil za Palas Athéna. Čištění, které, jak ukázal zásah v roce 2015, nebylo provedeno úplně dostatečně, nakonec bylo soudobými restaurátory oceněno. Umožnilo to prezentovat velký rozsah originálních povrchů, které předchozí zásahy naštěstí neodstranily. Správně určil, že sochy tvořící epitaf jsou z různých materiálů. Minerva je kamenná, Mars je dřevěný křídovaný, emblémy a andělé také dřevění, lev z pískovce, poprsí Šlika a obelisk z mramoru, draperie ze štuku. Některé poškozené části, např. i křídlo anděla, byly nalezeny zasunuté za plastikami.³⁸³

V roce 1928 pokračovali restaurátoři bratři Boháčové na restaurování nástěnné malby Ferdinanda II. od malíře Matěje Mayera z roku 1631, který sejmuli v severním ochozu v roce 1926 po přesunutí Wohlmutovy kruchty. Zbavovali malbu vápenné omítky a následně ji nalepovali na plátno. Rozřezaný transfer potom nalepili na eternitové desky.³⁸⁴ Transfer byl potom využit pro výzdobu Házmburské kaple, kde byly eternitové desky s nalepenou malbou

---

³⁷⁸ ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 195

³⁷⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 12

³⁸⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 14

³⁸¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 9

³⁸² ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 188

³⁸³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 11

³⁸⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 15

ukotveny přímo na kamennou stěnu věže. Následně byly vytmeleny spáry mezi jednotlivými díly a provedeny retuše.³⁸⁵ Později byl ještě kolem transferu pořízen dubový rám.³⁸⁶

V rámci milénia byl na náklady Metropolitní kapituly restaurován zčernalý stříbrný náhrobek sv. Jana Nepomuckého. Vyčištění a vyleštění provedl Alois Tengler a Vilém Küssel vyčistil baldachýn. Na konzolu na Staré sakristii byla postavena restaurovaná socha archanděla Michaela z 16. století. Ve Valdštejnské kapli byly sestaveny některé části Billenberkova oltáře odstraněného v roce 1911 z kaple sv. Václava.³⁸⁷

Restaurování maleb v kaplích Valdštejnské, sv. Anny a Martinické provedl malíř František Prošek. Poškození bylo způsobeno dlouhodobým zatékání žlaby na spodním ochozu. Mimo jiné namaloval 12 konsekračních křížů, k nimž Josef Langner dodal kovaná ramínka svícňů pozlacených Josefem Brůžkem.³⁸⁸

Z mobiliáře byl v chóru obnovován nábytek včetně arcibiskupského křesla, kanovníckých lavic atd. Značně znečištěný hlavní oltář, navržený Krannerem a dořešený Mockerem v roce 1878, byl Janem Píšou přezlacen a částečně polychromován, aby lépe působil vizuálně.³⁸⁹

Kaple Horova byla ještě roku 1929 opatřena oltářem. Jeho spodní část tvoří antepedium Billenberkova oltáře z mramoru. Do horní opukové části byla vložena nástěnná malba Nanebevzetí Pany Marie z roku 1593, která byla původně umístěna na zadržce západního portálu kaple sv. Václava. Tu sejmul roku 1889 Josef Mocker. Restaurování malby provedl malíř Emanuel Boháč.³⁹⁰

3.3.1.3.16 Věžní hodiny

Věžní hodiny sejmuté v roce 1895 byly zařazeny do programu restaurování subvencovaného Tomášem Baťou. Baťa věnoval velký obnos na obnovu původních věžních hodin. V roce 1930 vyplatil 65 000 Kč, celkem však šlo o částku 100 000 Kč.³⁹¹

Hodináři Jan Hejnal a František Topič stroj prozatímně sestavili. Komise složená ze zástupců správy Hradu, Jednoty, státní památkové ochrany a zástupce pana Bati stanovila

---

³⁸⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 15

³⁸⁶ Dnes je obraz v depozitáři – zřejmě již není na eternitovém podkladu.

³⁸⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 10

³⁸⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 11

³⁸⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 11

³⁹⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 14

³⁹¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 4

směrnici k postupu opravy. Ta byla svěřena městskému a železničnímu hodináři Janu Hejnalovi z Mělníka s tím, že opravy dokončí do konce září roku 1930.³⁹²

Před umístěním hodin však bylo třeba dobudovat schodiště na věž, Josefem Mockerem bylo totiž realizováno pouze do výšky druhé zvonice. Zbytek schodiště byl provizorní, dřevěný. Tesařský mistr Jan Pšenička vybudoval lešení na jižní i západní straně věže až do výše lucerny a ochoz opatřil ze všech stran vykonzolovaným lešením. Schodiště bylo z finančních důvodů vyzdíváno pouze cihlami vápenopískovými a žulové schodnice nahrazeny tvrdým stanovickým pískovcem, který dodal Josef Jelínek z Kuksu.

Vzhledem ke stavu podlah, na kterých měl být stroj uložen, bylo rozhodnuto, že dřevěné stropní trámy budou nahrazeny čtyřmi traverzami, do kterých bude provedena klenba. Na nižší strop byly použity také traverzy, doplněné ovšem trámy. Místnost pro hodinový stroj byla zastropena systémem Moniere a dlažba provedena ve vysoce pálených cihlách tzv. zvonivkách.³⁹³ Následně byl hodinový stroj smontován a zámečnick Antonín Čermák z Mělníka sestavoval kolosální číselníky. Na ně byly osazeny staré číslice a hvězdy restaurované Aloisem Tenglerem a pozlacené Janem Píšou. Stroj byl slavnostně spuštěn děkanem Emilem Strakou z Liblic za účasti Dr. Mořice Píchy z Metropolitní kapituly, zástupců správy Hradu, Památkového úřadu a stavitele dómu ke cti a slávě sv. Václava. Zkorodované mříže v oknech zvonice věže byly opraveny Antonínem Pávem a pozlaceny Janem Píšou.³⁹⁴

3.3.1.3.17 Restaurování nástěnných maleb

Restaurátorské práce na nějakou dobu ustoupily stavební činnosti. Dalším impulsem k postupné obnově interiéru byl všekatolický sjezd roku 1935. Z popudu předsedy Jednoty architekta Josefa Zlatníka byla věnována pozornost i interiéru chrámu, kde byly opravovány nástěnné malby poškozené zatékáním před výměnou střech. Tesaři postavili lešení v kapli Martinické, kde se provedlo restaurování Sequensovy výmalby. Práce byly svěřeny akad. malíři restaurátoru Maxu Duchkovi. Malíř A. Mezr obnovil goblénovou malbu pod kordonovou římsou a huť umyla Martinický a Lobkovický epitaf.³⁹⁵

---

³⁹² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 9

³⁹³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 10

³⁹⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 11; dále 8. června v Národních listech o orloji napsal správce hradního archivu František Horálek a Kamil Hilbert. Čeněk Chyský a Jan Hejnal v hodinářském časopise Tik - Tak 1. ledna 1931

³⁹⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 11

Postupovalo se i v čištění nástěnných maleb, a to v kapli Srdce Páně a kapli sv. Vojtěcha, které byly také poškozené zatékáním. Kamenická huť provedla výměnu opukových soklových partií. Restaurátor akad. mal. Max Duchek začal s čištěním a upevňováním Rudlových maleb v kapli Nejsvětější Trojice. Potom pokračoval v čištění gotických maleb ze 14. století v kapli sv. Vojtěcha, současně s ním malířský mistr Alois Mézr smyl v těchto kaplích malované kvádrování pod kordonovou římsou.³⁹⁶

V roce 1936 byla odstraněna pseudogotická zasklená císařská lóže, umístěná v Královské oratoři. Lóže byla odeslána do Brna biskupské konzistoři, která o ni projevila zájem. Potom byla pozdně gotická oratoř vyčištěna malířem Aloisem Mézrem. Historické dveře do točitého schodiště opravila firma Koubar a Vinklát. V těchto letech je také zmíněn problém nového přístupu do Královské oratoře. Na oratoř nebylo totiž možné vstoupit z interiéru chrámu, ale pouze ze Starého královského paláce chodbou na středověkém mostě. Byla tedy nezbytná dohoda se Správou Hradu – více se o řešení vstupu v ročenkách neuvádí.³⁹⁷

Další etapou pak byly nástěnné malby v kaplích sv. Kříže a sv. Ostatků a Panny Marie. Očistil je malíř Max Duchek.³⁹⁸ Zajistil také gotické fresky v kapli sv. Kříže, malované znaky na stěně v kapli sv. Ostatků i Sequensovy nástěnné i figurální malby v kapli Panny Marie. Jinak kompletní čištění kaple prováděla sama huť.

Poslední etapa čištění maleb pokračovala v kapli sv. Jana Křtitele, arcibiskupské a sv. Anny. Všechny kaple byly opět poškozeny zatékáním. Max Duchek zajistil Schwertsovy malby v kapli sv. Anny a Sequensovy v kapli arcibiskupské. Současně s ním Alois Mézr smýval kvádrování pod kordonovou římsou. Čištění vždy probíhalo včetně kleneb.³⁹⁹ V roce 1938 Jan Schwarzenberg daroval do rodinné kaple nový mramorový oltář a střední díl tzv. Čimelické archy. Boční křídla archy rod Schwarzenbergů již dříve věnoval Národnímu muzeu. Usnesením Zemského výboru bylo dílo v držení muzea propůjčeno pro tento oltář Metropolitní kapitule, čímž byla Čimelická archa znovu scelena. Úpravy a zajištění malby provedl restaurátor Státní obrazárny prof. Bedřich Slánský. Nový oltář byl proveden podle návrhu arch. Dr. B. Slámy a dubové rámování truhlářem Matějem Kalinou.⁴⁰⁰

---

³⁹⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 8

³⁹⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 9

³⁹⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 9

³⁹⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1938. s. 7,8

⁴⁰⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1938. s. 8

3.3.1.3.18 Nová umělecké tvorba

Po říjnovém převratu od počátku nového československého státu byly systematicky a programově upevňovány vlastenecké národní myšlenky a rozvoj občanské společnosti. Původní rakouskouherské a monarchistické elity byly odsunuty do pozadí a záhy omezen jejich vliv, k čemuž také přispělo zrušení šlechtických titulů a pozemková reforma, která je zbavila velké části majetku. Bylo třeba příslušníky těchto tradičních elit, kteří se po převratu často stali občany cizích států, nahradit novými národními elitami spojovanými s vzkvétající demokratickou republikou spojující mnohé národy. Příslušníci nové elity se rekrutovali převážně z prostředí úspěšných a bohatých podnikatelů a průmyslníků.

Nový stát, který potřeboval vymezit proti staletému spojení s habsburskou monarchií, hledal i ve výtvarné sféře nový směr, který by jej reprezentoval a emancipoval. Novým národním stylem se stal dekorativismus.⁴⁰¹ Specifickým způsobem čerpá z rozličných historických a národních zdrojů. Nevyhýbá se ani inspiracím z lidového umění. Představitelé tohoto národního stylu značně ovlivnili výtvarnou a řemeslnou tvorbu i architekturu, zvláště v prvním desetiletí republiky.

Výše uvedená změna národních elit se projevila i ve společenské struktuře podporovatelů Jednoty pro dostavbu katedrály, především ve složení soukromých dárců a podporovatelů. Také se navýšila donace od velkých finančních ústavů, které ovšem již dříve Jednotu podporovaly. Zcela novým typem byla přímá podpora státem, která tak trochu nahradila dřívější podporu panovníka, nejintenzivněji směřovaná hlavně k roku 1929 a výročí milénia sv. Václava. Od roku 1920 byly všechny státní výtvarné soutěže posuzovány ministerstvem školství a národní osvěty. Spojujícím článkem se v případě katedrály stal Dr. Zdeněk Wirth jako dlouholetý člen uměleckého odboru Jednoty, ale zároveň také vysoký představitel ministerstva.

Nový státní styl vstoupil do katedrály výtvarným pojetím zasklení velké rozety v západním průčelí katedrály navržené prof. Kyselou.

3.3.1.3.19 Sochařská kamenická tvorba

Nová sochařská tvorba se ve velkém měřítku projevila zvláště v kamenické výzdobě, která byla doplňována v rámci dokončování dómu. U části prací je zřejmá Hilbertova inspirace

---

⁴⁰¹ BYDŽOVSKÁ, Lenka. *Výzdoba ve 20. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 246

v drobné středověké plastice, s níž se měl možnost seznámit při opravách vnějšího pláště katedrály ještě před válkou. Je však třeba připomenout, že nekopíroval předlohy doslova, ale využil možnosti pracovat s různými gotickými předlohami způsobem, který podpořil dojem přirozeného živého vývoje organismu stavby. Vzniká ovšem také celá řada sochařských detailů, které ze středověkých předloh nevycházejí. Zejména je to zřejmé v případě zvířecích a rostlinných reliéfních pásů lemujících architektonické prvky. Zahrnují zábradlí, některé konzolky či lemy oblouků nových průchodů triforia. V některých případech jsou zřejmé i vlivy secesní tvorby.

V každém případě je třeba vyzdvihnout šťastnou volbu Kamila Hilberta, když se mu podařilo získat pro spolupráci na rozpracování drobnější sochařské výzdoby profesora Josefa Drahoňovského. Přednášel na Vysoké škole uměleckoprůmyslové glyptiku (řezbu kamenů) a dekorativní modelování. Jeho řezbářský přístup ke kameni se odlišuje od prací jeho předchůdců i následovníků. Další skvělou akvizicí bylo přijetí sochaře Vojtěcha Suchardy, který byl kolegou prof. Drahoňovského a posléze jeho nástupcem.

Práce na výzdobě interiéru dómu byly často součástí stavebních a kamenických prací. Jednalo se o zpracování výzdoby hlavic, konzol, maskaronů a dalších zdobných prvků, které však většinou neprováděli kameníci, ale specialisté na uměleckou výzdobu označovaní jako ornametalisté, příp. ornamentáři. Často práce prováděli z bos, dříve ponechaných kameníky či zedníky pro pozdější zpracování podle schválených vzorů. Autorství návrhů těchto drobných prací bývá známo spíše výjimečně, ale ve 20. letech se situace kolem autorství zlepšila. Často to byl patrně sám Hilbert nebo Drahoňovský, ale po roce 1910 převážily práce Suchardovy.

V roce 1919 pracoval dlouholetý zkušený ornametář Alois Velich-Friedrich na dokončení menších prací na severním schodišti Hudební kruchty a kaple Horovy, protože však musel jako jeden z nejzkušenějších členů huti zastupovat onemocnělého mistra huti Karla Bureše, práce tak postupovaly velice pomalu.⁴⁰² Vojtěch Sucharda osobně dokončil v listopadu kopii západního portálu Svatováclavské kaple, na níž začal pracovat v roce 1914, než byl odveden k armádě.⁴⁰³

Ornamentář Alois Velich-Friedrich provedl v roce 1920 výzdobu tympanonu portálku do velké věže a začal vytvářet výzdobu prvního pilíře střední lodi, vše podle Suchardova návrhu.⁴⁰⁴ František Motyčka, který zastoupil zemřelého Aloise Velicha-Friedricha, potom

---

⁴⁰² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 9

⁴⁰³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 6

⁴⁰⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1920. s. 11

v následujícím roce pokračoval ve výzdobě hlavic pilířů započatých dříve a realizoval další návrhy Vojtěcha Suchardy (např. poprsník Schwarzenberské kaple).⁴⁰⁵

Výzdoba hlavic pilířů pokračovala i v roce 1922, kdy dva kameníci ornamentáři František Motyčka a Václav Hájek prováděli podle návrhů sochaře Vojtěcha Suchardy ornamenty v kameni. Dokončili hlavice na druhém pilíři a zahájili práce na třetím pilíři jižní strany, dále potom skupinu devíti hlavic na čtvrtém pilíři severní strany.⁴⁰⁶ Práce na výzdobě hlavic pilířů pokračovala velice pomalu pro vleklou chorobu Františka Motyčky, který následně zemřel. Ornamentář Václav Hájek zpracoval zbytek výzdoby sám.⁴⁰⁷

Od roku 1927 sochař Vojtěch Sucharda zpracovával podle vlastních modelů schválených uměleckým odborem Jednoty řadu hlavic pilířů, v nichž se střídal ornament s bájnými zvířaty, představiteli zúčastněných řemesel, s portréty osob stavební huti a kanceláře a anděly - hudci.⁴⁰⁸

Práce na sochařské výzdobě hlavic pilířů pokračovaly v křížové lodi, kde sochař Vojta Sucharda vytvořil na straně jihozápadní listovou a živočišnou výzdobu, ale také skupinu hlav členů Uměleckého odboru Jednoty (Šifflera, Roštapila, Materny, Láblera, Wirtha a Zlatníka). Na straně jihovýchodní u kaple sv. Václava ozdobil hlavice skupinou spících blanických rytířů včele s bdícím sv. Václavem a na severozápadní straně transeptu zobrazil sv. Vojtěcha.⁴⁰⁹

Na západním průčelí byly postupně osazovány prvky architektonické a sochařské výzdoby. V roce 1934 z připravených bos pod velkou rozetou Vojtěch Sucharda vytvořil v nadživotní velikosti 4 poprsí. Na jižní straně architektů Mockera a Hilberta a na severní straně prof. Kysely a Dr. Wirtha.⁴¹⁰ Následujícího roku vytesal z osazených bos na předsíni Nové sakristie ve Vikářské ulici masky a ornamenty podle svých návrhů schválených uměleckým odborem.⁴¹¹ V rámci dokončovacích prací na západních portálech roku 1936 provedl dle svých schválených modelů uměleckým odborem Jednoty 14 masek. Řada 8 masek je na třech západních portálech.⁴¹²

---

⁴⁰⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 10

⁴⁰⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1922. s. 8

⁴⁰⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1923. s. 8

⁴⁰⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 11

⁴⁰⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 13

⁴¹⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 6

⁴¹¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 12

⁴¹² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 10

3.3.1.3.20 Sochařská tvorba

Větším sochařským úkolem však byl úmysl Jednoty umístit do nového triforia portrétní poprsí čtrnácti významných osobností, které se zasloužily o dostavbu katedrály. Úkol byl o to těžší, neboť měl těsně navázat na gotický program výzdoby triforia staré části katedrály. Pro první práce byl osloven nástupce a žák Josefa Václava Myslbeka na Akademii výtvarných umění Jan Štursa.⁴¹³ Roku 1917 prof. Štursa provedl s pomocí sochaře Františka Řehoře busty zakladatele Jednoty Michala Pešiny z Čechorodu a Františka hraběte Thun-Hohensteina v nové části katedrály.⁴¹⁴ Práce dokončil až v roce 1918 a následující rok dodal prováděcí model busty Josefa Mockera (jižní strana triforia, první pole). Zahájil i jeho provádění v pískovci, ale pro onemocnění pomocníka sochaře Františka Řehoře, byly práce přerušeny a plastika zůstala nedokončena.⁴¹⁵ Osobně dokončil bustu Josefa Mockera hned následující rok a zároveň podle jeho modelu provedl František Řehoř bustu Josefa Krannerera na severu. Poslední korekturu provedl opět Jan Štursa osobně.⁴¹⁶ Štursovy busty se vyznačují, jak konstatuje Tatiana Petrasová: „*měkkou barokně velkorysou modelací: Mockerova hlava s lehce pootevřenými ústy a s plně rozevřenými očima se natáčí k západní rozetě s výrazem nadzemské blaženosti, která vyznačuje i z původních gotických bust*“.⁴¹⁷

K dokončeným bustám (Pešina, Thun-Hohenstein, Kranner, Mocker) v novém triforiu byly v letech 1919-20 doplňovány emblémy, erby a pamětní nápisy. Všechny práce provedl kameník ornamentář František Motyčka.⁴¹⁸

Další práce na sochařské výzdobě triforia prováděné po smrti prof. Jana Štrusy (1925) však již byly zpracovány konvenčnějším stylem. I když jde o kvalitní portrétní díla soudobých vrcholných autorů, převážně ovlivněných secesním symbolismem či neoklasicismem, nedosahují kvalit Štursových bust.

Etapu závěrečného doplnění galerie osobností v nové části triforia zahájil roku 1927 profesor dekorativního sochařství na Uměleckoprůmyslové škole Bohumil Kafka, který za asistence sochaře Otakara Velimského dokončil poprsí předsedů Jednoty - kardinálů Bedřicha Schwarzenberga a Františka Schönborna.⁴¹⁹ V dalším roce byly vytvořeny Bohumilem Kafkou opět za asistence sochaře Otakara Velimského poprsí předsedů Bedřicha a Františka Thuna -

---

⁴¹³ Jan Štursa se stal roku 1919 členem uměleckého odboru Jednoty.

⁴¹⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1917. s. 10

⁴¹⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1919. s. 6

⁴¹⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1920. s. 11

⁴¹⁷ PETRASOVÁ, Taťána. Dostavba katedrály. In: *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*. Praha : Academia, 2004, s. 233.

⁴¹⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 10

⁴¹⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 11

Hohensteina a stavitele dómu Kamila Hilberta. Sochař Ladislav Kofránek, spolužák Jana Štursy v Myslbekově atelieru, stejně jako sochař Benda, vytvořil bustu předsedy Dr. Jana Javůrka. Sochař Břetislav Benda je autorem busty arcibiskupa Dr. Františka Kordače. Sochař Jan Lauda, představitel mladší sochařské generace a žák Jana Štursy, vytesal bustu Dr. Antonína Podlahy a předsedy Vojtěcha Schönborna.⁴²⁰ Busta Josefa Zlatníka, sedmého předsedy Jednoty byla doplněna až roku 1941 a vytvořil ji sochař Jan Kavan.

Kromě sochařské tvorby přímo spojené se stavbou byl však interiér katedrály doplňován i novými díly soudobých autorů. V roce 1921 Ministerstvo školství a národní osvěty věnovalo dómu Památník padlým zhotovený z pískovce sochařem Františkem Bílkem z Podhorního Újezdu podle návrhu sochaře Karla Pokorného. Místo pro jeho umístění bylo vybráno na západním průčelí kaple sv. Václava, kde byl dělníky huti instalován.⁴²¹

V roce 1927 před dnem sv. Václava byl osazen Bílkův oltář, který katedrále věnovalo opět Ministerstvo školství a národní osvěty.⁴²² V roce milénia byla před kaplí sv. Václava osazena vysoká kroupka zhotovená firmou Jan Gabriel, jejíž součástí je socha sv. Václava od Karla Dvořáka věnovaná týměž ministerstvem v roce 1921.⁴²³

Po dokončení úpravy přeneseného oltáře v kapli sv. Máří Magdaleny (kaple Valdštejská) sochař Jan Čermák osadil v roce 1932 svou dohotovenou sochu Nejsvětějšího Srdce Páně.⁴²⁴

V roce 1936 byla vypsána Jednotou soutěž na hrobku sv. Vojtěcha s termínem do 31. května 1937. Zájem umělců byl obrovský, sešlo se na 39 návrhů a byly uděleny tři ceny a osm účastníků bylo finančně odměněno. Porota uměleckého odboru Jednoty ale udělila pouze II. cenu návrhu architekta J. Štěpánka a akad. sochařky Karly Vobišové.⁴²⁵ To svědčí o jisté nejednotnosti komise, kterou návrhy jednoznačně nepřesvědčily o správnosti řešení, ale přesto bylo zadáno nezávazné provedení modelu v třetinové velikosti. Výstavu návrhů uspořádala Jednota v malé hale Veletržního paláce.⁴²⁶ K realizaci však nedošlo.

---

⁴²⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 14

⁴²¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 9

⁴²² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 11

⁴²³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 14

⁴²⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 10

⁴²⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 10

⁴²⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 9

3.3.1.3.21 Bronzové dveře západní portál

Již roku 1921 věnovala Živnostenská banka půl milionu korun na provedení umělecky zpracovaných bronzových dveří do tří západních portálů hlavního průčelí.⁴²⁷

Veřejnou soutěž na návrhy pro řešení bronzových vrat však umělecký odbor Jednoty vypsal až roku 1926.⁴²⁸ Zakončení soutěže spadá až do roku 1927. První cenu obdržel V. H. Brunner a Otakar Španiel spolu s odměnou 20 000 Kč. Druhá cena s odměnou 15 000 Kč C. Kloučkovi, třetí s odměnou 10 000 Kč Karlu Pokornému a Janu Bauchovi. Mimo to byly vyplaceny odměny 3 000 Kč ještě čtyřem týmům, které se soutěže účastnily.⁴²⁹ Vítěz byl povinen splnit termín do roku 1929.⁴³⁰ Po smrti V. H. Brunnera sochař Otakar Španiel sám modeloval potřebné díly pro bronzová vrata a předával je do slévárny Franty Anýže.⁴³¹

3.3.1.3.22 Vitráže

V postupu restauračních prací již nastal čas na úvahy o dořešení definitivního zasklení oken katedrály, která byla dočasně zasklena obyčejným tabulkovým sklem do olova. Kamil Hilbert předpokládal, že mírné potemnění oken nových kaplí vsazenými barevnými vitrážemi v dostavěné části katedrály podpoří působení postupně restaurovaného interiéru starého chóru. Ten díky nažloutlému sklu oken vysokého chóru působí jako osvětlený zlatavým světlem. Tento efekt funguje i za snížených světelných podmínek.

V meziválečném období byla pozornost věnována nejprve západnímu rozetovému oknu. Velké hrotité okno měl původně Josef Mocker v úmyslu vyplnit kružbou a okno rozčlenit. V roce 1912 však Kamil Hilbert přesvědčil umělecký odbor Jednoty, že rozetové okno bude pro průčelí architektonicky vhodnější.⁴³²

Střed rozety tvoří čtyři trojlaločná a šestnáct trojúhelníkových polí. Vnější kruh vyplňují pětistý, plaménkové a trojlaločné plochy, trojlisty a trojúhelníky. Kamenické práce byly dokončeny počátkem 20. let, kdy ornamentář Alois Velich dotvořil reliéfní výzdobu zmíněné rozety (Vojtěch Sucharda se však k výzdobě vrátil z vnější strany až v roce 1936). Po ukončení

---

⁴²⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 4

⁴²⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 7

⁴²⁹ 1 Karel Štipl, 2 Škodovi, Wagnerovi, Hollmanovi a Stejskalovi, 3 Jaroslavu Horejcovi a Ladislavu Machoňovi, 4 J. Laudovi, F. Muzikovi a O. Rothmayerovi

⁴³⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 15

⁴³¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 15

⁴³² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1912. s.9.

sochařských prací umělecký sklenář a vitrážista Josef Vlasák provedl prozatímní zasklení západního rozetového okna.⁴³³

Soutěž na vitrážovou výzdobu okna byla vypsaná v roce 1920 z popudu Ministerstva školství a národní osvěty, jistě za nemalé podpory Zdeňka Wirtha. Ideový námět podle První knihy Mojžíšovy - Genesis navrhl Antonín Podlaha.⁴³⁴ Soutěže se zúčastnilo velké množství výtvarníků. Porota složená z členů uměleckého odboru Jednoty a Václava Viléma Štecha vybrala profesora Uměleckoprůmyslové školy a člena Artělu⁴³⁵ Františka Kyselu. Ten byl čelným představitelem dekorativismu a vyhledávaným oficiálním umělcem.⁴³⁶

Umělecký sklenář Josef Vlasák provedl v roce 1926 provizorní zasklení dvou jižních kaplí běžným sklem do olova. Po dokončení těchto prací společně s odborným malířem skla Janem Veselým prováděl zkoušky osazení vitráží pro zasklení západní rozety. František Kysela věnoval vitráži velkou pozornost a od roku 1923 podnikl několik cest do zahraničí za účelem podrobně se seznámit s jejich podobou a řešením. Jako i v jiných případech nových realizací byl kladen důraz na používání domácích materiálů z území Československa, což byl trochu problém, protože se tu vhodné barevné sklo nevyrábělo. Ministerstvo školství a národní osvěty jako další podporu věnovalo 100 000 Kč, z nichž byl Jednotou uhrazen honorář prof. Kyselovi za kartony a práce uměleckého sklenáře Josefa Vlasáka.⁴³⁷

Pro podání rozpočtu na kompletní provedení barevného zasklení rozety byli vyzváni Vlasák s Veselým a další umělečtí sklenáři Staněk a Šebka. Na základě podaných nabídek byl vybrán Josef Vlasák s podmínkou, že práce dokončí do roku 1927.⁴³⁸ Tuto podmínku však Josef Vlasák nesplnil, protože drobné práce musel dokončovat ještě v roce 1928, kdy vitráž za Jednotu převzal Kamil Hilbert.⁴³⁹

Další realizací vitrážové výzdoby bylo okno kaple Thunovské. Okno patří k ukázce nového trendu financování díla finančním ústavem. V tomto případě to byla První česká vzájemná pojišťovna v Praze. Jak je na spodní části okna uvedeno, donace byla podnícena stým výročím založení ústavu roku 1827. Ústavem požadované téma zahrnující pojišťovnictví bylo velice komplikované udržet v potřebných intencích, které i z náboženského hlediska muselo toto světské téma splnit. Takříkajíc bravurně zpracoval programový návrh historik prof. Josef

---

⁴³³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1924. s. 14 V rámci této práce také definitivně zasklil všechna okna triforií v nové části - obyčejným sklem do olova.

⁴³⁴ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 23.

⁴³⁵ Artěl bylo jedno z nejvýznamnějších sdružení českého užitého umění a designu založené v roce 1908 v Praze. Členy byli také Vratislav Hugo Brunner, Jaroslav Benda, Pavel Janák, Josef Chochol, Václav Vilém Štech.

⁴³⁶ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 98.

⁴³⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 5

⁴³⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 15

⁴³⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 11

Cibulka, který zvolil téma Žalmu 126 - 5 „ *Kdo v slzách zasévají, v radosti budou žnouti*“.⁴⁴⁰ Symbolika živlů a situací, při kterých lze služby donátora využít, znázorňují Povodeň, Krupobití, Požár, Smrt, Úraz, Stáří a vyplňují střední část vitráže. Nad těmito výjevy v kružbě jsou potom sv. Florián (symbol vítězství nad ohněm), sv. Barbora (symbol vítězství nad zemí) a sv. Kryštof (symbol vítězství nad vodou a pomocník slabých). Výtvarně téma zpracoval prof. František Kysela a realizaci Jednota svěřila opět Josefu Vlasákovi, který je dokončil do roku 1929.⁴⁴¹

Další donací finančním ústavem, tentokrát Vzájemnou pojišťovací bankou Slávií, bylo pořízeno okno v kapli Horovské (Nové arcibiskupské).⁴⁴² Banka si sama vybrala pro výtvarné řešení Alfonse Muchu, který právě v tu dobu vystavil svou gigantickou Slovanskou epopej ve Veletržním paláci. Téma Alegorie slovanských národů, tedy i symbolika slovanství ve spojení s názvem banky Slávie, jistě hrálo určitou roli. To a jeho setrvání v secesním pojetí návrhu v roce 1928 ovšem vedlo k neshodě s uměleckým odborem Jednoty, jehož část byla ještě zakotvena v dekorativismu (zvláště prof. Švabinský). Také kupodivu vadilo, že Mucha počítal s kombinovanou technikou vitráže a sklomalby, což jsou zcela tradiční techniky. Původní zpracování tématu pobouřilo církevní členy komise, zvláště Dr. Šittlera a Dr. Cibulku, jednak v kompozici, Madona - Slávie byla příliš velká, ale i v pojetí sv. Cyrila a sv. Metoděje. Také kritizovali výzdobu spíše jako folklórní a pohanskou. Dr. Wirth však prosadil akceptaci návrhu po úpravě programu prof. Cibulkou, na což Alfons Mucha přistoupil a nový návrh provedl roku 1930.⁴⁴³ Přepracované realizované dílo tak obsahuje alegorii slovanských národů, jimž žehná Kristus, křest Bořivoje, sv. Ludmilu a sv. Václava. Také byla rozšířena oslava sv. Cyrila a sv. Metoděje. Muchovo kvalitní dílo obohatilo soubor vitráží nejen po stránce výtvarné a slohové, i přesto, že bylo výtvarně pojato v odeznívajícím secesním slohu.

Pro všechny zmíněné problémy a Muchův špatný zdravotní stav byla po osazení okenních želez vitráž provedena odborným malířem skla Janem Veselým až roku 1931.⁴⁴⁴

Jednota pověřila výtvarným návrhem pro okno v kapli Božího hrobu dalšího umělce spojeného s dekorativismem, absolventa atelieru prof. Kysely, Karla Svolinského.

Provedení okna mělo být původně financováno s využitím fondu pozůstalosti Viléma Schuberta. Paní Karla Novotná, vdova po prezidentovi České průmyslové banky v Praze,

---

⁴⁴⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927. s. 5 srov. KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 76

⁴⁴¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 14; Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 7

⁴⁴² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 7, 14

⁴⁴³ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 29

⁴⁴⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1931. s. 8

přislíbila doplatit k Schubertovu fondu tolik, aby bylo možno realizovat i osově okno chóru nad hlavním oltářem.⁴⁴⁵

Námět navrhl prof. Josef Cibulka již v roce 1928 podle přání původního donátora Viléma Schuberta (zesnulého profesora carské konservatoře hudby v Petrohradě). Karel Svolinský výtvarně téma Prokazování skutků milosrdenství ve formě kartonů zpracoval do roku 1929.⁴⁴⁶ Nová dávkyně jeho námět přijala. Karel Svolinský kompozici okna navrhl tak, aby drobné scény epického rázu odpovídaly členění sousedního okna Františka Kysely v kapli Thunovské. V roce 1933 byla provedena vypalovaná sklomalba Janem Jarošem.⁴⁴⁷

V roce 1929 se rozhodl statkář (dříve kníže) Jan Schwarzenberg požádat Jednotu o sdělení podmínek, za nichž by mohl věnovat okno v nové části katedrály.⁴⁴⁸ Josefu Cibulkovi připadl nelehký úkol sjednotit dárcem požadovaný obsah kompozice s ideovým posláním vitráže a zásadou, že jednotlivé obrazy musí svými rozměry odpovídat celkové úpravě okna i rázu ostatních oken katedrály. Nakonec zpracoval téma Záchrana rodu Schwarzenbergů před vymřením na přímluvu sv. Jana Nepomuckého a paralely ze života Abraháмова.⁴⁴⁹ Na doporučení uměleckého odboru Jednoty pro zpracování návrhů zvolil Jan Schwarzenberg výtvarníka akad. malíře Karla Svolinského. Realizaci v roce 1931 provedl atelier Umělecké sklenářství - vypalovanou sklomalbu pak Jan Jaroš a současně byla osazena okenní mēdēná síť do Vikářské ulice.⁴⁵⁰

Dalším výtvarníkem z ateliéru prof. Františka Kysely na Umělecko-průmyslové škole, který se na provádění katedrálních vitráží podílel, byl mimořádně nadaný Cyril Bouda, který zpracoval kartony pro okno v předsíni klenotnice.⁴⁵¹ Okno věnovala paní Marie Mělnická z Mladé Boleslavi a prof. Cibulka pro ně zvolil výjevy ze života sv. Štěpána. Ústředním motivem se stala Panna Marie - patronka dávkyně - jak přijímá duši sv. Štěpána. V roce 1930 realizoval vitráž odborný malíř skla Jan Veselý.⁴⁵²

Jedni z největších podporovatelů dostavby katedrály, řádní členové Jednoty - Cyril a Josef Bartoňové z Dobenína, náhodští průmyslníci, dovali výzdobu kaple nesoucí jejich jméno - kaple Bartoňů z Dobenína (dnes také sv. Anežky České). Rozhodli se v roce 1929

---

⁴⁴⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 8

⁴⁴⁶ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 78

⁴⁴⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 10

⁴⁴⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 6

⁴⁴⁹ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 36

⁴⁵⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1931. s. 8;

Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1932. s. 10

⁴⁵¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 6

⁴⁵² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 8

objednat vitrážové okno, které tematicky zpracoval Josef Cibulka téhož roku. Téma Blahoslavenství bylo námětem i ostatní výzdoby kaple technikou mozaiky.⁴⁵³

Realizace návrhu se však zpožďovala až do roku 1933, kdy byly v kapli Bartoňů provedeny šablony okna pro vitrážové zasklení dle návrhu Františka Kysely. Jan Jaroš zasklil kružbu a osadil zkoušky, načež umělecký odbor Jednoty navrhl ředitelství zadat definitivní zhotovení ak. malíři Josef Novákovi.⁴⁵⁴ Během následujících dvou let potom vitráž Jan Jaroš dokončil.⁴⁵⁵

Vilém Ott, letitý podporovatel Jednoty pod jménem Otto Werner, v roce 1930 umožnil realizaci okna v síni pod jihozápadní věží. Námět schválil Antonín Podlaha a okno zobrazuje sv. Barboru, sv. Adolfa a sv. Alžbětu. Výtvarně téma rozpracoval Cyril Bouda v roce 1931 a následujícího roku ho Jan Veselý osadil.

V roce 1931 Kamil Hilbert objednal realizaci vitrážového okna v podvěží velké věže. Protože je tato kaple (bývalá Házmburská) oddělena od chrámového interiéru a nebude sloužit církevnímu provozu, bylo povoleno arcibiskupstvím a metropolitní kapitulou zobrazení světského námětu položení základního kamene k dostavbě katedrály. Téma upravil programově prof. Cibulka. Obsahem výzdoby je Slavnostní položení základního kamene dostavby domu 29. října 1873 za účasti kardinála Bedřicha, knížete Schwarzenberga, dále členů metropolitní kapituly u sv. Víta, Františka Palackého a Františka Ladislava Riegera. Zajímavostí je, že okno věnoval Jan Kolátor, velkostatkář v Břevnově,⁴⁵⁶ protože se uvedené slavnosti osobně zúčastnil jako učeň katedrální kamenické huti a kardinálu Schwarzenbergovi podával symbolické kladívko a lžíci.⁴⁵⁷

Vitráž realizoval Umělecko-sklenářský závod ku speciální výrobě chrámových a profánních oken Josef Vlasák 1933 - 1934.⁴⁵⁸

V kapli sv. Ludmily dokončil Jan Jaroš během roku 1935 mozaikové okno podle Maxe Švabinského, znázorňujícího Seslání Ducha svatého na apoštoly shromážděné na večeřadle, pořízené z odkazu Antonína Natali-Seidla, pražského rodáka, jenž působil jako cukrář v Edinburghu. Autorem námětu z roku 1930 je opět prof. Josef Cibulka.⁴⁵⁹

---

⁴⁵³ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 34

⁴⁵⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1933. s. 10

⁴⁵⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 8

⁴⁵⁶ s. 8, 9 v roce 1933

⁴⁵⁷ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 74

⁴⁵⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 6

⁴⁵⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 10

Nejpozoruhodnější je využití barevnosti vitráže hluboce vycházející ze symboliky barev, odvozené z výkladu popisu Nového Jeruzaléma v apokalypse. Okno zpracováním připomíná mozaiku, barevná skla spojovaná olověnými lištami nejsou domalována.⁴⁶⁰

Poslední realizací prof. Františka Kysely bylo velké osově chórové okno nad hlavním oltářem. Pro všechna okna presbytáře (tři a k nim příslušející části v triforiu) tematický program na téma Božské Trojice vypracoval opět univerzitní profesor a dlouholetý člen uměleckého odboru Jednoty Dr. Josef Cibulka. V květnu roku 1935 bylo postaveno lešení, aby mohl vitrážista Josef Jiříčka sejmout šablony. Poté bylo lešení okamžitě zbouráno z důvodu, aby v chóru nepřekáželo při konání všekatolického sjezdu toho roku.⁴⁶¹ Napřesrok sklenář Josef Jiříčka zahájil zasklívání centrálního okna presbytáře dle kartonů profesora Františka Kysely.⁴⁶² Vitráž však byla záhy po Kyselově smrti během okupace v roce 1944 odstraněna z ideových důvodů německých dohlížitelů (a dodatečným připomínkám UO Jednoty, asi Švabinský).⁴⁶³

Dvě vedlejší okna v závěru vysokého chóru věnovala Akciová společnost Explosia v roce 1934. Námět již dříve zpracoval prof. Josef Cibulka. Střední okno zobrazuje Nejsvětější Trojici, jižní okno klečícího Václav a Víta, dole císaře Karla IV. s modelem gotické katedrály. Severní okno představuje Pannu Marii se svatováclavskou korunou na hlavě, blahoslavenou Mladu a vpravo sv. Ludmilu. Dole klečí kníže Spytihněv s modelem románské baziliky. Umělecký návrh všech tří oken zpracoval Maxmilián Švabinský v letech 1937 - 1939, ale realizován byl až v letech 1946 - 1948 Jiříčkovou hutí.

V roce 1936 bylo rozhodnuto o definitivní programové náplni jižního velkého okna, jehož tématem se stal Poslední soud, obdobně jako na gotické mozaice Zlaté brány. Výtvarný návrh provedl profesor akademie Max Švabinský podle námětu prof. Dr. Cibulky z roku 1935, kdy Pražská městská pojišťovna ke svému 75. výročí věnovala prostředky pro jeho pořízení.⁴⁶⁴ V listopadu 1936 bylo postaveno lešení, aby mohl Josef Jiříčka, jemuž byla realizace svěřena, sejmout šablony. Kompletní realizace byla zahájena v příštím roce Uměleckým a stavebním sklenářstvím Josefa Jiříčky.⁴⁶⁵ Práce na monumentálním okně přesahujícím plochu 160 m² byly dokončeny 1939.

---

⁴⁶⁰ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 25

⁴⁶¹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 12

⁴⁶² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 7

⁴⁶³ Po válce je nahradila vitráž podle návrhu prof. Maxmiliána Švabinského, který tak jednotně řešil všechna tři závěrová okna podle svého.

⁴⁶⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 10

⁴⁶⁵ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1937. s. 9

3.3.1.3.23 Mozaiky a malba

Ve slepém okně západního průčelí kaple sv. Václava z vnější strany do křížové lodi byla v roce 1925 osazena Marií Foersterovou skleněná mozaika. Autorem kartonu návrhu se stal prof. Josef Šimák z Bechyně. Motiv navrhl biskup Antonín Podlaha.⁴⁶⁶ Do kružby umístil hlavu sv. Václava, do spodní části ornament a stuhu s textem "Svatý Václav, vévodo české země, nedej zahynouti nám ni budoucím." Realizaci mozaiky financovalo ministerstvo školství a národní osvěty.⁴⁶⁷

V kapli Bartoňů z Dobenína osadil roku 1935 akad. malíř Josef Novák mozaikové obrazy Blahoslavenství lačných a Blahoslavenství milosrdných a lkajících. Huť dokončila oltáře a znovu provedla vyleštění mramorových podlah. K dokončení umělecké výzdoby chyběly již jen malby, které měl provést sám autor prof. František Kysela přímo na kamenné stěny.⁴⁶⁸ Na rozdíl od 19. století dostala mnohem méně příležitostí nástěnná malba, kterou v katedrále zastupuje pouze František Kysela se znaky 5 zemí republiky z roku 1935 v chóru dómu.⁴⁶⁹ Druhou prací prof. Kyselovy byly nástěnné malby zobrazující donátory Bartoňů z Dobenína a tkalce, ty provedl osobně roku 1936.⁴⁷⁰ Mozaiky na západní a východní stěně byly realizovány v letech 1934 – 1935, nástěnné malby s motivy přadleny, barvíře a tkalcovského stavu na západní stěně byly provedeny roku 1936 rovněž podle Kyselova návrhu. Na severní stěně pod oknem byly namalovány postavy členů rodiny Bartoňů jako donátorů, kteří klečí před Beránkem božím, provedeným v mozaice. Kyselovy malby představují vlastně jediný případ figurální výzdoby z 20. století provedený technikou nástěnné malby. Zatímco malba na západní stěně pod mozaikou je provedena v méně intenzivních, zdánlivě až vybledlých barevných tónech, postavy donátorů jsou zpodobeny v tmavých, patrně černých oblecích. Na šikmé ploše bankálu okna je osazena bronzová tabulka s nápisem, který připomíná památku členů rodiny Bartoňů. Ozdobnou mříž kaple navrhl Karel Štipl roku 1937.

Neznámo kdy byly postavy donátorů zakryty přeplem, na němž byla napodobena struktura zdiva z pískovcových kvádrů (nezakrytá zůstala jen mozaika s Beránkem). Po roce 1989 byly postavy na krátkou dobu odhaleny, a poté znovu zakryty.

---

⁴⁶⁶ KOSTÍLKOVÁ, Marie; CHOTĚBOR, Petr. *Pražský hrad: kaple sv. Václava*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. s. 64

⁴⁶⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1926. s. 15

⁴⁶⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1935. s. 8

⁴⁶⁹ BYDŽOVSKÁ, Lenka. *Výzdoba ve 20. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s. 252

⁴⁷⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 10

Poslední prací Františka Kysely v katedrále byl v roce 1936 mozaikový znak republiky.⁴⁷¹ Podle jeho návrhu jej v mozaice provedla mozaikářka Marie Foersterová.⁴⁷²

Akad. malíř Karel Svolinský navrhl v roce 1938 mozaikovou výzdobu na vnitřních stěnách Zlaté brány na téma Adam a Eva a Ukřižování. V dubnu toho roku dokončil kartony 1:1 obrazu východního, tedy Ukřižování, který mozaikářka Marie Foersterová provedla v letech 1938 - 1939. Mozaiky věnovala katedrále jako vzpomínku na svého zesnulého manžela Viktora Foerstera, také významného mozaikáře.⁴⁷³ Druhý byl proveden až v roce 1945.

3.3.1.3.24 Archeologické a stavebně historické průzkumy

Při zakládání pilířů severní části transeptu roku 1876 byly objeveny první stavební pozůstatky románské Svytlahovské baziliky. Objev způsobil značné nadšení Josefa Mockera, Jednoty i odborné veřejnosti, které bylo ještě posíláno hned následujícího roku, kdy byla odkryta západní apsida baziliky. Tyto nálezy se staly prvním stavebním dokladem existence předchůdce katedrály. Do té doby byla bazilika známa pouze z historických písemných pramenů a článků archiváře a historika Václava Vladivoje Tomka.⁴⁷⁴ Tyto archeologické nálezy podnítily architekta Mockera k dalším výzkumným pracím, které ale vycházely spíše z potřeb postupu stavby. Po nástupu Kamila Hilberta dochází k příklonu k systematickému archeologickému výzkumu, na kterém úzce spolupracoval s Dr. Antonínem Podlahou. Společně potom podrobná zjištění průběžně publikovali, zvláště pak v roce 1906 komplexně.⁴⁷⁵ Pro dokonalejší poznání baziliky a rotundy však ještě museli počkat na archeologický výzkum v letech 1927 - 1928, který se potom stal jedním z nejsystematičtějších terénních výzkumů.

Krátce po válce, roku 1920, Hilbert pokračoval v průzkumu románské baziliky. V sousedství velké gotické věže hledal jižní románskou věž.⁴⁷⁶ Podařilo se odkrýt jihovýchodní čtvrtinu půdorysu věže a několik hrobů, vesměs přenesených v druhé polovině 14. století. Půdorys románské věže z větší části porušilo založení gotické věže. Dále potom byla odhalena

---

⁴⁷¹ Kysela se podílel jako oficiální státní umělec na podobně státních symbolů.

⁴⁷² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1936. s. 8

⁴⁷³ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1938. s. 6-7

⁴⁷⁴ TOMEK, Václav Vladivoj. *Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě Pražském*. Památky archeologické. 1861, s. 49-61.

⁴⁷⁵ PODLAHA, Antonín; HILBERT, Kamil. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Praha: nákladem Archeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906

⁴⁷⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1920. s. 7

partie, kde se románské trojlodí stýkalo s chórem Panny Marie a severním ramenem křížové lodi.⁴⁷⁷

Z počátku roku 1921 byla činnost huti omezena z důvodu nedostatku kameníků a osazovačů, takže většina dostupných zaměstnanců huti pracovala na vykopávkách Spytihněvovy baziliky.⁴⁷⁸ Jedním z důvodů byl i článek Dr. Vojtěcha Birnbauma v Časopise přátel starožitností,⁴⁷⁹ ve kterém předpokládal u staršího kostela převahu stavebních prvků dřevěných s minimem zděných. Tedy že odkryté zdivo pochází až z přestavby k roku 1091, s tím ovšem opodstatněně Hilbert nesouhlasil. Výkopy v místě styku trojlodí se západním chórem byly provedeny již v roce 1912, ale bylo třeba upřesnit zaměření, odebrat vzorky a znovu revidovat již provedený výzkum. Mimo jiné Hilbert zamýšlel najít na jižní straně transeptu pozůstatky románského portálu, ovšem s negativním výsledkem. Byly zde odhaleny hroby, které prozkoumal zemský konzervátor MUC. Josef Jíra. Výsledky ohledání však nepřinesly žádné zásadní výsledky. Byla pořízena dokumentace, včetně fotografické, a výkopy opět zasypány.⁴⁸⁰

V roce 1927 bylo konečně možno přistoupit k dokončení výzkumů staveb předcházejících katedrále. Během výzkumů v letech 1911 - 1918 byla bazilika odkryta asi ze dvou třetin a rotunda sv. Václava asi z pětiny plochy. V rámci vykopávek bylo záměrem informace doplnit a zkompletovat. Archeologické práce vedl F. X. Margold, zaměstnaný ve stavební kanceláři huti od roku 1925, který prováděl spolu s Hilbertem dokumentaci. Byly odkryty všechny konstrukce v okolí Královské hrobky, zejména krypta sv. Kosmy a sv. Damiána, ambit a zbytek rotundy sv. Václava. Architektonické fragmenty nalezené při výkopových pracích byly vystaveny v prostoru vykopávek, vyjma těch, které bylo možno využít pro odkryté fragmenty stavby. Vzhledem k rozsahu a hodnotě nalezených konstrukcí bylo rozhodnuto je nezasypat, ale prezentovat jako zpřístupněné podzemí chrámu. V roce následujícím ještě průzkumy pokračovaly spolu s výzkumem Královské hrobky. K podrobným průzkumům samotné Královské hrobky přizval Dr. Kamil Hilbert a Dr. Antonín Podlaha antropologa prof. Jindřicha Matiegku. Výsledky výzkumu podrobně publikovali v roce 1930.⁴⁸¹ Po dokončení železobetonového stropu archeologických vykopávek bylo konečně možno přistoupit k výdlažbě vysokého chóru. Když práce na pokládce dlažby roku 1928

---

⁴⁷⁷ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1920. s. 10

⁴⁷⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 6

⁴⁷⁹ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1927

⁴⁸⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1921. s. 7

⁴⁸¹ HILBERT, Kamil; MATIEGKA, Jindřich; PODLAHA, Antonín. *Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském*. In: Památky archeologické. 1930, s. 241-257

dospěly do závěru chórového ochozu, byly světicím biskupem Dr. Antonínem Podlahou otevřeny hroby pražských biskupů, které sem přenesl Beneš Krabice z Veitmile roku 1374.⁴⁸²

Jedná se o dvě řady po sedmi náhrobnících v každé řadě. Samotné hrobové jámy (či spíše jamky) byly opukové, vzhledem k druhotnému pohřbení již malých rozměrů. Ostatky byly v různém stavu a pohřby označeny olověnými autentikami ze 14. století. Nalezly se také zbytky rouch, střevíců a zlacený křížek. Předměty umělecké hodnoty byly umístěny do chrámové pokladnice. Po prozkoumání Franta Anýž vyrobil olověné schrány, do kterých byly ostatky uloženy. Kromě tří nových mramorových desek byly hroby uzavřeny původními kameny. Na všechny desky byly umístěny bronzové berly, po původních zbyly jen prohlubně.⁴⁸³

Při archeologických vykopávkách sledujících půdorys křížové chodby ambitu z doby Jana I. z Dražic bylo třeba přesunout od 17. století zde stojící zповědnici. Při tom byly objeveny dvě náhrobní desky mistrů Matyáše z Arrasu a Petra Parlěře.⁴⁸⁴

Jejich těla byla vyzvednuta za přítomnosti světicího biskupa Dr. Jana Nepomuka Sedláka a prozatím uložena v hrobce arcibiskupské, kde byli uloženi panovníci přenesení z Královské hrobky. Po dokončení sarkofágů ve Valdštejnské kapli byly pozůstatky mistrů přeneseny, což bylo realizováno následující rok 1929.⁴⁸⁵

Hlavním důvodem přenesení obou náhrobních desek byla potřeba zachování barokní zповědnice při staré sakristii. Mimo jiné to byl ovšem také jejich stav. Zповědnice kryla 2/3 obou desek a nekrytá část byla ošlapána k nečitelnosti lineárně provedených postav (linie a písmo původně vyplněny smolou).⁴⁸⁶

Ostatky obou mistrů byly uloženy do olověných truhlic od Franty Anýže při slavnostním obřadu do nových tumb.⁴⁸⁷

Z ostatních nemnoha průzkumů je třeba připomenout průzkum malovaných pamětních nápisů na vnitřním triforiu v chóru katedrály sv. Víta roku 1930. Na žádost Archeologické komise při České Akademii měl být ohledán pamětní nápis nad bustou Petra Parlěře z důvodu

---

⁴⁸² Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 11

⁴⁸³ HILBERT, Kamil; MATIEGKA, Jindřich; PODLAHA, Antonín. *Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském*. In: Památky archeologické. 1930, s. 241-257

⁴⁸⁴ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928. s. 13

⁴⁸⁵ HILBERT, Kamil; MATIEGKA, Jindřich; PODLAHA, Antonín. *Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském*. In: Památky archeologické. 1930, s. 241-257. Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1928.

⁴⁸⁶ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1929. s. 9

⁴⁸⁷ 1928 str10 truhly byly zapečetěny za MK světicí biskup Dr. Jan Sedlák, za umělecký odbor Jednoty arch. Ludvík Lábler a Dr. Zdeněk Wirth a třetí pečeť umístil stavitel Kamil Hilbert.

pochybností, zda při obnově nebyl chybně pozměněn. Měly být odborně odstraněny oživovací pokusy provedené v 19. století, které měly zvýšit jejich čitelnost.⁴⁸⁸

Archeologická komise z podnětu prof. Vojtěcha Birnbauma požádala o odborné odstranění přemalby profesora Vysokého učení technického Dr. Emila Votočka. Aby případně nebyl poškozen důležitý nápis nad Petrem Parlěrem, doporučila komise pokusné odstranění jiné přemalby nápisu, a to nad bustou ředitele huti Leonarda Buška; patrně byl posouzen jako méně hodnotný. Po zkoušce s ne úplně jasným výsledkem bylo přistoupeno k Parlěrovu nápisu. Odstranění přemalby bylo do jisté míry účinné, ale jen z části, a navíc zásah ohrožoval nápis snad originální (gotický). Potvrdilo se však, že odstraněnou přemalbou nápis měněn nebyl. Další odstraňování by dle konstatování komise nevedlo k lepšímu výsledku.⁴⁸⁹

Z podnětu pražského arcibiskupa bylo v roce 1934 rozhodnuto o podrobném průzkumu ostatků sv. Víta, které jsou uloženy v gotické tumbě mezi presbytářem a závěrem chórového ochozu. Kameníci huti nejprve sejmuli sochu sv. Víta, dílo sochaře Josefa Maxe. Po rozebrání gotické mramorové tumby byla v pískovcovém podstavci nalezena olověná schránka s ostatky sv. Víta. Schránka byla otevřena za účasti arcibiskupa Dr. Karla Kašpara, zástupců Metropolitní kapituly a Jednoty.⁴⁹⁰

Prozkoumání ostatků provedl univerzitní profesor Dr. Jindřich Matiegka a doc. Jiří Malý. Pořízena byla nová schránka z mědi Frantou Anýžem. Potom byl náhrobek uveden do původního stavu. Sochařská výzdoba z 19. století, druhotně na gotický oltář instalovaná, a gotický pískovcový podstavec byly očištěny od druhotných olejových nátěrů odborným restaurátorem Antonínem Pochobradským. Stejně tak byla očištěna i Maxova socha sv. Víta. Huť poté provedla dlažbu a osadila jednoduchý oltářní stůl z leštěného mramoru. Na závěr byla kolem hrobu osazena v prostoru chórového ochozu barokní kovaná mříž.

3.3.1.3.25 Přínos Kamila Hilberta

Tvůrčí úsilí architekta Kamila Hilberta v rámci dostavby katedrály sv. Víta vycházející z tradiční myšlenky zanechalo však na stavbě zcela nové znaky. Jedním z nich bylo vlastní tvarosloví u těch detailů stavby a výzdoby, kde zůstala jistá tvůrčí volnost. Neogotické články se postupně vizuálně a stylově přiblížily secesnímu charakteru. V některých případech přímo

---

⁴⁸⁸ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1930. s. 12

⁴⁸⁹ BIRNBAUM, Vojtěch. *K datování portrétní galerie v triforiu chrámu svatovítského, Zvláštní otisk z Pekařova sborníku 1*. In: *Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých*. Praha: Historický klub v Praze, 1930

⁴⁹⁰ Výroční zpráva Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní rok 1934. s. 9

secesi. Plastické dekorace vytvořené v rámci dokončování výzdoby navržené Kamilem Hilbertem tvoří charakteristické a kvalitní doplnění původní výzdoby. Realizace mají svou vlastní hodnotu, i když jejich základ mohl být někdy i v parlérovské gotice. Jejich účelem bylo oživit a vyzdobit neogotickou stavbu, která byla takto nejvíce doplňována během svého dokončování, ale na druhou stranu neměly konkurovat anebo popírat výzdobu původní. Tam, kde architekt nenalezl žádnou vazbu na dřívější stav, použil k doplnění vlastní návrh. To bylo v památkové péči počátku 20. století novinkou, kterou prosazoval a jako první používal v praxi.⁴⁹¹

Pro Kamila Hilberta je typická naprostá jednotnost všeho nového, nehistorizujícího detailu i v barevnosti. S těmito jeho myšlenkami i záměry souvisela také i snaha uplatnit při výzdobě chrámu zcela soudobé umění a katedrála poskytovala mimořádné možnosti pro uplatnění výtvarných děl a uměleckého řemesla. Přes uvedené byla instalovaná díla velice rozdílná, z počátku 20. let zasažená dekorativismem, který postupně odezníval. V mnoha případech přes velkou rozmanitost souzněla s novostavbou i historickou stavbou a vytvořila kompaktní celek. Nová díla tak našla zcela nové uplatnění v rámci dokončeného dómu. Pro příklad lze uvést renesanční epitaf Mikuláše Pycklera, který při různém stěhování během úprav přišel o centrální obraz⁴⁹² a z popudu Kamila Hilberta byl doplněn dílem prof. Jaroslava Horejce. Podle jeho modelu vyřezal břevnovský řezbář František Vavřích v roce 1929 reliéfy Kalvárie, Krista v hrobě a Krista vstávajícího z hrobu. Námět koncipoval prof. Josef Cibulka, kombinací starého a nového vzniklo dílo nové kvality. Přestože původní obraz byl nalezen, Hilbert již tento soubor renesančního epitafu doplněného tvorbou ve stylu art-déco ponechal.⁴⁹³

Hilbertova idea dosáhnout jednotnosti a kompletnosti katedrály byla zcela zásadní, ale přinesla konflikt s odbornou veřejností, a zvláště s teoretiky ve věci spojení staré a nové části katedrály (přemístění varhanní kruchty, která tvořila předěl mezi nimi). Tento příklad ukazuje hlubokou propast mezi teorií, která byla v tomto případě poněkud vzdálena reálným potřebám vyplývajícím z funkce chrámu, a praxí. Jako zkušený architekt s nemalým citem pro památky prosadil Hilbert svou myšlenku, do jisté míry založenou na letitých praktických zkušenostech, že památka nemá být izolována, ale vhodně zapojena do života, a zvláště vhodného užívání.⁴⁹⁴

---

⁴⁹¹ FANTOVÁ, Eva. *Vliv osobnosti a díla Kamila Hilberta na památkovou péči*. Umění. 1979, roč. 27, č. 1, s. 72

⁴⁹² Obraz byl nalezen Františkem Xaverem Margoldem na půdě huti před Velkou věží při jejím stěhování.

⁴⁹³ MUCHKA, Ivan. *Objevy odborníků i laiků. Rudolfínská štuková výzdoba Španělského sálu - renesance a art-déco*. Umění a řemesla. Časopis pro kulturu prostředí. [č. 1: Pražský hrad: jiný pohled] 1992, roč. 34, č. 1, s. 65-66.

⁴⁹⁴ FANTOVÁ, Eva. *Vliv nových zásad památkové péče první čtvrtiny 20. století na dostavbu katedrály sv. Víta v Praze*. Praha: Acta polytechnica práce ČVUT v Praze 1974, č. 1, 2, str. 8-10

Ze všeobecného hlediska lze konstatovat, že charakter Hilbertových intervencí do památného dómu lze shrnout do dvou bodů – prioritně zachovat substanci památky, pokud možno bez větších zásahů; není-li však z čeho vycházet, teprve potom může být uplatněna tvůrčí činnost architekta. Kamil Hilbert vycházel ze zkušenosti, že jakýkoliv zásah či vstup nového architektonického řešení musí být založen na důkladné znalosti stavu věci jak z technického, tak uměleckého, stavebněhistorického a archeologického hlediska. V tomto ohledu byl naprosto výjimečný a kromě přínosu své vlastní umělecké tvorby nejvíce přispěl k rozvoji systematické vědecké práce v praktickém přístupu k obnově památek.

Nelze pominout, že neobyčejné možnosti, které Kamil Hilbert dal soudobým umělcům a řemeslníkům, již nemohou mít obdobu v situaci ani rozsahu. Zakázky pro dóm sv. Víta přispívaly k oživení a rozvoji výtvarných technik u nás. Moderní malířství se v katedrále prosadilo především v součinnosti s monumentálními obory uměleckého řemesla – v předlohách pro vitráže a mozaiky. Na jejich tvorbě se nejvíce podílel profesor Maxmilián Švabinský, který byl zároveň členem uměleckého odboru i ředitelství Jednoty. Z toho plynulo i obecné přesvědčení o jeho vlivu v komisi rozhodující o realizacích, ve které vedle stavitele Kamila Hilberta zasedali Dr. Antonín Podlaha, Dr. Zdeněk Wirth, Dr. Eduard Šittler a prof. Josef Cibulka, často i Dr. Václav Vilém Štech a další. Nejsložitější pro umělecký odbor ovšem byla snaha udržet jednotu obsahu kompozice s ideovým posláním vitráží. Původním záměrem a zásadou měla být snaha, aby jednotlivé výjevy svými rozměry odpovídaly celkové úpravě každého okna a byly v souladu s řešením ostatních oken katedrály. To bylo porušeno již v případě okna provedeného Alfonsem Muchou.

Ve výtvarném řešení se poměrně značně projevil oficiální státní styl - dekorativismus, reprezentovaný jeho oficiálním umělcem prof. Františkem Kyselou. Další umělci, Cyril Bouda a Karel Svolinský, byli absolventi jeho ateliéru na Umělecko-průmyslové škole, oba mimořádně nadaní kreslíři a malíři. Všichni umělci dobře pochopili možnosti vitráží a využili je beze zbytku. Okna zaplnily složité kompozice rozpohybovaných figur, které ve srovnání s konzervativním pojetím tvorby vitráží v období před první světovou válkou působí dynamicky a září takříkajíc nadpozemským světlem.

Z technologického hlediska je však tvorba poměrně omezená. Zahrnuje pouze tvorbu vitráží z jednotlivých barevných skel zasazených do olověných sítí. Občas badatelé popisují provedení některých vitráží jako mozaiku ze skla vsazeného do olova, což není technicky vzato zcela správně, ale vystihuje jisté neobvyklé postupy skladby obrazu - jinak provedeného jako standardní vitráž. Druhou variantou pak je uvedený postup a jeho obdoba (ve smyslu rozdělení skel prováděné figury) doplněná vypalovanou malbou. Nesetkáváme se však s bohatou

řemeslnou technologií jako u vitráží z Mockerovy doby - s leptem, brusem, rytím (skla, vrstvy či malby), použitím vícevrstevných proleptaných skel nebo dobarvováním skel v peci (příměsí kovů atd.), přestože tyto technologie vitrážisté a umělečtí sklenáři jistě ovládali.

3.3.2 Úprava areálu podle projektů Josipa Plečnika

Převrat v roce 1918 přinesl Pražskému hradu záblesk naděje na nové pozdvižení a oživení památky, která má nejen historický a umělecký význam. Avšak kromě připomínky historické minulosti Českého království byl Hrad také symbolem právě zničené monarchie spojované - ne vždy zcela spravedlivě - s národnostním útlakem. Od první chvíle se podařilo areál uchránit před náladami některých skupin občanů vznikajícího státu a před projevy vandalství a likvidace dřívějších velmi četných symbolů téměř 400leté vlády Habsburského rodu. Bohužel však v počátečních organizačních zmatcích nebylo možné zabránit nastěhování různých vznikajících ministerstev a úřadů, které potom ztěžovaly revitalizaci areálu. Když tedy bylo určeno, že Hrad zůstane sídlem hlavy státu, bylo již pozdě a trvalo několik let, než se situace normalizovala a úřady byly vystěhovány. Nicméně přípravy byly zahájeny neodkladně, prakticky již v prvních minutách převratu. Velmi brzy také začal krystalizovat názor na novou podobu Pražského hradu, tentokrát jako symbolu nového demokratického státu.

3.3.2.1 Jižní zahrada

Jižní stranu hradního areálu bylo vždy třeba v celé délce opevňovat. Od valů přešlo opevnění k pevné Soběslavově hradbě dokončené kolem roku 1135. Další linii před ní vytvořila gotická parkánová hradba, později doplněná moderními prvky pozdně gotického opevnění architekta Benedikta Reida. Vždy byly součástí opevňovacích prací příkopy a samo opevnění se s každou další etapou postupně posunovalo jižním směrem k městu. Plocha tzv. šancí byla převážně udržována jako volná, aby poskytla obráncům možnost včasného obranného zásahu. V renesančním období však význam opevnění již poněkud ustoupil do pozadí a volné prostory byly využity různým způsobem. Na místě dnešní Rajské zahrady nechal vytvořit zahradu již arcivévoda Ferdinand Habsburský (Tyrolský). Jistě bylo třeba terén značně upravit a lze tedy předpokládat, že zahrada byla řešena terasovitě. O rozvoji zahrady v barokním období svědčí Matyášův pavilon postavený roku 1614 a o něco mladší kašna s půdorysem kvadrilobu vyrobená ze žehrovického pískovce (prof. Plečnikem později přesunutá). V období tereziánské

přestavby areálu Pražského hradu byla upravena i zahrada, patrně podle návrhu Nicolo Paccasiho. Z jeho úpravy se zachovaly fragmenty zdi oddělující Rajskou zahradu od zahrady Na Valech z části odstraněné Josipem Plečnikem. Poslední úprava byla provedena po výstavbě nejmladších hradeb v roce 1848. Zahradu potom v letech 1848 – 1872 více využíval abdikovaný císař Ferdinand V. Dobrotivý se svou chotí Marií Annou a dvorem. Od roku 1860 byla zahrada postupně koncipována jako anglický park. Je třeba připomenout, že v prostoru pod tzv. Korunovačnickými kuchyněmi až po Ludvíkovo křídlo byla se svolením císaře soukromá zahrada zámeckého hejtmana Ernsta Rudolfa, který byl zkušeným pomologem.⁴⁹⁵ Pěstoval zde vinnou révu, jabloně a zvláště proslulé broskve.⁴⁹⁶ Od 70. let 19. století však zahrada pustla a byla udržována jen minimálně.

Kancelář prezidenta republiky záhy po převratu rozhodla, že bude Rajská zahrada a část zahrady Na Valech sloužit prezidentovi a jeho rodině. V srpnu 1919 byl k řešení přizván František Josef Thomayer, významný zahradní architekt a odborník na tvorbu zahrad. Navrhl radikální koncepční změnu stávajícího stavu, která znamenala výrazný zásah do stromoví, a měnila historickou osu Rajské zahrady. Návrh zahrady vypracoval v úseku od Rajské zahrady po Starý královský palác.⁴⁹⁷

Přípravné práce realizace byly neodkladně zahájeny a v západním koutě výkopové práce odhalily původní z části zachovalé dvouramenné schodiště. Státní památkový úřad požadoval zachování stavby, čehož využila Kancelář prezidenta republiky k úplnému opuštění Thomayerova záměru.

Ministerstvo veřejných prací, které ještě v tomto období všechny úpravy financovalo a ze stavebního hlediska dozorovalo, vypsal 27. ledna 1920 architektonickou soutěž na úpravu Rajské zahrady a zahrady Na Valech. Prof. Josip Plečnik zahájil své působení na Pražském hradě právě jako jmenovaný člen umělecké komise pro posouzení návrhů řešení jižní zahrady, do které byl pozván jako zástupce Uměleckoprůmyslové školy v Praze. Do komise byl dále jmenován prof. Jan Kotěra za Akademii výtvarných umění, ministerský rada Dr. Zdeněk Wirth za Ministerstvo školství a národní osvěty, ministerský rada arch. Dr. Josef Piskač za Ministerstvo veřejných prací a architekt Antonín Balšánek. Jan Kotěra považoval vyhlášenou

---

⁴⁹⁵ HALATA, Martin; LIEBLOVÁ, Dagmar. *Pozdrav ze Schlossbergu: paměti Josefa Rudolpha z Wartburgu, syna hradního inspektora*. Překlad Dagmar Lieblová. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. s. 11.

⁴⁹⁶ Tyto proslulé broskve byly nazývány Venušin prs.

⁴⁹⁷ VALENA, Tomáš. *Plečnikovy úpravy v kontextu Pražského hradu*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 259

formu architektonické soutěže na řešení jižních zahrad za nevhodný postup a po prvním jednání z komise odstoupil. Nahradil jej architekt Antonín Engel.⁴⁹⁸

Architektonickou soutěž vyhrál architektonický ateliér Schmied a Fikr. Jako druhý skončil zahradník a zahradní architekt Josef Kumpán. Ale patrně ani tyto koncepce návrhů nevyhověly zcela představám Kanceláře prezidenta republiky o nové podobě zahrad, které měly podpořit působení Hradu v nové době.

V téže době řešila kancelář kromě úpravy zahrad několik neodkladných úkolů (byť prezidenta a úpravy I. nádvoří). A v podstatě se velice hodil návrh Spolku výtvarných umělců Mánes, aby se prof. Josip Plečnik ujal dopracování řešení Rajske zahrady i ostatních úkolů.⁴⁹⁹

Prof. Josipa Plečnika zvláště podporoval jeho přítel prof. Jan Kotěra, ale z mladší generace i například architekt Pavel Janák. Shodou okolností bývalý rektor Akademie výtvarných umění prof. Jan Kotěra v té době působil také na Uměleckopřemyslové škole spolu s prof. Karlem Vítězslavem Maškem. Ten byl blízkým přítelem a spolužákem prezidentova kancléře Dr. Přemysla Šámala a přijetí slovinského architekta nikoliv nevýznamně podpořil. Ještě stále se totiž objevovaly ve spojitosti s řízením architektonických prací v areálu Pražského hradu návrhy vhodných renomovaných kandidátů, jako např. Kamila Hilberta nebo Osvalda Polívky a Josefa Fanty.

Josip Plečnik pevně angažmá na Hradě zprvu odmítal s tím, že jako cizinec nemůže mluvit do řešení niterně českých záležitostí, zvláště jde-li o takový symbol, jako je Pražský hrad. Pražské umělecké kruhy byly jeho odmítavým a skromným přístupem utvrzeny, že je vhodným kandidátem. Nemalou roli jistě sehrála skutečnost, že by se angažováním zahraničního uznávaného architekta mohlo předejít rozepřím ve vlastních řadách. V tomto smyslu je třeba připomenout okolnosti vedoucí k nešťastné rezignaci Kamila Hilberta. Z čistě praktického hlediska lze také ovšem připomenout, že Josip Plečnik neměl žádné zkušenosti ani s úpravou zahrad, ale vlastně ani s žádnou rozsáhlejší či komplexnější stavební realizací. V tomto ohledu šlo ze strany všech podporovatelů i Kanceláře prezidenta republiky o do jisté míry riskantní krok.

Architekt Plečnik se jižními zahradami zabýval v letech 1920-1922 velmi podrobně. V různých návrzích z roku 1920⁵⁰⁰ zvažoval přesunutí původní barokní kašny s půdorysem ve tvaru kvadrilobu. Od počátku se také ve studiích objevovaly experimenty s dalšími vodními

---

⁴⁹⁸ APH. Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. O soutěži. Sg. H 3897/47

⁴⁹⁹ Lidové noviny z 19. listopadu 1920.

⁵⁰⁰ Variantní studie jsou dnes uloženy převážně v Národním technickém muzeu.

prvky, ale i různé varianty schodiště v Rajské zahradě. Od drobnějších a komornějších, inspirovaných vykopaným pozůstatkem historického schodiště, někdy i větších a víceramenných. Později se architekt přiklonil k monumentálnímu širokému schodišti a prostor pod ním využil jako klenutou síň. Toto řešení souviselo také s rozhodnutím o umístění vysokého pilíře - monolitu, součásti památníku legionářům.⁵⁰¹ Do interiéru síně vznikl vstup z proluky mezi schodištěm a jižní fasádou Jižního křídla. Zde byla později umístěna drobná fontánka s přívodem vody v podobě bronzové hlavy, která byla osazena v letech 1925 - 1926. V pohledové studii z roku 1920 bylo zvažováno i odstranění Matyášova pavilonu z roku 1614 (výrazný Habsburský symbol), který později Plečnik do koncepce zapojil a ponechal mu i originální korouhev s Matyášovým monogramem.⁵⁰²

Monumentální velká mísa z mrákotínské žuly byla použita jen jako čistě architektonický prvek, původně zamýšlený jako kontrapunkt monolitu realizovaný bez použití tekoucí vody. Další experimenty s pylonem či vertikálním monolitickým prvkem potom prof. Plečnik rozvedl v obelisku na Moravské baště v roce 1923. Zde byl realizován štíhlý sloup osazený íónskou hlavicí a pozlacenou koulí.⁵⁰³ Vzhledem k poměru výšky a šířky jde téměř o žulovou jehlu. Štíhlý sloup byl vyroben a osazen, ale nebylo rozhodnuto co umístit na jeho vrchol. Plečnik na něj následně zkusil osadit model orla podle Damiana Pešana.⁵⁰⁴ Ve skicách zvažoval vázu, ale nakonec zvolil zlatou kouli doplněnou blesky.⁵⁰⁵ Na dobové fotodokumentaci dokončených prací lze sledovat terénní úpravy, čerstvé násypy a neopravené zdi z větší části ubouraného opevnění z poloviny 19. století.

Velké žulové schodiště v západní partii Rajské zahrady bylo provedeno v letech 1921 - 1925, ovšem bez monolitu - načas opuštěného pro stupňující se odpor odborné a umělecké obce. Vázy na podestě u vstupu z Hradčanského náměstí byly v nikách nově zasekaných do barokního a renesančního zdiva osazeny roku 1923. Postupně byl budován cihelný klenutý prostor pod budoucím schodištěm, ten definitivně nahradil historické schodiště zde dříve objevené. Klenby byly dokončeny roku 1924 a prof. Plečnik využil vizuálního působení režného cihelného zdiva. Vstupní brána do jižních zahrad z Hradčanského náměstí byla potom realizována v letech 1924 - 1925.⁵⁰⁶ V roce 1925 ještě kameníci osadili balustrádu s kuželkami

---

⁵⁰¹ APH, nová plánová sbírka, 10107/4 nebo 10117 0089 Schodiště půdorys, 1921

⁵⁰² Písmeno M v oválném rámu, symbolicky řešeném jako Řád Zlatého rouna. Původně bylo vše masivně zlaceno v ohni, fragmenty nalezeny při opravě v roce 2014.

⁵⁰³ APH, nová plánová sbírka, 10303/2 detail hlavičky, 1923

⁵⁰⁴ Orel byl sice původně vytvořen pro vrchol žerdi slovinského Orlího praporu.

⁵⁰⁵ Plečnikova oblíbená připomínka Slovenska – „nad Tatru sa blýská“.

⁵⁰⁶ APH, nová plánová sbírka, 10107/9 (0117-0046) z roku 1924

ve tvaru vycházejícího z antických váz před portálem na městském pozemku tvořícím malý trojúhelník mezi zahradou, Jižním výběžkem Nového paláce a Hradčanským náměstím.

Na zlom Jižního křídla navazovala linie dělicí zahrady na Rajskou a Na Valech, kterou v podstatě kopírovala zídka z doby tereziánské přestavby areálu Pražského hradu. Tu Plečnik z části nechal zbourat a ve střední části ji nahradil vysazením řady habrů. Jedno pole barokní zdi ponechal a partii přiléhající k Matyášovu pavilonu z části přestavěl. Vznikl útvar sloupků podpírající betonové kladí s osazenými pískovcovými koulemi. Při pohledu od vstupního schodiště připomíná zábradlí, ale umístěné nad 130 cm vysokým pozůstatkem hradby.⁵⁰⁷ Tím vznikla zvláštní úzká proláklina mezi bývalou hradbou a zahradou. V ní byl osazen pylon a patníky ze sliveneckého mramoru. Typickým detailem byla potom velmi drobná dvoubarevná dlažba, původně z kosořského a vlašimského mramoru.⁵⁰⁸ Stavební úpravy byly realizovány v letech 1922 - 1923. Na zídce oddělující proláklinu od zahrady, zamýšlenou patrně jako dvouúrovňovou vyhlídku na město, byla osazena socha Dobrého pastýře od sochaře Josefa Kalvody – patrně připomínající tematicky povinnosti dobrého správce země. Za Ludvíkovým křídlem Starého královského paláce byl k Tereziánskému křídlu přistaven v letech 1923 – 1924 Ptačinec, také nazývaný Aviárium.⁵⁰⁹ Ten byl založen přímo na pozůstatky základů pozdně gotické bašty dle návrhu architekta Benedikta Reida.⁵¹⁰ Dlouho zvažoval zachování barokní podesty a schodiště před vstupem do zahrady z prezidentova bytu, ale nakonec ji obětoval jednotné koncepci jižní zahrady. Původní portál přetvořil na okno jen s vloženým zábradlím s českým lvem. Dole byly proraženy nové dveře, které navázaly uvnitř na Vázové schodiště, vlastně šlo o prodloužení existujícího schodiště Nicolo Pacassiho.

Velká vyhlídková terasa na jižní straně zahrady nad bývalou baštou z roku 1848 byla v plánech rozpracována v roce 1923.⁵¹¹ Samotná realizace proběhla v letech 1924-1925. Bašta byla obestavěna zimní zahradou.

První části hradeb z roku 1848 byly ubourány architektem Ludvíkem Láblerem již v roce 1919. Se vznikající koncepcí zahrady se postupně Kancelář prezidenta republiky rozhodla ubourat hradební zeď po celé jižní straně zahrad, aby připravila prostor pro Plečnikovu realizaci. Rozhodnutí padlo urychleně a hlavním uvedeným důvodem byl stavební stav nepřilíš cenných hradebních zdí, jejichž oprava by byla velice nákladná. S tím pochopitelně

---

⁵⁰⁷ APH, nová plánová sbírka, 10107/10 nebo 0313 0109. Detail nového řešení zbourané barokní zdi u Matyášova pavilonu

⁵⁰⁸ APH, nová plánová sbírka, 11007/10. Dláždění podestu u Truba. věže z roku 1922

⁵⁰⁹ APH, nová plánová sbírka, 10303/12 řez půdorys. Ptačinec – interiér voliéry.

⁵¹⁰ Nikoliv na pozůstatky románské bašty či bašty z doby Přemysla Otakara, jak uvádí většina textů.

⁵¹¹ APH, nová plánová sbírka, 10303/5 Zahrada Na Valech, plán vyhlídkové terasy.

nesouhlasila řada odborníků včetně Dr. Zdeňka Wirtha⁵¹² a pochopitelně i zástupců Klubu Za starou Prahu, Dr. Vojtěcha Birnbauma a Dr. Karla Gutha. Nicméně masivní zásahy zahrnující snižování či rušení hradební zdi a terénní úpravy potom probíhaly dále v letech 1924 – 1927. Ale určitá menší část jižní zdi zůstala v plné výšce i se střílnami a cimbuřím. V souvislosti s těmito zásahy došlo i na podchycování a statické zajištění celého jižního svahu zahrady v oblasti pod kostelem Všech Svatých a Ústavem šlechticů, které se patrně sesouvaly z důvodu dlouhodobě nedostatečného odvodnění. Byly provedeny rozsáhlé a jistě i velice nákladné zemní práce a postavena řada opěrných zdí tvořících terasy. Ty byly později využity ve východní části pro vinice a v západní menší části pro Alpinium s ozdobnou brankou v letech 1924 – 1925.⁵¹³

Při těchto úpravách došlo také k navýšení terénu v okolí Slavatova pomníku, který z části zmizel pod novou úrovní zahrady roku 1925. Nejprve bylo prof. Plečnikem navrženo mezi prohlubeň v okolí pomníku a střední osovou cestu zahrady umístit kovovou mříž, která měla zabránit pádu osob. Záhy ji nahradilo elegantní zábradlí oválného profilu z leštěné žuly. Toto zábradlí z architektonického hlediska zvláštní situaci barokního pomníku poněkud zklidnilo.⁵¹⁴ Nedaleko za strážním domkem, později Plečnikem zbaveným omítky, vznikla v letech 1924 – 1925 malá sloupová stavba vyhlídky. Ta byla přistavena k parkánu pod západní částí Ústavu šlechticů naproti Herkulově kašně osazené roku 1923. V případě architektonického řešení Belevue využil Josip Plečnik inspirace egyptskými sloupy.⁵¹⁵

Západně v nejbližším sousedství Velké vyhlídky se zimní zahradou ve spodní partii byla v letech 1925 – 1927 realizována ještě další vyhlídka. Tím byla zahrada Na Valech nad Hartigovským pavilonem⁵¹⁶ obohacena dalším objektem - malou vyhlídkou se subtilními sloupy z dioritu s hlavicemi z carrarského mramoru nesoucími střechu ze žulových desek.

3.3.2.2 Schodiště do jižních zahrad

Původní koncepce propojení jižních zahrad s III. nádvořím zvažovaná prof. Josipem Plečnikem došla zásadnějších změn v roce 1925, kdy nezískal souhlas Státního památkového

---

⁵¹² APH. Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg. S – HLF, Záznam ze dne 5. července 1922. JUDr. Luboš Jeřábek důvěrně seznámil kancléře Dr. Přemysla Šámala s opisem spisu, v němž Dr. Zdeněk Witth obviňuje Stavební správu, že provedla úpravu hradební zdi Rajske zahrady, bez projednání s Památkovým úřadem. Dr. Šámal pověřil ministerského radu Blažka prověřením, zda je obvinění ministerského rady pravdivé.

⁵¹³ Na oblouku osazena dívčí hlava s hvězdou od Damiana Pešana – patrně kněžna Libuše, branka je téměř směřována na Vyšehrad. Touto brankou chodíval anglický vyslanec hrát tenis na Hrad.

⁵¹⁴ APH, nová plánová sbírka, 10303/1 řez zábradlím. 1925

⁵¹⁵ APH, nová plánová sbírka, 10303/1 Plán Belevue celek půdorys a řez. 1924

⁵¹⁶ Ten tehdy ještě nepatřil Hradu. Připojen byl v 60. letech 20. Století.

úřadu ani Ministerstva školství a národní osvěty s monumentálním řešením s pěti vysokými pilíři, které měly tvořit mohutnou představenou kulisu zamýšleného schodiště. Josipa Plečnika propojení lákalo z důvodu nedávného objevu Jižní věže, původně sloužící jako vstupní brána.⁵¹⁷ Svoje schodiště tedy situoval do blízkého sousedství Jižní brány. Dříve dokonce prof. Plečnik uvažoval o hmotovém dorovnání Jižního křídla v půdorysu tzv. kuchyňského dvora. Takový zásah by nepříznivě ovlivnil i západní fasádu Ludvíkova křídla. Po nesouhlasu památkového úřadu navrhl decentnější řešení jak v ohledu zásahu do historického zdiva, tak zvláště panoramatu Hradu. V řešení vstupu z III. nádvoří se opět Plečnik inspiroval českou historií (legendou o Libuši a Přemyslu Oráči, včetně volků podpírajících měděnou střechu). Tak vznikl i pozdější název Býčí schodiště. Schodiště bylo realizováno v letech 1929 – 1931. Původní soklová partie fasády Nicolo Pacassiho byla členěna mělkými průběžnými bosami tak, jako na severní fasádě Rudolfovy galerie. Toto členění Josip Plečnik zvýraznil půlkulatými oblouky vystupujícími z roviny fasády. Tato úprava snad měla evokovat roubení dávného hradiště. Plasticky předsazenými oblouky, členěnými jakoby kvádrováním, lemoval průčelní fasádu Býčího schodiště. Otvor, do něhož bylo schodiště vloženo, zedníci vylomili v kdysi zazděné arkádě předsazené před románskou hradbu. Před úpravami se arkáda projevovala poklesem mladší zadržky, čehož bylo z části využito pro průraz, při kterém byl odhalen i fragment gotického portálku. Průraz znamenal prolomení zdiva Jižního křídla a odstranění podlahy jedné z místností patřící dříve k bytu zámeckého hejtmana. Pod schodištěm vznikla žulová terasa přecházející přes střední pole zahrady na Velkou vyhlídku. Mlatová střední plocha byla členěna žulovými deskami, na které Plečnik osadil velké keramické vázy⁵¹⁸ osazené pravděpodobně palmami. Josip Plečnik se souběžně na dálku zabýval řadou dalších úkolů. Většinu projektů rozpracovával a dokončoval jeho asistent, později zaměstnanec Stavební správy Pražského hradu architekt Otto Rothmayer.⁵¹⁹

3.3.2.3 Byt prezidenta

Již v listopadu roku 1918 Kamil Hilbert ve své koncepci využití Pražského hradu z funkčního hlediska vhodně vybral oblast druhého patra v Jižním křídle, kde by bylo možno a

---

⁵¹⁷ Tato přístupová trasa byla však zrušena nejpozději již ve 13. století, nikoliv po požáru 1541, jak je často uváděno. Hlavním důvodem bylo ostré stoupání terénu, které je viditelné i v bývalé fortě. Ta je přístupná z románského podlaží Starého královského sálu. Pro vozy to byl přístup jen těžko překonatelný.

⁵¹⁸ APH, nová plánová sbírka, 10107/44 Vázy pro plac pod Býčím schodištěm navrženy v roce 1925.

⁵¹⁹ APH, nová plánová sbírka, 10107/12 Celková úprava Jižních zahrad s Býčím schodištěm na plánu z roku 1927.

vhodno zřídit pro prezidenta byt. Byla to partie Jižního křídla Nového paláce, kde byl nakonec skutečně realizován. Dočasný byt pro prezidenta, jeho rodinu a nejbližší personál, arch. Hilbert umístil na přelomu roku 1918 a 1919 pouze provizorně do Jižního výběžku Nového paláce. Pro potřebné zázemí využil všechna tři patra křídla s relativně minimálními stavebními zásahy, protože počítal s neodkladným zahájením rekonstrukce definitivního bytu. Práce z mnoha důvodů však ani nezačal.

Od roku 1920 byl úpravou bytu pověřen Kancelář prezidenta republiky prof. Jan Kotěra. Snažil se barokní prostorovou dispozici vyřešit pokud možno funkčně bez zásadních stavebních zásahů, to ovšem bylo možné provést pouze za cenu určitých kompromisů. V rámci jeho návrhů se projevila ve výzdobě inspirace nastupujícím dekorativismem možná ještě s lehce postsecesními motivy. Jan Kotěra jako první navrhl v zimní zahradě Impluvium. Vyhotovil několik návrhů, které ovšem neměl možnost konzultovat s prezidentem. Návrhy byly odlišné od představ Tomáše Garrigue Masaryka a jeho dcery Alice. To vedlo nakonec 1. září 1921 k ukončení jeho projekčních prací. Je třeba připomenout, že prostory, které Hilbert určil pro byt prezidenta, stále využívala dočasně umístěná ministerstva.⁵²⁰

Plečnik nejprve postupoval v bytě ohleduplně s ohledem na stanoviska svého přítele Jana Kotěry, ale po zkušenostech ze zařizování interiérů zámku v Lánech (kde Alice Masaryková nebyla zcela spokojená s kombinací nového a starého vybavení) provedl úpravu zcela po svém. Ovšem v mnoha ohledech strohé a čisté řešení vyžadovalo od uživatelů větší skromnost v ohledu moderního bydlení. Stejně jako Kotěra ani Plečnik však nepohlížel na hradní empírový a biedermeierovský nábytek jako na pozůstatek monarchie. Oceňoval dokonalé řemeslné provedení a jeho prvotní vzdělání v oboru umělecký truhlář - nábytkář jej předurčovalo k mistrovskému zpracování návrhů nového mobiliáře. Josip Plečnik navázal v základním logickém členění bytu na oba své předchůdce, ale rozšířil jej do přiléhajících křídel. Využil prostory kolem Bílé věže, včetně prostoru v ní. Zde ponechal na stropě fresku Bartolomea Spranglera zobrazující Pallas Athénu a Hermese. Naproti věži vybudoval nový impozantní výtah, obklopený schodištěm kulatého půdorysu, a v přízemí slavnostní přístup s portály na II. a III. nádvoří. Tato část byla realizována v letech 1923 - 1924. Krček mezi kaplí sv. Kříže a Středním křídlem bylo třeba stavebně rozšířit severním směrem do II. nádvoří. I v této partii pokračoval v použití kvalitního kamene v případě tektonických a zdobných prvků, nově v kombinaci s režným cihelným zdívem zvýrazněným atypickým vystupujícím spárováním.

---

⁵²⁰ HORNEKOVÁ, Jana. Josip Plečnik a úprava bytu T.G.M. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 368.

V bytě postupně vznikla svým způsobem dvě centra - Impluvium a Masarykova knihovna opatřená drobnou kašnou (šlo však spíše o umyvadlo). Ta bývá symbolicky vysvětlována jako pramen živé myšlenky, prozaičtějším důvodem byla potřeba zvlhčení vzduchu v knihovně. Plečnik se snažil vybavit byt hradním inventářem, který byl vždy připravován pro jeho osobní výběr Otto Rothmayerem. Opravy starého nábytku a restaurování obstarával stavitel Karel Fiala ze Stavební správy Pražského hradu. Pro interiéry používal často i nového vestavěného mobiliáře. Výtvarná řešení jednotlivých pokojů se poměrně lišila; v Zeleném salonu realizoval podobu čistého neoklasicistního interiéru se stěnami potaženými zeleným ripsem, stěny Harfového salonu nechal pokrýt plátkovým zlatem a ve Výšivkovém salonu tvořily výzdobu stěn lidové výšivky a krajky adjustované na stěnách.⁵²¹ Dbal na detail a čistou kombinaci historického a nového. Byt byl dokončen z větší části až roku 1927. Později došlo jen k minimálním úpravám.

3.3.2.4 I. nádvoří

Původně povrch I. nádvoří tvořila štetovaná drobná dlažba bez jakéhokoliv členění. Ještě v roce 1920 bylo však dláždění v dobrém stavu. Nevykazovalo žádné defekty, jak je zřejmé z dobových fotografií, ale patrně nepůsobilo dostatečně reprezentativně.

Plánová dokumentace z let 1920 – 1921 ukazuje, jak se Josip Plečnik zabýval řešením komunikačních zón nádvoří Pražského hradu. Na skice studie k doplnění Matyášovy brány z roku 1920 je vidět směr úvah, jejichž realizace by v důsledku znamenaly uzavření průjezdu.⁵²² Vlajkové stožáry se objevily na několika plánech, kde tvořily skupiny podél centrální osy nebo byly umístěny ve středu nádvoří. Na plánu detailů vlajkového stožáru z roku 1923 je vidět rukou dokreslené dodatečné úpravy v profilaci spodního bronzového dílu i změny žulového soklu. Projektant si uvědomil problém stékající vody. Uvažované rozbarvení stožárů obtočených stuhou červenobílou, později trikolórou nebylo nikdy realizováno.

Konečná koncepce po jednání všech zúčastněných vyloučila uzavření Matyášovy brány.⁵²³ Následně pokračovaly úpravy nádvoří novým osvětlením, o jehož umístění do hlavní římsy rozhodl prof. Plečnik 14. července 1920. Jednalo se o žárovkové osvětlení se skleněnými

---

⁵²¹ Tento interiér vytvořil Josip Plečnik pro Alici Masarykovou.

⁵²² APH, nová plánová sbírka, 10113/0002

⁵²³ APH. Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. – HLF, inv.č. 74, sign. 294, S 929/20 ze dne 8. července 1920. Pozvánka Plečnika dne 10. července na schůzi Domácí rady Klubu za Starou Prahu, kde bude přítomen i Státní památkový úřad a Dr. Piskač. Jednání ve věci způsobu osvětlení prvního nádvoří.

kryty, bohužel s jejich umístěním byl spojen výrazný stavební zásah do hlavní barokní římsy. Je téměř s podivem, že dodnes nedošlo ke statickému narušení římsy. Vyložení římsy Paccassiho průčelí je zpravidla vytvořeno vykonzolovanými opukovými deskami. V úrovni parteru I. nádvoří potom prof. Plečnik umístil velmi elegantní bronzové lampy s oválnými skleněnými stínidly.⁵²⁴

Na jižní straně Západního křídla Nového paláce došlo k nešetrnému průrazu nového průjezdu v ose původní brány u Masarykova bytu, který byl později situován v uzlu Středního a Jižního křídla Nového paláce. Plečnik vycházel ze správného předpokladu, že tudy vedla středověká trasa přístupu ze západní strany.

Původně dlažbu I. nádvoří zamýšlel Josip Plečnik provést z velkých kamenných desek, ale z nich musel poněkud slevit. Důvodem byla časová náročnost výroby a pochopitelně cena.⁵²⁵ K záměru použití velkoformátové dlažby se vrátil v realizaci III. nádvoří. Pro hlavní část dlažby bylo použito požárecké žuly, pro menší dlaždice krtské žuly. V roce 1925 byly konečně osazeny stožáry, tvořeny dvěma kmeny z moravských jedlí. Výběr vhodných stromů byl vzhledem k rozměrům obtížný a následně přinesl i řadu problému, protože přírodní kmeny značně přirozeně pracovaly, rozesyčaly se a podélně rozpraskaly. Přes všechny nedostatky vydržely jedlové stožáry až do roku 1962, kdy byly nahrazeny novými odlišné konstrukce - z lepených a svorkovaných segmentů.⁵²⁶

Dlažba I. nádvoří již dopředu ve svém členění a naznačených jízdnicích drahách počítala se vznikem nového nástupu k reprezentačním sálům budoucí Sloupové síně. Reflekovala tento záměr naznačenou diagonální trasou k severovýchodu, symetrickou s diagonálou na nový průraz Západním křídlem a střední osou na Matyášovu bránu.

3.3.2.5 Sloupová síň

Stavební přípravu zahájily bourací práce na kompletně zachovalé a vybavené „pečící“ kuchyni z doby tereziánských úprav Pražského hradu. Vybavení bylo z části zachováno v depozitářích. Sloupová síň potom byla vestavena do interiéru křídla v letech 1927 – 1930.⁵²⁷ Proti realizaci se zvedl marný odpor velké většiny odborné veřejnosti. Kancelář prezidenta republiky a prezident Masaryk se drželi Plečnikova nekonvenčního řešení i kontextu jeho

⁵²⁴ APH, nová plánová sbírka, 10103A/7 Stávající lampy oválné sklo a bronz.

⁵²⁵ Zmenšil je zhruba o 1/3, což vyřešil jejich obdélným tvarem na 100x65 a v jízdnicích na 21x50cm. Tím dosáhl podobně monumentálního výsledku jako u původně zamýšlených čtverců 100x100cm

⁵²⁶ Ty byly nahrazeny v roce 2015.

⁵²⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 257, Rukopis 103, Bývalá kuchyně u Matyášovy brány

zamýšlené komunikační koncepce. Došlo ovšem k necitlivému vybourání renesančního a barokního zdiva Západního křídla Nového paláce od přízemí po půdu a odstranění kompletně zachovalého historického provozního zázemí.

Síň se otevřela do I. nádvoří jedním a do II. nádvoří dvěma obdélnými průjezdy, z nichž každý byl široký na šířku dvou okenních os.⁵²⁸ Na konci roku 1930 podlehl Josip Plečnik tlaku veřejnosti a průjezdy opatřil dveřmi. Definitivně bylo také ustoupeno od uzavření Matyášovy brány, které by jí z mnoha hledisek, nejen historického či architektonického, mohlo poškodit. K funkčnímu propojení Sloupové síně s reprezentačními sály došlo až v 70. letech 20. století mohutným schodištěm, které zcela změnilo a ubralo na působivosti monumentálního architektonicky čistého prostoru koncipovaného Josipem Plečnikem. V tu dobu byly také definitivně zazděny průjezdy. Bohužel provedení průrazů do obvodových stěn, přestože byly dodatečně zase zazděny, vedlo k oslabení statiky objektu. Logicky se pozměnily přirozené dilatační spáry, které jsou četnější zvláště v obvodu Sloupové síně. Vstupní mříž z interiéru Matyášovy brány do Sloupové síně je zachována v depozitáři Uměleckých sbírek Správy Pražského hradu. Její kopie byla použita pro vstup do arkád pod zahradou Na Baště při jejich obnově (odstraněním Benešova krytu).

3.3.2.6 III. nádvoří

Provedením III. nádvoří se Josip Plečnik začal zabývat v průběhu 20. let. Na jaře 1926 vzniká první ucelený návrh.⁵²⁹ Prof. Plečnik navrhl monumentální dlažbu složenou ze čtvercových výplní z velkých desek, lemovaných menšími tmavšími deskami tvořícími rámování či pásy. Světlejší velké desky jsou vyrobeny z požárecké žuly a menší lemové desky z krtské žuly.⁵³⁰ III. nádvoří mělo díky nové výdlažbě převzít úlohu I. nádvoří.

Srovnáním velké plochy nádvoří bohužel zaniklo jeho původní historické terénní členění, které mu dávalo lidský rozměr a zdařile podtrhovalo jižní průčelí katedrály. Reprezentační úloha srovnané roviny je jednoznačná, státní návštěvy zde měly být přijímány a odtud byl po Královnině schodišti také přístup do prezidentova úřadu. Umělecká komise však nedoporučila srovnání úrovně nádvoří; považovala navrženou úpravu za poškození památkově cenného parteru. Jeho hodnota byla v různých výškových úrovních, které činily plochu nádvoří

---

⁵²⁸ APH, nová plánová sbírka, 10103E/3 1927 Finální návrh Sloupové síně.

⁵²⁹ APH, nová plánová sbírka, 10203/17 III. nádvoří celek 1926.

⁵³⁰ Velké desky tvořící výplň mají rozměry 100 x 100 cm a pásy 50 x 50 cm – jde rozhodně o nejrozměrnější použitou dlažbu.

komorní a významně podporovaly katedrálu sv. Víta.⁵³¹ Na nesouhlas komise či odborné veřejnosti nebrala Kancelář prezidenta republiky ohledy. K návrhu rovného nádvoří přibyl ještě další výrazný a poněkud nesourodý prvek. Monolit, který původně zamýšlel Josip Plečnik jako pomník legionářů na schodišti v jižní zahradě, nakonec našel tedy uplatnění v rámci III. nádvoří.⁵³² Vylomení tak obrovského kusu mrakotínské žuly provázely od počátku velké problémy technického a zvláště finančního charakteru. První kus, který Josip Plečnik považoval za vhodnější, při přepravě praskl. Mrakotínský lom nabídl posléze druhý blok o délce zhruba 16 m. Jeho místo určil po provedení archeologických průzkumů při Starém proboštství, kde byl v roce 1927 nakonec postaven.⁵³³ Zastřešení archeologických terénů a pozůstatků baziliky sv. Víta a kaple sv. Mořice, tzv. Malé vykopávky, byly stavebně řešeny v rámci výdlažby v letech 1927 – 1929. Když se blížilo dokončení výdlažby, byla také provedena sestupní rampa ke Starému královskému paláci. Vzhledem k navýšení dlažby zmizela brána do severního dvora paláce pod parterem nádvoří. Samotná rampa byla realizována 1928 - 1929.⁵³⁴

Jedinou zcela racionální okolností vyrovnání III. nádvoří byla potřeba zachovat přístup k archeologickým vykopávkám, fragmentům staveb atd. Některé části byly zajišťovány během archeologických průzkumů provizorními betonovými kryty - ještě před realizací výdlažby, takže ze stavebně technického hlediska prof. Plečnik neměl mnoho možností navrhnout řešení, které by dosáhlo větší shody zúčastněných. Bývá uváděno, že patrně chybným rozhodnutím Ministerstva veřejných prací, spěchem a nedostatkem financí nebyla železobetonová deska vhodným způsobem izolována. To spolu s výraznými dilatačními pohyby dlažby a desky vedlo záhy k zatékání do prostoru pod ní.

Kancelář prezidenta republiky zdůraznila v článku v Národních listech, který byl zároveň odpovědí na kritiku Klubu Za starou Prahu v otázce řešení III. nádvoří, že socha sv. Jiří zůstává středem řešení nádvoří.⁵³⁵

---

⁵³¹ APH. Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. H 3431/46
Protokol schůze umělecké komise ze dne 25. června 1926

⁵³² APH, nová plánová sbírka, 10203/18 Skici obelisk na III. nádvoří 1927.

⁵³³ APH. Referát – stavební věci Pražský hrad – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944. Sg.s. S 495/32,
č. j. S 329/26 Monolit

⁵³⁴ APH, nová plánová sbírka, 10203/18 Rampa do dvorka Starého královského paláce 1927.

⁵³⁵ Národní listy z 10. listopadu 1929.

3.3.2.7 Kašna sv. Jiří

Gotický originál jezdecké sochy z roku 1373, o jehož původním umístění a podobě architektury spojené se sochou není mnoho známo, byl v 17. století použit na novou kašnu pro III. nádvoří. Za vlády císaře Leopolda I. v roce 1662 byl návrhem této kašny s nádrží pro ryby pověřen architekt Francesco Caratti. Zhotovila ji kamenická dílna pod vedením Giovanni Battisty Spinettiho z hrubého žehrovického pískovce následujícího roku. Původně byla umístěna blízko Jižního křídla Nového královského paláce a zadní nádrž na ryby zdobil bronzový pilíř se soškou delfína, kterou vytvořil Ernst Heidelberger. Aby kašna nebyla poškozena během tereziánské přestavby, byla na návrh Anselma Luraga přemístěna v roce 1761 dvorním kameníkem Franzem M. Lauermannem k terase probíhající od Starého probošství podél jižní strany katedrály. Nádrž na ryby spolu s bronzovým pilířem byla umístěna ke Starému královskému paláci. Hlavní kašna byla odstraněna Josipem Plečnikem během jeho realizace stávající výdlažby III. nádvoří v roce 1928.

Plečnik ještě originál sochy sv. Jiří⁵³⁶ umístil na tři hranolovité dioritové bloky umístěné na sobě s jednoduchým profilem na hranách, kryté deskou s profilovanou římsou, postavené nad železobetonový bazén obložený bronzovým plechem a profilovanými lištami. Kašnu obklopil kruhovým bronzovým zábradlím s výraznými nýty, položené na čtyři dioritové sloupky. To bylo realizováno až v roce 1929.

3.3.2.8 Orlí kašna

Nádrž je ponořena pod úroveň dlažby III. nádvoří a původně je nádrž na ryby Carattiho kašny z roku 1663. Pouze boční díly Orlí kašny se stuhovými festony a bronzový sloupek s korintskou hlavicí jsou původní, přední díl byl vytesán při přemístění v roce 1761. Stávající realizace pochází z doby úpravy III. hradního nádvoří podle návrhu Josipa Plečnika. Obvodová nízká zídka kolem půlkruhového odsazení kašny od dlažby je vyrobena z krtské žuly a obklad prohlubně pod ní ze žehrovického pískovce. Vrchol vytvořila zlacená měděná koule s tryskami, která měla údajně nahradit císařského orla sejmutého v roce 1918. To se ovšem nestalo, protože sejmutím císařského orla a dořešením kašny se zabýval až prof. Pavel Janák v roce 1938.⁵³⁷

---

⁵³⁶ Později uložený v interiéru až v polovině 60. let 20. století.

⁵³⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 263 rukopis 17, ze dne 11. dubna 1938. Pozůstalost Karla Fialy.

3.3.2.9 Plečnikova lávka a zahrada Na Baště

Plečnikova lávka je subtilní mostní stavbou, která se nachází na severozápadní straně hradního areálu při hraně Horního Jeleního příkopu. Propojuje zahradu Na Baště a prostranství před Pacassiho bránou a jako obvodová komunikace také severní předpolí Pražského hradu a Hradčanské náměstí. Projekt lávky vznikl v souvislosti s Plečnikovou úpravou IV. nádvoří a zahrady Na Baště. První úvahy o podobě a funkci místa lze datovat do počátků činnosti Josipa Plečnika na Pražském hradě, tedy do doby následující bezprostředně po roce 1920. Původní koncept, který v podstatě respektoval tradiční funkce zahrady a dvora, rozšířil Plečnik počátkem 30. let tím, že vytvořil obvodovou komunikaci vycházející z Hradčanského náměstí přes zahradu Na Baště a pokračující novou mostní stavbou, resp. lávkou. Konečný návrh Plečnik předložil Umělecké komisi 25. října 1927, provádějící firma byla vybrána v prosinci 1929. Podle kusých zpráv lze usuzovat, že lávka byla dokončená do roku 1932 nebo na počátku roku 1933.

Dominantním prvkem hlavního traktu lávky je řada omítnutých cihelných klenutých oblouků, která nese železobetonový konstrukční systém mostovky. Sloupky a madlo zábradlí na obou stranách byly zhotoveny z mrákotínské žuly, zdobné prvky (balustry a vázy) z bílého umělého kamene.⁵³⁸ Na pochozí vrstvu mostovky byla položena valounová dlažba. Mostovka je tvarována jako vanová s odvodňovači ve střední podélné ose, které jsou zaústěny do chrličů obrácených na severní stranu k Jelenímu příkopu. Od průčelí Španělského sálu lávku odděluje obdélný dvorek, pod posledním obloukem lávky propojený s komunikací sestupující po úbočí Jeleního příkopu. Na západní stranu lávky navazuje vzestupné žulové schodiště vedoucí do zahrady Na Baště. Plečnik v jistém ohledu podcenil klimatické vlivy působící na stavbu. Do lávky zatékalo prakticky od jejího dokončení, jak je možné ověřit na historických snímcích. Také nebylo počítáno s dilatačními pohyby stavby, zvláště žulového zábradlí, takže i přes svou polohu a příznivé zastínění vzrostlou vegetací jsou zábradlí i mostovka těmito pohyby značně namáhány.

Plocha dnešní zahrady Na Baště byla výrazněji přetvořena v rámci tereziánských úprav Pražského hradu. V jejím prostoru vznikl portikus představený západnímu vstupu do Španělského sálu. K němu bylo třeba provést oboustrannou rampu pro najíždějící kočáry. Později, někdy v druhé polovině 19. století, došlo k rozdělení zdí s kovanými vrátky. IV. nádvoří sloužilo jako podružná plocha⁵³⁹ a severnější část byla upravena na zahradu. V roce

⁵³⁸ APH, nová plánová sbírka, 11008/09.

⁵³⁹ Stávala zde hasičská stříkačka a další vybavení, protože v sousedství sídlil Úřad zámeckého hejtmána.

1927 Josip Plečnik v návrzích akceptoval historické dělení plochy. Zídku nahradil stěnou z mohutných žulových bloků ve středu elegantně prolomených kulatými schody.⁵⁴⁰ Došlo k značnému navýšení úrovně zahrady. Při odtěžení terénu roku 1930 v okolí barokního portiku bylo při jeho patě odhaleno historické zdivo,⁵⁴¹ na které architekt Plečnik umístil olovenou střechu a dubovou pergolu. V její bezprostřední blízkosti vznikla úprava připomínající japonskou zahradu, patrně na přání Dr. Alice Masarykové, která obdivovala japonskou kulturu (zvláště zahrady a kulturu bydlení). Zbytek vyvýšené zahrady osadil pravidelnými řadami cypřišů.

Prostor samotného nádvoří rozdělil pásy ze žulových desek. Ty vytvářejí obdélné členění větších rozměrů; výplně tvoří dlažba z drobných valounků osazených do betonu shodným způsobem jako na Plečnikově lávce.

Zed' u Arcibiskupského paláce byla upravena a nově opatřena mělkou rámovou bosáží provedenou v omítce. Koruna zdiva byla ochráněna atypickým vlnitým měděným plechem.

Na severní straně bylo zakončení zahradní terasy ohraničené balustrádou s baňatými kuželkami stejného typu jako na vedlejší lávce podporováno arkádou. Madlo zábradlí bylo zhotoveno z mrákotínské žuly. Arkáda trpěla stejnými problémy jako lávka, od počátku byla značně poškozována zemní vlhkostí a průsaky z dešťových srážek.

Na západní straně terasy vzniklo schodiště z kyklopského zdiva. Schody jsou z hrubě opracovaných bloků sliveneckého mramoru, severní plášť stavby tvoří jakoby neopracované lomové balvany. Přírodní charakter měly podpořit velké, jakoby přirozené spáry a dutiny, patrně zamýšlené k uchycení mechů a zeleně. Práce byly dokončeny v letech 1931 – 1932.⁵⁴²

3.3.2.10 Královský letohrádek po 1918

Hospodářská správa Kanceláře prezidenta republiky v první polovině roku 1923 zaznamenala odpadnutí větší části reliéfního renesančního pásu pod hlavní římsou Královského letohrádku. Podle ohledání byla příčina ve statických pohybech hlavní římsy. Krátce na to upozornil Klub Za starou Prahu na špatný stav průčelí. Do konce roku proběhlo na místě několik šetření a průzkumů, které mohly ovšem konstatovat povážlivý stav jak ze stavební, tak statické stránky. Mimo to Ministerstvo školství a osvěty pověřilo restaurátora Maxmiliána Duchka

---

⁵⁴⁰ Z poloviny půdorysu negativně vetknutými směrem k severu a do prostoru nádvoří naopak vystupujícími.

⁵⁴¹ Fragment zdiva z lomové opuky je často spojováno fortifikací hradu z období rané gotiky, případně 14. století. Může se jednat o pozůstatky opevnění města Hradčany či jiné stavby, ale určení není jednoznačné.

⁵⁴² APH, nová plánová sbírka, 10108/2 Zahrada Na Baště s dokresleným rozložením zahrady japonského typu.

průzkumem fresek v prvním patře, na kterých se objevila plíseň. Správně bylo vyhodnoceno, že příčinou byla kondenzace vody. V následujícím roce bylo provedeno ukotvení maleb, ale k Duchkem uvažovaným izolacím zdí ze strany ochozu po celé výšce nedošlo.

Podstatnější informací je zpráva komise, která se skládala ze zástupců Kanceláře prezidenta republiky, ministerského stavebního rady Blažka, zástupce hradní stavební správy stavitele Karla Fialy, architekta Pražského hradu profesora Josipa Plečnika a jeho asistenta Otto Rothmayera. Ta provedla ohledání Královského letohrádku a omítek 28. ledna 1924. Další jednání komise proběhlo až 14. června 1928 za účasti ministerského rady Zdeňka Wirtha, vrchního odborového rady Dr. Jana Svobody, hradního stavitele Karla Fialy, Otto Rothmayera (zastupujícího Josipa Plečnika).⁵⁴³ Byly provedeny sondy hledající fragmenty starých omítek. Původní omítky byly podle nálezů podstatně slabší než ty z pozdějších oprav, což znamenalo, že architektonické prvky vystupovaly z omítky výrazněji. Nicméně bylo zjištěno, že historické omítky (převážně již z oprav) jsou ve stavu nekonzervovatelném. Komise proto rozhodla o jejich plošném odstranění. Jejím požadavkem bylo, aby nové omítky byly provedeny jako tónované – tedy z probarveného štuk, přičemž stavitel Karel Fiala doporučoval provést štuk z tzv. černého hydraulického vápna. Šlo patrně o slangové označení nějakého druhu vápna, který nám dnes není znám, rozhodně se však nejednalo o nátěr či štuk bílý.⁵⁴⁴ Je zřejmé, že barevnost omítky na Letohrádku byla nakonec realizována patrně podle Josipa Plečnika, který měl v úpravách Letohrádku hlavní slovo. Nepřímo to dokládá kritická poznámka Antonína Mihulky: „Původní nátěr stěn byl podle zachovalých zbytků na západní straně slabě hnědý, jenž tvořil pro plastický účín arkády vděčnější pozadí než nynější bílý.“⁵⁴⁵ Práce řídil Karel Fiala a podle svého zvyku zachoval několik konsolidovaných partií původních omítek prezentovaných analytickou metodou. To sice z architektonického hlediska působilo poněkud nevhodně, ale zachoval tak možnost budoucím generacím zjistit stav původní.⁵⁴⁶ Prof. Josip Plečnik navrhl také nové provedení krytí terasy a římsy. Na klenby byl proveden škvárobeton, izolovaný gumoasfaltem, následně pokrytý měděným plechem, což bylo provedeno ještě roku

---

⁵⁴³ SVOBODA, Jiří. Královský letohrádek. IV. část: Letohrádek a jeho úpravy v našem století až do padesátých let. Památky a příroda. 1978, roč. 38, č. 6, s. 332

⁵⁴⁴ Pro srovnání lze uvést technicky skvěle zvládnutou jižní fasádu Starého královského paláce, provedenou pod vedením Karla Fialy.

⁵⁴⁵ MIHULKA, Antonín. *Královský letohrádek zvaný Belvedere na Hradě Pražském*. Praha: Kruh pro pěstování dějin umění. 1939, s. 21

⁵⁴⁶ Plečnikovu úpravu poté akceptoval i Pavel Janák při generální opravě 1951 i při pozdějších opravách v letech 1967 až 1974. Až v roce 2009 byly omítky opraveny v probarveném štuk, který napodobuje formu renesanční jednovrstvé hlazené omítky. Způsob takového provedení omítek, nebyl až tak z důvodů památkových jako spíše technologických, protože bylo třeba se vypořádat s omítkami, které již nebylo možno odstranit. Barevnost byla zvolena na základě analýzy barevnosti zachovalé jak v analytické sondě (ještě byla zachována poslední u okna na jihozápadní straně), tak na základě průzkumů barevnosti polychromie kamene.

1928. Zároveň byly nově omítnuty fasády prvního patra. Také byla znovu probourána okna nad schodiště z poloviny 19. století sloužící k jeho osvětlení. Stávající okno na severní straně bylo opatřeno římsou nesenou konzolami renesančního tvarosloví. Podle rozhodnutí Josipa Plečnika byly otevřené okenní otvory opatřeny výzdobou, ostěními a římsami, okopírovanými z forem výzdoby provedené v 19. století.⁵⁴⁷ To bylo patrně záměrem z důvodu odlišení nových prvků. Je také třeba zmínit, že byl snesen rákosový strop provedený Franzem Raubiczekem v době realizace schodiště z roku 1850 podle návrhu architekta Gutensohna a Pietra Nobileho.⁵⁴⁸ Josip Plečnik jej nahradil kazetovým stropem z masivní borovice, který provedla firma Kuno a Císař.⁵⁴⁹

V roce 1930 byly původní chrliče nahrazeny kopiemi. V letech 1931 a 1932 byla provedena kanalizace. Dočasné podlahy v interiérech byly následující rok realizovány v terrazzu, definitivní výdlažbu provedl až Pavel Janák v 50. letech. Posledním zásahem byla oprava jižní fasády suterénu roku 1938 zahrnující výměnu ostění oken a vstupního portálu. Kamenické díly byly vyrobeny pro dotažení omítky k profilaci, což nebylo ovšem realizováno a fasáda byla ponechána v režném stavu. Podle tvarosloví lze usuzovat, že kameníci vycházeli z návrhu Josipa Plečnika. Pokud to tak zamýšlel, k realizaci došlo až v roce 2010, kdy pro vysoký stupeň degradace režného zdiva byla fasáda po konsolidaci omítnuta ochrannou vápennou omítkou a opatřena nátěrem shodného odstínu jako zbytek Královského letohrádku.⁵⁵⁰

3.3.2.11 Archeologický výzkum III. nádvoří Pražského hradu

Při výkopech pro kanalizaci v prostoru III. nádvoří bylo objeveno kvádríkové zdivo románské stavby. Jednalo se o zaniklý jednolodní kostel, což ukázalo až rozšíření tohoto výkopu. Práce vedl a současně dokumentoval stavitel Karel Fiala, který měl sice zkušenosti v oblasti stavebně historického průzkumu, nikoli však v oblasti archeologie. Od prosince 1920 dohlížel na výkopy Státní památkový úřad.⁵⁵¹

---

⁵⁴⁷ SVOBODA, Jiří. *Královský letohrádek. IV. část: Letohrádek a jeho úpravy v našem století až do padesátých let. Památky a příroda.* 1978, roč. 38, č. 6, s. 332.

⁵⁴⁸ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2000, s. 246

⁵⁴⁹ SVOBODA, Jiří. *Královský letohrádek. IV. část: Letohrádek a jeho úpravy v našem století až do padesátých let. Památky a příroda.* 1978, roč. 38, č. 6, s. 334

⁵⁵⁰ MĚCHURA, Petr. *Oprava střechy a průčelí Královského letohrádku na Pražském hradě. Zprávy památkové péče.* 2012, roč. 72, č. 6, s. 432

⁵⁵¹ FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum.* In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu.* 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 317

V roce 1924 byla pro výzkum Pražského hradu ustavena Archeologická komise v čele s prof. Luborem Niederlem. Dalšími členy pak byli zástupci Archeologického ústavu, Karlovy univerzity, Národního muzea, Ministerstva školství, Ministerstva veřejných prací, Kanceláře prezidenta republiky a Stavební správy Pražského hradu.

Výzkum odhalil velmi důležité poznatky nejen ke stavební historii Pražského hradu, ale také cenné prameny k dějinám raně středověkého českého státu.⁵⁵²

Vzhledem k tomu, že prostor III. nádvoří byl považován za velmi důležitý, a také z důvodu pokračování již započatých prací na této ploše, rozhodla komise o zahájení systematického archeologického výzkumu pod vedením Dr. Karla Gutha. Vlastní výkopové práce vedli Dr. Jaroslav Pasternak, Dr. Jaroslav Böhm, Dr. Jan Phillip a Dr. Ivan Borkovský. Současně byla pořizována členy Památkového sboru hl. m. Prahy a zaměstnanci Stavební správy Pražského hradu také kresebná a fotografická dokumentace. Deníky, které zachycují průběh výzkumu i postup prací, jsou uloženy v Archivu Pražského hradu. Mimo jiné také dokládají, že výzkum byl ukončen v červnu 1929.⁵⁵³

V prostoru III. nádvoří bylo nalezeno historické zdivo a archeologicky cenné vrstvy, neboť velké vícepodlažní stavby s hlubokými suterény a mohutnými základy byly umístěny při obvodu a vnitřní část zůstala tak relativně neporušená. Vzhledem k tomu, že voda vzlínající šikmými puklinami ve skalním podloží vytvářela bahnité prostředí těchto vrstev, uchovaly se zbytky dřevěných konstrukcí.⁵⁵⁴

Při výzkumu byl zjištěn zajímavý vzhled skalnatého ostrohu ještě před založením hradiště. Valové opevnění z období 9. – 11. století tvořil násep zpevněný uvnitř dřevěnou konstrukcí a na vnější straně obložený kamennou plentou zděnou bez malty, u jihozápadního rohu nádvoří pak průzkum ukázal nejméně tři různé linie valu. Uvnitř hradiště pak bylo objeveno několik prkenných nebo kamenných cest a také obytná zástavba. Tu tvořily malé jednoprostorové i dvouprostorové sruby ve velmi husté zástavbě. Během průzkumu byly objeveny jejich částečné půdorysy, stejně jako další detaily - mechové ucpávky spár mezi kmeny nebo konstrukce vyplétaného plotu mezi jednotlivými parcelami. Zděné stavby pak spadají do období románského, gotického i renesančního.

Probíhající výzkum, který zachytil již zmiňovaný jednolodní kostel s přilehlým suterénem, obytným domem a spojovací chodbou, odhalil také v těsném sousedství baziliky sv.

---

⁵⁵² FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 319

⁵⁵³ FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 317

⁵⁵⁴ Tento způsob je na našem území zcela výjimečný.

Víta z 11. století základy kaple sv. Mořice, původně součást biskupova domu.⁵⁵⁵ Ta byla zbořena při dostavbě katedrály.⁵⁵⁶ V rámci výkopových prací bylo prozkoumáno rozsáhlé pohřebiště s nejstarším hrobem tzv. knížete – bojovníka.⁵⁵⁷

Vzhledem k tomu, že úpravy nádvoří měly být dokončeny ke svatováclavskému miléniu, nebylo na výzkumné práce dostatek času. V závěrečné fázi archeologických průzkumů už probíhaly práce stavební a výzkum tak nebyl v úplnosti dokončen. Především se jednalo o prostranství před západním průčelím katedrály sv. Víta. Zcela prozkoumána byla pouze ta část nádvoří, kde vystupuje skalní podloží blíž k povrchu.

Protože výzkum probíhal v rámci úprav Pražského hradu pro sídlo prezidenta republiky, byl dostatečně finančně podporován a dostalo se mu také zasloužené pozornosti. Díky tomu bylo rozhodnuto, že nálezy budou zachovány nezasypané a zpřístupněny. Prohloubená část tak byla překryta železobetonovou konstrukcí⁵⁵⁸ a vyhrazena nejen těmto, ale také dalším nejvýznamnějším nálezům.

V roce 1925 při zajišťování zdiva jednolodního kostela bylo rozhodnuto o jeho zakrytí.⁵⁵⁹ Kolem kostela, přilehlého domu a částí spojovací chodby byla postavena zeď nepravidelného tvaru a takto vymezený prostor překryl železobetonový strop usazený po obvodu a na pilířích uvnitř. K vybetonování desky došlo v roce 1926. Stropy nad výzkumem probíhajícím v jižní části nádvoří a nad vykopávkami při katedrále a starém probošství byly realizovány později.⁵⁶⁰

Ve vzniklé síti prostorů bylo vytvořeno několik úzkých komunikací a lávek s jednoduchým zábradlím, které vedou přes staré zdivo i hluboká místa výzkumu. Tyto prostory ale nebyly určeny pro běžné návštěvníky. K dochovanému středověkému zdivu a dalším nálezům bylo přistupováno velmi citlivě. Nebyly přemísťovány na jiná místa s jedinou výjimkou – zbytky románského domu z hradčanského náměstí, k jejich transferu do prostoru pod III. nádvořím došlo však až později, v době protektorátu - ale bylo žádoucí, aby zůstaly zachovány v co nejméně upravené podobě a měly co největší vypovídací hodnotu.

---

⁵⁵⁵ Dnešní Staré probošství.

⁵⁵⁶ FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKÉŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 318

⁵⁵⁷ V okolí dnešního monolitu.

⁵⁵⁸ Což je dodnes velmi výjimečné.

⁵⁵⁹ Ten byl tehdy ještě považován za nejstarší kostel Panny Marie na Pražském hradě. Následný průzkum tuto domněnku vyvrátil. FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKÉŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 319.

⁵⁶⁰ FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKÉŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 319.

Do kontrastu se zde dostávají nové konstrukce (holé železobetonové konstrukce, režné cihelné zdivo) s historickými (zcela zčernalé dřevo, silné zdi z opukových kvádrů či z lomového kamene). Nosné pilíře jsou umístěny nepravidelně, a to s ohledem na dochované historické zdivo.⁵⁶¹ Pokud byly historické zdi dostatečně stabilní, byly nové nosné pilíře umístěny přímo na jejich korunu.⁵⁶²

Úprava prostoru zahrnovala obezdění ponechaných kontrolních bloků terénu, doplnění nedochovaných částí zdiva či zpevnění základových partií. Tyto části byly realizovány pomocí velmi odolných šedých cihel. Samostatná část kostela⁵⁶³ byla ohraničena zdí z červených cihel s plochými nikami, špalety a sokl byly provedeny šedou omítkou.⁵⁶⁴

Jde o nejrozsáhlejší archeologický výzkum na Pražském hradě.⁵⁶⁵ Ohleduplný přístup k archeologickým nálezům je patrný také v horní části Býčího schodiště, kde je přerušen opukový obklad stěny, aby bylo možno prezentovat neúplné středověké ostění z hrubého pískovce. V prostoru nad schodištěm bylo odhaleno smíšené renesanční zdivo, které bylo doplněno pouze plasticky vystupujícím spárováním.⁵⁶⁶

3.3.2.12 Zahradní pavilon v Královské zahradě

Barokní skleník v Královské zahradě byl postaven v letech 1731-1732 podle návrhu královského dvorního stavitele Kiliána Ignáce Dietzenhofera.⁵⁶⁷ Kamenické práce na průčelí prováděl Oldřich Mannes a štukovou výzdobu Ignác Palliardi. Při ostřelování Pražského hradu pruskými vojsky v roce 1757 byla zničena postranní prosklená křídla objektu. Skleník, uváděný po ostřelování jako vyhořelý, byl potom opraven až v letech 1776 - 1778 pod vedením královského dvorního stavitele Antonína Haffeneckera. Boční křídla již nebyla obnovována a střední rizalit pojednal architekt jako drobný zahradní pavilon (Lusthäußl).

Po roce 1919 byl pavilonek upravován pro občasný pobyt prezidenta Masaryka. Další drobné úpravy provedl Josip Plečnik v roce 1921 a v prvním patře zřídil letní pracovnu Dr. Alice Masarykové. V roce 1946 se podařilo architektu Pavlu Janákovi změnit požadavek

---

⁵⁶¹ Přesto musela být některá část zdiva nebo nálezů odstraněna, např. pro vybetonování patek pro umístění pilířů

⁵⁶² Vzhledem k tomu, že opuka ukrytá v zemi dlouho je po odhalení náchylná k rychlému zvětrávání vlivem změn vlhkosti, jeví se dnes tento způsob jako velmi riskantní.

⁵⁶³ Později byl spojován se zasvěcením sv. Bartoloměji.

⁵⁶⁴ FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 319.

⁵⁶⁵ I přes nedokonalé provedení železobetonové konstrukce a dlažby bez hydroizolace si způsob zachování a zpřístupnění vykopávek zaslouhuje „ocenit“.

⁵⁶⁶ FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr. *Archeologický výzkum*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 320.

⁵⁶⁷ Do funkce byl jmenován v roce 1730.

prezidenta Edvarda Beneše, aby na jeho letní sídlo byla přebudována Míčovna.⁵⁶⁸ Přesvědčil jej, že bude vhodnější využít pozůstatek skleníku jako základ pro novostavbu letního domu, která lépe splní nároky na pohodlí a komfort.

3.3.2.13 Jízdárna

Po vzniku Československé republiky roku 1918 Jízdárna stále sloužila jako skladištní plocha. První úvahy o její rekonstrukci a využití se objevily před druhou světovou válkou. Prof. Jan Sokol již v roce 1938 vypracoval první návrh adaptace Jízdárny na výstavní prostor, který ovšem nebyl realizován. Této úlohy se později, téměř po deseti letech, zhostil Pavel Janák.

3.3.2.14 Shrnutí Plečnikova přínosu

Plečnikovo vlastní pojetí architektury a tvorby bylo založeno vlastně velmi tradicionalisticky, ač eklekticky čerpal motivy a znaky z různých historických stylů. Často se inspiroval u starověkých památek řeckých, egejských či egyptských. Na rozdíl od soudobé tvorby neoklasicistů, dekorativistů či tradicionalistů přizpůsobil různé prvky a formy své vlastní estetice. Trefně v roce 1928 napsal Pavel Janák o Plečnikově tvorbě: *„Není to klasicismus italský, ale dosažený včera a dnes, právě teď, znovu, mocnou vůlí a hlubokým pojetím osobnosti. Neopírá se o ustálenou prostorovou nebo tvarovou definici a konvenci – ale jeho sloupy, pilíře a hmoty hluboce prosté a nově, vnitřně srdcem odůvodněné, ustavuje v prostory úplné novoty a přece navždy definitivní.*⁵⁶⁹

Zcela ojedinělý byl Plečnikův cit pro přírodní materiál, který často používal v nebyvalé míře a rozsahu. V rámci svých realizací použil téměř všechny dostupné typy kamene, přednostně těžené na území tehdejší Československé republiky. Svým způsobem vnesl renesanci do masivního použití tohoto přírodního materiálu a těžební průmysl mu byl také patřičně vděčný. Nespokojoval se s běžnými formami materiálu, prakticky od první chvíle zahájení svých realizací navrhoval velké formáty dlažeb i obkladů. Například sokl pod sochu sv. Jiří tvoří tři mohutné bloky prachatického dioritu. Velkoformátové desky použil i v interiérech, z nichž největší jsou položeny v soukromém vstupu prezidenta. V exteriéru to

---

⁵⁶⁸ KAŠIČKA, František; ZAHRADNÍK, Pavel. *Rezidence v Královské zahradě Pražského hradu, dílo tří významných architektů – K. I. Dientzenhofera, A. Haffeneckera a P. Janáka*. Staletá Praha. 2010, roč. 25, s. 92-113.

⁵⁶⁹ JANÁK, Pavel. *Josef Plečnik v Praze*. Volné směry XXVI. 1928, s. 97-108.

byly dlažby I. nádvoří a III. nádvoří, složené z desek nebývalých rozměrů. Zcela samostatnou kapitolou je žulový monolit zasazený do III. nádvoří.⁵⁷⁰ V případě plochy III. nádvoří Damian Prelovšek nebo Josef Schuster uvádí, že Plečnika inspirovalo hlavní náměstí s kampanilou chrámu sv. Marka v Benátkách. Samotný vzor dlažby na III. nádvoří dost možná vyšel z podobného vzoru dlažby, která tehdy ještě byla na Jiřském náměstí.

Monumentální schodiště navržené prof. Plečnikem v Rajske zahradě bylo inspirováno historickým schodištěm vykopaným v roce 1919. U zrodu idey památníku legionářům osazeném na obelisku lze základ hledat v defenestračních pomnících pod Ludvíkovým křídlem.⁵⁷¹ Podobně lze uvažovat i o režném zdivu cihlové zdi Rajske zahrady z 1848, zbažené omítek ještě pod vedením arch. Ludvíka Láblera. Později Plečnik realizoval řadu konstrukcí z režných cihel, kterým dal ovšem s výtvarně upravenými reliéfními spárami nový výtvarný rozměr. Kamenné věže baziliky sv. Jiří určily sklon pyramidy v zahradě Na Valech. Stožáry byly na I. nádvoří již dříve, i když jinde a značně nižší. Harfový salon má údajně předobraz v kapli sv. Kříže na Karlštejně.⁵⁷²

Po krátké době ve své hradní funkci však Josip Plečnik začal přednášet na nově vzniklé lublaňské technice, kde byl jmenován profesorem architektury. Do Prahy potom přijížděl převážně o prázdninách dvakrát v roce. Většinu praktických záležitostí potom musel řešit Otto Rothmayer, který někdy dojížděl i přímo za prof. Plečnikem do Lublaně. Je pozoruhodné, jaké množství zásahů a úprav bylo realizováno i přes prakticky trvalou nepřítomnost architekta. Nehledě na skutečnost, že jen v Čechách se také věnoval úpravě prezidentského zámku v Lánech a koncem 20. let také kostelu Nejsvětějšího Srdce Páně na Vinohradech. Kromě pedagogické činnosti zpracoval Plečnik celou řadu projektů pro Lublaň; ty byly obrovského rozsahu a architekta pochopitelně plně vytížily.

Možnost úprav Pražského hradu chápal Josip Plečnik jako příznivou shodu mnoha okolností. Zároveň si byl vědom, že stabilita jeho pozice architekta Pražského hradu je zcela podmíněna osobní přízní Tomáše Garrigue Masaryka. Abdikace prezidenta 14. prosince 1935 přes deklarovanou přízeň nového prezidenta Edvarda Beneše vedla v roce následujícím k definitivní rezignaci prof. Plečnika na pozici architekta Pražského hradu.

V průběhu úprav Pražského hradu museli prezidentovi spolupracovníci často bránit Josipa Plečnika před výčitkami, že mění ráz Hradu a vnáší cizí prvky. I oficiální zástupce

---

⁵⁷⁰ RYBAŘÍK, Václav. *Kámen v díle Josipa Plečnika*, Umění a řemesla XXXVIII., 1996, č. 1, s. 71.

⁵⁷¹ PRELOVŠEK, Damijan *Ideový základ*. In: LUKÉŠ, Zdeněk; et al. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 92.

⁵⁷² PRELOVŠEK, Damijan *Ideový základ*. In: LUKÉŠ, Zdeněk; et al. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 92.

památkové péče Dr. Zdeněk Wirth kritizoval některé zásahy Plečnika a leccos mu nemohl odpustit.⁵⁷³

Kancelář prezidenta republiky a zvláště Dr. Alice Masaryková vytvářely architektovi podmínky pro takřka neomezenou tvorbu a realizaci. Docházelo někdy i ke sporům Hradu s Ministerskou radou ohledně abnormálních výdajů na jeho realizace nebo výběru dodavatelů, pověřených zakázkami někdy přímo bez vypsání výběrových řízení.

3.3.3 Úpravy areálu Stavební správou Pražského hradu pod vedením Karla Fialy

3.3.3.1 Starý královský palác

Prvním impulsem k výzkumu Starého královského paláce byla aktivita stavitele Karla Fialy.⁵⁷⁴ Od roku 1902 se svolením zámeckého hejtmána Alphonse Zapletala na vlastní náklady studoval a zaměřoval nejstarší hradní objekty. Při průzkumu Starého královského paláce se mu podařilo rozpoznat a určit pozůstatky knížecího sídla z románského období. Pokusil se nastínit i jeho vývoj. Seznámil se velmi podrobně s hradními stavbami a prostudoval stavebně technický archiv Zámeckého hejtmanství.

V roce 1907 projevila zájem o výzkum paláce Česká akademie věd a umění. Hlavním důvodem byla snaha uchránit knížecí a královský palác před nežádoucími stavebními zásahy, které mohly nastat, pokud by byla realizována uvažovaná oprava roku 1903. Snaha o zaměření a pečlivou dokumentaci však nebyla realizována z důvodu nastávající války.

3.3.3.1.1 Stručná stavební historie Starého královského paláce

Románský palác pochází z doby nedlouho po roce 1135, kdy proběhla stavba jednak objektu samotného, ale také rozsáhlé a mohutné fortifikace, která obepnula areál Pražského hradu téměř v celém dnešním obvodu. Na východní straně k paláci od počátku přiléhala kaple Všech svatých. Románský palác poškodilo neúspěšné dobývání Pražského hradu Konrádem Znojemským v roce 1142. Další rozsáhlé škody přinesl pozdější oheň v roce 1303. Poškození (zřejmě následkem tohoto požáru) zmiňuje i císař Karel IV. ve svém životopise, kde uvádí, že

---

⁵⁷³ WIRTH, Zdeněk. *Stavební úprava Pražského hradu*. Umění IX. 1936, s. 451-453.

⁵⁷⁴ Toho času byl Karel Fiala zaměstnancem Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta.

našel palác předků zničen až k zemi; to bylo ovšem míněno obrazně vzhledem k jeho založení ve svahu na hraně ostrohu.

Po návratu do země započal markrabě Karel roku 1333 komplexní přestavbu paláce. Tehdy bylo přistavěno západní kolmé křídlo a šířka hlavní budovy zvětšena o severní arkádu, která umožnila ve vyšším patře vytvořit velký sál (obvodové stěny dnešního Vladislavského sálu) uzavřený trémovým stropem podepřeným středním průvlakem se sloupy. Ze sálu vystupoval arkýř kaple, posazený na románské věžici vysunuté jižně z hradby. Kolem roku 1380 proběhla přestavba iniciovaná Václavem IV. s charakteristickými novými klenbami, které nahradily ploché trémové stropy patra v úrovni arkády, která byla při úpravách zazděna. Přibyla také dvě kolmá křídla – úzké křídlo k jihu a obytné křídlo pozdější Sněmovny k severu. Petr Parléř zahájil stavbu nového kostela Všech svatých na místě staré románské kaple, podařilo se ovšem dokončit pouze presbytář.

Stavební vývoj paláce přerušily husitské bouře. Uklidnění v době vlády Jiřího z Poděbrad a následující jagellonské období přineslo kromě prosperity české země také novou stavební aktivitu spojenou s přesídlením krále Vladislava II. zpět na Pražský hrad po bouřích v Praze roku 1483. Prvním krokem byla modernizace opevnění následovaná rozsáhlou přestavbou paláce. Královský stavitel Benedikt Ried postavil nový sál s odvážnou klenbou a palác zastřešil pěti stanovými střechami (dokončeno 1502). Později připojil ještě další jižní kolmé křídlo (zvané Ludvíkovo).

Po ničivém požáru r. 1541 následovaly nutné opravy a úpravy v renesančním slohu. Křídlo Sněmovny a Zemských desek bylo rozšířeno a překrylo polovinu jednoho z oken sálu. V 18. stol. přibyl ještě přístavek Korunního archivu a Tereziánské křídlo.

Od roku 1924 probíhala rozsáhlá oprava Starého královského paláce. Pozornost byla věnována zejména Vladislavskému sálu a jeho klenbě. Je známo, že stavitel Karel Fiala, který zmíněné práce vedl, musel řešit poměrně vážné statické poruchy. Cílem výzkumných a zabezpečovacích prací byla především statická stabilizace základových partií – zejména jižního a severního průčelí Vladislavského sálu. Poruchy tu byly zjištěny v minulých desetiletích. Po těchto základních stabilizacích bylo přistoupeno od roku 1925 k opravám na klenbě sálu. Postupně byla odstraňována táhla vynášející některé partie klenby do krovu a tesařských konstrukcí pod ním. Tato táhla jsou zmíněna již ve zprávě Franze Antona Leonarda Hergeta o stavu korunovačního sálu z roku 1791. Po Fialově opravě byla všechna táhla vyjmuta a jejich pozůstatky je možno vidět v několika případech v líci klenby v podobě nenápadných objímek. Práce byly zčásti dokončeny do roku 1929, kdy se konaly velké oslavy k Svatováclavskému miléniu, v jejichž rámci byla ve Vladislavském sále realizována výstavní expozice.

3.3.3.1.2 Vladislavský sál

Z architektonického hlediska byl nejvýznamnějším dílem architekta Benedikta Rieda nový trůnní sál. Z reprezentačního patra paláce z doby Karla IV. byly zachovány obvodové stěny. Sál zaklenul pěti poli působivé a technicky mimořádně náročné kroužené klenby. Pět polím klenby odpovídalo pět vysokých jehlanů stanové střechy.⁵⁷⁵ Žebra a jednotlivá pole klenby byla svedena do přízedních pilířů,⁵⁷⁶ kromě kterých nemá klenba žádné jiné podpory. Vynášecí lomené oblouky v odsazených horních partiích obvodových stěn,⁵⁷⁷ sváděly statické zatížení konstrukcí krovu do přízedních pilířů. Rozlohou nemohl Vladislavskému sálu konkurovat žádný jiný světský klenutý prostor tehdejší Evropy. Kroužená klenba sálu je odvážnou konstrukcí. Připomeňme, že její rozpon je 16 metrů, průměrná délka sálu je 62 metrů a výška ve vrcholu jednotlivých polí je asi 13 metrů. Velká okna sálu jsou prvním projevem renesančního slohu v Čechách.

K dokončení sálu se může vztahovat letopočet malovaný na východní čelní zdi sálu (1500). Tento letopočet však přímo nemusí souviset s uzavřením klenby, ale například pouze s dosažením rovnosti obvodového zdiva sálu⁵⁷⁸ nebo dokonce vůbec nemusí mít souvislost s dokončením určité etapy stavby s přihlédnutím k možnému magickému pojetí letopočtu. K úvahám o dokončení vlastní klenby se často uvádí údaj z týdenních účtů kutnohorské mincovny z roku 1502, podle něhož byl v pátek před svatým Václavem v paláci „*zavřín sklep valný, a poslední*“, tedy sál patrně doklenut.⁵⁷⁹ Dvouletý rozdíl obou letopočtů je lákavé spojovat s narážkou Bonifáce Wohlmuta v dopise z roku 1563, která naznačuje, že Riedova klenba sálu se podařila až na druhý pokus, tedy že se první klenba zřítla.⁵⁸⁰ Jistým technickým problémům nasvědčuje i list, který poslal dne 29. listopadu 1498 královský stavitel Andreas Skalský z Ratisboru purkmistrovi města Chebu, z kterého vyplývá, že panovník se rozhodl pokrýt pět nových střech paláce železným pocínovaným plechem. To lze s jistou opatrností považovat za doklad existence provizorně krytého krovu nad dosud nezaklenutým sálem,

---

⁵⁷⁵ Jeden z mála pohledů na Pražský hrad před ničivým požárem r. 1541 z tzv. Würzburského alba falckraběte Ottheinricha z let 1536 – 38, Schedel Hartmann. Liber cronicarum. Nürnberg 1493 (Weltchronik. Kolorierte Gesamtausgabe von 1493), Stephan Füssel (ed.), Köln 2001; Universitätsbibliothek Würzburg. Sign. Delin VI., č. 41, 288 × 860 mm. K würzburské složce: Martin Ježek, Česká města na foliích würzburského alba II, *Průzkumy památek* 2, 1997, s. 19–47

⁵⁷⁶ Pilíře procházejí celou stavbou a jsou založeny až na rostlé skály.

⁵⁷⁷ Nad jednotlivými okny v prostoru nad klenbou.

⁵⁷⁸ VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SHP Pražského hradu*, SÚRPMO, (APH), rkp., Praha. 1974, s. 12

⁵⁷⁹ MENCL, Václav. *Architektura*. In: Pozdně gotické umění v Čechách. Praha, 1978, s. 95.

⁵⁸⁰ MENCL, Václav. *Architektura*. In: Pozdně gotické umění v Čechách. Praha, 1978, s. 96

plechová krytina pro palác byla však zakoupena až roku 1501.⁵⁸¹ Bylo obvyklé, že klenutí probíhalo pod hotovým krovem.

Katastrofou pro Starý královský palác byl bezesporu požár 2. června roku 1541. Za rozsáhlého požáru vypuklého na Malé Straně shořela celá levobřežní Praha, včetně Hradčan a celého Pražského hradu. Na paláci začal hořet krov pěti stanových střeš paláce a celá konstrukce se zborčila na rub klenby sálu, kde dohořela. Vzhledem k rychlému postupu ohně a nesmírnému rozsahu katastrofy nebylo možno požár zastavit. To mělo za následek škody na zdivu stěn i klenby, které bylo hloubkově poškozeno žářem. Očitý svědek, kanovník Václav Hájek z Libočan stav sálu popsal následovně: *"Palác ten slavný jenž jest klenot vsí země / ten od krovu se porušil neb když krov hořel / skrze díry a závorníky skleповé oheň padal na prkna kterýmiž byl palác podlažen / a ta prkna místy prohořala. Krámové jako Vlachové a Vítův i jiní shořeli i s tím což v nich bylo / dva toliko kteříž byli na tu stranu k kostelu zůstali / a ti kteříž shořeli velikou ohyzdu palácu učinili / neb se ti sloupové kamenní ve zdech při kterýchž stáli škaredě zpukali / a palác všecken od dýmu učadl / a skel v oknách málo zůstalo."*⁵⁸²

Ferdinand I. dopisem z 15. června 1541 nařídil České komoře, aby neprodleně zabezpečila poškozené stavby na Hradě, načež bylo vybudováno provizorní zakrytí paláců a katedrál.⁵⁸³ Teprve až z roku 1545 se dochoval rozpočet na pokrytí krovu postaveného po požáru pocínovaným plechem. Dochovaný malý východní renesanční štít zdobený sgrafity pak nese dataci z roku 1546, kdy byla střecha a palác opraveny komplexněji, včetně nových sgrafitových fasád. Dobové zprávy o šetření stavebního stavu paláce konstatují špatný stav střechy již od 60. let 15. století a je zřejmé, že krytí cínovaným plechem mělo krátkou životnost. Totéž konstatoval v roce 1570 správce stavebního úřadu Ulrich Avostali. Zhodnotil stav střechy nad sálem jako velmi špatný a doporučil nové pokrytí střechy. Neustále se zhoršující stav krovu i krytiny vedl v letech 1582 – 1583 ke stavbě krovu nového, který je na sálu doposud zachován.⁵⁸⁴

Menší škody utrpěl krov a palác ve spojitosti s ostřelováním Pražského hradu pruskou armádou roku 1757. Na základě soupisu škod z 23. září 1757 je uváděno poškození krovu, ale mohla být zčásti poškozena i klenba, což ovšem ve zprávách o opravě výslovně zmíněno není. Na Starý palác dopadaly také bomby, které roztříštily podle zpráv jednu z plných vazeb. Toto

---

⁵⁸¹ MENCL, Václav. *Architektura*. In: Pozdně gotické umění v Čechách. Praha, 1978, s. 96

⁵⁸² HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *O nešťastné příhodě kteráž jse stala skrze oheň v Menším Městě Pražském / a na hradě Svatého Václava / i na hradčanech Léta 1541*

⁵⁸³ Kostel Všech Svatých byl ponechán bez zajištění až do renesanční dostavby 1580

⁵⁸⁴ VÁVROVÁ, Věra. *Klenba Vladislavského sálu – pracovní rešerše písemných pramenů*. Nепublikovaný rukopis, 1999, s. 4.

poškození lze doložit na zčásti poškozeném věšadle zmíněné vazby, které bylo v krovu zachováno. Jde o první věšadlo plné vazby od východu, v části nad hambalkem.

Zpráva Franze Antona Leonarda Hergeta o stavu korunovačnického sálu z roku 1791 uvádí mimo jiné, že na trámech krovu, které jsou prohnílé, je upevněno 197 kusů kleštin.⁵⁸⁵ Na těchto kleštinách jsou zavěšena některá žebra kroužené klenby. Toto opatření bylo provedeno po poškozeních způsobených pruskými vojsky v roce 1757. Trámy doporučil vyztužit kovovými tyčemi, krov s největší opatrností opravit. Dále uvádí, že se obvodové zdi sálu na jižní straně rozestoupily, protože kovové kleštiny dílem povolily a na obou stranách se podložená příčná táhla ohnula. Navrhl osadit nová horní táhla, která byla poté realizována v prostoru nad klenbou. Střechu doporučil pokrýt mědí, což ale provedeno nebylo. Je pravděpodobné, že nějaké opravy či úpravy mohly probíhat v souvislosti s korunovaci Ferdinanda V. v roce 1836.

Práce ve Vladislavském sále byly zahájeny v květnu roku 1925. Prvním krokem bylo zbourání neogotické galerie přistavěné k západnímu průčelí. Vestavba pocházela z roku 1836 a byla provedena jako dřevěná konstrukce s dekorací ze sádrových odlitků, patrně jako součást úprav ke korunovaci Ferdinanda V. Dobrotivého. O tom svědčí pouze jeden neogotický prvek výzdoby vyřezaný ze dřeva a zmíněný Karlem Fialou, vyrobený patrně pro zaformování. (Všechny ostatní kusy byly odlity ze sádry a instalovány na dřevěnou konstrukci.) Bylo rozhodnuto dát konstrukce na zátop.⁵⁸⁶

Po odstranění galerie našli zedníci východní průčelí románské věže a zbytek vladislavského portálu v místě nynějšího západního vstupu do sálu.⁵⁸⁷

Poté pokračovaly práce na jiné části Starého královského paláce až do srpna roku 1926, kdy se zřítil na jižní straně větší kus omítky z klenby II. pole sálu od východu. Po ohledání si Karel Fiala poznamenal zjištění mohutné trhliny způsobené vychýlením jižního pilíře. Klenba byla pádem hořícího krovu roku 1541 otřesena a jednotlivé cihly kápí uvolněny, stejně jako žebra. Ta byla buď rozestouplá statickým pohybem, nebo došlo k vytavení olova ze spár. Situace vyžadovala okamžitý zásah a všechny uvolněné partie byly zajištěny desítkami prozatímních klínků. Kamenická a zednická firma Hubáček byla vyzvána, aby urychlila postavení pojízdného lešení k prohlídce klenby a bylo možno započít s opravou klenby. K posouzení problému dotčené klenby byl stavitelem Fialou přizván Ing. Hollmann jednak k prověření statické stránky zjištěného stavu, ale také k návrhu možných opatření.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁵ VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SHP Pražského hradu*, SÚRPMO, (APH), rkp., Praha. 1974, s. 120

⁵⁸⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154,16. IV 1925

⁵⁸⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 21. IV. 1925

⁵⁸⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 10. VIII 1926

Při ohledání klenby byl také nalezen nápis na klenbovém žebro na východní straně klenby II. pole od východu. Šlo o žebro nad velkým oknem a nápis zněl "*J. Klíma 1881 4. dubna malíř*".⁵⁸⁹ Později bylo nalezeno ještě několik podobných nápisů se shodnou datací, které se vázaly k převážně malířským opravám.⁵⁹⁰ Vzhledem k dodnes patrným deformacím je překvapivé, že se subtilní konstrukce kápě klenby přiléhající ke stěně nezhroutila. Historické opravy byly převážně „kosmetického“ charakteru. Při pozdějších opravách byly sice umístěny kleštiny, a i dnes lze najít lokální pokusy o druhotné zajištění kleneb zaléváním kamenickým smolným lepidlem, ale to nevedlo k celkovému obnovení statického fungování klenby.

Následujícího roku byly zahájeny práce na opravě I. pole klenby od východu. Byla snímána mladší výmalba a novější omítky. Na východní stěně byla nalezena ve vrcholu východního průčelí těsně pod klenbou trojice velkých malovaných znaků, které byly poškozeny dláty (a špičáky) použitými pro pekování. V prostřed byl shledán osobní znak s korunou krále Vladislava II. s písmenem "W" a pod ním letopočet 1500. Na jeho levé straně potom znak uherský s číslicí "10" značící, jak dlouho byl Vladislav II. uherským králem. Vpravo se našel český znak s číslovkou "29" - v roce 1500 byl českým králem právě tak dlouho.⁵⁹¹ Práce pokračovaly také čištěním manýristického Gargiolliho portálu s impozantním českým znakem, o kterém se Karel Fiala domníval, že byl postaven v letech 1614 – 1616 za císaře Matyáše. Při čištění horního znaku byly na podkladním poli u lva shledány nátěry rumělkou. Dále bylo také zjištěno, že přízdní pilíře, na nichž se protínají srostlice žeber, byly nasekány či napekovány pro omítnutí až po požáru v roce 1541, jak ukazují stopy nepoškozeného bílení vápnem ve stopách po kamenických nástrojích.⁵⁹²

Protože stěny i omítky klenby byly po požáru buď značně začazené, nebo nesoudržné, na celé východní stěně byly při opravách provedeny nové omítky. Naštěstí starší soudržné omítky z doby vladislavské byly upraveny pekováním a přeomítnutím. Tak to bylo provedeno i na východní a severní části klenby. Tato úprava umožnila Karlu Fialovi sejmut mladší vrstvy, dočistit povrchy a tímto způsobem obnovit celou plochu I. pole do východu.

Při snímání novějších vrstev stavitel Fiala uvedl, že přímo na omítce vladislavské doby není žádný nátěr. Na renesanční omítce se nachází stopa bílení, šedého nátěru a na něm stopy dekorativní malby, později opět přebarvené na bílo – podklad následující poslední vrstvy malby. Pohledově byla potom prezentována dekorativní malba šedá z doby, kdy sál plasticky

---

⁵⁸⁹ J. Klíma se na stejné klenbě zvěčnil ještě dvakrát.

⁵⁹⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 31. XII. 1926

⁵⁹¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 20. I. 1927

⁵⁹² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 25. II. 1927

vymalovala dílna Josefa Navrátila v roce 1836 pro korunovaci Ferdinanda V. Dobrotivého. Malby byly několikrát opraveny a lokálně doplněny roku 1881, jak dokládají nápisy malířů.⁵⁹³

Vzhledem k tomu, že pro opravy bylo firmou Hubáček využíváno pojízdné lešení, práce neprobíhaly systematicky z jedné strany postupně, ale spíše podle aktuální potřeby. Lešení bylo přesunuto do I. pole sálu od západu. Ve cviklech klenebních žeber ve třech západních polích jsou vloženy figurální reliéfy.⁵⁹⁴ Nad prvním oknem od západu na severní straně byly nalezeny zbytky barokní výmalby záklenků – hnědá obrysová linka a zelené skvrny, snad bývalá kartuše. Podobné zbytky maleb byly nalezeny na severní straně u okna z části překrytého přístavbou Zemských desek. Na spodní straně záklenku okna byly nalezeny zbytky malby - modré a zelené skvrny později poškozené škrábáním.⁵⁹⁵ Doposud je zřetelný náznak členění rámových polí a zrcadel záklenku zdobeného malovanou architektonickou výzdobou.

V březnu 1927 opravovali kameníci portál Jezdeckých schodů, zvláště soklové partie, které byly kdysi otlučeny a následně opraveny cementovým tmelem. Cementový tmel byl opatrně odsekán a nahrazen kamennými vložkami. Zajímavá je zmínka stavitele Fialy o osazování jen na vápennou maltu s mírnou příměsí cementu. Z technologického hlediska poznamenává, že cement příliš neuškodí velkozrnnému pískovci, např. kameni vyšerovského typu (patrně jde o oblast polabských lomů, nejspíše v okolí Nehvizd, kde vesměs zanikly z důvodu těžby lupku), kdežto na jemnozrnném pískovci způsobuje velké škody.⁵⁹⁶

Zajišťovací práce pokračovaly v úrovni podlahy na prvním pilíři od západu na jižní stěně v interiéru sálu. Bylo shledáno, že zdivo paty pilíře a sousedního portálu na jižní pavlači bylo do hloubky poškozeno ohněm, zvláště ve spodních partiích. Byly vyměněny nejpoškozenější kvádry stejně jako u portálu. Karel Fiala také správně rozpoznal, že na okně nad vchodem k Jezdeckému schodišti byla kamenná ostění označena kamenickými značkami hutí Bonifáce Wohlmuta.⁵⁹⁷

Koncem května byly zahájeny zajišťovací práce na II. poli klenby od východu, která byla po průzkumech celého sálu vyhodnocena jako nejvíce poškozená. Při čištění klenbové patky na druhém pilíři od východu byly shledány výrazné vertikální trhliny. Podle zjištěných poznatků došlo k největším poruchám přímo při požáru v roce 1541. Bylo předpokládáno, že kromě vysokého žáru a kolapsu krovové konstrukce přispělo ke škodám také náhlé odlehčení systému nosných pilířů klenby, tedy částí nad klenbou vynesenu obvodovými pasy.

---

⁵⁹³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154,1. III. 1927

⁵⁹⁴ Nalezneme např. rytíře ve zbroji, dámu v pozdně gotickém čepci nebo obličej s rysy ďábla.

⁵⁹⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 3. III. 1927

⁵⁹⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 31. III. 1927

⁵⁹⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 12. IV 1927

K deformaci konstrukce přispělo i lokální vytavení olověných spár v žeberní soustavě. Po vychladnutí se konstrukce klenby stabilizovala v nové poloze a k dalším zásadním pohybům nedošlo. Karel Fiala výslovně zmiňuje starý původ statických poruch, což posuzoval podle stop pozdějších úprav líce klenby.⁵⁹⁸

Na jižní straně bylo patrné odtržení klenby u kápí dotčených kleneb mezi 3-5 cm od obvodového zdiva. Ve vrcholu jižní kápě II. klenby od východu shledal stavitel Fiala odtržení 8cm od obvodové zdi. Síť trhlin směřovala všemi směry a křížení žeber (pomocné svorníky) byly potrhány. Zmíněná jižní kápě na tom byla nejhůř, došlo k posunu jednotlivých ploch i cihel, které se naštěstí o sebe vzepřely. Původní průřez klenby kápě se změnil z lomeného oblouku na oslí hřbet. Boky kápě se propadly a nadzvedly vrchol klenby.⁵⁹⁹

Svorníky i klenbu pracovníci podbednili, aby byla stabilizována. Podle návrhu stavitele Fialy a Ing. Hollmanna byl nad deformovanou klenbou vyzděn vynášecí cihelný pas (při obvodové zdi na jižní straně), který se opřel patou o vršky Riedových opěrných pilířů, ze kterých vějířovitě vybíhá klenba.⁶⁰⁰ Tento nový pas spojili se starou klenbou kotvami, které ji vyztužily spolu s injektáží cementovou maltou. Na severní straně klenby byly obdobné poruchy zanedbatelné.

Opravy se v nevyhnutelné míře dotkly i výměn některých žeber. Postupně byla odstraňována historická táhla proražená klenbou a objímkami spojená s žebry, která vynášela do pomocných konstrukcí v krovu či do krovu samotného. Při ohledání klenebních žeber také Karel Fiala zjistil, že pro opravy po požáru bylo použito smolného tmele, který byl za horka naléván do spár kamenických výměn či rozvolněné klenby (většinou svrchu).⁶⁰¹

Při tomto technologickém postupu bylo ovšem kámen třeba nahřát a doposud je vidět, jak rozehrátý tmel stékal i mimo spojované díly. Ve Vladislavském sále i na Jezdeckých schodech lze ale nalézt i tzv. „filuňky“ – tedy kamenické výměny lepené stejnou technologií Riedovou kamenickou hutí. Využívali tento postup, když byla při osazování odražena menší hrana prvku a bylo možno ji jen doplnit. Většinou jsou tyto zásahy provedeny s velikou přesností, na rozdíl od záchranného proleповání po již zmíněném požáru.

Vladislavská žebra jsou ve spodní třetině profilace poměrně tenká; zde často došlo k poškození tepelným šokem či následně drcením. Nicméně tmel stále dobře drží a je tvrdý. Při těchto zásazích také kameníci narazili na původní kotevní systém žeburní soustavy, která je

---

⁵⁹⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 28. IV. 1927

⁵⁹⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 23. XI. 1927

⁶⁰⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 24. XI. 1927

⁶⁰¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 2. V. 1927

v případě Vladislavského sálu tvořena dvěma kotvami tvaru „T“, které se do sebe zahákly delší stranou opatřenou háčkem. To umožnilo propojení žeberní soustavy s cihelnou klenbou.⁶⁰²

V souvislosti se statickým zajišťováním klenby byla pozornost věnována i vnější straně vynášecích oblouků krovu, přístupné z ochozové chodby. Renesanční hrázděná chodba byla založena na mohutné římse dřívějšího ochozu na severní i jižní straně. Na jižní straně, v interiéru chodby, byly oškrábány omítky. Místně byly omítky odstraněny z důvodu ohledání zdiva nosných pasů. Vzhledem k tomu, že nevykazovaly žádné významné destrukce, byly pouze vyspárovány a ponechány přístupné. V jižní chodbě nechal Karel Fiala vybourat mohutný komín z doby úprav v době vlády císařovny Marie Terezie, který byl zřízen v souvislosti s instalací „korunovačnické“ kuchyně v patře paláce a v chodbě tvořil předěl.⁶⁰³

Tím bylo komunikačně znovu připojeno točité schodiště při Václavově křídle, které doposud zpřístupňovalo pouze menší část chodby u kostela Všetech Svatých. Původně však byla chodba průchozí v celé délce, jak je tomu dnes. Jižní ochozovou chodbu Karel Fiala označoval jako chodbu obrannou s podsebitím, což však nelze považovat za správné. Správně však odhadl, že období její stavby lze připsat době vlády Rudolfa II. To v podstatě potvrzuje dendrochronologické posouzení datující dřevěné konstrukce kolem roku 1600. Vyhodnocená data skácení stromů uvádějí rozmezí let 1597 – 1600.⁶⁰⁴

Karel Fiala se také zbýval původní podobou této partie postavené Benediktem Riedem. Na jihovýchodním nároží ohledal zbytek chrliče bez hlavy, který se drží tlapami s drápy římsy. Na vrchní ploše shledal, že spád římsy byl sveden k chrliču, který byl pojištěn železnou sponou zalitou olovem. Jinak však na římse nenalezl žádnou stopu po vrchní nasazené konstrukci ani po zábradlí. K této problematice se ještě několikrát vrátil.⁶⁰⁵ Od jeho opravy již nebylo možné římsu ohledat, protože ji zakryl pojistnou konstrukcí.

Souběžně probíhaly práce v interiéru Vladislavského sálu a přinesly další informace o postupu oprav po požáru v roce 1541. Byly nalezeny stopy oprav Wohlmutovy hutí. Zvláště poškozené pilíře sálu kameníci částečně odsekali a provedli nový obklad pískovcovými deskami silný 15 – 20 cm. Ty osazovali pouze na hustý pačok (tento postup Wohlmutova huť používala často, např. i při stavbě Hudební kruchty v katedrále, kde na pačok osazovala i kvádry

---

⁶⁰² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154,1. VII. 1927

⁶⁰³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 7. IX. 1927

⁶⁰⁴ To platí pro všechny části konstrukce nosníků, sloupků i krov (starší část). Materiálově jde o dub, borovici a jedli. Kyncl Tomáš, Dendrochronologický průzkum jižní ochozové chodby, zpráva ze dne 27. srpna 2012, Archiv Oboru památkové péče Kanceláře prezidenta republiky.

⁶⁰⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 249 Rukopis 1A 13/10, 1930 Jižní průčelí Vladislavského sálu

pilířů). Většina těchto obkladů byla však Karlem Fialou nahrazena kvádrovým zdívem z důvodu oslabení statiky pilířů.⁶⁰⁶

V prostoru pudy a na rubu klenby byly odstraněny mladší omítky zakrývající škody po požáru, aby mohlo být zdivo prozkoumáno a statické trhliny definitivně vyřešeny. Zdivo zbavené omítek bylo následně pouze vyspárováno a trhliny ve stěnách i klenbách byly po vyčištění zality cementovou maltou. Lůžka po bývalých průvlacích nad klenbou byla vybourána a řádně vyzděna, aby v klenbě nezůstaly žádné dutiny. Lože průvlaků byla po požáru vyzděna cihlami, mezi kterými našel Karel Fiala i tvarovky a desky s ornamentální plastickou výzdobou (patrně Pernštejnské provenience). Veškeré zdivo nad klenbou bylo hloubkově poškozeno žárem. To se týkalo i maltových spár mezi klenebními cihlami, které pochopitelně nebylo možno příliš vyměnit, protože by se klenba uvolnila. Proto zedníci celou klenbu opatřili omazávkou vápennou maltou. Vynášecí pasy z pískovcových a opukových kvádrů byly sice poškozeny žárem a odprýskáním až do hloubky 40 cm, ale přesto je bylo možno díky jejich mohutnosti ponechat bez obav o jejich únosnost.⁶⁰⁷

Oprava II. klenebního pole od východu se v listopadu chýlila k dokončení. Všechna kotevní železa doplněná při dřívějších opravách (většina objímek a spon) byla již odstraněna. Kamenické opravy žeber byly také dokončeny. Svorník mezi klenebními poli byl opatřen „křídly“ (vsazená vyztužující vložka se zámkem), aby byl do klenby lépe zavázán. Potrhaná omítka na částech pokleslé klenby a tam, kde se od klenutí uvolnila, byla štukatéry odstraněna a nahrazena novou. Ve velkém rozsahu zde bylo zjištěno, že v celém tomto II. poli byla stará omítka napekována a potažena nový štukem. Její spodní část sice byla požárem velice znečištěna spalinami, ale přesto se dochovala.⁶⁰⁸

Na počátku ledna 1928 bylo lešení přesunuto do středního klenebního pole Vladislavského sálu, které bylo v překvapivě dobrém stavu. Pouze na jižní straně byla porušena jihozápadní patka klenby. Ta byla silně popraskaná a rozdrčená, jinak stavitel Karel Fiala hodnotil stav jako uspokojivý. Klenba zde také byla zajištěna při minulých opravách daleko menším množstvím železných věšáků. Práce na klenbě byly započaty škrábáním, což přineslo vítané zjištění, že v koutech cviklů klenby západní strany jsou původní maskarony, které byly překryty vrstvami maleb.⁶⁰⁹

---

⁶⁰⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 7. IX. 1927

⁶⁰⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 24. X 1927

⁶⁰⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 30. XI 1927 a 27. XIII 1927

⁶⁰⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 10. I. 1928

Rozdrcené kusy patky byly vyměněny a trhliny, místy až 60 mm široké, byly vyplněny cementovým tmelem. Dále bylo zjištěno, že zdivo jagellonské etapy bylo vyzděno do vysekaných šmorců téměř přesně do svislice. Rozdíly nerovnosti mezi armováním okenních výklenků (Riedových) byly dorovnány plentou ke gotickému zdivu.

Ještě v prosinci roku 1927 byla nalezena špaleta okna ze stavební etapy Karla IV. na jižní straně. Ve špaletě okna za prvním volným pilířem od východu byl nalezen nápis a na horní straně modrá barva. Z Archivu Pražského hradu byl přizván Dr. Jan Morávek, který fragmenty nápisu přečetl: „*Leo III. Roman Repug Patre ano dm dci IXX VII (777) I Impanit avuis V (5)*“.⁶¹⁰

Podobně šťastný nález byl uskutečněn v sousedství druhého volného meziokenního opěrného pilíře na jižní straně Vladislavského sálu. Byla zde nalezena (na západní straně opěrného pilíře) špaleta okna z doby Karla IV., která měla sešikmenou hranu, a nadokenní segmentový oblouk. Byly opatřeny malbou a přímo pod obloukem na špaletě (východní) byl nápis psaný „karolinskou minuskulou“, vztahující se k době panování francouzského krále Karla III. Tlustého, jak určil Dr. Jan Morávek. Nápisová tabulka v podkladu byla provedena bílou barvou a začátek textu nápisu červenou barvou. Mimo nápisovou tabulku byla špaleta malovaná, jak poznamenal Karel Fiala: „*jako potažená kobercem, který má vzor tvořený červenou lilií francouzskou a modrou růžicí na černém pozadí. Na oblouku nadokenním jsou zbytky malby jakýchsi kruhů – bílé a červené. Jež nejsou dostatečně jasné a musí se očistiti*“.⁶¹¹ Tím měl stavitel Fiala patrně na mysli opakující se vzor výzdoby. Z hlediska stavebně historického průzkumu šťastné nálezy dále pokračovaly, protože hned následujícího dne byl objeven lomený oblouk nedochované jižní arkýřové kaple Panny Marie za nejzápadnějším volným pilířem, jak je i dnes prezentováno. Na hrotitém portálu byly také zachovány zbytky polychromie.⁶¹²

Na klenbách sálu se pokračovalo opravou IV. pole od východu. Opět nejvíce škod bylo lokalizováno na jižní straně. Jedna trhlina šla napříč obvyklou sítí trhlín, které do jisté míry odpovídaly schématu klenutí cihel v jednotlivých kápích (navíc částečně ve dvou vrstvách), ale převažoval základní směr východ – západ. To odpovídalo požárové deformaci klenby a obvodových stěn v horní části - u jižní stěny výrazněji jižním směrem a severní neznatelně k severu. Bylo potřeba vyměnit zdivo a trhlínu převázat. Žebra v této části byla poškozena méně, ale Karel Fiala našel mnoho žeber opravovaných smolným tmelem za tepla. Poznamenal si

---

⁶¹⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 30. XII 1927

⁶¹¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154,14. IV 1928

⁶¹² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154,15. IV. 1928

svůj první dojem z nalezeného množství: „že zde kameníci použili žebra z oněch spadlých kleneb, co o nich píše Wohlmüt“.⁶¹³ V prostoru rubu klenby v jihozápadní kápi I. pole od západu je v obvodovém zdivu druhotně použita velká skupina žeber odpovídající profilací i rozměrem klenbovým žebřům. To by mohlo ještě potvrzovat Fialovu poznámku.

Při čištění povrchů kleneb rozhodl stavitel Fiala z Navrátilovy výmalby sálu sejmout část ornamentu, růžice a kazet, který provedla jeho huť v roce 1836. Malba byla provedena v různých odstínech šedé barvy plasticky zpracovaným dekorem. Opraveny byly roku 1881 již zmíněným Josefem Klímou, malostranským malířem pokojů. Malby byly klišové s mléčným přídavkem, velmi měkké a sprašovaly se. Bylo třeba je silně fixovat, než došlo k transferu. Z hlediska uměleckého nebyla tehdy malba považována za příliš hodnotnou.⁶¹⁴

K úpravám Vladislavského sálu se Karel Fiala komplexněji vrátil až v roce 1933. Od května byly opravovány kamenné lavice podél stěn a parapety oken, které vykazovaly značné poškození od požáru 1541. Kameníci prováděli opravy především lokálními kamenickými výměnami. Na jižních okenních parapetech byly také porušené plochy prasknutím a vytržením kamene od železných skob, které patrně sloužily k upevnění dřevěných okenních ráků.⁶¹⁵

V roce 1925, kdy byla vybourána neogotická galerie z roku 1836, byly na ni vedoucí vstupní dveře z „chrámové“ chodby provizorně zakryty rámem s plátnem malovaným v barevných odstínech okolních ploch. Bylo třeba přistoupit k opravě dveřního otvoru v západní stěně. Hlavním záměrem bylo statické zpevnění nároží románské věže. Samotný otvor později vyřešili jen jako okno s jednoduchým pískovcovým ostěním, vyplněné nečleněným zasklením v dřevěném rámu.⁶¹⁶

V dubnu 1935 byla pod Gargiollovým manýristickým portálem ve východní stěně Vladislavského sálu odbourána mladší kamenná lavice a parapet. V sondě pod prahem portálu, kterým se vstupovalo na oratoř kostela Všech svatých po roce 1580, potom stavitel Fiala našel zbytky původní podokenní lavice pod tordovanými sloupky, které byly osazeny v diagonální špaletě, následně spodní část zárubně dveří, které zde ve střední části stěny byly i ve vladislavské etapě a vedly zřejmě na balkon východní strany. Špaletová lavice byla

---

⁶¹³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 23. VII 1928

⁶¹⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 154, 26. X 1928

⁶¹⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 34 Sál vladislavský, 18. V. 1933

⁶¹⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 34 Sál vladislavský, 23. IV 1934

poškozena, ale špalety dveří jsou zachovány. Originál této lavice byl z opuky, proto byly kamenické práce z popudu Karla Fialy provedeny z pískovce pro snadné odlišení zásahu.⁶¹⁷

Původní portál i odhalená partie byly značně poškozeny roku 1541, ale při sondách byly odhaleny stopy po obnově ještě před dostavbou kostela Všech svatých. Z této opravy byly ve zdivu zachovány novější omítané špalety a také schodové stupně - jeden pískovcový a dva cihelné. Na vnější východní straně, ze strany kostela, byla nalezena stopa popožárového portálu osazeného v rozmezí let 1541 – 1580. Při osazování nové kamenné lavice u Sněmovny byl prozkoumán pozůstatek krbu.⁶¹⁸ Dnes je tato partie hladce omítnuta a zakryta dřevěným schodištěm do nepřístupného kostela Všech svatých

Jedna zpráva Karla Fialy z úprav sálu pro volbu prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka dne 24. května 1934 zpětně informuje o úpravách, které byly patrně provedeny neodkladně. Sepsal stručný plán oprav. Především mělo být opraveno východní průčelí sálu a okna, portál do Sněmovny a na Jezdecké schody, otvory dveří v západní stěně, dokončen poprsník empory ve Sněmovně a opravy obou podlah. Psal také, že bude potřeba zřídit zcela nová okna na delších stranách sálu a restaurovat všechny dveře. Není jednoznačné, zda všechny práce byly provedeny do 24. května 1934. Jisté však je, že Karel Fiala nechal provizorně ze sádky domodelovat portál do Sněmovny, aby během volby nepůsobil rušivě. Z vizuálního výsledku doplněné architektury byl nadšen a ihned po volbě žádal Kancelář prezidenta republiky o svolení doplnit portál v kameni.⁶¹⁹ Protože v původním dveřním otvoru byl umístěn mladší barokní portál, byl Fiala postaven před rozhodnutí, jak prezentovat Riedův portál a zároveň zachovat portál mladší s kvalitními dubovými dveřmi. Nakonec to vyřešil posunutím barokního portálu za původní Riedův, což představovalo poněkud komplikovanou instalaci z vnitřní strany Sněmovny. Zachovány byly tedy portály oba, včetně původních dveří.⁶²⁰

3.3.3.1.3 Předsíň Vladislavského sálu

V roce 1933 byly prováděny ohledací práce v předsáli Vladislavského sálu. Důvodem patrně bylo prověšení středního průvlastku podepřeného dvojicí zděných pilířů nesoucích

---

⁶¹⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 34 Sál vladislavský, 25. IV 1935

⁶¹⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 34 Sál vladislavský, 26. IV. 1933

⁶¹⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 44 Opravy v VLS a SS 14. VI 1934

⁶²⁰ Na tuto skutečnost mne upozornil Ing. arch. Petr Chotěbor, CSc.

západní stěnu chodby přechodu na Královskou oratoř v katedrále sv. Víta. Při průzkumu Karel Fiala zjistil, že na střední průvlak uložený na sloupech (ve směru sever – jih) byly původně položeny vynášecí příčné trámy stropu položené ve směru východ - západ. Nalezené kapsy po trámech byly vyzděny cihlami (z důvodu odlišitelnosti, dnes omítnuto).⁶²¹

Také byla nalezena špaleta dveří do velkého sálu z doby Karla IV., která je severněji od stávajících používaných dveří (původní portál překrylo Riedovo severní točité schodiště s torovaným dříkem a vstup bylo třeba přesunout jižně). Špaleta byla z opukových kvádrů, kdežto nadedvevní pas z gotických cihel. I v souvislosti s tímto nálezem zmiňuje ještě možný požár za vlády Václava IV.⁶²²

Následně bylo rozhodnuto o sejmutí omítek na jižní stěně předsálí, kterou tvoří románská věž – Jižní brána. Ve výši I. patra našli kameníci portálek a pod ním průvlak staršího stropu. Románský interiér věže poškozený požárem roku 1303 byl opraven během přestavby paláce za Karla IV. Stěny byly vyzděny z cihel a místnost sklenuta na cihelná žebra. Patky klenby jsou pod tereziánským stropem viditelné a několik cihelných žeber bylo nalezeno při opravách.⁶²³

Na zbytcích portálu, který stavitel Fiala považoval za vladislavský, byly po očištění nalezeny zbytky: „*nějaké malby temperové, modrá a červená na hnědém podkladu*“.⁶²⁴ Fragment nebyl dostatečně čitelný, ale v případě portálku je třeba zvažovat starší etapu paláce, snad ještě přemyslovskou.

Zdivo nechal Karel Fiala umýt jen čistou vodou. Oprava potom spočívala v obnově spárování. O prezentaci bylo po konzultaci s Dr. Zdeňkem Wirthem rozhodnuto následovně - románské zdivo se ponechá jen vyčištěné, vladislavské a renesanční se vyspáruje. Na sondách u ostění „vladislavských dveří“, které byly prohloubeny, se „usadí prkénka“, aby bylo možno k sondám přihlédnout při definitivní úpravě předsálí.

3.3.3.1.4 Ludvíkovo křídlo

Pokročilý postup obnovy Starého královského paláce roku 1931 umožnil Karlu Fialovi zahájit restauraci dosud nepřístupného Ludvíkova křídla. V první fázi šlo především o stabilizaci statických problémů a zbavení interiérů dodatečných utilitárních vestaveb. Práce

⁶²¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 28, 27. III. 1933

⁶²² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 28, 3. IV. 1933

⁶²³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 28 stále, 7. IV. 1933 a 8. IV. 1933

⁶²⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278, SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 28 stále 12. IV 1933 str4

probíhaly velice rychle, k čemuž je třeba podotknout, že již v týdnu do 14. října 1931 hlásil stavitel Fiala, že jsou dokončeny hrubší stavební práce v České kanceláři a v síni Státní rady (Říšské dvorské rady). Pokračuje se ještě ve spodních patrech na opravách omítek, mladších příček a opravě schodnic „služebního“ schodiště. Dokončují se okna a dveře.⁶²⁵

V krovu Ludvíkova křídla byly zjištěny poruchy způsobené vyhnitím části pozednic a krokví, které byly vyměněny. Dnes lze sledovat jen část oprav, protože v pozdějších obdobích došlo k dalším opravám a úpravám. Vyměněna byla střešní okénka (pultové vikýře) za zcela nová, ale podle původního barokního vzoru. Tesařské práce provedla firma Alois Hasil z Prahy IV. z materiálu, který poskytla Stavební správa z vlastních zdrojů. Po tesařské opravě následovalo přeložení staré prejzové krytiny. Klempířské práce provedla firma Františka Vlasáka z Prahy III. Břevnova. Staré železné žlaby a úžlabí byly odstraněny a nahrazeny kompletně prvky z plechu měděného 0,8 mm a 0,6 mm silného (doposud plně funkční). Tedy všechny úžlabí, okapní žlaby, objímky i svody byly provedeny nově v mědi. Jen podpěry žlabu byly vyrobeny ze železa.⁶²⁶

Stará, ale ještě kvalitní prejzová krytina byla pouze přeložena a doplněna firmou Antonína Vlasáka, hromosvod opravila firma R. Vodička z Prahy Smíchova. Půdní prostor byl vyklizen a byla odstraněna mazanice nad záklopem. Při tomto odstranění násypu bylo shledáno, že přední část stropu nad druhým patrem má zachovány prkennou podlahu, patrně ještě z doby renesanční. Podle vedut šlo zřejmě o letní sál či tzv. jídelnu, která byla odstraněna při tereziánských úpravách. Podle průzkumu stavitele Fialy soukromé schodiště v jižní stěně pokračovalo ještě ve druhém patře výše.⁶²⁷ Tento předpoklad však není možné ověřit, ale pravděpodobnější je, že to byla druhotná úprava.

Horní záklopový strop přímo pod krovem byl poškozen v severozápadní partii u komína hnilobou způsobenou dlouhodobým zatékáním. Byly zde provedeny tesařské výměny spojované šrouby. Protipožární opatření byla provedena tak, že na záklop byla položena silná azbestová lepenka a na ní 40 mm silné desky Kalofrig. Obdobně bylo provedeno i obložení štítu sousedícího s krovem Vladislavského sálu. Práce odborně provedla firma Kalofrig a část opatření je pravděpodobně na štítu doposud zachována.⁶²⁸ Na protipožární opatření Karel Fiala velmi dbal a přikládal jim velký význam. Uvědomoval si nebezpečí, které při svých opravách měl stále na očích. V prostoru půdy Ludvíkova křídla byly ještě opraveny schody z doby stavby

---

⁶²⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukopis 10, 10. XII. 1931, č.j. Ss.31/1931 s. 2

⁶²⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931 s. 2

⁶²⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931 s. 2

⁶²⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931 s. 4

Benedikta Rieda, které vedou na jižní ochoz (či ochozovou chodbu). Schody z pískovce kameníci opravili menšími výměnami. Původní dveře (zatím nedatovány, ale pravděpodobně z barokního období) byly ponechány, truhlářsky opraveny a napuštěny fermeží.⁶²⁹

Ve druhém patře Ludvíkova křídla byly opraveny obě komory v severovýchodní části patra, přístupné od síně Státní rady (Říšské dvorské rady). Trámy a zákloповé stropy byly umyty rýžovými kartáči a následně napuštěny terpentýnovým olejem. Co se týče restaurování samotného vybavení, byly všechny dveře ve druhém patře vyčištěny a napuštěny fermeží. K omítkám přistoupil Karel Fiala velmi pietně. Trhliny byly opravovány injektáží vápennou kaší a odstranění mladších výmaleb bylo prováděno minimálně s ohledem na „zachování starého stavu“.⁶³⁰

Programově byly také zachovány cihelné dlažby čtvercového formátu, které pouze doplnil ze zásob Stavební správy, Oddělení Starý hrad. Do obou místností nechal postavit stará empírová kachlová kamna „*prostoru přiměřená jako kusy památkové ochrany vyžadující*“ (není známo, kde byla kachlová kamna umístěna původně).⁶³¹ Dochovaná podoba místností pocházela většinou z doby po požáru v 16. a 17. století, ale jsou zde patrné i opravy a úpravy tereziánského období. Nad vrchní částí královského reprezentativního vřetenového schodiště byl zřízen po požáru roku 1541 klenební pas, který nese trámový strop. Západní část s nižším zastropením pocházela z tereziánské přestavby Jižního křídla Nového paláce. Tehdy tam byly umístěny záchody. Karel Fiala opravy provedl provizorně s tím, že po odstranění záchodů bude třeba situaci dořešit. To se doposud nestalo a toalety jsou tam stále.

Potom se práce obrátily k úpravě místností Říšské dvorské rady. Po sejmutí mladších omítek stavitel shledal silně ohořelé kvádrové zdivo, které bylo původně možná jen opatřeno vápenným líčkem, nikoliv omítkou. Poměrně rozsáhlé výměny byly provedeny v šedobílém mšenském pískovci. Na nevyměněném pískovci bylo zřetelné intenzivní začervenaní ohněm, ale nové vyměněné kusy byly ponechány v přírodní barevnosti. Původní pekované omítky byly opraveny, jednotlivé záseky zatmeleny, včetně trhlin. Na závěr provedl malíř Joska barevné sjednocení a patinaci. Vstup do točitého soukromého schodiště v jižní stěně, který byl zazděn, kameníci vybourali a opravili ohořelá ostění (zazdívka z barokního statického zajištění).⁶³² Je zajímavé, že v případě omítek Karel Fiala dbal na celistvé historické působení stěn, ale

---

⁶²⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 5

⁶³⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 8

⁶³¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.9

⁶³² APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.10

v případě nových výměn kamene ponechal výrazný rozdíl, který ve svém důsledku působil velmi rušivě.

Velkou pozornost věnovali kameníci pod vedením Karla Fialy okenním ostěním, římsám a vlastně všem kvalitnějším kamenickým a architektonickým prvkům. Proti běžnějším kamenickým výměnám kus za kus u běžného kvádrového zdiva postupovali naprosto minimalistickým způsobem. Odštípnuté či roztržené kusy byly doplňovány bez výraznějšího zásahu do originálu. Trhliny byly často zality olovem a pečlivě spojovány měděnými čepy. Často byly ponechány i kusy, které o část profilace přišly – pokud neohrožovaly statiku celku. Z technologického hlediska používal pro tento přístup Karel Fiala termín „flikování“, který onu praxi vystihuje nejlépe. V interiéru odlišuje nové prvky a drobné výměny hlavně v přírodní barevnosti kamene, většinou mšenského pískovce zpracovaného do hladka (ručním dobroušením). V exteriéru naopak používá prvky rastrované, či přesněji vroubkované, aby byly jednoznačně odlišeny od původních prvků huti Benedikta Rieda, které jsou buď hladké nebo se stopami rovnobřité plošiny a širokého dláta (šalírky).

V interiéru Říšské rady byla opravena kachlová kamna z konce 17. století. Při průzkumu topenišť se Karel Fiala ujistil, že zde byla kamna kachlová i původně před těmi dochovanými.⁶³³

Místnost dveřníka nebo také klíčnice vznikla až v 17. století, kdy bylo přerušeno služební schodiště. To původně pokračovalo ještě výše, proto je místnost klíčnice nízká s vysoko položenou podlahou. V síních Státní rady (Říšské dvorské rady) byly cihelné podlahy opraveny doplněním čtvercových cihelných dlažeb, ale pouze lokálně. Stará okna byla ponechána a vyměněna jen v malém rozsahu. Okenní kování použil Karel Fiala původní dochované, ale všechny kusy (závěsy, vinuté obtlíky, rohovníky a kroužky se štítky) nechal nově pocínovat. Zasklení oken do olova bylo provedeno nově, jako replika dochovaného s důrazem na zachování členění. Na intarzovaných vstupních dveřích byly provedeny truhlářské i zámečnické opravy, což zahrnovalo vyplnění nejhorších trhlin v řezbě. Kování restaurátoři ponechali původní, jen zámeček osazený na dveře na počátku 19. století, který stavitel Fiala shledal jako naprosto nevhodným, nahradili replikou.⁶³⁴

Zpět na svá původní místa byly zavěšeny portrétní olejomalby Habsburků a veduta s pohledem na obležení Prahy pruským vojskem. Obrazy zavěšené v místnosti byly značně poškozeny především narušením podkladů. Restaurovány byly malířem Emanuelem Boháčem a rámy a znaky pozlaceny mistrem pozlacovačským Josefem Brůžkem. Nábytek byl rozestavěn tak, aby vhodně vyplnil místo. Některé kusy vybavení byly přeneseny do České kanceláře, aby

⁶³³ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.11

⁶³⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.12

sň státní rady (Říšské dvorní rady) nebyla přeplněna nábytkem. Nábytek ovšem většinou nebyl původně určen pro Říšskou dvorní radu, ale byl snesen z různých úřadoven na Hradě. Karel Fiala zdůraznil, že nynější umístění či rozmístění mobiliáře považuje pouze za prozatímní.⁶³⁵

V komoře dveřníka (klíčnice) byly provedeny opravy v obdobném rozsahu, jako je uvedeno výše a vyčištěný strop byl následně napuštěn terpentýnovým olejem. Byl zachován původní stůl, který v místnosti historicky stával. Nábytek byl pouze vyčištěn a napuštěn terpentýnovým olejem. Předsíňka a topná komora před síní Říšské dvorní rady byla zřízena ve stejné době jako přestavba schodiště po požáru 1541.⁶³⁶

V zadní severovýchodní komoře za místností dveřníka, která je také přístupná přímo z hlavního královského vřetenového schodiště, byl zachován průchod do jižní ochozové chodby. Karel Fiala poznamenal, že propojení vzniklo v době renesanční, kdy bylo zazděno velké vladislavské okno a do zazdívky osazeno menší renesanční.⁶³⁷

Velkou výzvou bylo pro Karla Fialu prozkoumání původního královského schodiště, mistrovského díla Benedikta Rieda. Dobře znal jeho jen o něco starší předobraz v míšeňském Albrechtsburgu (z doby po roce 1471), jehož autorem byl Arnold Vestfálský (Arnold von Westfalen). Při restauračních a průzkumných pracích bylo zjištěno, že se zachovalo několik stupňů se schodnicí v celém jednom otočení schodiště, jeden ze tří volných šestibokých sloupků a také profilované madlo.⁶³⁸

Ohledně vnějšího pláště Karel Fiala zjistil, že na jihozápadní a severozápadní straně vycházelo schodiště ve vlastním průčelí z šestibokého hranolu. Obvodová zeď byla prolomena v půdorysu dvěma okny – jejichž zbytky jsou dochovány dodnes. Fragменты okna jsou patrný v prvním otočení schodiště blíže patě a ještě s lemováním malbou ze 17. století. Potom ještě v druhém otočení na západní straně, kde je patrný obrat původního okenního výklenku, i úprava z doby renesanční.⁶³⁹ V otázce zastropení horního schodiště uvažoval Karel Fiala o trámovém záklopovém stropě, protože při požáru napadal dutým vřetenem k jeho patě hořící materiál, který je zničil. Patrně se tedy skutečně jednalo o zbytky záklopu zříčeného hořícího trámového stropu, což je více než pravděpodobné. Podle stop, které našel, bylo po požáru opraveno schodiště provizorně. Spodní část vřeteny byla na půl cihly válcově obezděna a zachovalejší

---

⁶³⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.13

⁶³⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12. 1931 č.j. Ss.31/1931, s.14

⁶³⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.15

⁶³⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.16

⁶³⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.16

část klenby ponechána. Vrchní část vřetene byla poškozena více a možná se i sesula. Válec dříku byl vyzděn zplna a schody podklenuty valeným způsobem.⁶⁴⁰

V západní stěně schodiště byly během tereziánských úprav proraženy dveře do Jižního křídla Nového paláce a samotné schody pak přizpůsobeny k nástupu do tohoto vchodu. Do schodiště se vstupovalo ze sálu, stejně jako dnes - renesančním portálem, ale osa vstupu byla západněji než dveře nynější. To bylo zřejmé z nepatrně zachované stopy s fragmentem polokruhové římsy v menším rozměru v obdobném tvaru, jako je proveden Riedův portál do Sněmovny.⁶⁴¹

V patře České kanceláře bylo shledáno, že v první místnosti, která leží severně od služebního dvojramenného schodiště, došlo druhotně během úprav po požáru k výškovému předělení na dvě patra. Karel Fiala předpokládal, že se tak stalo snad koncem 17. století. Spodní patro bylo využito komunikačně prostupem pro chodbu k Rožmberskému paláci. Je třeba spíše tuto úpravu přiřadit době Rudolfa II., kdy měla podstatnější využití. Ve vrchní místnosti byla zřízena Vojenská kancelář. Ta zde byla obnovena roku 1742.⁶⁴²

Z původní klenby, která byla osazena ve stejné výšce jako ostatní klenby patra, byla odsekána vystupující žebra a následně místnost vymalována. Přístup vznikl prolomením dveří ze služebního schodiště. Průchod ze schodiště byl upravován v roce 1755, kdy sem byly umístěny schody do druhého patra přistavěného tereziánského traktu.⁶⁴³

Po zbourání druhého patra Tereziánského křídla byla místnost uvedena do původního stavu a místo spojovací pavlače osazeno nové okno. Ovšem pouze ve spodní části, protože v horní byla zachována Vojenská kancelář a její druhotně osazené barokní okno jednoduché profilace. Tyto úpravy jsou ještě dnes zřejmé na východní fasádě, což je dokumentováno v obrazové příloze. Stavitel Fiala také zmiňuje kovanou mříž, která uzavírala přístup na schody do Tereziánského křídla a byla odstraněna, protože celý přiléhající schodišťový přístavek byl zbourán.⁶⁴⁴ Použil ji pro uzavření brány do severního palácového dvora z III. nádvoří, ovšem v poválečném období ji nahradila stávající probíjená mříž na míru osazená do zčásti rekonstruovaného portálu, patrně podle návrhu arch. Vladimíra Studeného.

Pozdně gotický portál do prostoru „služebního“ schodiště byl přisekán a zdeformován pozdější klenbou. Patka klenby byla tedy odstraněna, aby bylo možno obnovit celou profilaci

---

⁶⁴⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.18

⁶⁴¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.20

⁶⁴² APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.21

⁶⁴³ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.22

⁶⁴⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.23

portálu. Při pracích byly nalezeny fragmenty odsekané profilace portálu, které nechal Karel Fiala osadit zpět.⁶⁴⁵

Na „služebním“ schodišti byly v přiléhající části provedeny minimální výměny, jednalo se pouze o rozdrčené díly či kusy s omezenou nosností způsobenou požárem. Dřevěné mladší schodnice byly odstraněny a prošlapané kamenné schodnice byly doplněny umělým kamenem, což provedla firma Všeticka a spol. v Praze.⁶⁴⁶

Topná komora na úrovni přízemí – tedy v úrovni Vladislavského sálu a České kanceláře – přístupná z podesty „služebního“ schodiště byla ponechána zcela v dochovaném stavu. Stavitel Fiala zde provedl pouze sondu k patě jednoho z pilířů dřívku královského schodiště, ta byla následně ponechána. V České kanceláři byl opraven vstupní portál. Poškození bylo malého rozsahu a opravu provedli kameníci měděnými sponkami zalitými olovem. Samotné dveřní křídlo je bohatě intarzované, ale bylo do portálu umístěno druhotně. Karel Fiala je našel na některé z hradních půd a do ostění rozměrově zcela pasovalo – (patrně z portálu pocházelo). Křídlo vnitřních dveří bylo také intarzované. Na obou dveřních křídlech byly provedeny drobné truhlářské opravy intarzie a kování.⁶⁴⁷

Česká kancelář se skládá ze dvou místností. Obvodové zdivo je provedeno z kvádrového pískovcového zdiva, na rozdíl od obou příček provedených z lomové opuky. Z povrchů místností byl z klenby i stěn sejmuto špinavě zelený nátěr. Odstranění bylo provedeno oškrábáním, které obnažilo jak povrch omítky, tak kamenicky zpracované součásti - zejména žebroví klenby, ostění dveří a oken. Pod bílením a mladšími nátěry byly nalezeny, ale jen u vstupních dveří, barevné skvrny provedené temperou. Fragmenty byly zčernalé, tedy patrně poškozené požárem. Na žebrech, plochách klenby a stěn byl nalezen relativně celistvý šedohnědý nátěr. Karel Fiala považoval nalezenou barevnou úpravu za první nátěr po požáru provedený v 16. století, tedy nejspíše opravy dokončené do roku 1546.

Klenba České kanceláře byla řešena žeberní sítí, která je z půdorysného hlediska přímková, ale jak se žebra protínají, tak jsou téměř všechna jednotlivě profilem otočena kolem své vlastní osy. Stejně jako u klenby Vladislavského sálu nejsou žebra do klenby pevně vetknuta, nýbrž podtažena a kápě klenby nasedají na vrchní šikmé plochy žeber. Žebrová síť má spíše estetickou funkci než přísně statickou úlohu. Klenba byla vyzděna z lomové opuky jako valená s lunetovými kápěmi vybíhajícími nad okna.

---

⁶⁴⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.26

⁶⁴⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.27

⁶⁴⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č.. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.28

Klenby i stěny byly prostoupeny četnými trhlinami a spáry žeber byly místy značně otevřeny, zejména v příčkách nade dveřmi, kde byly kamenné půlkruhové vynášecí pasy. Přetížením byly jejich patky rozdrčeny. Pro zachycení největších trhlin stavitel Fiala použil betonové injektáže. Drobnější trhliny v kameni pak injektoval olovem. Poškozené kamenické prvky byly potom opraveny kamenickým spojováním měděnými sponami a olověnou zálivkou.⁶⁴⁸

Výrazně citlivěji pak bylo postupováno v případě okenních ostění. Zde kameníci postupovali trhlínu od trhlíny, větší trhliny vyklínovali novými klenáčky spojenými olovem měděnými trny. Pečlivěji bylo postupováno na vnější straně, protože vnitřní partie ostění oken bylo třeba vyměnit ve velkém rozsahu pro velké škody způsobené ohněm. V některých místech byla ostění nahrazena v hranolovém půdorysném obrysu bez náznaku profilací.

Obě východní okna byla v době přístavby Tereziánského křídla zazděna, dřevěné rámy a zasklení bylo uvnitř ovšem ponecháno. Všechna opravená místa byla malířem Joskou na závěr zpatinována. Kachlová kamna ze 17. století kamnáři rozebrali, vyčistili a znovu sestavili.⁶⁴⁹

Rámy oken a zasklená křídla nebylo třeba vyměnit jako celek. Nahrazeny byly pouze shnilé kusy novými prvky a následně truhláři ve spolupráci s klempíři opatřili všechna okna novými okapnicemi krytými měděným plechem. Chybějící kování bylo doplněno podle starých vzorů a znovu pocínováno. Zasklení do olova vitrážisté provedli dle starých vzorů buď obdélníky, nebo šestihrany. Tam, kde bylo zasklení zachováno, byly popřípadě šestihrany nebo obdélníky pouze doplněny.

Jižní místnost České kanceláře, někdy také označovaná jako síň místodržících, byla výrazně zasažena statickými poruchami, které souvisely s posunem k jihu. Karel Fiala, dobře znalý geologické situace místního podloží, viděl vysvětlení statických poruch v založení na měkký podklad, který představoval zvětralou břidlici. V roce 1678 byla zahájena oprava poruch mohutnou přízdívkou ze žehrovického pískovce podle návrhu dvorního stavebního písaře Johanna Misnera. Práce provedl dvorní kamenický mistr Francesco dela Torre.⁶⁵⁰ O něco později, v roce 1713 opravil dvorní zednický mistr Giovanni Giacobbe Antonio Canevalle další popraskaná okenní ostění a ostatní poškození.⁶⁵¹

---

⁶⁴⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.30

⁶⁴⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.31

⁶⁵⁰ VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SHP Pražského hradu*, SÚRPMO, (APH), rukp., Praha 1974, s. 78

⁶⁵¹ VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SHP Pražského hradu*, SÚRPMO, (APH), rukp., Praha 1974, s. 89

Statické poruchy, které procházely celým křídlem v nejjižnější příčné okenní ose, narušily i statiku síťové klenby místnosti místodržících (jižnější místnost České kanceláře). Kameníci to tehdy vyřešili tak, že tuto potrhanou žeberní soustavu místo opravy a „flikování“ odsekali, takže zbyla pouze zkomolená nástěnná žebra. Po odsekání žeber se dochovalo poměrně málo originální omítky. Po jejím doplnění zde byla namalována žebra šedošedým stínováním.⁶⁵² Zachování klenby bez žeber nepřímo dokládá jejich malou konstrukční důležitost.

Západní okno, které patrně muselo vykazovat v 17. století značné škody v nadokenní římsě a dělicím kamenném kříži, bylo nově zaklenuto půlkruhově s profilací vycházející z původních Riedových profilů ponechaných stojek ostění, které již nebyly staticky poškozeny. Stopy odsekané nadokenní římsy jsou na vnější straně stále patrné. Kříž okna byl zničen a nahrazen rozdílným členěním dřevěného rámu okna. Ostatní kříže v oknech byly také značně poškozeny, jak v nich hořely rámy oken. Některé díly byly vyměněny, ale velká část originálů se zachovala.

Malovanými šedými pásy byl orámován i sokl, okna a dveře. Nad vchodovými dveřmi byly zachyceny zbytky malby znaků s českým lvem uprostřed. Patrně šlo o znaky místodržících. Portálek do soukromého schodiště uzavíraly dveře z 19. století, které nechal Karel Fiala nahradit novými dubovými. Ve východní špaletě ostění velkého jižního trojdílného okna byla nalezena příležitostná kresba černou barvou zobrazující zkřížený cep a hrábě, spojené páskou s nápisem „*Tiessim se jejich prrizni*“ (pro ochranu překryto zaskleným rámem). Na kamenném ostění dveří do soukromého schodiště byla shledána rytinka dvou malých štítů s poškozeným obsahem, ale označena letopočtem 1504.⁶⁵³

Při prohlídce prkenné podlahy došel stavitel Fiala k názoru, že byla pořízena v 18. století. Před tím byla místnost vydlážděna patrně cihelnou dlažbou. Kamna v severozápadním koutě pocházejí z tereziánské doby a uvnitř jsou označena letopočtem. Stojí v místě bývalého kamenného krbu, z něhož zbyl na ostění západního okna nepatrný zbytek a pod podlahou kousek dlažby. Na příčce byl v omítce nalezen otisk pláště krbu, případně dýmníku. Malby a omítky štukatéři opravili. Po opravě podlahy také obnovili malovaný sokl v nalezeném rozsahu. Dveře jižní místnosti místodržitelů vznikly dle vyřezaného letopočtu 1630 za vlády císaře Ferdinanda II. Štýrského. Byly vyrobeny z masivního dubového dřeva, později natřeny bílou

---

⁶⁵² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s.32

⁶⁵³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 33

barvou. Nátěr truhláři odstranili a kování bylo opraveno a doplněno - není celé původní. Potom dveře napustili fermeží, ale zachovali zbytky pečetí.⁶⁵⁴

Při převzetí Hradu Národním výborem v roce 1918 byly v místnostech umístěny různé inventární předměty, především osvětlovací. Později byly prostory vyklizeny a nastěhovány soubory porcelánu, majoliky a kovových předmětů, svícňů atd. Před zahájením prací museli dělníci vše vystěhovat do komor Nové apelační síně. O úpravě po prozatímním dokončení oprav 1931 rozestavil Karel Fiala několik truhlic na akty a stůl, který býval v kanceláři Říšské dvorské rady s tím, že o finálním vybavení musí být rozhodnuto. Architektonicky a historicky význačné prostory předpokládal vybavit „*toliko ve smyslu museálním a byly zde umístěny pouze předměty vztahující se k vyhození místodržících Martinice a Slavaty*“.⁶⁵⁵

Dvouramenné služební schodiště bylo ve spodní části poškozeno vložení symbolického žaláře Jana Nepomuckého, zřízeného v polovině 18. století. Jak stavitel Fiala poznamenal: „*schodiště přerušeno podivnou vestavbou, ve které je dřevěná socha Janova, vedlejší portálek použit jakoby most, z něžž byl svržen, malír podepsán tu*“.⁶⁵⁶ Podepsán je pozdně barokní malír Johann Petr Miller, také zvaný Molitor, mimo jiné autor freskové výzdoby kaple Nejsvětější Trojice v Ústavu šlechticů. Na stropě bylo znázorněno několik andělů. Olejové malby obrazů byly znečištěny sazemi ze svíček a značně nečitelné. Následně byly umyty benátským mýdlem a malby uvolněné od stropu malované vápennými barvami byly injektovány. Tam kde se nedochovaly, byly doplněny novou omítkou. Přepažení prvního odpočívadla dvouramenného schodiště bylo zbořeno, avšak před tím byla malba na omítce sejmuta a přenesena na plátno. Stavitel Fiala předpokládal, že po zarámování bude umístěna po levé straně dveří, aby tím byl soubor maleb úplný. Snesená malba vyobrazuje uvedení sv. Jana Nepomuckého do žaláře. Fiala k jeho stavu poznamenal: „*jest valně otřelý, což lze vysvětlit návalem obecnstva při návalu návštěv. Jeví též četné stopy nalepování svěc, které malbu spálily*“.⁶⁵⁷

Druhý výjev na zaddívce pod schodnicí znázorňuje mučení a třetí nade dveřmi schodů do spodního přízemí svržení sv. Jana Nepomuckého z mostu, který byl namalován na oblouk portálu bočního schodiště. Efektu mostu na oblouku portálu využil malír záměrně. Druhotná zaddívka portálu byla vybourána v roce 1928.⁶⁵⁸ Rameno bočních schodů bylo zakryto

---

⁶⁵⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 34

⁶⁵⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 37

⁶⁵⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 38

⁶⁵⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 39

⁶⁵⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 148, 20. 2.1928

dvoukřídlymi sklápěcími dveřmi, které byly odstraněny, protože nebylo možno vcházet dolů do spodní místnosti. Celý prostor kameníci pečlivě vyčistili a opravili.⁶⁵⁹

Na spodním stupni vřetene, kde je profilace osmistěnná, jsou znatelné stopy po smýkání provazu od spouštění těžkých předmětů do spodní místnosti. Protože zde sídlila Česká komora, domníval se Karel Fiala, že zde mohly být dopravovány bečky se stříbrnými penězi do pevného sklepení pokladnice. Ze schodiště se vchází dveřmi do místnosti České komory a v pozdější době Registratury. Klenby byly při dřívějších opravách zbaveny žeber, které nahradily jen malované, naznačující jejich původní průběh. Při zajišťovacích pracích probíhajících od roku 1678 bylo ze statických důvodů zazděno západní okno. Při přístavbě Tereziánského křídla potom došlo k poškození oken na východní straně. Bylo zde potřeba rozsáhlých kamenických oprav a doplnění nových kamenných křížů členění oken.⁶⁶⁰

Při opravách bylo zjištěno, že sice příčné zdi spočívají na klenbě přízemních místností, ale následkem pozdějšího sesedání v nich vznikly výrazné statické poruchy. A to přesto, že byly stěny nad dveřmi vyztuženy poměrně mohutnými opukovými pasy. Značně potrhány byly i samotné klenby. Výrazné trhliny kameníci vyplnili betonem a drobnější trhliny injektovali cementem a vápennou kaší. Výrazné škody vykazovaly meziokenní pilíře zvláště tam, kde byly kvádry kladeny vrstvami směrem kolmým. Tato nedůslednost Riedovy kamenické huti vedla k rozštípaní kamene na výšku, který při špatné orientaci nesnese takové zatížení. Špatná orientace kvádrů se občas vyskytuje i u zdiva vnějšího pláště. Jižní příčka nebyla založena na klenbě, ale pouze v hrubém zásypu. Ten byl odstraněn a příčka podezděna novými cihlami na cementovou maltu. Kameníci vybouráním zadržky z roku 1678 znovu otevřeli soukromé schodiště v jihovýchodní partii zdi. Schodiště má patu v úrovni České komory, ale její úroveň je o tři schody výš než podlaha samotné místnosti.⁶⁶¹ Od této úpravy bylo po celé své výšce opět průchodné. Západní dveře osazené symetricky k portálu soukromého schodiště v jihovýchodním koutě vedly patrně do výklenku ve zdi, kde byl umístěn záchod. Záchod měl na západní straně v cihelném obložení malé okénko. Dveře jižním směrem v jihozápadním koutě vedly patrně do výklenku ve zdi. Podle vedut, na kterých bývá vidět hrubě přizděný cihelný pilíř s průduchy (zřejmě záchodová šachta), by se mohlo jednat také o záchod. Karel Fiala se domníval, že dveřní otvory byly zazděny při opravách kolem roku 1630, ale to se týkalo

---

⁶⁵⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 40

⁶⁶⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 41

⁶⁶¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 44

až statického zajištění křídla zahájeného stavebním písařem Misnerem roku 1678.⁶⁶² Okénko do záchodku bylo za zdí přídávky uvolněno, takže je nyní na plášti opět patrné.

Jižní místnost České komory měla podlahu prkennou, snad z doby oprav v 17. století. Stopy po cihelné či kamenné dlažbě nebyly při značných výkopových pracích nalezeny. Ve velké místnosti se zachovala kamna z konce 17. století, kdežto jižní místnost byla již bez kamen. Komín ve střední příčce proražený později musel být ze statických důvodů zazděn. Na stěnách se po čištění opět objevily zbytky rámování dveří šedého odstínu. Všechna okna na tomto podlaží byla zcela shnilá. Truhláři vyrobili nová podle starých vzorů a zasklení provedli podle historického stavu - buď obdélníky, nebo šestihrany osazenými do olova. Dubové dveře z konce 17. století byly zachovány a restaurovány. Jen do původně zazděného portálu soukromého schodiště bylo třeba vyrobit nové dubové. Dvouramenné provozní cihelné schodiště navazuje na schody do spodní místnosti u symbolického vězení sv. Jana Nepomuckého. Toto užité schodiště je již přimknuto k jižní zdi Starého královského paláce, tedy mimo půdorys dvouramenného „služebního“ schodiště. Stěnu tvoří románské kvádrkové zdivo a stopy po odbourané románské věžici – její těleso a zbytky jsou zachovány v průchodu k nejspodnějším sklepům Ludvíkova křídla. Na odpočívadle mezipodesty bylo také nalezeno pískovcové okno do románských sklepů. Po vyzdvižení cihelných čtverců v této komoře pod tzv. žalářem sv. Jana Nepomuckého byla v zásypu nalezena větší část půdorysu románské věže. Ubourána byla tedy menší jižní část pro stavbu zdi schodiště. Věžice byla vyzděna z opukových kvádrků stejně jako ostatní románské věžice. Půdorys věžice byl zadlážděn opukovými dlaždicemi a zbytek komory cihelnou čtvercovou dlažbou, aby byl půdorys dobře čitelný.⁶⁶³

Tyto dvě komory situované vlastně v mezipatře nad přízemím mohly podle Karla Fialy sloužit jako pokladnice. Byly navíc původně přístupné pouze z interiéru Ludvíkova křídla. Po druhotném proražení dveří sloužily jako skladiště paliva a dřeva, ale to až po tereziánské přestavbě. Okna na východ i západ jsou velmi malá v šikmých zářezích. Stopy po masivních mřížích byly nalezeny i ve vnitřních dveřích. To potvrzuje Fialovu domněnku, že nejpozději, když Ludvíkovo křídlo přestalo být užíváno k ubytování královského majestátu, sloužila prostora patrně jako pokladnice královského či státního majetku přičleněná k místnostem České komory. Když byl zřízen průchod do Tereziánského křídla, došlo tím ke značným dispozičním změnám, které zrušily její nedostupnost - proražené dveře a okno.⁶⁶⁴

---

⁶⁶² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 45

⁶⁶³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272 Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 9. Jižní křídlo, 1. prosince 1931

⁶⁶⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 48

Podle zpráv Karla Fialy opravy těchto spodních místností byly velmi závažné, protože zdivo bylo značně rozdraceno z důvodu přetížení. Výměny poškozeného zdiva byly prováděny až do hloubky 80 cm i více. Trhliny ve zdech a klenbách bylo třeba zalít betonem. Omítky interiéru, až na menší rozsah, musely bohužel být vyměněny za nové. Dlažba byla nově položena ze starých cihel.⁶⁶⁵

Stavitelem bylo rozhodnuto, že druhotně proražený východní vchod z Tereziánského křídla zůstane vchodem, aby místnost byla dobře přístupná. Později arch. Rothmayer vybudoval k tomuto vchodu nové schodiště z parkánu. Jižní místnost, jejíž spodní podlaha odpovídala úrovni parkánu, kdežto klenba provedená z lomové opuky odpovídá sousední úrovni vedlejších kleneb, byla již původně rozdělena trámovým stropem – při opravách zdiva byly nalezeny otvory po trámech.⁶⁶⁶

Přízemí tohoto prostoru s trámovým stropem (dnes prostor pokladny v Tereziánském křídle) bylo přímo propojeno s oběma parkány - východním i západním. V prostoru vznikly značné škody při požáru v roce 1541. Karel Fiala ze stop požáru vyvozoval, že patrně dveřními otvory proudil žár způsobený ohněm jako komínem. Navíc vyhořela i dřevěná vestavba. Zdivo v interiéru bylo popraskáno až do hloubky 20 cm. Kameníci prakticky všechno ožehlé opukové zdivo nahradili novým cihelným zdivem na cementovou maltu.⁶⁶⁷

Staticky bylo třeba podchytit západní průchod na západní stranu, který byl poškozen požárem nejvíce. Nejprve byly v narušeném zdivu vyzděny pilíře podporující staticky narušenou stěnu z nových cihel. Spodní pas nade dveřmi byl vyzděn cihlami, horní překlad nad horními dveřmi nahrazen betonem. Po tomto zajištění se stavitel Fiala rozhodl osadit do západního vstupu (dnes do interiéru Tereziánského křídla) fragment portálu (oblouk a konzoly) ze zbourané kaple Sv. Trojice, která stála za Zlatou bránou katedrály sv. Víta mezi kaplí sv. Václava a velkou jižní věží. Celek portálu byl doplněn novými díly, na nichž je umístěn datovací nápis (1932).

3.3.3.1.5 Palác

Práce na obnově Starého královského paláce pokračovaly v roce 1924 v prostoru tzv. „korunovační“ kuchyně, která byla patrně v době vlády císařovny Marie Terezie, možná i pro její korunovaci, postavena v místnostech v přízemí paláce; zabrala patrně většinu jeho podlaží.

---

⁶⁶⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 49

⁶⁶⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 50

⁶⁶⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukp. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931, s. 52

Nejprve byl v jižní zdi v místech vchodu na točité schodiště zazděn mohutný komín. Ten staticky narušoval důležitý opěrný pilíř. V nejuvýchodnější místnosti arkády (I. pole arkády v severovýchodním přízemí gotického paláce) byla odbourána lavice před pecemi. Karel Fiala také zmiňuje, že zde stávaly rožňové pícky.⁶⁶⁸

Dále bylo rozhodnuto provést v zásypech, většinou tvořených stavebním rumem, výkopy nad románskými klenbami ve východní části sousední místnosti – tzv. Knížecí síni. V rumu dělníci našli zlomky opukových žeber, profilace portálů a okenních ostění, ale zároveň také cihelné profily - a sice klenbové žebro, lemovku a dlaždice. Bylo nalezeno velké množství zlomků omítek z doby Karla IV. se zbytky maleb bohatě provedených v různých barvách a také se zlatem. Často se jednalo o malby figurální a na zlomcích jsou zpodobněny látky (patrně ze vzorové výzdoby stěn), např. brokáty a pak i části figurálních rouch.⁶⁶⁹

Výkopové práce stále probíhaly ve východních místnostech pod Vladislavským sálem. V zásypech bylo nalezeno velké množství břidlice, jak stavitel Fiala popsal: "*zelenošedé na způsob rabštyňské neb železnobrodské, kterouž kryta střecha v době Vladislava II.*"⁶⁷⁰ Pravděpodobně se spíše jednalo o břidlicovou krytinu gotického paláce z lucemburského období, vzhledem k historickým zprávám o krytí střech Riedovy stavby plechem. Také se často nalézaly oblé křemenné oblázky o průměru 8 až 10 cm, původně patrně z výplní ("*nabíjení*") pecí. Nalezen byl také celý kus opukového okenního ostění s oboustranným profilem, na jedné straně s hruškovcem, na druhé s výžlabkem a páskem (patrně okenní ostění Karlova paláce). Dělníci dále pokračovali ve vytěžování zásypů klenb. Ve východní první místnosti (v tzv. Knížecí síni) v příčné ose byl odhalen vladislavský klenutý kanál s kamenným žlabem, který spadl do parkánu.⁶⁷¹

Stěny kanálu byly vyzděny z vysokých cihel a klenba provedena z klenbovek stejného typu jako klenba Vladislavského sálu - kamenné dno bylo zhotoveno údajně ze slánského pískovce. Nejpodstatnějším nálezem je však nález při západní příčce, kde byla pec teplovzdušného vytápění a nedaleko od ní zbytek základu románského krbu. Zásyp Karel Fiala, patrně správně, připisoval vladislavské etapě.⁶⁷²

---

⁶⁶⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 26. VIII. 1924

⁶⁶⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 6. XI. 1924 Místnosti pod sálem

⁶⁷⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 5. XI. 1924

⁶⁷¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 27. XII. 1927, upřesnil po opravě klenby,??

⁶⁷² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 21. XI. 1924

Výkopové práce se potom přesunuly do Karlovy síně, kterou tehdy označovali jako střední. Zde pod dlaždicemi byly v hloubce 17 cm nalezeny starší dlažby z doby renesanční, ale také gotické. Cihelné dlaždice byly zdobeny dubovým listem a růžicí a některé pak také červeně polévané. Dále byly nalezeny opukové dlaždice. K násypu zaznamenal Karel Fiala: „zlomek polychromovaného baldachýnu, spodní ukončení s růžičkou, pak zlomek vlasů z velké figury a jedna hlavička v poloviční velikosti s kápí, muž s plnovousem a žalným výrazem ve tváři. Řada pomalovaných zlomků malty.“⁶⁷³

V místnosti Staré registratury, před ještě existujícím spojovacím schodištěm z Ludvíkova křídla do Tereziánského křídla, byl nalezen základ mladší barokní pece, stejně jako i dalšího sporáku ve východní části místnosti.⁶⁷⁴ V prosinci byl v téže místnosti nalezen při Riedově pilíři základ soudobého topeniště - krbu. Také zde byly nalezeny fragmenty karlovského okna pod sdruženými renesančními.⁶⁷⁵

Opravy však v prostoru Karel Fiala zahájil až v roce 1927, a to v nejvýchodnější místnosti pod Vladislavským sálem - tedy v tzv. Knížecí síni s krbem. Opravována byla křížová klenba o třech polích, tvořených opukovými žebry s hruškovým profilem – „v celku mimo patky“. V klenbě byly shledány jen malé trhlinky, na klenbě byla zjištěna zachovaná gotická omítka opatřená temným až černým nátěrem - snad zčernalou modrou barvou. Mladší železné spony, jimiž byla žebra ke klenbě v pozdější době připevněna, kameníci odstranili a nově spojili měděnými trny zalitými do olova. Některé patky však bylo třeba vyměnit.⁶⁷⁶

Práce na klenbách potom pokračovaly v Karlově síni. Zde kameníci zjistili výraznější trhliny v klenbě, hlavně při jižním pilíři, který byl vychýlen k jihu (to se týkalo celé stěny). Klenební hruškovcová žebra z doby Václava IV. (Fiala předpokládal již dobu Karla IV.) jsou zde opuková a na četných místech byla popraskaná a zavěšená vřadly ke zděné hmotě křížové klenby. Při východní zdi bylo severovýchodní diagonální žebro sneseno až ke svorníku, na symetrickém jihovýchodním žebro bylo patrné silné otlučení a zakouření. V těchto místech stála v době císařovny Marie Terezie udírna, kdy tyto prostory sloužily „korunovačnické“ kuchyni. Ve větší části této místnosti byla omítka klenby obnovena, jak upozorňuje Fiala: „patrně

---

⁶⁷³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 6. XII. 1924

⁶⁷⁴ V násypu byl také instalovaný olověný vodovod - nový.

⁶⁷⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152 Místnosti pod sálem Vladislavským, 9. XII. 1924

⁶⁷⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152. Místnosti pod sálem Vladislavským, 24. XI. 1927

v letech šedesátých předešlého století, as hejtmanem Šobrem".⁶⁷⁷ To se však nedotklo západního pole klenby.

V lednu 1928 nechal Karel Fiala provést v gotickém zdivu východní zdi paláce sondu, tedy v Knížecí síni (kterou označoval jako východní nebo Václavovu), za účelem zjištění, zda je zachováno propojení románského paláce a románské kaple. Po odstranění přízdívky z doby gotické byl nalezen románský portál a zdivo. Sonda byla následně rozšířena a odhalila, že románské zdivo dosahuje až k vrcholu klenby. Nad rovným nadpražím portálu je půlkruhový tympanon zapuštěný o 4 cm.⁶⁷⁸ Při rozšíření sondy směrem dolů byl i níže nalezen obdobný portál - také s tympanonem v nadpraží. Otvor portálu byl ledabyle zazděn, takže nebylo složité jej vybourat, aby se mohla pohodlně měřit krypta. V románské zdi byla shledána řada trhlin způsobených posunem jižním směrem.⁶⁷⁹

Po zrušení kaple bylo románské zdivo směrem do Knížecí síně zesíleno zhruba o 50 cm a na zesílení založena křížová klenba stavební etapy za Václav IV. Karel Fiala však i v tomto případě připisuje změnu s vložením kleneb již stavební etapě za Karla IV., což vychází z jeho ničím nepodloženého základního předpokladu, že první gotickou etapu paláce realizoval Přemysl Otakar II.

V listopadu 1931 byla provedena sonda v nejuvýchodnější části karlovske arkády. Mimo jiné prokázala, že severní zeď románského paláce odpovídá střední zdi gotického paláce. Na přelomu roku 1931 a 1932 byly ve třetí arkádě od východu nalezeny zbytky polokruhového románského zdiva, snad věžice, spíše jen půlválcové. Zdivo okrouhlé mezi druhou a třetí arkádou zabíhá až pod příčku. Věžice nakonec ukázala, že základová partie byla zachována v celém polokruhu. Podle stop byla přistavěna k severní románské zdi paláce později a zdivo nebylo ohořelé.⁶⁸⁰

V první místnosti arkády od východu nechal stavitel Fiala vyklidit zásypy až na románskou úroveň. Severní zeď a silné zdivo příčky považoval opět za přemyslovské; ve skutečnosti ale pochází až z karlovske fáze. Příčná zeď byla určena jako vladislavská a byla založena přímo v úrovni dlažby na násyp. Ve třetí místnosti arkády od východu byly nalezeny v násypu zlomky starých plechů, žlabů, okapních rour, také kotlík i kropicí konev. Vše bylo

---

⁶⁷⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152. Místnosti pod sálem Vladislavským, 10. XII. 1927

⁶⁷⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152. Místnosti pod sálem Vladislavským, 10. I. 1928. Knížecí komnata

⁶⁷⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933 rukopis 152. Místnosti pod sálem Vladislavským, 18. I. 1928

⁶⁸⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88 Přemysl Otakar II., 20. XI. 1931 - 15. I. 1932

vyrobena ze železného pocínovaného plechu označeného Fialou jako „*schüsselblech*“ a nalezeno proti schodům vedoucím do této místnosti ze síně pod Zemskými deskami. Ve čtvrté a páté místnosti od východu nebyly zachyceny významnější nálezy.⁶⁸¹

V nejzápadnější části arkády při schodišti do západní části sklepů byly v násypu nalezeny četné zlomky polodrahokamů (jaspisů, karneolů), ale také křemenec a buližník.⁶⁸²

Při těchto sondách poznamenal Karel Fiala, že silná zeď (patrně u Sloupové síně) byla provedena na dvakrát. Východní strana byla založena ledabyle a portál umístěn severněji. Po zesílení ze západní strany byl portál zazděn a jižně proražen nový. Starší zeď vykazovala deformaci a sesednutí způsobené pohybem. V této arkádě byla vykopána oblouková terakotová formovka, stejná jako byla nalezena v opravách na půdě nad Vladislavským sálem (patrně Pernštejnská).⁶⁸³

Na palácovém dvoře před východním opěrákem paláce byla nalezena románská hlavice. Sloupek byl osmihranný. V násypu západní arkády hned při schodišti do románských sklepů byla nalezena odpadní studňovitě vyzděná jáma, ale v jejím zásypu se našlo málo střeptů a převažoval pouze stavební rum. Studna před arkádou byla jen 2,2 m hluboká a její dno tvořil rostlý jíl. Tedy spíše než o studnu šlo o rezervoár na vodu patrně přiváděnou potrubím. K výkopům si ještě Karel Fiala poznamenal: "*v arkádech střední části v poli kde leží kostra nalezeno při západní straně, částečně pod vladislavskou příčkou staré základové zdivo uložené směr sever jih. Nelícované z drobné opuky na maltu z hlinitého písku s malou přísadou vápna. Je to nejstarší zdivo, co jsem na Hradě našel. Bylo zděno do vykopaného základu.*"⁶⁸⁴

V místnosti arkád, která byla dříve vchodem k apelacím, bylo dokončeno podezdění násypů a vše připraveno pro provedení železobetonového stropu. V nové desce byly připraveny kanálky pro elektrické rozvody.⁶⁸⁵

---

⁶⁸¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88 Přemysl Otakar II., 29. I. 1932

⁶⁸² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88 Přemysl Otakar II., 19. I. 1934

⁶⁸³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88 Přemysl Otakar II., 8. II. 1934 - 14. II. 1934

⁶⁸⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88. Přemysl Otakar II., 19. VI 1934 - 13. VII 1934

⁶⁸⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88. Přemysl Otakar II., 21. XI. 1935

3.3.3.1.6 Románské sklepy

Od července 1925 byly prováděny opravy zdiva v románských sklepech (někdejší přízemí románského knížecího paláce), přičemž byly zjištěny závažné nedostatky v úrovni základů. Severní zeď byla založena pouze zároveň s dlažbou a k patě se klínovitě ztenčuje; zde je možné naměřit jen 50 cm síly. Také bylo zjištěno, že pozdější gotické pilíře postavené k zesílení klenby jsou ze zadní strany duté a opřené pouze do jílového břehu.⁶⁸⁶

Po opravách zdiva, které zahrnovaly také vyplnění zmíněných dutých gotických pilířů betonem, bylo ověřeno podloží ve východní části sondou do hloubky 3,5 m - zjištěn jen šedý písčítý jíl. Z tohoto důvodu rozhodl Karel Fiala, že se výška nové dlažby srovná na úroveň schodů. Dno sklepa bylo urovnáno a nasypáno místy až 50 cm tak, aby se severní zeď v patě lépe opřela, „*jelikož založena jen na patě sklepní*“.⁶⁸⁷

3.3.3.1.7 Fasády

V roce 1928 byl nalezen východní sgrafitovaný štít paláce (jde vlastně o velký vikýř ve východní valbě střechy) s letopočtem 1546, také římsy a schody s maskaronem v podobě lví hlavy pocházející z doby vladislavské úpravy východního průčelí.⁶⁸⁸

Během oprav jižní fasády v roce 1930 bylo zjištěno, že omítka na hlavní římse, provedené po požáru roku 1541 a zděné jednoduchým renesančním profilem z cihel na vápennou maltu, byla dobře zachována. Štukatéři ji pouze umyli od sazí z komínů Tereziánského křídla a lehce opravili drobné trhliny. Západní renesanční štít byl proveden z cihel, pinie z přisekávaných cihel a oblouny také - podvalky z čtvrtkruhových formovek. Špičky na piniích byly vyrobeny z pískovce, voluty provedeny z dlaždic a závitky volut potom z kůrek. Na štítové liseně našli štukatéři letopočet 1885 z doby, kdy byl štít naposledy omítnut. Ve středním poli bylo ještě patrné rýsování sgrafit, ale mimo linek samotných se již nic nezachovalo. Štít byl prolomen dvěma okénky.⁶⁸⁹

---

⁶⁸⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 275, SKP románská část. Rukopis 150. Románské sklepy a přízemek, 10. VII. 1925

⁶⁸⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 275, SKP románská část. Rukopis 150. Románské sklepy a přízemek, 18. III. 1926

⁶⁸⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 155. VLS východní průčelí, 27. I. 1928

⁶⁸⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 278 SKP Vladislavský sál 1923 – 1933, Rukopis 157 VLS západní renesanční štít. 13. X. 1930

Severním fasádám byla pozornost věnována již o něco dříve. Nejprve byly v září 1924 injektovány pasy otevřené arkády a připravovaly se výměny popraskaných klenáků. Oba odkryté pilíře obnovené arkády vykazovaly extrémní poškození požárem, vnitřní plochy byly zcela spáleny do červena. To si vyžádalo velký rozsah injektáže betonem i výměny jednotlivých kamenů až do výše 4 m. Bylo také třeba zesílit základ. V rámci prací byl opravován portál dveří k Apelacím a k „*přísežnému pokoji*“ ze severního palácového dvorku. Opraveno a vyměněno bylo zdivo pod prahem roztrhané mrazem. Nad portálem dveří k Apelacím byl nalezen opukový kvádr s odsekaným znakem; snad to byl český lev.⁶⁹⁰

Během dubna a května 1927 byly provedeny průzkumy a opravy severních fasád v palácovém dvoře. Shledané zbytky sgrafitové výzdoby na severní fasádě byly ze dvou etap. První pocházely z kompletní obnovy fasád, tedy nejspíše z oprav dokončených v roce 1546, a druhá etapa sgrafita ze stavby chodby kolem roku 1600. Starší sgrafita popsal Karel Fiala následovně: "*římsa hlavní jest ve člancích ornametovaná, listovcem, srdečníkem a deska kanelami velmi zručně, leč však nepřesně. Vše v havarijním stavu*".⁶⁹¹ Po sgrafitech následovalo patrně podkladové přebílení a na něm nátěr šedohnědou barvou. Na původním sgrafitu byl však také nalezen červený nátěr a na něm další samostatné vrstvy barevné úpravy fasády - bílá, šedá a šedohnědá.⁶⁹²

Následně bylo postaveno lešení k východní straně Západního křídla paláce a k renesančnímu komínu, který byl vyčištěn a opraven. Komin opatřený ozdobnou hlavicí byl i na dřívku sgrafitován, ale výzdoba byla již velmi zvětralá. Z výzdoby po zásahu zbyly jen dva čtverce a východní i západní strana musela být doplněna podle dochovaného vzoru. Na jižní straně rámování s nápisem "*Giovanni Spezza*" na východě arabskými čísly letopočet 1577, na severu datace římskými čísly "*MCLXXVII*".⁶⁹³

3.3.3.1.8 Sněmovna

Při opravě trhlin v západní stěně interiéru Sněmovny roku 1924 byl nalezen ve středním poli klenby (směrem na sever) zbytek dubového hraněného trámu o rozměrech 16 x 27 cm,

---

⁶⁹⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 88 Přemysl Otakar II., 4. X 1924

⁶⁹¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 158 VLS severní průčelí. 28. IV 1927

⁶⁹² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 274. Starý palác – Přemyslovské arkády (Přemysl Otakar II.), Rukopis 158 VLS severní průčelí. 5. V. 1927

⁶⁹³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 280, SKP – západní křídlo, Rukopis 147 Komin na Záp. křídle z r 1577, 24. V. 1927

kteřý Karel Fiala spojil s konstrukcí roubené přičky, která prostor dělila v jednotlivé roubené místnosti. Konec trámu byl do zdi zasazen v hloubce 63 cm a směrem dovnitř byl ohořelý. Na západní stěně byly také poprvé objeveny stopy po dřevěném roubení. Do stěny byla otisknuta oblá strana, takže jsou otištěny stopy jednotlivých kulatin. Místnost vyhořela velmi intenzivně. Byly nalezeny kulaté trámky, jako po lešení, které ve zdech shořely až do hloubky 30 cm.⁶⁹⁴

V listopadu bylo ve středním poli na západní straně odstraňováno novější bílení a nátěry stěn. Pod zelenou barvou bylo nalezeno malování na diagonálním žebřu, a sice na šedožlutém podkladu bílé a hnědé "patronované" kytky – ratolesti s květy, u samotné klenbové plochy objeven perlovec, odstínování provedeno hnědými liniemi. Ve středním poli v západní stěně bylo nalezeno trámové lůžko severně od jižní liseny ve výšce 6.6m od podlahy po spodek mohutného trámu. Ten byl osazen 30 cm do zdi, šlo jistě o stropní trám či průvlak.⁶⁹⁵

V lednu následujícího roku bylo ke klenbě Sněmovny postaveno lešení a nalezeny značné trhliny až 1,5 cm široké, převážně ve směru k východu, severu a jihu. Svorník byl pokleslý o 3 cm. Zelený nátěr klenby a stěn z poslední doby bylo možno odstranit snadno kartáčem. Pod ním bylo nalezeno bílení, které se pod kartáčováním začalo lesknout, což dokládá příměs vosku či oleje. Kameníci klenbu tedy očistili kartáči, svrchní nátěr se snadno sprášil a spodní nátěr byl pevný a lesklý. Žebra byla dříve natřena hnědošedou barvou, která také pevně držela. Žebroví bylo odstínováno okrovými linkami z doby úprav v roce 1836, linka tmavá šířky 0,5cm, pak ještě širší linka světlejší. Karel Fiala našel řadu kamenických značek Wohlmutovy huti.⁶⁹⁶

V severních oknech byly zjištěny zbytky silně opálené okenní špalety z vladislavské etapy. Ožehl je oheň v roce 1541, stejně jako celý interiér. Podle Karla Fialy to potvrzovalo, že vnitřek Vladislavské sněmovní síně (tehdy sloužila ovšem k obytným účelům) i strop byly dřevěné konstrukce, které se při požáru sesuly dovnitř a značně ožehly špalety i ostění. Ostění oken byla vyměněna před 25 lety za nová pískovcová, původní zničená byla však údajně provedena z opuky.

Ve dveřích do Sněmovny z Vladislavského sálu byl pod prahem z roku 1836 nalezen původní práh patřící k Vladislavskému portálu. Byl vyroben z vyšerovského pískovce – patrně tedy lokalita lomu v okolí Nehvizd.⁶⁹⁷

---

⁶⁹⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172 Sněmovna, 26. VIII. 1924

⁶⁹⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279 SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), Rukopis 167 Sněmovna, 7. X. 1924

⁶⁹⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279 SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovana), Rukopis 167 Sněmovna, 5. I. 1925

⁶⁹⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279 SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovana) Rukopis 167 Sněmovna 10. VII. 1925

V roce 1926 byly provedeny opravy průčelí a statické zajištění Sněmovny. Na východní straně bylo v druhém patře objeveno velmi poškozené zdivo prostoupené množstvím trhlin a děrami po lešení. Trhliny zapříčinily tlaky klenby, ale také sesednutí severovýchodního nároží. Aby byl tlak neutralizován, provedl Karel Fiala železobetonové spony pod podlahou druhého patra - jak obemknutím nároží zvenku, tak i napnutím kleštín od nároží dovnitř až za následující pilíře jižním směrem. Omítka provedená před 25 lety byla provedena velmi ledabyle - stará byla roztlučena a znovu použita ve směsi s berounským vápnem. Následkem toho byla měkká *"a začala pelichat, musí být provedena znovu"*.⁶⁹⁸

Ve spodních partiích východní fasády Sněmovny bylo nalezeno pod omítkou na pilířích kvádrové zdivo. Stavitel Fiala rozhodl, že bude ponecháno bez omítky. Kvádrové řádkování bylo narušeno vloženými nesouvislými středověkými cihlami. Masivní pilíře východní strany i diagonální rohový pilíř byly Bonifácem Wohlmudem provázány se zdivem hlavně v horní části. U diagonálního rohového pilíře bylo později zjištěno, že je se zdivem provázán i ve spodní části, což ukázalo na jeho starší původ. Pilíř tedy patrně pochází z doby stavební etapy za vlády Václava IV. a ve vrchní části byl přestavěn až po požáru roku 1541. Jen jako zajímavost bylo uvedeno, že při úpravě v roce 1902 (kterou Fiala sledoval ze sousední kamenické huti Jednoty) byly nalezeny i starší kusy ze zbořených hlavních pilířů chrámu sv. Víta.⁶⁹⁹

Sněmovna byla opět upravována v rámci přípravy na volbu prezidenta v dubnu roku 1934. Z komory pod estrádou byly proráženy dveře do Jezdeckého schodiště. Po odbourání a odstranění velice silné vrstvy omítky západní zdi Sněmovny pod *„Písařskou tribunou“* byly odkryty tři proláklé otisky trámů v poloze těsně nad podlahou. Obdobné otisky byly nalezeny již při opravě Sněmovny v roce 1924. Starší obytné místnosti byly obloženy dřevem na způsob selských jizeb. Gotické okno do této místnosti na západní stěně, jehož stopy byly nalezeny již roku 1924, bylo nyní dohledáno celé. Nalezena byla jak okenní lavice, tak i profilované ostění. Zárubeň byla profilovaná do špalety v opuce a uvnitř měla rám z kamene. Vnitřní stěna byla obložena dřevem – jednostrannými krajinami tak, že na zdi zbyly otisky po kulatině. Mimo zmíněného byla v otvoru pro nové dveře ze Sněmovny nalezena nárožní gotická římsa z hrubozrnného pískovce, ale jednalo se jen o *„splávek“*, spodní články chyběly.⁷⁰⁰

---

⁶⁹⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovana), 25. VI. 1926 - 12. VIII. 1926

⁶⁹⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovana), 22. IX. 1925

⁷⁰⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovana) Rukopis 16, 24. IV. a 28. IV. 1934

3.3.3.1.9 Staré zemské desky

Při průzkumných pracích v roce 1924, které souvisely se statickými poruchami severovýchodního nároží křídla, byl při sondě u středního okna ve Starých zemských deskách na straně východní nalezen komín z doby Václava IV. Z vnější strany byl ubourán v koutě jižně od středního opěrného pilíře východní stěny v roce 1902 během oprav prováděných zámeckým hejtmánem Alphonsem Zapletalem. Komín byl z gotických cihel s vnitřním profilem 60 x 60 cm šikmo stoupajícím nahoru na vnější fasádu.⁷⁰¹

Ve Starých deskách bylo rozhodnuto zbourat mladší příčku, ve které zedníci našli zlomky renesanční římsy. Příčka byla zděná, jak bylo zjištěno, na klenbě již do místnosti omítané, tudíž po požáru roku 1541, nebo až v druhé polovině 17. století, kdy byly tyto místnosti opravovány. Přestože byla omítka na klenbě místy osekána, zbylo tam dost historické omítky, která byla zachována. Pod severní zdí místnosti byl výchoz skály až nad podlahu. Tato skála byla zcela rozpadlá, vlhká a musela být proto vysekána. Severní stěna měla spodní část zděnou na kopaný písek, vršek potom na maltu z říčního písku.⁷⁰² Ve východní zdi bylo zjištěno, že v jisté době (Fiala odhadoval vladislavské období) bylo zdivo podchyceno novým zdivem na maltu z písku říčního - a sice to mělo být patrné v II. středním pilíři od severu, kde spodní novější zdivo do 1 m výšky od vnitřní dlažby bylo na maltu z písku kopaného, kdežto výše původní zdivo na maltu z kopaného písku. V novějším zdivu podezdívky byly také nalezeny profilované kusy z doby předchozí.⁷⁰³

Jižní sloup podírající klenbu byl v patce zcela rozdrčen a musel být z větší části vyměněn. Zdivo základu pod sloupem bylo v dobrém stavu.⁷⁰⁴

Ve východní zdi Starých zemských desek pod severním oknem Karel Fiala našel zbytky starého gotického okna se špaletami obezděnými silnými gotickými cihlami. Parapet byl dlážděn cihelnou dlažbou. Okno mělo lavičky a částečně byl zachován i okenní parapet. Malta mezi cihlami byla ze stejné stavební etapy. V sousedství byla nalezena špaleta dalšího okna, a sice v II. volném meziokenním pilíři za klenbovou patkou - stará nevyzděná okenní

---

⁷⁰¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), Rukopis 168 Pod sněmovnou. 10. IX 1924

⁷⁰² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), Rukopis 168 Pod sněmovnou. 25. VI. 1924

⁷⁰³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), Rukopis 168 Pod sněmovnou. 14. VI. 1924

⁷⁰⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172 Sněmovna, Staré zemské desky, 18. VIII. 1924

nika, která ústila přímo na renesanční opěrný pilíř. Dutinu bylo třeba vyzdít s ohledem na patu klenby.⁷⁰⁵

Úpravy Starých zemských desek byly dokončeny v roce 1933 pokládkou dlažby ze žehrovického pískovce. Před dlážděním byly zbytky starých zdí a také ohniště nalezené na západní straně jižního podpůrného sloupu zasypány. Vstup do sklípku pod místností byl uzavřen starou původní deskou s kovovým kruhem v rovině nové dlažby. Dubové schody do arkády byly zdravé, proto byly ponechány bez úprav.⁷⁰⁶

3.3.3.1.10 Chodba na Královskou oratoř do katedrály sv. Víta

V březnu roku 1928 byly prováděny renovační práce v chodbě na oratoř (v úseku nad tzv. Vladislavovou ložnicí). Při sejmutí omítek bylo nalezeno renesanční ostění a zlomky zeleně glazovaných dlaždic čtvercového tvaru, druhotně použitých k plentování. Dále zedníci našli doklady opravy oratoře provedené v 80. letech 19. století, které se zčásti dotkly i chodby. Přímo u chrámu na západní straně chodby se ve zdivu zachovala stopa po přechodu, kterým se vstupovalo z arrasovského schodiště přímo do chodby. Jeho zastřešení je ve zdi zachováno spolu s fragmentem portálu z tesaného kamene ukončeného římsou.⁷⁰⁷ Později byl tento prostup zazděn. Dole před jižním arrasovským portálkem (s vyřezávanými dveřmi dvorního řezbáře Kaspara Bechtelera z roku 1629) nechal Karel Fiala vykopat sondu do dlažby, o které se domníval, že mu pomůže objasnit podobu tohoto přechodu za Vladislava II. (nepřipisoval starší dochované partie mostu době Karla IV.). Po vyzdvižení svrchní mramorové dlažby byly nalezeny pískovcové desky a ještě hlouběji zvětralé opukové dlaždice. Pod dlaždicemi potom byl odhalen hrob mladé ženy a o něco východně ještě další hrob.

Uvnitř přechodové chodby rozhodl stavitel Fiala o odstranění veškerého zásypu spodních kleneb; k tomu jej nevedly jiné pohnutky než zájem o stavebně historický průzkum a stavební vývoj chodby. Ale hned v jižní části chodby u Starého královského paláce byla nalezena část historické dlažby ze zeleně glazovaných dlaždic (patrně renesančních). Odstraněním zásypu byly také odhaleny obě postranní parapetní zdi této části se zbytky

---

⁷⁰⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), Rukopis 168 Pod sněmovnou. 9. VII. 1925

⁷⁰⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna), Rukopis 25, Místnost pod Sněmovnou, Staré zemské desky, 13. I. 1933

⁷⁰⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Můstek u chrámu sv. Víta, Rukopis 136. 4. III. 1928

profilovaného panelování, respektive snad bývalých okenních sloupků – profilovaných v gotickém slohu.⁷⁰⁸

Parapet byl však již dříve odsekán z důvodu položení nové dlažby, takže splávek parapetu byl zachován jen fragmentárně. Severnější klenba blíže k chrámu byla podle určení Karla Fialy mladší, snad z doby tereziánské přestavby Hradu, případně ještě z doby vlády císaře Leopolda I. Jižní klenbu určil správně jako starší, ale připisoval ji vladislavské stavební etapě, nikoliv době Karla IV. Nalezená temně zeleně glazovaná dlažba posloužila jako vzor pro výrobu replik, kterými byla chodba následně vydlážděna.

K opravě exteriéru chrámové chodby bylo přistoupeno až v květnu 1933. První sondy ukázaly, že pod barokními omítkami byla hrubá renesanční omítka. Karel Fiala se naprosto správně domníval, že omítky byly původně zdobeny sgrafitem, ale že narušenou svrchní hladkou vrstvu sgrafita při dřívějších opravách barokní štukatéři oškrábali a pekovali, aby nové omítky lépe držely. Bohužel ani další sondy neodhalily předpokládanou sgrafitovou výzdobu ve stavu se svrchní hlazenou vrstvou, fresku či chiaroscurovou výzdobu. Zachovala se jen hrubá vrstva podkladu sgrafit (mimo to sgrafitovou výzdobu potvrzuje dopis Bonifáce Wolmuta). Průzkumem bylo zjištěno, že parapet byl zdoben reliéfní arkádou, která byla zachována ve fragmentech v celé délce můstku, a zakryt mladší přizdívkou.⁷⁰⁹

Nalezené zbytky okenních říms a parapetů na východní straně chodby doložily, že parapet nebyl tvořen průběžnou parapetní římsou (obvyklou např. u Riedových realizací), ale vyskytoval se pouze v rozsahu jednotlivých oken. Materiál architektonických prvků stavitel Fiala odhadoval na slánský pískovec,⁷¹⁰ ale šlo patrně spíše o lomy v okolí Velvar, z nichž byl ve druhé polovině 16. století těžen bělošedý jemnozrný pískovec připomínající mramor.

Na západní straně byly nalezeny obdobné zbytky renesanční výzdoby. Nad kordonovou římsou byly výklenky půlkruhově uzavřené a po stranách podpořené úzkými pilířky, které měly hlavice jednoduše profilované a stály přímo na kordonové římse bez patky. Zadní stěna výklenků byla o 10 cm hlouběji než líc. Mezilehlá plocha mezi tektonickými prvky byla původně zdobená sgrafitem. V parapetech později vyzděných oken byly nalezeny zlomky pískovcové římsy, patrně nadokenních, protože okna byla zjevně za tereziánských úprav zvětšována.⁷¹¹

---

⁷⁰⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Můstek u chrámu sv. Víta, Rukopis 136. 21.3.1928

⁷⁰⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33. 2. 5. 1933

⁷¹⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 5. 5. 1933

⁷¹¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 12. 5. 1933

U schodiště při západním křídle Starého královského paláce byly objeveny stopy renesančního komínu odstraněného při přestavbě Nového paláce, kdy byl komín vestavěn přímo do západní obvodové stěny paláce. Zdivo pláště schodiště bylo nad střechou chodby na severní a východní straně ohořelé, a tak byla vladislavská chodba zhruba stejně vysoká jako pozdější renesanční. Schodiště bylo při tereziánských úpravách ubouráno z důvodu rozsáhlého poškození kamenného zdiva a přikryto nízkou prejzovou střechou. V půdě chodby byla nalezena železná dvířka z lázně ministra zahraničí Dr. Edvarda Beneše, který západní křídlo (2. a 3. patro) využíval jako svůj byt.⁷¹²

Znovu byly nalezeny další stopy průchodu z dvojitého schodiště dómu do chodby, zvenku na západní straně pak fragment okenní lavice či parapet, dále profilovaná římsa a pod ní ozdobně omítaný parapet.⁷¹³

Dne 24. května 1933 se konala prohlídka rozpracované opravy přechodu na oratoř za účasti zástupců Ministerstva školství a národní osvěty. Stavitel Karel Fiala se na místě shodnul s Dr. Zdeňkem Wirthem, že chodba bude prezentována v nejmladším dochovaném stavu. Omítky byly potom obnoveny v barokním duchu a renesanční řešení, značně poškozené, bylo opatrně zazděno. Schodiště u západního palácového křídla bylo nejprve stabilizováno převázáním kamenného zdiva, samotné zdivo schodiště bylo vyčištěno.⁷¹⁴

Ještě před omítnutím bylo zkoumáno napojení starších chodeb na chrám a palác. Na severní straně západního křídla nebyly nalezeny žádné stopy po připojení vladislavské spojovací chodby. Na straně u dómu byla chodba šetrně napojena na katedrální zdivo, ale při sondách v severní zdi paláce našel Karel Fiala cihelné pilíře snad z hradební zdi, případně samotné gotické chodby. Cihly byly typické, vysoké, typu „*buchta*“, což do jisté míry potvrdilo předpoklad, že tu stála chodba již za Karla IV.⁷¹⁵

To vedlo k sejmutí omítky z líce oblouku, o kterém se Fiala domníval, že je z doby vladislavské etapy. Mezi pískovcovými (lokalita Brandýs nad Labem) vnějšími pasy je zdivo cihelné, spodní část klenutá z ruky byla provedena velmi pečlivě. Vyšší klenutá na šalování byla provedena ledabyleji s vyteklou maltou. Karel Fiala rozhodl, že se klenba po průzkumu omítne - vyjma kamenných dílů.⁷¹⁶

Při výše uvedených pracích bylo zjištěno, že barokně obezděný pilíř mezi dvěma poli kleneb tvoří vlastně dva gotické pilíře. Při čištění mezírky v pilíři byl nalezen nápis "*Marcus*

---

⁷¹² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 18. 5. 1933

⁷¹³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 18. 5. 1933

⁷¹⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 20. 6. 1933

⁷¹⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 21. 6. 1933

⁷¹⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 4. 7. 1933

/8"/. Karel Fiala se tohoto nálezu poněkud zalekl, protože to byla další indicie, která mohla narušit představu, že Benedikt Ried chodbu realizoval roku 1493. Žádné další značky či letopočty však již nalezeny nebyly.⁷¹⁷

V severním schodišti západního palácového křídla Starého královského paláce byl velmi nešťastně veden komín od kamen v tzv. Vladislavské ložnici. Kouřovod příčně přetínal točité schodiště nad schodovými dveřmi z ložnice. Od topných dvířek a kouřové roury byl proražen ven na severní průčelí západního křídla. Komín byl značně půdorysně vysunut do schodiště. Stavitel Fiala jej zrušil a vyboural také topnou komoru, která byla vyzděna nově.⁷¹⁸

3.3.3.1.11 Zemské desky

Práce v Zemských deskách byly zahájeny v zadní místnosti (severovýchodní) nad vnitřním portálem. Zde bylo patrné, že se při požáru v roce 1541 zřítíl krov nad předsíní a dlouho hořel. Zeď byla značně opálena do červena a opuka do hloubky roztrhaná.⁷¹⁹ Omítky na stěnách špatně držely, zvláště na ohořelém zdivu. Mimo malované erby je bylo třeba sejmout a nahradit novými. Omítka, na které jsou erby, byla zabezpečena a práce provedl zedník Kačírek.⁷²⁰

V Zemských deskách při provádění prací byly nalezeny v I. patře ve zdi sousedící se Sněmovnou otvory po lešení, které byly zazděny zlomky klenbových žeber, podle profilace z doby vladislavské.⁷²¹ Také byly odkryty zbytky kvádrové patky kleneb bývalé lodžie - severovýchodní koutová a střední proti starému pilíři.⁷²²

V západní stěně bylo třeba posílit nadokenní pasy, destrukce vykazovalo zvláště severní okno. Při těchto pracích Karel Fiala zjistil, že západní zeď byla zesilována na půl cihly (14,5 cm). Podle jeho odhadu bylo zesílení provedeno v druhé polovině 17. století, nebo až za Karla VI. Klenby v Zemských deskách byly svrchu odkryty a trhliny otevřeny z rubu i líce. Trhliny široké 30 – 40 mm podle jeho odhadu vznikly posunem hlavního jižního traktu směrem k jihu po svahu. Nicméně bylo také zjištěno, že trhliny starého data byly již v 18. století opravovány.

⁷¹⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 13. 7. 1933

⁷¹⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 270 Starý palác – chrámová chodba 1928 – 1933, Rukopis 33, 24. 8. 1933

⁷¹⁹ Nařízeno p. Pánkovi přikrytí renesanční skříňě vyřezávané aby byla chráněna před stavebním prachem.

⁷²⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279 SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna) Rukopis 168 Zemské desky. 26. VI. 1924

⁷²¹ Nalezeny též otvory po lešení 20x20 cm 1,2m od sebe 2m od dlažby.

⁷²² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279 SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna) Rukopis 168 Zemské desky. 30. VI. 1924

Nové byly vybetonovány cementovou maltou a prolity cementovou kaší. Okenní pasy byly znovu vyklenuty a trhliny po injektáži zevně vyzděny, aby se znovu neotvíraly.⁷²³

Nad třetím oknem při severní straně západní zdi při opravě nadokenního pasu byla zjištěna dubová kleština. Na trámu nad klenbou byl nalezen nápis „1876 dne 14ho dubnu jsme to dělali“ – doklad opravy z doby zámeckého hejtmana Štěpánka.⁷²⁴

Bylo potřeba prozkoumat příčky ve druhém patře Zemských desek, protože pod vnitřní mladší příčkou, která stála na klenbě Zemských desek, se tato klenba dále a znovu drtila. Bylo nutno tuto příčku zbourat, k čemuž byl přizván Dr. Zdeněk Wirth. Při odklizení zásypů ve druhém patře Zemských desek na rubové patce klenby vyzděné nad severní místností, nejstarší částí tohoto křídla, byly nalezeny formové cihly pozdně gotické a bohatě profilované. Na stěnách v tomtéž patře pod podlahou byly zjištěny zbytky fresek, na kterých bylo možno rozpoznat znaky a ve velikém orámovaném poli třepení baldachýnu nějaké velké kompozice.⁷²⁵

Dále byly zbořeny obě příčky ve druhém patře nad Sněmovnou, které byly výrazně mladší. V místě napojení příček na stěny byla jen drsná omítka. Na příčkách nebyly shledány malby ani stopy nápisů. V záchodku v patře nad Sněmovnou byl pak objeven nápis „Řezáč Ferdinand Zigel – 1858 Deker“.⁷²⁶

Ve velké místnosti prvního patra Zemských desek, s mohutným středním pilířem, byl pod střední zdí rozdrčen pas mezi klenbami jednak posunem zdiva, ale také zatížením. Stojí na něm střední zeď a příčky v druhém patře. Pas byl odlehčen zřízením železobetonového pasu v druhém patře, ke kterému byl zachycen železnými věšadly. Protože na něm jsou malby, byl zásah poměrně komplikovaný, aby nedošlo k jejich poškození. Před zajištěním byl podepřen dřevěnou konstrukcí, aby se rekonstrukce mohla účinně provést.⁷²⁷

Obdobné zajištění bylo provedeno v mezistropu v druhém patře. Tady byly odkryty renesanční omítky a nalezeny zbytky fasádních fresek - ornamentální a figurální. Ve střední části byla snesena zmiňovaná příčka a tím spojeny dvě místnosti v jednu (dnešní depozitář). Pas pod střední zdí byl dvojitý, vždy na půl cihly, a bylo jej třeba vyztužit železobetonovými trámy, na které byl pomocí spojek pas zavěšen.⁷²⁸

---

⁷²³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279 SKP – východní křídlo (Zemské desky, Sněmovna) Rukopis 168 Zemské desky. 20. VII. 1924

⁷²⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 168, Zemské desky. 30. VII. 1924

⁷²⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 168, Zemské desky. 31. VII. 1924

⁷²⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 169 II. patro nad Sněmovnou

⁷²⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172, Zemské desky 2. VIII. 1924

⁷²⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172, Zemské desky 8. VIII. 1924

Nad středním zdvojeným oknem ve druhém patře Zemských desek byl zjištěn zcela rozdrčený nadokenní vnitřní pas vyzděný pouze na půl cihly. Musel se vybourat a znovu vyždít. Mezi pasem a trámy byly položeny dva kusy renesanční římsy – volně.⁷²⁹

V roce 1925 byl při restaurování malovaných erbů v Zemských deskách v klenbě nad vchodem mezi znaky nalezen nápis „*JOANES NOVAK PINXIT et renovare Fecit 1758*“. Pod znaky bylo vidět přemalované pozůstatky znaků starších. Karel Fiala si poznamenal: „*že síň byla původně vymalována šedožlutou okrovou barvou, tak že prostor byl tím sladěn a nepůsobil ke znakům tak tvrdě jako barva bílá – podtrženo*“.⁷³⁰

V roce 1926 byla v Zemských deskách rozebrána barokní kamna. Uvnitř byla objevena silná mříž a železný rám s deskou, které pocházely také z barokního období. Mříž měla podobu úplné klece. Kachle pocházely ze dvou období. Znovu byly sestaveny tak, jak se dochovaly.⁷³¹

V roce 1924 bylo prozkoumáno vřetenové schodiště k Zemským deskám, které bylo ukončeno podestou ve výši severní ochozové chodby. Původně mělo profilované vřeteno, které bylo označené kamenickou značkou. Vřeteno bylo slabé a poškozené, takže došlo v pozdější době obezděním k zesílení. V celém schodišti byly stupně znovu osazeny a o 3 cm zvýšeny.⁷³²

Průzkum a zjištění Karel Fiala vyhodnotil následovně, schody byly po roce 1541 přistavěny k opěrnému pilíři severní fasády. Mezi schody a pilíř byl zasunut záchod a komín. Když se Zemské desky za Maxmiliána II. rozšiřovaly k západu, bylo schodiště zbaveno přímého osvětlení, z kterého našel dvě okénka. Také na schodnicích bylo zřejmé, že byly přeloženy a vypodloženy.⁷³³ Z druhého patra a podesty u ochozové chodby vedly dřevěné dubové stupně. Tyto byly vyměněny za schody železobetonové. Schodiště horním směrem bylo nově provedeno z cihelného zdiva až na půdu, kde je uzavřel železobetonový strop. Nové protipožární železné dveře byly osazeny do kamenných ostění – to dokládá obavy za Karla Fialy z dalšího možného požáru, s jehož katastrofálními důsledky se setkával během všech oprav.⁷³⁴

Při pracích na Jezdeckých schodech v roce 1926 byly nalezeny zbytky jižního portálu do Vladislavského sálu. Karel Fiala správně datoval zbytek portálu do doby paláce Karla IV. V době vladislavské byla většina portálu pobořena a obezděna. V době renesanční byl vstup

⁷²⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172, Zemské desky 4. IX 1924

⁷³⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172, Zemské desky, 10. VII. 1925

⁷³¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172, Zemské desky I. patro 17. VI. 1926

⁷³² APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 172, Zemské desky 8. VIII. 1924

⁷³³ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 174, Schodiště k Zemským deskám 22. IX 1926

⁷³⁴ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 174, Schodiště k Zemským deskám, 22. IX.1926

opět přeřešen v souvislosti se stavbou sousedního točitého schodiště a znovu „*zkomolen*“. Oblouková část byla z opuky a soklová partie z diabasu. Z pobořených opukových kusů oblouku byla pak vyzděna západní špaleta nového renesančního portálu.⁷³⁵

3.3.3.1.12 Tereziánské křídlo

V prosinci roku 1931 byl proveden odkop pod západní částí přízemí Tereziánského křídla a také v západní části parkánu. Zásyp pocházel převážně z doby po požáru v roce 1541 a ze 17. století a nalézány byly obvyklé architektonické ohořelé prvky, střepy a jiné zbytky. Pod násypy byla odkryta oblázková dlažba z doby předpožárové a na ní založen odvodňovací renesanční kanálek - ještě před zasypáním.

V lednu 1932 pokračoval odkop násypu provedeného po požáru, který byl ještě navýšen v tereziánské době dle ušlapané vrstvy. V dubnu pokračovaly výkopy západním směrem od Václavova křídla, při kterých bylo rozhodnuto o vybourání zadržky průjezdu v parkánu pod křídlem.⁷³⁶

Výkopy ve dvorku pokračovaly a souběžně probíhaly bourací práce v Tereziánském křídle. Ve střední zdi v prvním patře byly nalezeny stopy oken s eliptickým obloukem, stejným jako okna v hlavní zdi, což byly pozůstatky po původní spojovací chodbě vedoucí do Ústavu šlechticů. Na trámu byl nalezen nápis „*ER 1787 a 30 Juni 1787*“ – datace přestavby, která souvisela se záměrem přeložení Novoměstského „ústavu dam“ na Hrad (Ústav šlechticů na Novém městě pražském), který se však nakonec neuskutečnil.

Odkrytí parkánu bylo prakticky dokončeno v dubnu 1932 a okamžitě byli všichni dělníci přesunuti k odstranění zásypu pod Tereziánským křídlem. V parkánech a interiéru Tereziánského křídla byly odkryty románské věžice. Jejich vrchní partie pocházejí z doby Karla IV. a spodní z doby velké přestavby opevnění Pražského hradu za Soběslava II.⁷³⁷

Ještě v listopadu 1932 byly prováděny urychleně opravy obnaženého zdiva po odkopání zásypu, aby na spodní barokní základové pasy, tvořící v jižním palácovém dvorku arkádu, mohly být na jaře usazeny betonové stropy.⁷³⁸

V září roku 1933 byl kopán vodovod západně od domku zahradníka (původní hradní strážnice) na jižní straně hradby. Přitom byl nalezen zbytek opěrného pilíře vně hradební zdi,

⁷³⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 279, SKP – východní křídlo, Rukopis 170, Jezdecké schody, předsíň, 31.V., 20. IX.1926

⁷³⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 277, Starý palác – Tereziánské křídlo, Rukopis 43, Tereziánské křídlo. s. 2

⁷³⁷ APH, fond Karla Fialy, inv. č.277, Starý palác – Tereziánské křídlo, Rukopis 43, Tereziánské křídlo. s. 6

⁷³⁸ APH, fond Karla Fialy, inv. č.277, Starý palác – Tereziánské křídlo, Rukopis 43, Tereziánské křídlo. s. 10

jehož odbourání je na hradbě patrné. Vyčníval značně ze zdi a také nad západní zdí zahradního domku byly nalezeny stopy po druhém pilíři. Tyto stopy Karel Fiala vyhodnotil tak, že se patrně jedná o „vysunutou hlídku“ na plošině před hradbou.⁷³⁹

Práce na odhaleném základu Tereziánského křídla ale nebyly stále dokončeny. V červenci 1935 jsou zmiňovány další opravy zdiva po odkopu základového terénu (tvořeného zásypem) provedeném před dvěma a třemi roky. Nové cihelné zdivo obezdívek základů bylo prováděno na cementovou maltu. Bourání vnitřní chodby v Tereziánském křídle (přistavěné v době Josefa II.) bylo dokončeno až v červenci 1936. Během prací byly nalézány zbytky architektonických prvků, pocházejících nejspíše z Václavova křídla, což Karel Fiala vyhodnotil jako důkaz, že bylo ubouráno až za vlády císaře Josefa II. ve spojitosti s rozšiřováním Ústavu šlechtičen.⁷⁴⁰

3.3.3.2 Přínos Karla Fialy

Karel Fiala nebyl odborným archeologem ani historikem umění, ale vzhledem k mimořádným a dlouholetým praktickým zkušenostem obnovy památek a stavebně historického průzkumu mnohých pražských staveb dosáhl na svou dobu poměrně kvalitních a zásadních výsledků. Zaujaly jej především pražské sakrální památky. Během několika let zaměřil a zakreslil dvanáct kostelů, např. kostel sv. Apolináře, sv. Štěpána, sv. Jindřicha, Panny Marie Na Slupi. Patrně největším úspěchem stavebně historických průzkumů, které Karel Fiala prováděl, byla studie kostela Panny Marie pod řetězem. Zde odhalil fragmenty doposud neznámé románské fáze.

Výsledky průzkumu byly publikovány v časopise *Architektonický obzor*. Často své práce publikoval v časopise *Method*, redigovaném Ferdinandem Josefem Lehnerem, který ho později doporučil staviteli chrámu sv. Víta architektu Josefu Mockerovi. Ten roku 1886 nabídl Fialovi místo ve své projekční kanceláři.⁷⁴¹ V rámci svých povinností Fiala zpracovával různé úkoly, rozpracovával projektové dokumentace a návrhy detailů nejen pro chrám sv. Víta na Pražském hradě, ale také pro chrám sv. Barbory v Kutné hoře nebo pro neogotickou rekonstrukci Karlštejna. Pod vedením Josefa Mockera dále pracoval na projektech úprav

---

⁷³⁹ APH, fond Karla Fialy, inv. č.277, Starý palác – Tereziánské křídlo, Rukopis 43, Tereziánské křídlo. s. 16

⁷⁴⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č.277, Starý palác – Tereziánské křídlo, Rukopis 60, Tereziánské křídlo. 31. července 1935

⁷⁴¹ MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49

chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně, městského kostela ve Vysokém Mýtě, kostela Panny Marie v Pardubicích a několika dalších historických objektů.⁷⁴²

Souběžně s praxí v Mockerově ateliéru složil Karel Fiala v roce 1890 stavitelské zkoušky.⁷⁴³ Vzápětí založil soukromou stavební firmu Karel Fiala & Ferdinand Korb. Firma převážně stavěla běžné činžovní domy, ale provedla také rekonstrukci kostela sv. Apolináře, nicméně souběžně pracoval v ateliéru u Josefa Mockera. V roce 1898 obdržel Karel Fiala zlatou medaili u příležitosti Výstavy inženýrství a architektury v Praze a téhož roku byl také jmenován členem Pražské městské uměleckohistorické komise.⁷⁴⁴

Po smrti Josefa Mockera v roce 1899 byl jako jeho blízký spolupracovník přijat do zaměstnaneckého poměru v projekční kanceláři Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta na Pražském hradě a zahájil tak úzkou spolupráci se stavitel a architektem Kamilem Hilbertem. Toto období bylo pro Karla Fialu velice důležité, protože měl možnost se seznámit s novými přístupy, myšlenkami památkové péče a jejich aplikací.

V roce 1899 se Karel Fiala také osobně seznámil se zámeckým hejtmánem architektem Alphonsem Zapletalem, který mu povolil provádět v areálu Pražského hradu historické průzkumy. Fiala se nejprve věnoval průzkumu Míčovny, kterou zaměřil a dokumentoval její sgrafitovou výzdobu. Průzkumy však pokračovaly pomalu, protože jej plně zaměstnávaly práce na katedrále sv. Víta. Zajímal se také o Královský letohrádek, který ovšem zpracovával architekt Antonín Balšánek. Od roku 1902 se zaměřil na zkoumání interiérů Starého královského paláce.⁷⁴⁵

V roce 1907 využil částečné zaměření a výsledky průzkumných prací Karla Fialy profesor Josef Kalousek ve svém dobrozdání o Pražském hradě pro Zemský výbor Království českého.⁷⁴⁶ Jeho plány též předložil hejtmán Zapletal Nejvyššímu hofmistrovskému úřadu ve Vídni a v témže roce také projevila zájem o výzkum Starého královského paláce Česká akademie věd. Hlavním důvodem byla snaha uchránit knížecí a královský palác před budoucími nežádoucími stavebními zásahy. Snaha o komplexní zaměření a pečlivou dokumentaci však nakonec nebyla úspěšná.

---

⁷⁴² APH, nepublikovaný rukopis, STRNADOVÁ, Věra. *Písemná pozůstalost stavitele Karla Fialy 1891–1939*, s.2

⁷⁴³ EBELOVÁ, Ivana. *Zápisná kniha pražských stavitelů 1639-1903. Fontes Historiae Atrium IV*. Praha: Arefactum, 1996, s. 58.

⁷⁴⁴ MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49

⁷⁴⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 249, Belveder 1930 – 1936, Rukopis 78, Královská zahrada a letohrádek Belvedere. Zjištění technická a stavební během let 1919 – 1927, Str1

⁷⁴⁶ Kalousek, Josef. *Stručný přehled dějin hradu Pražského*. In: O královském hradě pražském. Dobrá zdání, jež podali Zemskému výboru Království českého profesori Čelakovský, Kalousek, Rieger a Stupecký. Praha 1907, str. 1

Po vzniku samostatného státu byl rozhodnutím Národního výboru pověřen vedením stavebních úprav na Pražském hradě Kamil Hilbert. Jeho blízký spolupracovník Karel Fiala se stal záhy výkonným stavitelem v rámci hradních prací. Po útočné a poněkud nedůstojné mediální kampani, které vedla k rezignaci Kamila Hilberta, stavitel Fiala překvapivě požádal dopisem Kancelář prezidenta republiky 1. listopadu 1919 o propůjčení titulu hradního stavitele s přihlédnutím ke své dosavadní činnosti a s ujištěním, že hodlá pracovat jak podle svých plánů, tak pod vedením jiného architekta.⁷⁴⁷

Kancelář prezidenta republiky vzhledem ke zkušenostem Karla Fialy s restaurováním a rekonstrukcemi památek i s běžnou stavební činností jeho žádosti vyhověla, což bylo potvrzeno ve smlouvě z 30. března 1920.⁷⁴⁸

Počáteční provizorium stavebních aktivit ukončilo rozhodnutí prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka a jeho kanceláře ustavit Stavební správu Pražského hradu a jmenovat Josipa Plečnika hradním architektem. Karlu Fialovi sice zůstala značná pravomoc ve vzniklé Stavební správě Pražského hradu, ale stupňující se konflikty s Otto Rothmayerem a Josipem Plečnikem vedly k rozdělení kompetencí. Do jisté míry díky Dr. Zdeňku Wirthovi bylo v roce 1924 Karlu Fialovi přiděleno v rámci Stavební správy Pražského hradu oddělení Starý hrad, všech dalších povinností byl zbaven, což do jisté míry vyřešilo i jeho neshody se zástupci oddělení Nový hrad. Jeho hlavním úkolem se stala obnova Starého královského paláce. Tento úkol se stal vyvrcholením jeho celoživotního úsilí a umožnil mu uplatnit všechny znalosti a získané zkušenosti.

Vzhledem k poměrně velké volnosti, která mu byla Kanceláří prezidenta republiky poskytnuta, se mohl stavitel Fiala plně věnovat nejen samotné rekonstrukci, ale i rozsáhlému stavebně historickému průzkumu a výzkumu. V souvislosti se svou badatelskou činností podnikl dvě velké studijní cesty - do Itálie v roce 1924 a do Německa v roce 1927.⁷⁴⁹

S postupující konzervací Starého královského paláce se Karlu Fialovi podařilo nashromáždit rozsáhlou sbírku předmětů, které měly tvořit jádro budoucího hradního muzea. V rámci oprav se snažil zachovat historický ráz interiérů a pro jejich vybavení mobiliářem využíval starších předmětů z Pražského hradu, které restauroval. Odstraňovány byly nejen utilitární dodatečné vestavby, které poškozovaly celek, ale také některé mladší úpravy, které

---

⁷⁴⁷ MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49.

⁷⁴⁸ MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49.

⁷⁴⁹ MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 50.

Karel Fiala i Dr. Zdeněk Wirth považovali za soudobé a z historického hlediska méně hodnotné. Zásahy však přesto nelze označit za příliš invazivní, i když je třeba připustit, že rozsáhlé výkopové práce nebyly vždy zcela nutné a vyvolané technickými problémy. V mnoha případech, ještě dnes místy patrných, lze pohlížet na řadu odkrytých sond jako na výsledek analytického přístupu k památce. Fiala některé z nich považoval za tak důležité, že je mínil ponechat pro budoucí badatele, ale ve většině případů uváděl, že konečná úprava bude provedena, až po rozhodnutí o konečné prezentaci jednotlivých prostorů. To se však z komplexního hlediska nestalo a v mnoha případech tak zůstala místnost ve stavu, jak ji ponechal dokončenou pouze ze stavebně restaurátorského hlediska. To ovšem ještě nepovažoval za dokončení z hlediska samotné prezentace Starého královského paláce, kterou ovšem mínil udržet zcela v konzervativním muzejním způsobu. Pro Karla Fialu byly prostory paláce expozicí sami o sobě, i když některé z nich vybavoval typologicky odpovídajícím mobiliářem. Takovým příkladem mohou být místnosti České kanceláře, které od počátku mínil věnovat její historické správní náplni a místodržícím, v síni Říšské dvorské rady byl restaurován nábytek a obrazy, ke kterým ve zprávě Kanceláři prezidenta republiky sděluje, že veškeré práce bude možno ukončit až v dalších obdobích, ale lze je částečně zpřístupnit již nyní.⁷⁵⁰ Také často upozorňoval na historickou hodnotu paláce a jednotlivých místností, k čemuž ho vedly obavy z případného nevhodného využití.

Z technického hlediska nelze pominout vliv Josefa Mockera a zvláště potom Kamila Hilberta. Přestože vážně staticky narušený palác potřeboval intenzivní zásah, postupoval stavitel Fiala na svou dobu velice ohleduplně, bez narušení samotné substance stavby. A co je velice důležité zmínit, vzhledem k hlubokým znalostem starých technologií upřednostňoval právě klasické postupy a materiály, ale ne bez výjimky. V řadě případů, kdy bylo třeba zajišťovat vážné statické destrukce, nevyhýbal se použití betonu pro injektáže kleneb či stěn. Postupoval tak zvláště v případech, kdy by konvenční zásah znamenal rozebrání a znovupostavení historické konstrukce. Ale i při těchto realizacích je třeba vyzdvihnout cit pro nutnou míru vedenou především snahou objekt stabilizovat. To, že si Karel Fiala dobře uvědomoval, jak mohou být nebezpečné moderní postupy konzervace, dokazuje jeho přístup ke zpevňování kamene a historických omítek fluáty, postupu tehdy téměř adorovanému. V podstatě šlo o analýzu použití fluátů restaurátorem Jindřichem Čapkem na zajištění sgrafitové výzdoby Míčovny. Fiala se Míčovnou podrobně zabýval a znal vývoj situace stavu sgrafit ještě 12 let před konzervačním zásahem. Kritizoval prudké zhoršení stavu po provedení

---

⁷⁵⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 272, Starý palác Ludvíkovo křídlo. Rukopis. 10, 10.12.1931, č.j. Ss.31/1931

zásahu, zvláště jeho chemicko-technologického části. Ale nezůstal jen u pouhé kritiky a opatřil si nejprve dostupné materiály výrobce fluátu Kesslersche Fluате, vynálezce fluátu Dr. Kesslera. Později již jako zaměstnanec Stavební správy Pražského hradu kontaktoval profesora Hanenschilda z Berlína, specialistu na použití fluátů, v rámci případných oprav sgrafit Míčovny. Do Berlína byl zaslán i fragment originální omítky, aby bylo možno provést laboratorní analýzy.⁷⁵¹ Výsledky vedly Karla Fialu k přesvědčení, že je tento technologický postup naprosto nevhodný pro historické omítky. Stejně tak začal pochybovat o vhodnosti postupu v případě zpevňování kamene, zvláště potom soch z pískovce.⁷⁵²

V rámci kamenických prací také propagoval myšlenku, že není příliš vhodné používat čistého cementu pro opravy starého zdiva (výjimku většinou tvořila statická zajištění – prováděná uvnitř zdiva) a osazování nového zdiva z jemnozrnných pískovců, jak bylo tehdy obvyklé. Doporučoval osazování spíše na vápennou maltu, případně s přimíchaným menším množstvím cementu doplněného pro zvýšení hydraulicity. K tomu také konstatoval, že cement méně škodí hrubozrnným tvrdým pískovcům, ale pokud se nejednalo přímo o statický problém, tento postup nepoužíval. Velice specifickým způsobem obnovy historických kamenických prvků, prováděným s velkou důsledností, bylo vsazování kamenických vložek. Stavitel Fiala se nerozpákoval doplňovat i nejdrobnější štěrby a trhliny kamennými vložkami, pokud možno osazovanými bez zásadnějšího přitesání originálních kusů. Nejdrobnější spáry nechal prolévat olovem, což byl postup sice technologicky velmi náročný, ale okamžitě fungující. Pro doplňované a v menší míře vyměňované kusy úmyslně používal měkký pískovec ze mšenských lomů. Jednak byl odlišný barvou a strukturou, a pokud by došlo k dalším posunům či statickým poruchám, poškození by se spíše dotklo nových vložek a prvků než originálu. Na vnějším plášti Starého královského paláce používal u nových prvků ještě navíc vroubkovaný povrch, aby zdůraznil rozdíl od původního zdiva. Důsledně používal nekorozivních spojovacích materiálů, převážně měděných, které zaléval olovem, aby tak vyhověl dilatačním potřebám stavby. Je dost pravděpodobné, že tyto technologické postupy si osvojil v rámci kamenické huti na dostavbě chrámu sv. Víta a jen je dovedl k dokonalosti.

---

⁷⁵¹ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 249, Belveder 1930 – 1936, Rukopis 3, s. 1.

⁷⁵² Jednou z okolností, která jej k takové pečlivé analýze vedla, byla polemika s členy Klubu Za starou Prahu, kteří byli teoretickými zastánci moderních postupů a technologií. Odpověď na polemiku, kterou spustily otištěné kritické názory Dr. Karla Gutha v časopise *Národ* ze dne 30. září 1920, zpracoval i jako oficiální zprávu Stavební správy pro Kancelář prezidenta republiky (S 1462/21 k č. j. 154 a 214). Na jednu stranu je třeba připustit naprostý nedostatek znalosti problematiky restaurování sgrafita na domku u Stájového dvora, která byla hlavním tématem kritiky, i neznalost technologických postupů, ale na stranu druhou lze chápat obavy Klubu o osud Hradu. Karla Fialy se dotkla nejvíce obvinění, že jako žák a spolupracovník Josefa Mockera byl spojován s puristickým přístupem k památkovým objektům. To shrnul ve svých poznámkách konstatováním: „doktor Guth si myslí, že Karel Fiala šel světem s očima zavázanými a vývoj památkové péče jej zcela minul...“.

V ohledu čištění historických omítek je třeba připomenout, že docházelo k občasnému snímání mladších vrstev (někdy i renesančních, pokud sonda prokázala existenci soudržné starší vrstvy). To se jednak dotklo řemeslných (nikoliv uměleckých) maleb z 19. století, ale i omítek, což bylo dokumentováno i v případě líce klenby Vladislavského sálu. Po vyčištění, při kterém byla preferována většinou čistá voda bez použití detergentů, docházelo spíše k lokálním opravám. Naprosto důsledně po dokončení opravy nastupoval malíř, často restaurátor, který nové omítky patinoval a sjednocoval s těmi starými.

Obdobně bylo přistupováno k mobiliáři, dveřím i oknům. Díky tomuto přístupu jsou některá historická okna, včetně zasklení do olova, a téměř všechny historické dveře doposud součástí Starého královského paláce. Zásahy na umělecko-řemeslných součástech interiéru i mobiliáře byly prováděny poměrně minimalistickým způsobem. Zásadně byly dodržovány historické postupy a předměty a prvky ze dřeva často jen napuštěny terpentýnovým olejem.

Z dnešního hlediska je třeba Fialovy způsoby a postupy obnovy Starého královského paláce, zvláště v druhé polovině 20. let 20. století, označit za skutečnou konzervaci památkového objektu ve smyslu dnešního přístupu památkové péče. Podařilo se mu úspěšně zastavit degradaci konstrukcí paláce způsobovanou rozsáhlými statickými poruchami. Zajištění a opravy byly provedeny citlivě a návštěvníkům zůstávají zcela skryté. Více než 80 let od dokončení potvrdilo, že Karel Fiala postupoval správným způsobem.

Závěr

Podkladem pro zhodnocení různých přístupů k úpravám areálu Pražského hradu v období první republiky byly stavební realizace, jejichž výsledky jsou zachovány dodnes. Zdrojem základních informací byly nejen historické a archivní prameny, ale také terénní stavebně historický průzkum.

Vlastní stavební realizace se přímo dotkly otázek etabloující se památkové péče a v některých uvedených případech respektovaly nové myšlenky památkových teorií v praxi. Jejich konkrétní uplatnění bylo možné posoudit pomocí analýzy stavebních oprav, rekonstrukčních a restaurátorských prací prováděných na katedrále sv. Víta, Starém královském paláci a také některých úprav ostatních částí areálu Pražského hradu.

Pro výslednou podobu areálu měl velký význam vznik institucí, řídicích, koordinujících a dozorujících stavební práce; jejich činnost byla v počátcích provázena nejasnostmi, kompetenčními a někdy i osobními spory. Pozornost byla věnována okolnostem zřízení a vývoje Stavební správy Pražského hradu jako úřadu zajišťujícího stavební realizace. V celkovém obrazu daného období nebyly opominuty aktivity široké odborné veřejnosti, která se prosazováním vlastních názorů i vyjadřováním obav o osud Pražského hradu snažila ovlivnit mnohá rozhodnutí zodpovědných institucí.

Stavební aktivity se týkaly různých částí Hradu, ale lze je rozdělit do tří okruhů reprezentovaných vůdčími osobnostmi - architekty a staviteli, Kamilem Hilbertem, Josipem Plečnikem a Karlem Fialou. Charakter objektů a území, jejichž úpravy tyto osobnosti vedly, se lišil, a stejně tak se lišil i přístup každé z nich.

Kamil Hilbert k úkolům v oblasti oprav a restaurování gotických částí katedrály přistupoval s vynikající znalostí stavby. Zásahům předcházela dokumentace, podrobný průzkum a pečlivé vyhodnocení, jehož výsledky Hilbert často publikoval.

Jeho ohleduplný přístup lze dokumentovat v případě oprav průčelí velké věže katedrály sv. Víta, kde zůstala zachována celá řada originálních detailů. Nelze sice jednoznačně tvrdit, že pod Hilbertovým vedením vyměňovala huť méně originálních dílů, než jak tomu bylo za Josefa Krannerera a Josefa Mockera, protože dnes již nemůžeme bezpečně posoudit míru narušení původních originálů a možnost jejich dalšího ponechání in situ. Snaha o zachování originálu je u Kamila Hilberta však zřejmá, i když na druhé straně se musel mnohdy rozhodovat v souladu s požadavky na běžné užívání katedrály a na bezpečnost lidí uvnitř i v nejbližším okolí. Například musel rozebrat originální vřetenové schodiště na jihovýchodním nároží transeptu (jehož špatný stavební stav představoval velké nebezpečí) a staticky porušené díly nahradil

kopíí. Podobně byl – proti původnímu předpokladu – nucen ze statických důvodů snést část klenby v západní části chóru a provést klenbu novou, i když aspoň se zachováním původních výběhů kleneb a použitím většiny starých gotických cihel. Největším problémem z hlediska nových myšlenek památkových teorií se nakonec ukázalo přesunutí hudební kruchty, které Hilbertovi přineslo nesouhlasné reakce řady tehdejších teoretiků, byť mu čas dal za pravdu.

Jeho názor na změnu zakončení a zastřešení velké věže nelze zatím z dostupných pramenů dostatečně poznat či doložit. Když převzal vedení stavby po Mockerově smrti, bylo nahrazení barokní střechy neogotickou kamennou špicí zřejmě součástí plánu. O realizaci neogotické kamenné špice, pro kterou již byly provedeny ve spodní části věže úpravy (a obětován dochovaný interiér Házmburské kaple), nikdo zřejmě nepochyboval. Hilbert mohl ovlivnit konečné rozhodnutí tím, že novou podobu věže zakreslil do panoramatu. Není vyloučeno, že pod dojmem této vizualizace si vedení Jednoty dokázalo udělat reálnou představu o konečném výsledku. K ústupu od záměru zvýšit a stylově odpovídajícím způsobem završit věž mohly přispět i kritické hlasy ze zahraničí. Věži se Hilbert ještě znovu věnoval na konci své profesní dráhy, kdy realizoval prodloužení schodiště, statické zajištění a zesílení konstrukcí nejvyššího patra, opravu barokního krovu a měděné krytiny báně.

Tam, kde to považoval za vhodné či nutné, neváhal použít výrazně novodobé materiály – vložil např. železobetonové desky nad klenbu Svatováclavské kaple, nad klenbu hudební (Wohlmutovy) kruchty a do velké věže. Byl si vědom významu reliktních starších staveb odhalených výzkumem a pro zachování přístupu k nim je překryl železobetonovým stropem.

Interiér kaple sv. Václava restauroval s příkladnou pietou. Kde to bylo možné a kde měl dostatek podkladů, usiloval o obnovu původní podoby z doby Petra Parléře – např. doplnil nedochovanou římsu na východní stěně a obklad drahými kameny (přestože mohl použít jen jaspisy podobné barvy, nikoliv z původního naleziště, které bylo v jeho době neznámé). Pro dokončení plně funkčního celku neváhal doplnit potřebné prvky a k jejich návrhu přistupoval jako tvůrčí umělec. Příkladem jsou nové dveře v západním portálu kaple, nový lustr a nová úprava hrobu sv. Václava. Pouze pro oltářní menzu použil originální reliéf pocházející z kaple sv. Anny. Podobně tvůrčím způsobem dokončil obnovu interiéru Jižní předsíně. Navrhl doplnění horního zakončení volného pilíře a dvou oblouků, které jej propojily s ostěním vnitřního portálu. Zcela volnou kreací je kružbová výplň mezi oblouky – detailnímu rozkreslení, kamenické výrobě dílů a jejich osazení se věnovala huť až po architektově smrti.⁷⁵³

---

⁷⁵³ CHOTĚBOR, Petr. *Jižní předsíně katedrály sv. Víta; Hledání původní podoby*. In: DÁŇOVÁ, Helena, et al. *Artem ad vitam: kniha k poctě Ivo Hlobila*. Vyd. 1. Praha: Artefactum, 2012, s 144-157

Hilbertova volná tvorba v případech, kdy návrhy nevycházely z konkrétního podkladu nebo originálních vzorů a neznamenal obnovení nebo výměnu za kopii, byla ovšem svázána především s neogotickým slohem. Zásadní záměr, aby katedrála po dokončení představovala jednotný celek, kde příchozí jen stěží odliší středověké části od novodobých, nebylo možné narušit. Hilbert také inklinoval k tvarosloví pozdní gotiky a vycházel z předpokladu, že by se – jako na jiných katedrálách – i na chrámu sv. Víta uplatnilo, kdyby stavba pokračovala po roce 1419. Jeho kružba ve velkém okně jižního průčelí transeptu či šest oken v dolní partii severního čela transeptu (vnější stěna přemístěné varhaní kruchty) to dokládají.

Analogicky k Parlěrově části věnoval velkou pozornost sochařské výzdobě. Pro ni se dostatečný prostor otvíral spíše v nové části katedrály. Masky, zvířata a lidské postavy od tradičních, středověkem inspirovaných (d'ábel na schodišti do nové klenotnice), až po portréty členů uměleckého odboru Jednoty zakomponované do hlavice pilíře tvoří uměleckou protiváhu dílům středověkých kameníků. Podíl Kamila Hilberta a sochařů pro Jednotu pracujících (např. Vojta Sucharda) by mohl detailně objasnit další výzkum.

Kamil Hilbert ztělesňoval již typ moderního památkového architekta. Velmi záhy akceptoval a do skutečné praxe uvedl nové památkové zásady v době, kdy teprve probíhal vývoj teoretických názorů na památkovou péči samotnou. Přestože byl v čele památkářského snažení své doby, předsedou Společnosti přátel starožitností československých, nebyl typem vůdce. Teorie zde předcházela, Hilbert nové názory přijímal, prosazoval a formuloval své vlastní zásady, ale sám ji nevytvářel. Jeho význam spočívá především ve způsobu, jakým ji v praxi prováděl. Nové teorie pochopil a uplatňoval, nevychoval ovšem přímé následovníky. K tomu je však třeba poznamenat, že během letité a úzké spolupráce si osvojil Hilbertův přístup a zásady jeho vrstevník Karel Fiala.

Srovnáme-li přístup k památkovému objektu Kamila Hilberta a Josipa Plečnika, lišil se Plečnik výtvarnou výrazností a uměleckou individualitou. Jeho formy byly přísnější a klasičtější, řešení většinou velkorysá a mnohdy odvážná, ale propracovaná a dotažená do detailu. Hilberta nenásledoval v souhrnném vědeckém bádání a snahou památkový objekt detailně prozkoumat a poznat. Památkový aspekt sice vždy zcela nepominul, ale volil jiná, spíše nekonvenční řešení. Plečnik byl především tvůrčí architekt, který i vzhledem ke svému původu neváhal čerpat inspiraci ze zdrojů, jež byly českému prostředí zcela cizí (architektonické formy egejské a egyptské kultury). Naopak tento přístup zjevně považoval za vhodný vzhledem k zadání, které dostal. Jeho úkolem bylo změnit vzhled Hradu a přizpůsobit jej nové úloze sídla hlavy demokratického státu. Znamenalo to mimo jiné aspoň poněkud potlačit jeho dosavadní

ráz, příliš připomínající éru vlády Habsburků. Zadání jistě nebylo formulováno doslovně takto, ale minimálně nové výrazové prvky měly změnu úlohy Hradu zdůraznit.

Naštěstí Plečnik neměnil celá dochovaná průčelí, ba dokonce tam, kde přistavoval část spojovacího křídla, novou fasádu nově připojené části přizpůsobil členěním navazující fasádě Nicolò Pacassiho. Velkým zásahem bylo vybourání rozměrných pravidelných otvorů do Sloupové síně (později opět zazděných) a také odstranění kleneb a stropů v celé výšce interiéru Západního křídla. Určitý zásah znamenalo zřízení nového propojení z III. nádvoří do jižních zahrad (Býčí schodiště). Tam se neomezil jen na nové schodiště, ale i na řešení přiléhající fasády (provedené pásovou oblounovou bosáží). Nové architektury nebo prvky v zahradě neznamenal takový zásah i proto, že jižní zahrady byly celé provedeny nově v jednotné architektonické koncepci.

Přestože některé soudobé kritiky Plečnikových realizací byly dosti oprávněné, je třeba mít na paměti časem ověřený argument, že přes invazivní zásahy přinesly Hradu novou nadčasovou hodnotu. Tu umocnila i preciznost provedení a kvalita použitých materiálů.

Na svou dobu se zcela specifickým přístupem vyznačoval stavitel Karel Fiala. Nepochybně byl ovlivněn svou dlouholetou praxí v huti Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta a spoluprací s Kamilem Hilbertem. Kromě katedrály upoutal jeho pozornost zvláště Starý královský palác. Od počátku své činnosti se zajímal o jeho stavební vývoj a pokusil se rozpoznat nejstarší stavební fázi, což se mu také podařilo.

K paláci tedy nepřistupoval s úmyslem jej výrazně adaptovat pro nové využití, měnit dispozici nebo slohový výraz architektury (i když se mu to místy podařilo). Jeho snaha o poznání jej vedla k sondám a k odstraňování mladších, původní charakter zastírajících prvků. Věnoval se podrobným průzkumům a jejich výsledky pečlivě dokumentoval s pomocí zaměstnanců oddělení Starý hrad Stavební správy Pražského hradu, které vedl. V mnoha případech velmi detailním způsobem – např. zaznamenával rozměry všech kvádrů ve zdivu. I když některé průzkumy zůstaly ve formě skic a nikdy nebyly převedeny do „čistopisu“, jsou velmi hodnotným pramenem pro poznání vývoje stavby. Fialovy interpretace nálezů, především jejich datování, jsou sice často překonané, avšak dokumentace, pořízená ve snaze o objektivní záznam situací, zůstává plně použitelná a zasloužila by si jistě větší využití a zhodnocení než dosud. Karel Fiala může sloužit jako příklad toho, jak důležité je pořizovat dokumentaci, bez níž zůstává průzkum spíše v rovině hypotéz. A také příkladem toho, že je možné v určitém poznání dospět k mylným závěrům, které následující generace historiků architektury či dějin umění může revidovat na podkladě stejné dokumentace.

Změny, ke kterým při opravách paláce přistoupil, nejsou zásadní. Často dbal na to, aby jeho zásah (doplňky nedochovaných profilací apod.) byly na první pohled rozlišitelné od originálu (např. podle specifického opracování povrchu kamene). Na mnoha místech zanechal datační nápisy, nenápadné, decentní, ale přístupné. To můžeme nalézt i na jižním průčelí pod úrovni ochozu, kde některé úpravy signoval a datoval.

Chybou byla zjevně obnova tří nejzápadnějších arkádových oblouků z doby Karla IV. Přineslo to komplikace v řešení výškových úrovní severního dvora a výsledkem je podoba průčelí, která historicky nikdy nenastala. Dokonce musel sáhnout ke změně v klenbě, kde bylo třeba vytvořit výseč kvůli odkrývaným obloukům arkády. Drobnou chybou bylo důsledné odstranění omítek ze všech součástí interiéru Vladislavského sálu zhotovených z tesaného kamene. Speciálně výběhy klenby mají jasně danou hranu, kde má končit omítka a začít „holý“ kámen.

Nové vestavby do historických interiérů byly vedeny pouze technickými důvody, nikoliv snahou o uplatnění vlastních návrhů. V tzv. Knížecí síni po odstranění gotické přizdívky zakrývající západní románskou stěnu kaple Věch svatých navrhl cihelný pas, založený na pískovcových patkách, kterým pojistil čelo klenby. Také navrhl úpravu vstupu do suterénu Ludvíkova křídla v podobě odstupňovaného cihelného portálu parafrázujícího „přetočenou“ profilaci jihovýchodního portálku ve Vladislavském sále.

V některých případech upřednostňoval analytickou metodu prezentace nalezených situací nebo detailů patřících k jiné stavební fázi (především stopy starších etap) na úkor jednotného vzhledu. Snažil se, aby jeho sondy zůstaly přístupné i dalším zájemcům. Skutečně ze situací, odkrytých díky němu, těžily i následující generace odborníků na stavebně historický průzkum (D. Menclová, J. Muk, D. Líbal, P. Chotěbor aj.).

Při hodnocení činnosti Karla Fialy nelze opomenout objekt Starého probošství (č.p. 48). V roce 1924 předala Jednota objekt zpět Kanceláři prezidenta republiky.⁷⁵⁴ První fáze oprav objektu proběhla v letech 1923 – 1924. V důsledku snížení úrovně III. nádvoří dle projektu Josipa Plečnika bylo následně nutné obvodové zdi Probošství provizorně zajistit vzpěrami a podezdít – základy stavby nebyly totiž provedeny do takové hloubky, jakou nová situace vyžadovala. Také nálezy při snižování terénu byly jedním z důvodů zahájení systematického

---

⁷⁵⁴ Zámecké hejtmanství umožnilo během stavby chrámu Jednotě jeho užívání, výměnou za běžnou stavební údržbu. Kancelář prezidenta republiky ponechala situaci ve stejném stavu s tím, že Jednotu bude s předstihem informovat o ukončení nájmu. Kancelář Jednotu vypověděla, ale umožnila jí užívat zázemí v bývalém špitále v Kanovnické ulici.

výzkumu na III. nádvoří na jaře roku 1925.⁷⁵⁵ Komplexní zásah byl Karlem Fialou proveden v letech 1925 – 1926.⁷⁵⁶ Zesílení základů bylo zakryto dodatečným osazením kamenných lavic, což zmírnilo negativní působení nově příliš vysoké soklové partie. Při osazování monolitu byl zabetonován přístup z Proboštství a v září 1929 na závěr prací osadili kameníci schody před západním vstupem, které bylo vzhledem ke změně úrovně nádvoří třeba zvýšit o šest stupňů.

Při provádění rekonstrukce objevil Fiala část románské budovy někdejšího sídla pražských biskupů. Východní stěnu s kvádrovým zdívkem a sdruženým oknem odhalil a ponechal analyticky prezentovanou. Výsledky svého bádání publikoval v Památkách archeologických.⁷⁵⁷

Pozoruhodnou publikací zdánlivě malého rozsahu je článek Pražský hrad v době románské, kde shrnul poznatky o etapě, která znamenala ve vývoji Pražského hradu zásadní změnu. Článek byl rozšiřován i jako zvláštní otisk v Časopisu Společnosti přátel starožitností se skládanou půdorysnou přílohou. To byl počín na svou dobu zcela ojedinělý a také je třeba poznamenat, že je plán zpracován v podstatě správně, mladší výzkumy jej pouze postupně doplnily o nová zjištění.⁷⁵⁸ Mezi publikacemi Karla Fialy je třeba také zmínit starší článek z roku 1922 v časopise Stavitel, který výše uvedenému článku předcházel, ale obsahoval i řadu nepřesností. Na druhou stranu podává představu o vývoji Fialových výzkumů a hodnocení historického stavebního vývoje areálu.⁷⁵⁹

Z textů, které nebyly veřejně publikovány, stojí za zmínku zvláště úvaha o zastavování okolí Pražského hradu. Fiala v ní prezentuje zcela adekvátní požadavky na ochranu okolí a zachování pohledových kvalit panoramatu Hradu a Hradčan.⁷⁶⁰ Lze konstatovat, že odpovídají zcela soudobým požadavkům, které ovšem často nebývají v plném rozsahu akceptovány ani dnes. Neméně pozoruhodným textem je zpráva Karla Fialy Kanceláři prezidenta republiky z 10. října 1934 k tématu úpravy Starého královského paláce pro Národní shromáždění. Text se vztahuje z části k realizované volbě prezidenta 24. května 1934 a blíže neurčenému využití Národním shromážděním, ale zároveň programově precizuje způsob prezentace a využití paláce. Zdůrazňuje umělecké hodnoty památky a upozorňuje nadřazenou Kancelář prezidenta republiky, že je třeba zachovat nynější historický stav. Žádá, aby podmínky ochrany byly

---

⁷⁵⁵ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 246 Archeologické vykopávky a Stavebně historický průzkum na PH 1928 – 1938, svazek 87 (40), Rukopis Č. 87 Vykopávky na PH list 1

⁷⁵⁶ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 265 Proboštství

⁷⁵⁷ FIALA, Karel. *Bývalý dům biskupův na Hradě pražském*. Památky archeologické XXXVI, 1925, s. 418 – 442. Srov. BOHÁČOVÁ, Ivana; FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr; ŽEGKLITZ, Jaromír. *Bývalý biskupův dům na Pražském hradě*. Archaeologia historica. 1996, č. 11

⁷⁵⁸ FIALA, Karel. *Hrad pražský v době románské*. Časopis Společnosti přátel starožitností, V Praze 1933.

⁷⁵⁹ FIALA, Karel. *Starý hrad pražský*. Stavitel, díl 1. Praha, 1922, s. 12

⁷⁶⁰ APH, fond Karla Fialy, inv. č. 296, Rukopis č. 207 Zastavování okolí Pražského hradu

napříště zahrnuty do směrnice a při využití paláce pro státní a reprezentační účely byla respektována především jeho výjimečná hodnota. Upozorňuje na skutečnost, že není možné provést stavební úpravy pro reprezentační účely, které by palác nepoškodily a nepůsobily rušivě. Směrnice pro použití Starého královského paláce podle jeho názoru nemusí být detailní, ale musí jednoznačně zajišťovat jeho ochranu do budoucna. Nevylučuje, aby palác sloužil státní reprezentaci, pro kterou byl i v historii prioritně určen, ale připomíná, že tyto aktivity musí být jednorázové a nesmějí zasahovat do jeho památkových hodnot. Také připomíná, že v době běžného používání má být palác otevřen veřejnosti „*jak to doposud jest na hradě přípustno a zvykem*“.⁷⁶¹

Text disertační práce shrnuje vytyčené období v zamýšleném rozsahu a vytyčených okruzích, které spolu vytvářejí obraz důležité etapy úprav Pražského hradu. Dotýká se mnoha okolností, které úpravy provázely a ovlivnily, včetně otázek památkové péče a uvádění nových památkových teorií do praxe. Do jisté míry je i dokladem, že díky mnoha osobnostem, které se na úpravách Pražského hradu podílely, lze pohlížet na tuto etapu jako na úspěšnou i z hlediska širšího, než jen lokálního kontextu. Z komplexního hlediska považuji za důležitý důsledek nejmladší etapy úprav areálu jednoznačnou shodu odborné veřejnosti v tom, že na areál Pražského hradu je třeba nadále pohlížet jako na zcela dokončený celek, který již nebude v budoucnu nijak doplňován a funkčně upravován.

Práci doplňuje obrazová příloha s ukázkami aktuálních stavebně historických průzkumů některých partií katedrály sv. Víta a Starého královského paláce, které umožňují v řadě případů podrobné poznání tehdy provedených zásahů až po detaily technologické povahy.

---

⁷⁶¹ APH, Stavební správa Pražského hradu č.j. Ss/34 ze dne 10. října 1934, Pražský hrad, Starý hrad, Úprava starého paláce pro Národní shromáždění.

Bibliografie

Archivní prameny

APH, MALÁ, Věra. B 2301a, *Památková péče na Pražském hradě po roce 1918. Faktografický nástin*. nepublikovaný rukopis.

APH, STRNADOVÁ, Věra. *Písemná pozůstalost stavitele Karla Fialy 1891 – 1939*, s. 2., nepublikovaný rukopis

APH, LIŠKOVÁ, Alena; LÍBAL, Dobroslav; MUK, Jan; ZAHRADNÍK, Pavel. *Stavebně historický průzkum Pražského hradu - Katedrála sv. Víta*. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha, 1990, nepublikovaný rukopis.

APH, fond Karla Fialy

APH, Referát – stavební věci Pražského hradu – Kancelář prezidenta republiky z let 1919-1944

APH, Referát – stavební věci Pražského hradu a Lán – z let 1919-1947

APH, Stavební správa Pražského hradu

APH, nová plánová sbírka, Kamil Hilbert

APH, nová plánová sbírka, Karel Fiala

APH, nová plánová sbírka, Josip Plečnik

Výroční zprávy Jednoty pro dostavění hlav. chrámu sv. Víta na hradě Pražském za správní roky 1910-1938

Primární zdroje

BEČKOVÁ, Kateřina. *Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách*. In: *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000: jubilejní sborník*. Praha: Schola ludus - Pragensia, 2000, s. 27-87. ISBN 80-902505-0-5.

BEČKOVÁ, Kateřina. *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000: jubilejní sborník*. Praha: Schola ludus - Pragensia, 2000. 279 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 80-902505-0-5.

BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 283 s., [20] s. barev. il. ISBN 80-200-0189-1.

BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Petr Parléř: Svatovítská katedrála 1356-1399*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 174 s. ISBN 80-86161-13-7.

- BIEDERMAN, Jan. *Stráž na Hradě pražském*. 1. vyd. Praha: Vojenský historický ústav Praha, 2013, 277 s. ISBN 978-80-7278-617-6.
- BIRNBAUM, Vojtěch. *Otázka spojení staré a nové části*. Věstník pro ochranu památek X., Chrám sv. Víta v Praze, Klub Za starou Prahu. 1924
- BIRNABAUM, Vojtěch. *Moderní péče o památky a dostavba chrámu svatovítského*. Národní listy 24. prosince 1924.
- BIRNABAUM, Vojtěch. *Listy z dějin umění*, Praha, 1947. s. 329 -331.
- BIRNBAUM, Vojtěch. *K datování portrétní galerie v triforiu chrámu svatovítského, Zvláštní otisk z Pekařova sborníku 1*. In: Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých. Praha: Historický klub v Praze, 1930
- BLAŽKOVÁ, Gabriela et al. *Příběh Pražského hradu*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2003. 493 s. ISBN 80-86161-72-2.
- BOBKOVÁ, Lenka, ed. a HOLÁ, Mlada, ed. *Lesk královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2005. 378 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7185-773-4.
- BOHÁČOVÁ, Ivana; FROLÍK, Jan; CHOTĚBOR, Petr; ŽEGKLITZ, Jaromír. *Bývalý biskupův dům na Pražském hradě*. Archaeologia historica. 1996, č. 11
- BYDŽOVSKÁ, Lenka. *Výzdoba ve 20. století*. In: *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*. Praha: Academia, 2004, s. 237-258.
- CIBULKA, Josef. *Švabinského okno v katedrále svatovítské*, Umění IX, 1936, s. 203 – 215.
- ČAPEK, Jindřich. *Restaurace sgrafit na Míčovně*. Věstník pro ochranu památek, Drobné zprávy. Klub Za starou Prahu, Praha. 1920, roč. VII, č. 1-2. s. 13
- DÁŇOVÁ, Helena, ed., MEZIHORÁKOVÁ, Klára, ed. a PRIX, Dalibor, ed. *Artem ad vitam: kniha k poctě Ivo Hlobila*. Vyd. 1. Praha: Artefactum, 2012. 716 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-86890-46-3.
- DVOŘÁK, Max. et al. *Moderní památková péče*. Praha: NPÚ, 2004, ISBN 80-86234-55-X
- EBELOVÁ, Ivana. *Zápisná kniha pražských stavitelů 1639-1903. Fontes Historiae Atrium IV*. Praha: Arefactum, 1996, str. 58. ISBN 80-902279-1-0
- FANTOVÁ, Eva. *Kamil Hilbert: průkopník památkové péče první čtvrtiny 20. století*. Zprávy památkové péče. 1996, roč. 56, č. 1-2, s. 61-68. ISSN 1210-5538
- FANTOVÁ, Eva. *Vliv osobnosti a díla Kamila Hilberta na památkovou péči*. Umění. 1979, roč. 27, č. 1, s. 67-76

FANTOVÁ, Eva. *Vliv nových zásad památkové péče první čtvrtiny 20. století na dostavbu katedrály sv. Víta v Praze*. Praha: Acta polytechnica práce ČVUT v Praze 1974, č. 1, 2, str. 8-10

FIALA, Karel. *Hrad pražský v době románské*. Časopis Společnosti přátel starožitností, V Praze 1933.

FIALA, Karel. *Starý hrad pražský*. Stavitel, díl 1. Praha, 1922, s. 12

FIALA, Karel. *Bývalý dům biskupův na Hradě pražském*. Památky archeologické XXXVI, 1925, s. 418 – 442.

GUTH, Karel. *Opravy na Pražském hradě*. Národ. 1920, roč. IV., č. 39, v Praze dne 30. září 1920, s. 290 - 292

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *O nešťastné příhodě kteráž jse stala skrze oheň v Menším Městě Pražském / a na hradě Svatého Václava / i na hradčanech Léta 1541*

HALATA, Martin. *Vznik a činnost úřadu zámeckého hejtmána na Pražském hradě v letech 1860-1895*. In: *Historica Pragensia: historický sborník Muzea hlavního města Prahy*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2005, s. 71-87.

HALATA, Martin; LIEBLOVÁ, Dagmar. *Pozdrav ze Schlossbergu: paměti Josefa Rudolpha z Wartburgu, syna hradního inspektora*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. 311 s. ISBN 978-80-200-2234-9.

HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. 481 s. ISBN 978-80-86990-88-0.

HARLAS, František. Xaver. *Kamil Hilbert šedesátník*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 1929, roč. 37, s. 61 - 62.

HAUSEROVÁ, Milena. *Zakladatelé. Ohlédnutí k počátkům stavebněhistorického zkoumání v českých zemích*. In: *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb*. Plzeň, 2001, s. 5-8.

HILBERT, Kamil. *O nálezech rotundy Václavovy*. In: *Svatováclavský sborník I*. Praha, 1934, s. 220-229

HILBERT, Kamil. *Nový nález v dómu svatovítském*. In: *Památky archeologické*. Praha, 1919, roč. 31, s. 139-147.

HILBERT, Kamil. *Nové poznatky o románské basilice na Hradě Pražském*. In: *Památky archeologické*. Praha, 1914, roč. 26, s. 10-15.

HILBERT, Kamil. *O kruchtě v dómě sv. Víta v Praze*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 1924, roč. 32, s. 140

- HILBERT, Kamil. *O přeložení Wohlmutovy kruchty*. Výroční zpráva Jednoty [...] za správní rok 1922. Praha, 1923, s. 49–52.
- HILBERT, Kamil. *Hudební kruchta v chrámu sv. Víta na Hradě pražském*. Časopis Společnosti přátel starožitností československých XVII. 1909, č. 17, s. 1-17, 41-47.
- HILBERT, Kamil; MATIEGKA, Jindřich; PODLAHA, Antonín. *Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském*. In: Památky archeologické XXXVI. 1930, s. 241-257
- HILBERT, Kamil; PODLAHA, Antonín. *Metropolitní chrám sv. Víta v Praze*. Praha, 1906.
- HLOBIL, Ivo. et al. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*. Praha: NPÚ, 2008. ISBN 978-80-87104-32-3
- HLOBIL, Ivo. *Sto let od prvního pokusu o proklamaci zákonné ochrany historické Prahy*. Umění a řemesla. 1996, č. 2, s. 4-5
- HLOBIL, Ivo; CHOTĚBOR, Petr; MAHLER, Zdeněk. *Katedrála sv. Víta. Díl I, Stavba*. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s.
- HLOBIL, Ivo; PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výběr z textů*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2008. 254 s. ISBN 978-80-87104-32-3.
- HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích*. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987, str12
- HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích*. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1987, 39 s.
- HOMOLKA, Jaromír. *Příspěvek k dějinám české architektury krásného slohu (kolem roku 1400). K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku : pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2005, s. 265-271.
- HYZLER, Josef. *Dostavba chrámu sv. Víta v konfrontaci se soudobými památkovými teoriemi*. In: *Sto let Klubu za starou Prahu 1900 - 2000. Jubilejní sborník*. Praha : Schola Ludus - Pragenisa, 2000, s. 137-151.
- CHOTĚBOR, Petr. *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Castellologica bohémica, č. 10*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006, s. 55-70.
- CHOTĚBOR, Petr. *Klenby mladší lucemburské stavební etapy Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Svorník: sborník příspěvků ze 6. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 5. - 8. 6. 2007 v Litomyšli. Funkční a prostorové uspořádání budov..* Praha : Unicornis - Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, 2007, s. 93–102. ISSN:1802-8128
- CHOTĚBOR, Petr. *Pražský hrad: podrobný průvodce*. 2., dopl. vyd. Praha: Správa Pražského hradu, 2003. 177 s. ISBN 80-86161-68-4.

CHOTĚBOR, Petr. *K jagellonské přestavbě Starého královského paláce*. Castellologica bohemika. Praha, 2012, č. 13 v tisku.

CHOTĚBOR, Petr; MĚCHURA, Petr. *Nové objevy ve Starém královském paláci na Pražském hradě*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 2009, roč. 117, č. 2, s. 80-86. ISSN:1803-1382

CHOTĚBOR, Petr; MĚCHURA, Petr. *Restaurování Korunní komory a Zlaté brány katedrály sv. Víta v roce 2008*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 2009, roč. 117, č. 4, s. 216-225

Chrám sv. Víta v Praze. Otázka spojení staré a nové části. Doslov. Za starou Prahu. 1924, roč. 10, s. 15.

JANÁK, Pavel. *Josef Plečnik v Praze*. Volné směry XXVI. 1928

KALINA, Pavel. *Praha 1310-1419: kapitoly o vrcholné gotice*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 237 s. ISBN 80-7277-161-2.

KALINA, Pavel. *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*. Praha, Academia, 2009, 300 s. ISBN: 978-80-200-1744-4

KALOUSEK, Josef. *Stručný přehled dějin hradu Pražského*. In: O královském hradě pražském. Dobrá zdání, jež podali Zemskému výboru Království českého profesori Čelakovský, Kalousek, Rieger a Stupecký. Praha. 1907, str. 1

KAŠIČKA, František; ZAHRADNÍK, Pavel. *Rezidence v Královské zahradě Pražského hradu, dílo tří významných architektů – K. I. Dientzenhofera, A. Haffeneckera a P. Janáka*. Staletá Praha. 2010, roč. 25, s. 92-113. ISSN 0231- 6056

KIBIC, Karel. *K životnímu jubileu architekta Pavla Janáka*. Zprávy památkové péče. 2012, roč. 72, č. 3, s. 157-158. ISSN 1210-5538

KIBIC, Karel; VOŠAHLÍK, Aleš. *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice*. Praha. 2011, s. 13.

KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Katedrála sv. Víta. Díl 2, Dostavba*. 1. vyd. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s. Pražský hrad. ISBN 80-900048-7-3.

KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 98. ISBN 80-86161-11-0.

KOSTÍLKOVÁ, Marie; CHOTĚBOR, Petr. *Pražský hrad: kaple sv. Václava*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 90 s. ISBN 80-86161-15-3.

KOSTÍLKOVÁ, Marie; PETRASOVÁ, Taťána. *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském: edice pramenů. I., 1842-1871*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 1999. 200 s. ISBN 80-902279-5-3.

KOTĚRA, Jan; PRELOVŠEK, Damjan, ed. a PLEČNIK, Jože. *Kotěra, Plečnik - korespondence*. Vyd. 1. V Praze: VŠUP, 2002. 363 s. Texty. ISBN 80-901982-9-5.

- KOTRBA, Viktor. *Max Dvořák a zápas o novou ideu památkové péče v Čechách. Listy Maxe Dvořáka Kamilu Hilbertovi z let 1907 až 1919.* Umění. 1963, s. 268 – 283.
- KOVTUN, Jiří; LUKEŠ, Zdeněk. *Pražský hrad za T.G. Masaryka.* Praha: Pražský hrad, 1995. 80 s. ISBN 80-902051-1-9.
- KŘÍŽOVÁ, Květa. *F.X. Margold „Fantom svatovítského chrámu“.* Zprávy památkové péče, 54, 9/1994, s. 337-338, ISSN 1210-5538
- KŘÍŽOVÁ, Květa. *F.X. Margold (1887-1967).* Památky a příroda, 9/1988, s. 544, bez ISSN
- KUTHAN, Jiří. *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první, Král a šlechta.* Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou UK ve vydavatelství Togga, 2010. 615 s. ISBN 978-80-7308-313-7.
- KUTHAN, Jiří; ROYT, Jan. *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha: svatyně českých patronů a králů.* Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 683 s. ISBN 978-80-7422-090-6.
- KUTHAN, Jiří; ROYT, Jan. et al. *Katedrála sv. Víta, Václava, Vojtěcha svatyně českých patronů a králů,* Praha, 2011. s. 466. ISBN 978-80-7422-090-6
- KUTHAN, Jiří. *Královské dílo doby jagellonské v českých zemích - jeho charakter a střeoevropský kontext.* In: Splendor et Gloria Regni Bohemiae : umělecké dílo jako projev vládařské reprezentace a symbol státní identity. Praha : Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2008, s. 511-556. ISBN:978-80-87082-07-2
- KYZOUROVÁ, Ivana; MĚCHURA, Petr. *Restaurování sochařské výzdoby katedrály sv. Víta.* Zprávy památkové péče. Časopis státní památkové péče. Praha : Národní památkový ústav - ústřední pracoviště. 2010, roč. 70, č. 5, s. 314-318.
- LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě.* 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. 207 s. ISBN 80-901587-6-5.
- LÍBAL, Dobroslav. *Stavební vývoj Starého paláce Pražského hradu do husitských válek do úrovně Vladislavského sálu.* Castellologica bohemia VII, 2000, s. 71–73. ISBN 978-80-86204-21-5
- LÍBAL, Dobroslav. *Josef Mocker, architekt – restaurátor.* Zprávy památkové péče, 61, 2/2001, s. 21-23, ISSN 1210-5538
- LÍBAL, Dobroslav, *Zaniklá loď svatovítské katedrály.* Zprávy památkové péče. 1994, roč. 54, s. 228
- LÍBAL, Dobroslav. *Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách.* In: Sto let Klubu Za starou Prahu 1900-2000: jubilejní sborník. Praha: Schola ludus - Pragensia, 2000, s. 18. ISBN 80-902505-0-5.

LUKEŠ, Zdeněk; PREVLOŠEK, Damjan; VALENA, Tomáš. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. 663 s. ISBN 80-902051-3-5.

MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49-50. ISSN 0862-7010

MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 138

MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; HERICHOVÁ, Iva; ŠINDELÁŘ, Jiří. *Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I, Katedrála sv. Víta - Vikářská ulice*. In: *Castrum Pragense*, č. 10, Praha : Archeologický ústav AV ČR, 2009. 110 s. ISBN:978-80-87365-27-4

MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; BRAVERMANOVÁ, Milena; KOVÁČ, Adriano; KŘIVÁNEK, Roman; MĚCHURA, Petr; MRLINA, Jan; ŠINDELÁŘ, Jiří; ŠINDELÁŘOVÁ, Monika; VÁCHA, Bohuslav; VANDĚLÍK, Josef
Předběžná zpráva o průzkumu staré královské hrobky v chóru katedrály sv. Víta na Pražském hradě. *Castrum Pragense*. Praha : Archeologický ústav AV ČR 2005, sv. 6, s. 99-104.

MENCL, Václav. *Architektura*. In: *Pozdně gotické umění v Čechách*. Praha, 1978, s. 73 – 166.

MENCL, Václav; MENCLOVÁ, Dobroslava. *Pražský hrad v románském a gotickém středověku*. In: *Pražský hrad ve středověku (výst. kat.)*. Praha, 1946, s. 12–28.

MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1972. 2 sv. (435; 551 s.). České dějiny; sv. 45-46.

MĚCHURA, Petr. *Oprava střechy a průčelí Královského letohrádku na Pražském hradě*. *Zprávy památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 6, s. 432-438. ISSN 1210-5538.

MĚCHURA, Petr. *Vycházka na téma kašny v areálu Pražského hradu*. *Časopis Společnosti přátel starožitností*. 2015, roč. 123, č. 1, s. 44-48

MĚCHURA, Petr. *Oprava Plečnikovy lávky na Pražském hradě*. *Zprávy památkové péče*. *Časopis státní památkové péče*. 2012, roč. 72, č. 6, s. 463-464

MIHULKA, Antonín. *Královský letohrádek zvaný Belvedere na Hradě Pražském*. Praha: Kruh pro pěstování dějin umění. 1939, s. 21

MUCHKA, Ivan. *Katedrála v 17. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994

MUCHKA, Ivan. *Objevy odborníků i laiků. Rudolfínská štuková výzdoba Španělského sálu - renesance a art-déco*. *Umění a řemesla. Časopis pro kulturu prostředí*. [č. 1: Pražský hrad: jiný pohled] 1992, roč. 34, č. 1, s. 65-66. ISSN:0139-5815

MUK, Jan. *K vývoji královského paláce Pražského hradu ve 14. století*. In: *Castrum Pragense*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1988- . ISSN 0862-6065

- MUK, Jan. *Poznámky k charakteru rané renesance na Pražském hradě*. In: Historická Olomouc a její současné problémy III, 1980, 175–182.
- NĚMEC, Richard. *Lucemburská rezidence na Pražském hradě, český korunovační řád a téma appartementu ve 14. století*. Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. 2012, roč. 60, č. 1, s. 2-25 ISSN 0049 5123
- PETRASOVÁ, Taťána. *Josef Mocker 1835-1899: stavitel katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 78 s. Knižnice Pražského hradu. Malá řada. ISBN 80-86161-14-5.
- PETRASOVÁ, Taťána. *Dostavba katedrály*. In: *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*. Praha : Academia, 2004, s. 205-236.
- PLEČNIK, Jože; PRELOVŠEK, Damjan. *Josip Plečnik: život a dílo*. 1. vyd. Šlapanice: Era, 2002. 376 s. ISBN 80-86517-07-1.
- PODLAHA, Antonín; HILBERT, Kamil. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Praha: nákladem Archaeologické kommisse při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 296
- PRELOVŠEK, Damjan. *Architekt Josip Plečnik: práce pro prezidenta Masaryka*. Vyd. 1. Praha: Pražská edice, 2001. 143 s. ISBN 80-86239-01-2.
- PROCHÁZKA, Jaromír. et al. *Stabilita historických objektů*. Praha : ČVUT v Praze, 2011. ISBN 978-80-01-04776-7
- PROCHÁZKA, Viktor; SVOBODA, Jiří. *Míčovna*. Zprávy památkové péče. 1975, roč. 35, č. 1, s. 44, 62, 63
- RIEGL, Alois; HLOBIL, Ivo; KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003. 172 s. ISBN 80-86234-34-7.
- RIEGL, Alois. et al. *Katechizmus památkové péče*. Praha: NPÚ, 2003. ISBN 80-86234-34-7
- ROHÁČEK, Jiří; UHLÍKOVÁ, Kristina. et al. *Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby*. Praha: Artefaktum, 2010. ISBN 978-80-86890-32-6
- RYBAŘÍK, Václav. *Kámen v díle Josipa Plečnika*, Umění a řemesla XXXVIII., 1996, č. 1,
- STÁTNÍKOVÁ, Pavla; DVOŘÁK, Tomáš. *Historica Pragensia: historický sborník Muzea hlavního města Prahy*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy v nakl. Milan Čermák, 2003-. ISSN 1801-1616.
- SVOBODA, Jiří. *Královský letohrádek. III. část: Adaptace letohrádku na muzeum a další osudy stavby až do zániku Rakouska-Uherska*. Památky a příroda. 1978, roč. 38, s. 205-215.
- SVOBODA, Jiří. *Královský letohrádek. IV. část: Letohrádek a jeho úpravy v našem století až do padesátých let*. Památky a příroda. 1978, roč. 38, č. 6, s. 331-337. ISSN 0139-9853

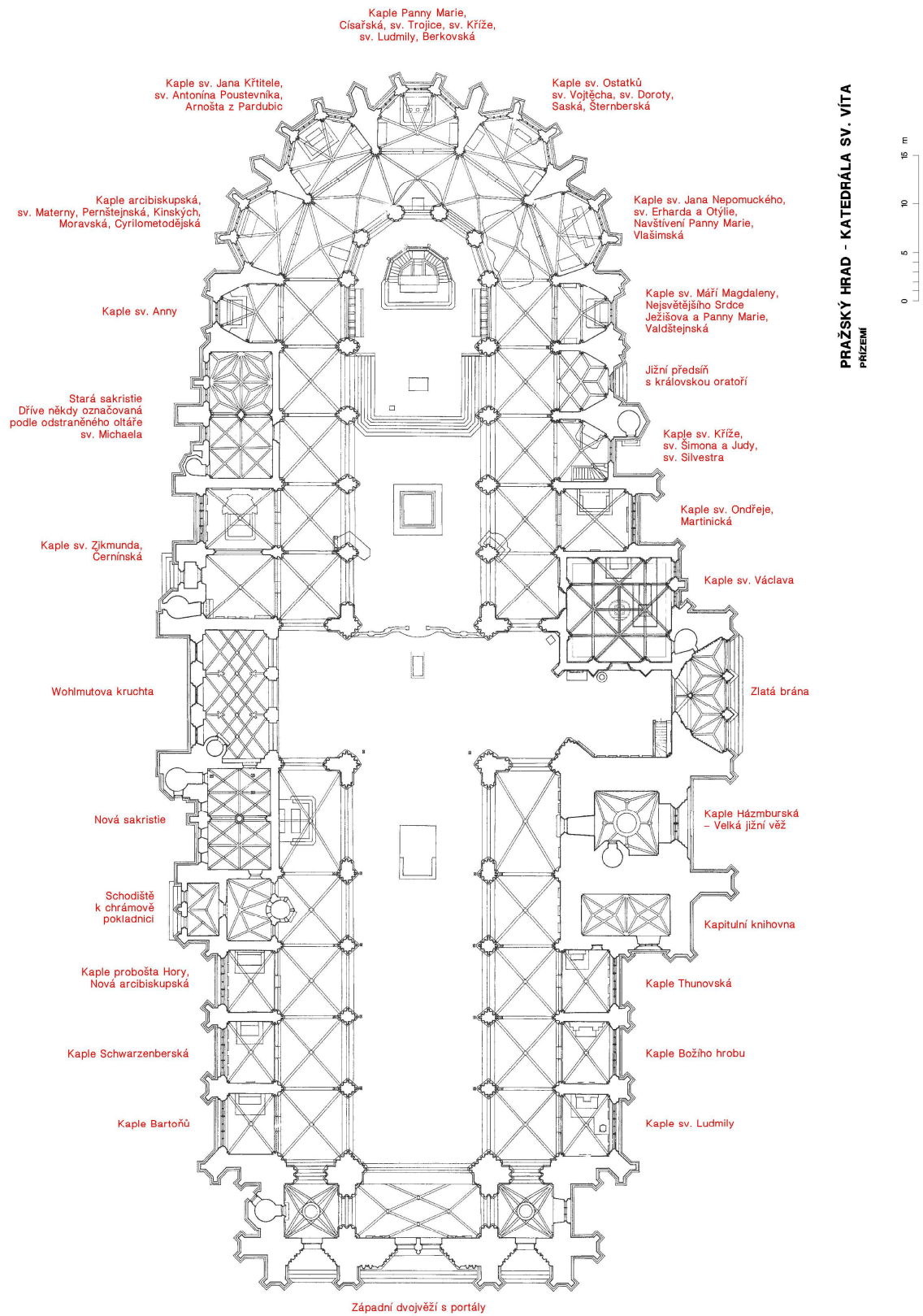
- ŠRONĚK, Michal. *Katedrála v 18. Století*. In: BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. s.
- ŠRONĚK, Michal. Výzdoba a zařízení katedrály. In: *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*. Praha : Academia, 2004, s. 259-277.
- ŠTOCNER, Petr. et al. *Organizační vývoj státní památkové péče v letech 1918-1945*. In: *Péče o architektonické dědictví, Sborník prací I. díl*. Praha, 2008. ISBN 978-80-85970-59-3
- ŠTONCNER, Petr. *Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938, Část 1. – Vznik nové organizace památkové péče v roce 1918*. In: *Zprávy památkové péče*. 2004, roč. 64, č. 5, str. 426
- ŠTONCNER, Petr. *Příspěvky k dějinám památkové péče v Československé republice v letech 1918-1938, Část 4. – Snahy o vydání památkového zákona*. In: *Zprávy památkové péče*. 2005, roč. 65, č. 3, str. 246
- ŠTONCNER, Petr. *Přehled historické kontinuity státní památkové péče v České republice*. In: *Zprávy památkové péče*. 2008, roč. 68, č. 5, str. 348
- TOMEK, Václav Vladivoj. *Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě Pražském*. Památky archeologické. 1861, s. 49-61.
- UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878 - 1939)*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2010. 302 s. ISBN 978-80-87104-60-6
- VALENA, Tomáš. *Plečnikovy úpravy v kontextu Pražského hradu*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 259
- VÁVROVÁ, Věra. *Klenba Vladislavského sálu – pracovní rešerše písemných pramenů*. Nепublikovaný rukopis, 1999, s. 4.
- VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny*. SHP Pražského hradu, SÚRPMO, (APH), rkp., Praha 1974
- VILÍMKOVÁ, Milada. *Stavebně historický průzkum Pražského hradu, Starý palác. Dějiny*. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. 1974. Nепublikovaný rukopis.
- VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 761 s. ISBN 80-200-0969-8.
- VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. 521 s. ISBN 80-200-0832-2.
- WIRTH, Zdeněk. *Stavební úprava Pražského hradu*. Umění IX. 1936, s. 451–453.
- WIRTH, Zdeněk. *Černínský palác v Praze*. In: *Umění Sborník pro výtvarnou práci*, č. 9, Praha, 1936

WIRTH, Zdeněk. *Kamil Hilbert*. Časopis Společnosti přátel starožitností československých XLI. 1933, s. 97-102.

WIRTH, Zdeněk. *Vzpomínka k šedesátinám Kamila Hilberta*. Umění II. 1929, s. 231–232.

ZÁRUBA, František. Zikmundova přestavba Starého paláce Pražského hradu – programový historismus? Svorník: sborník příspěvků z 8. specializované konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 9. - 12. 6. 2009 v Děčíně. *Historismy*. Praha : Lepton studio, 2010, sv. 9, s. 45–50. ISBN:978-80-904503-1-8 ISSN:1802-8128.

Obrazová příloha

Půdorys katedrály s názvy kaplí

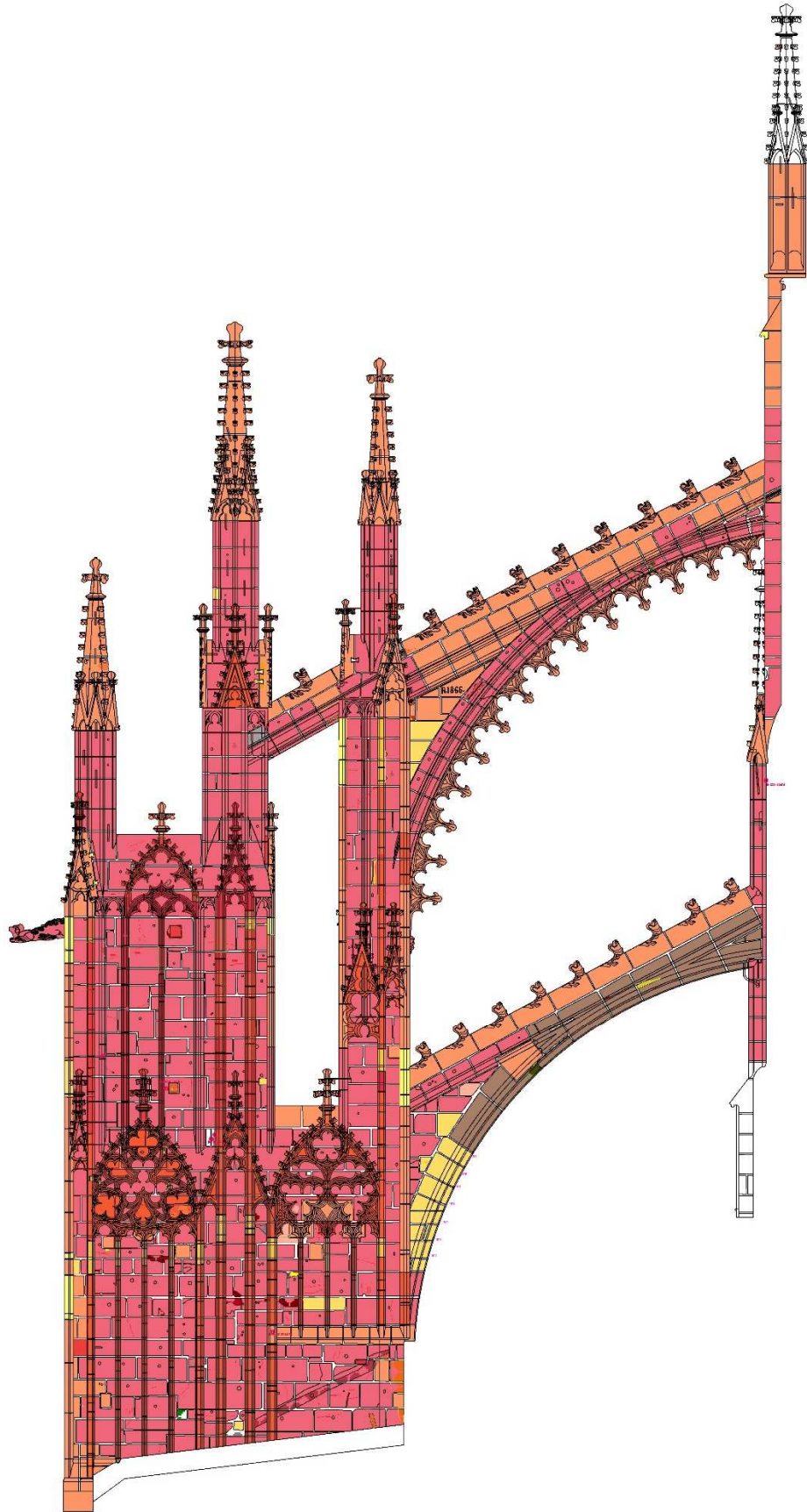

STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

BAREVNĚ VYZNAČENÁ SLOHOVÁ OBDOBÍ

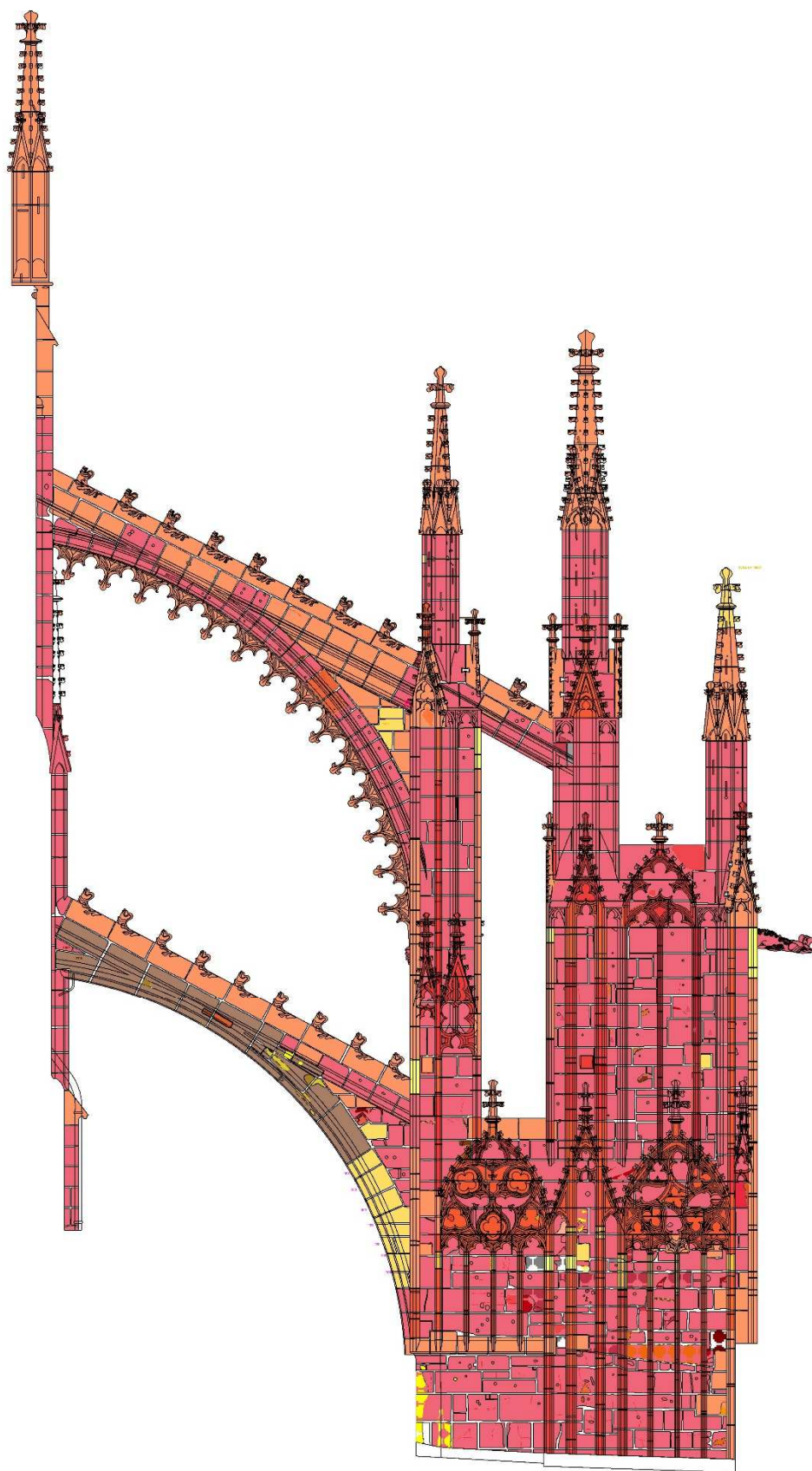
ZDIVO	ROMÁNSKÉ		
	GOTICKÉ		
	RENEŠANČNÍ	I - II	
	BAROKNÍ	I - II	
	KLASICISTNÍ		
	1850 - 1900		
	OD R. 1900		

SVĚTLÉ ODSŤINY ZNAČÍ ZAŘAZENÍ HYPOTETICKÉ

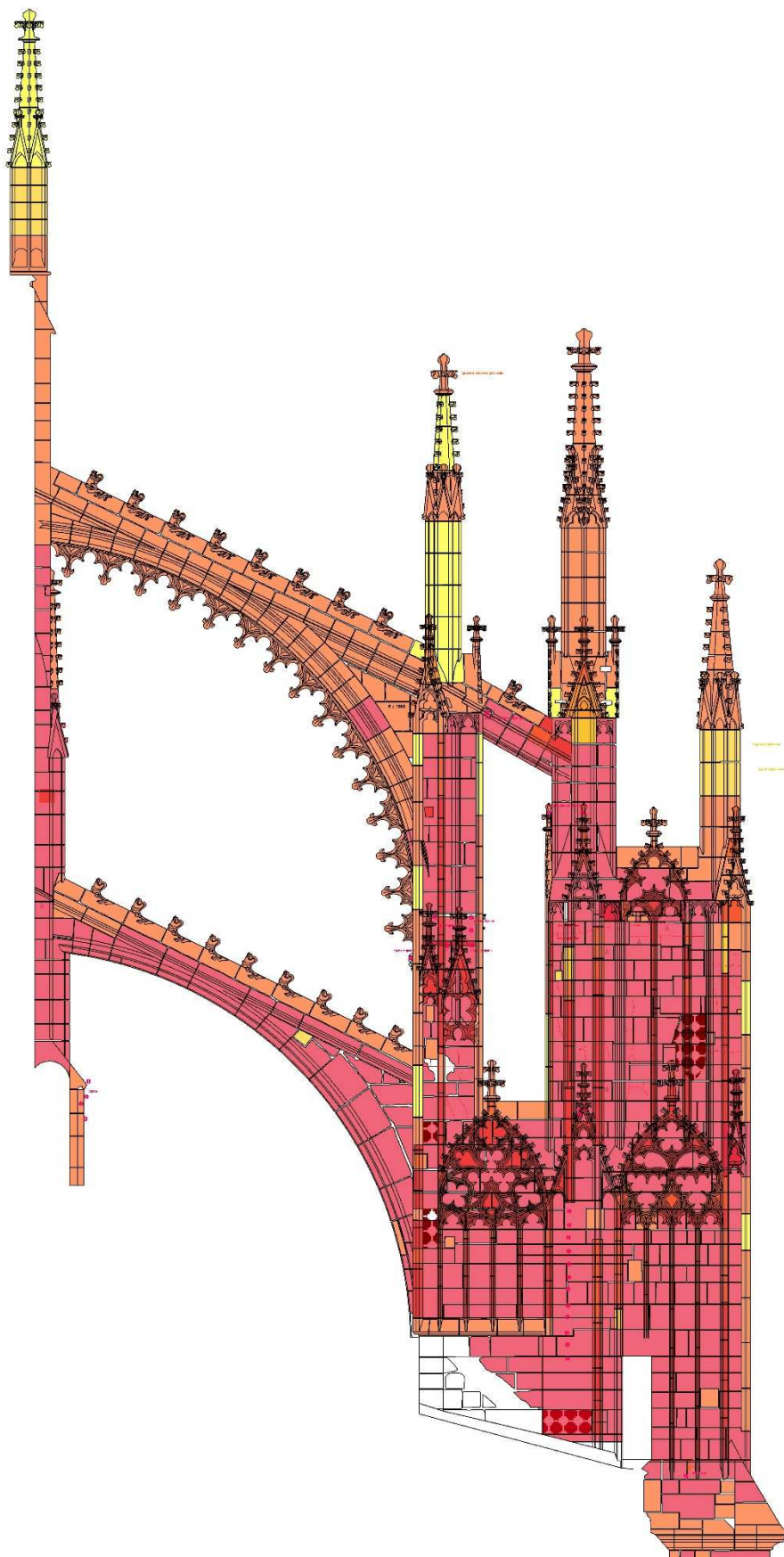

III. opěrný pilíř, pohled z východu

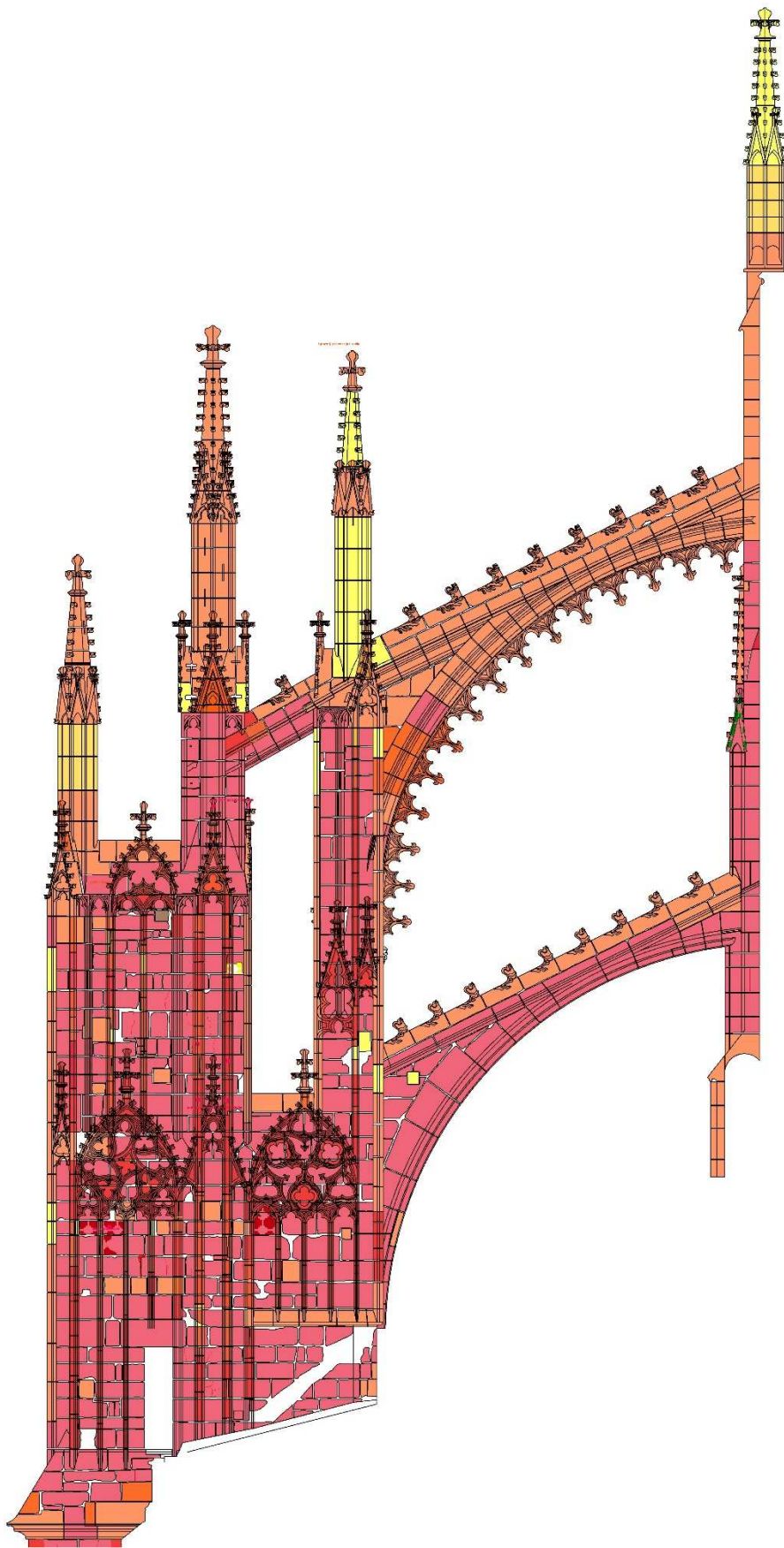

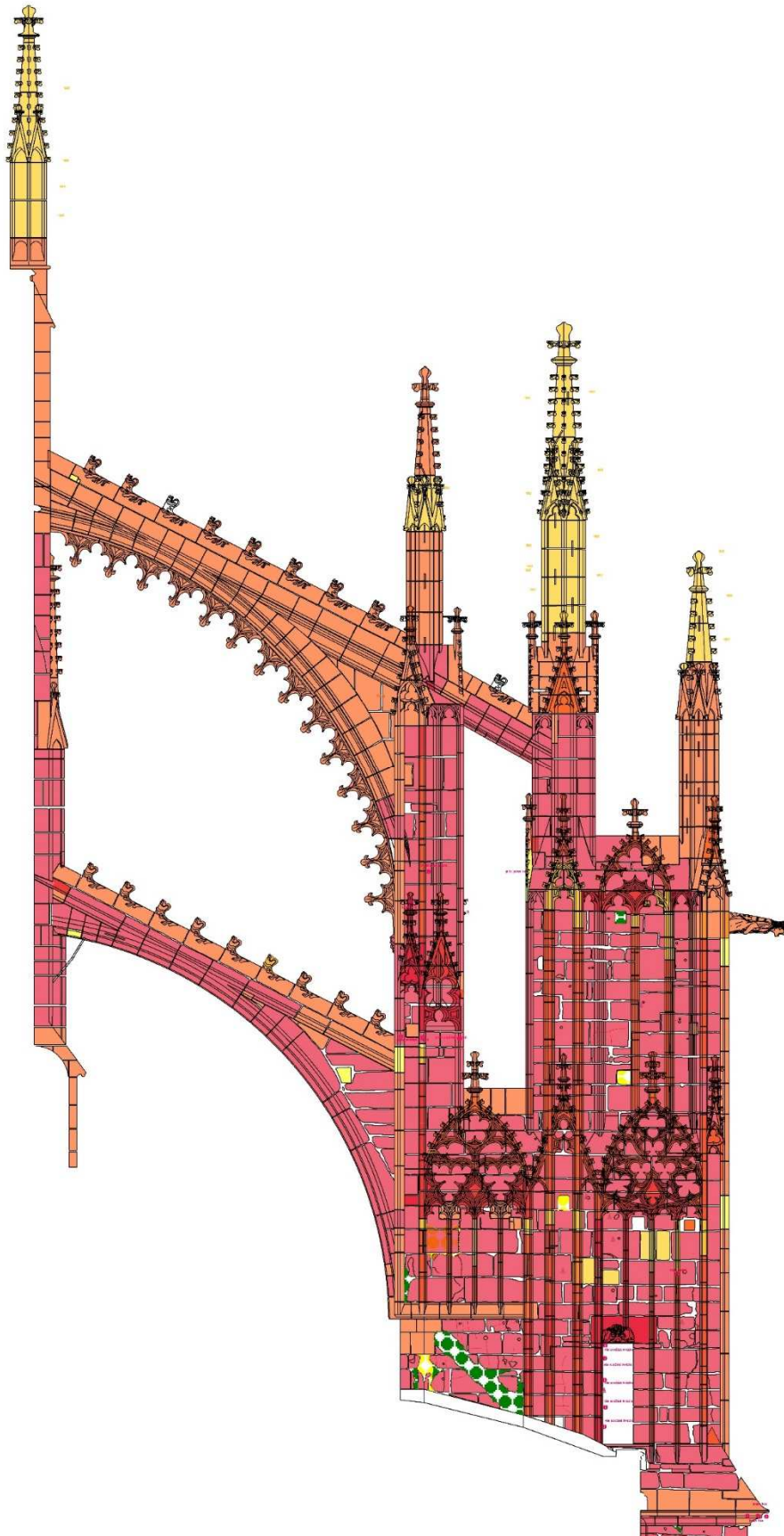
III. opěrný pilíř, pohled ze západu

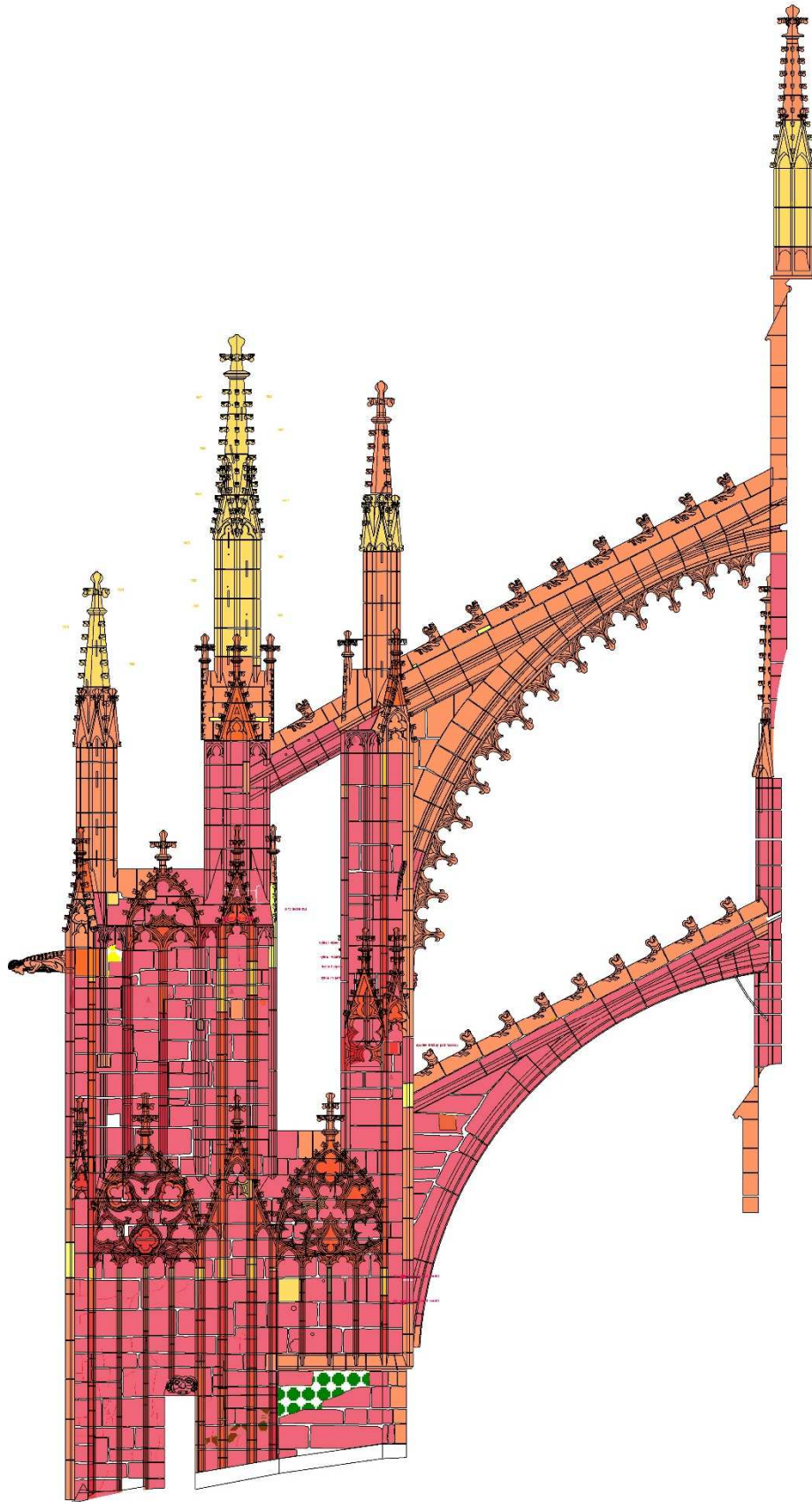
IX. opěrný pilíř, pohled z východu

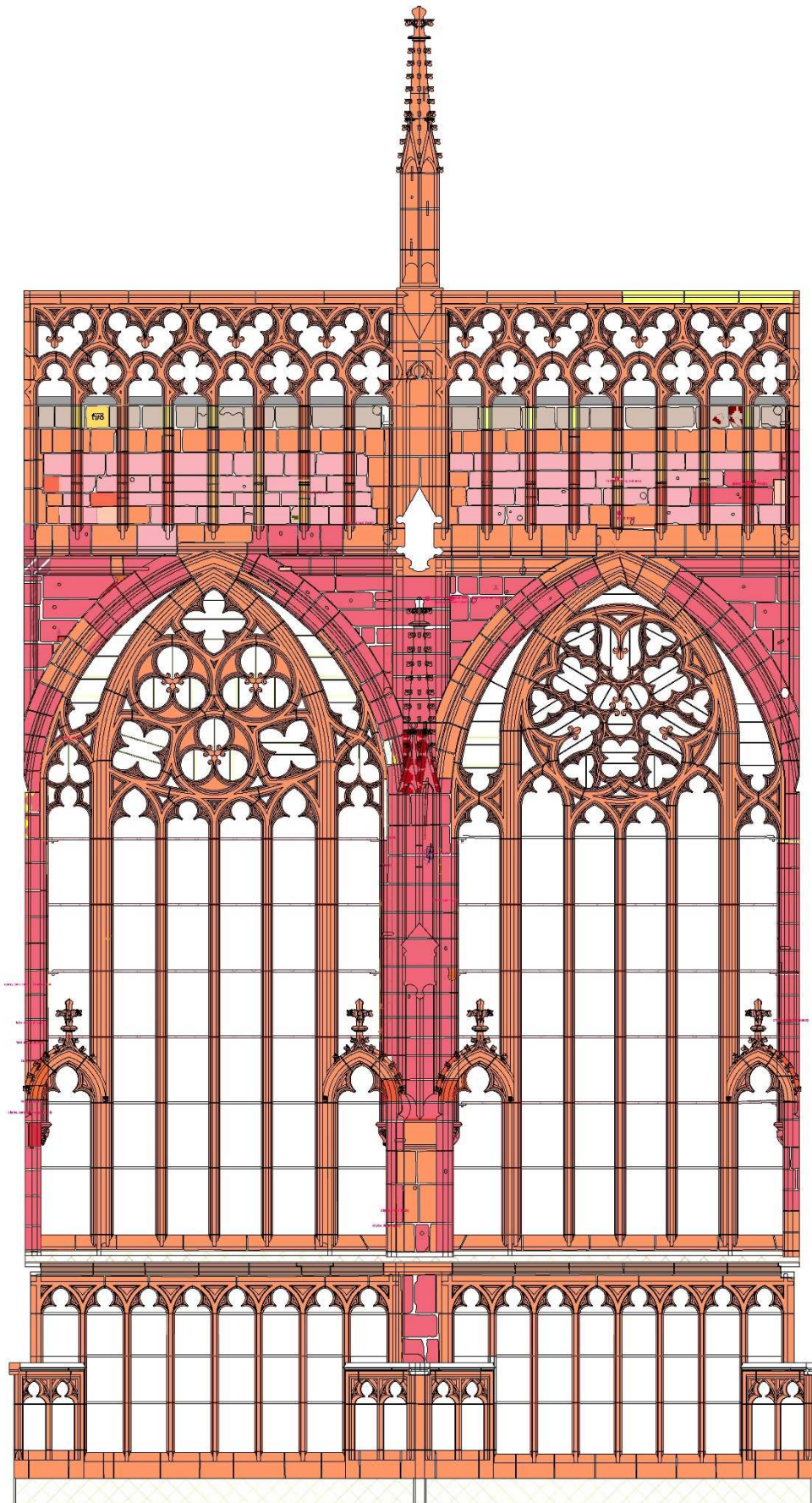
IX. opěrný pilíř, pohled ze západu

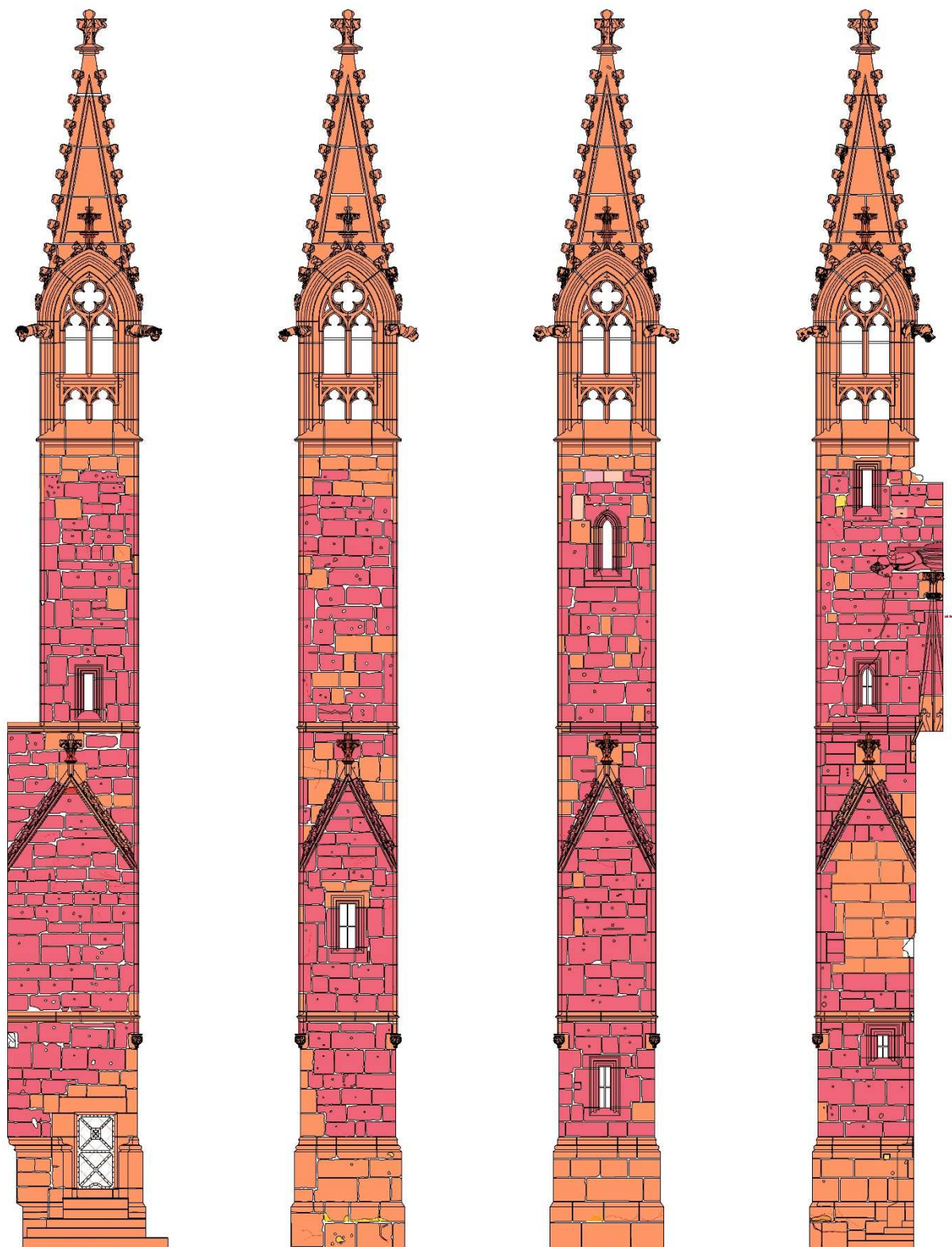
X. opěrný pilíř, pohled z východu

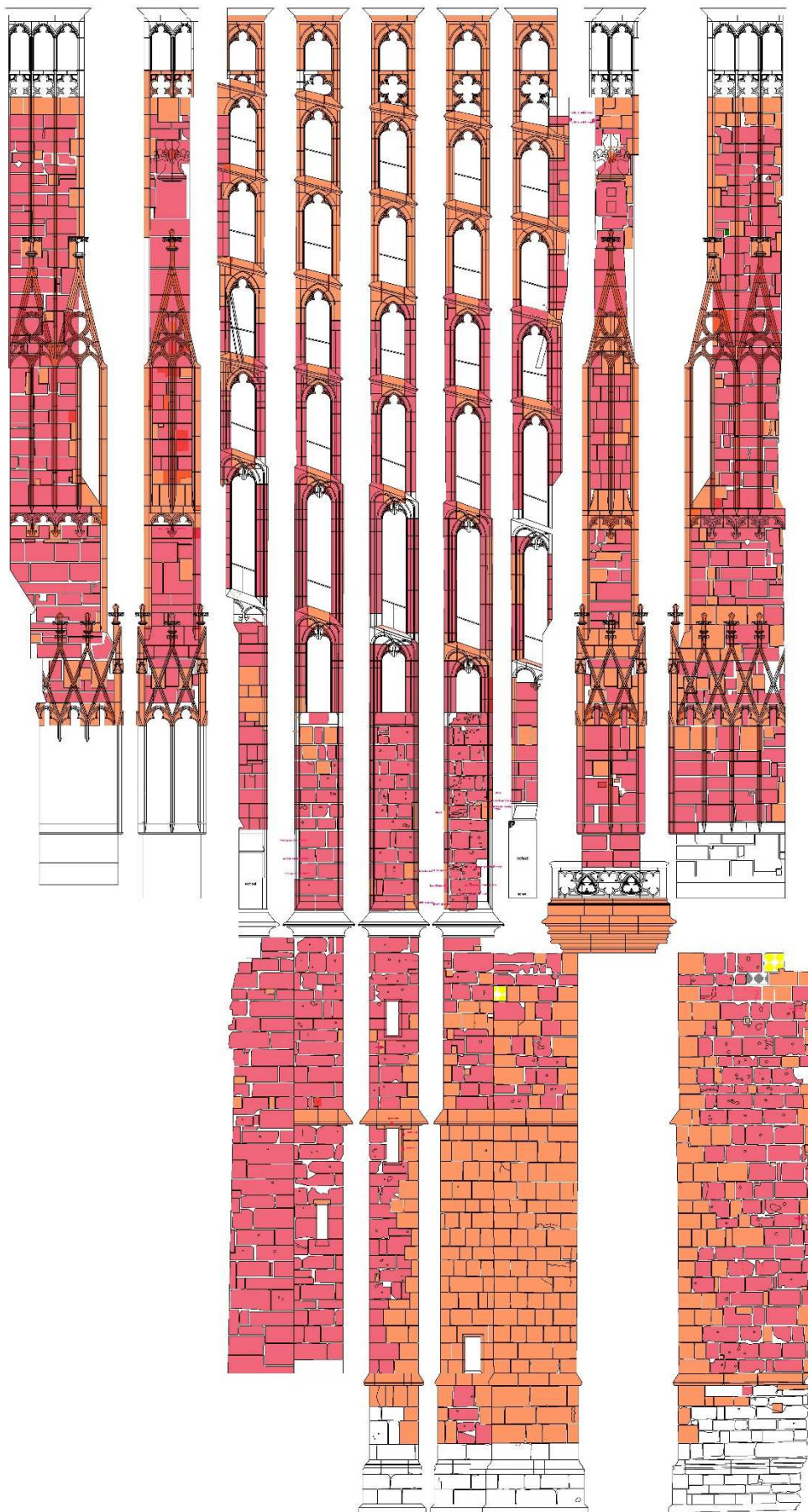
X. opěrný pilíř, pohled ze západu

II. a III. okno vysokého chóru

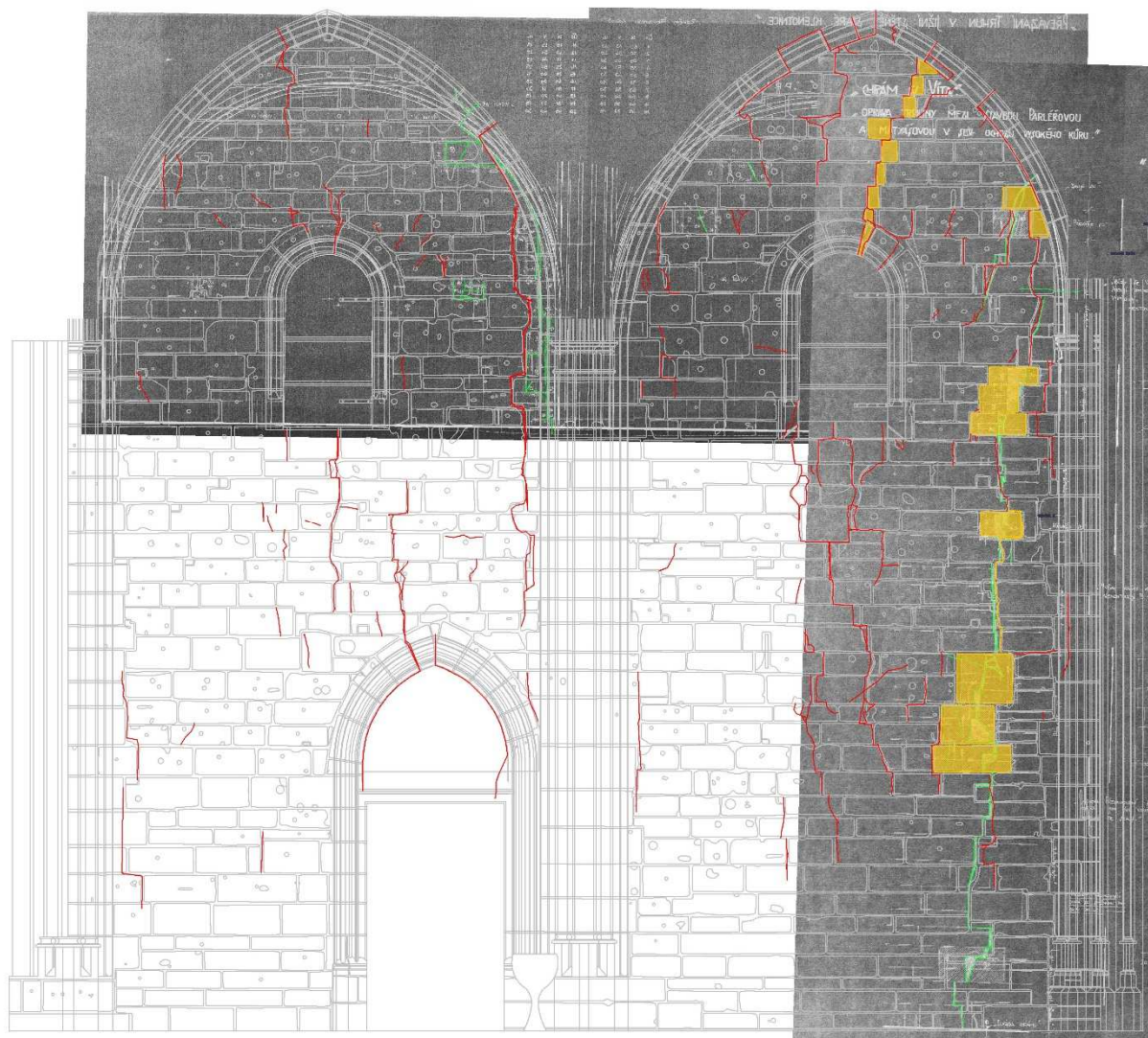

Arrasovské schodiště

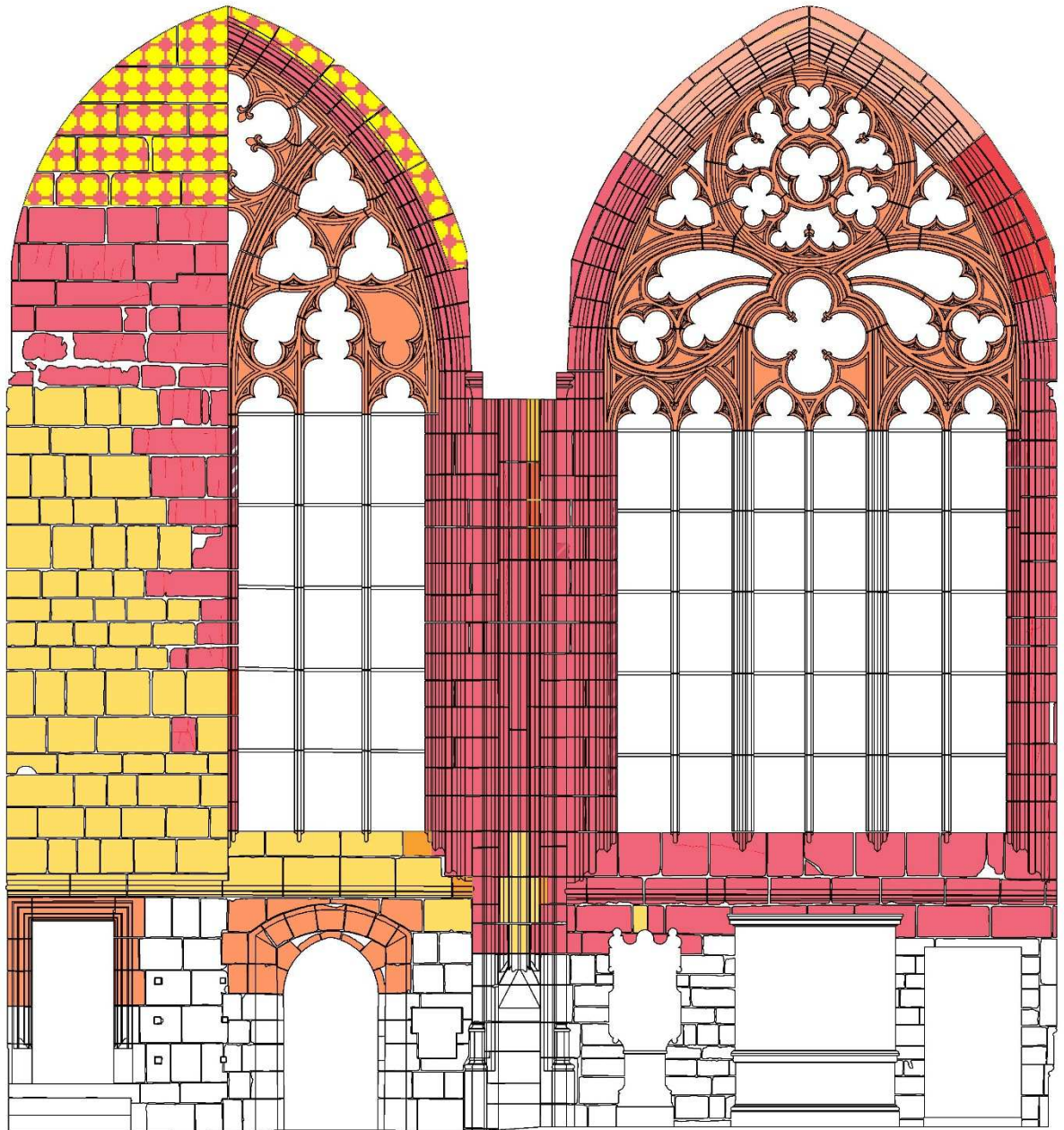

Severní gotické schodiště transeptu (severovýchodní strana)

Komparace soudobé plánové dokumentace s dokumentací arch. Hilberta, pro posouzení statických poruch v jižní stěně Staré sakristie (do interiéru katedrály)

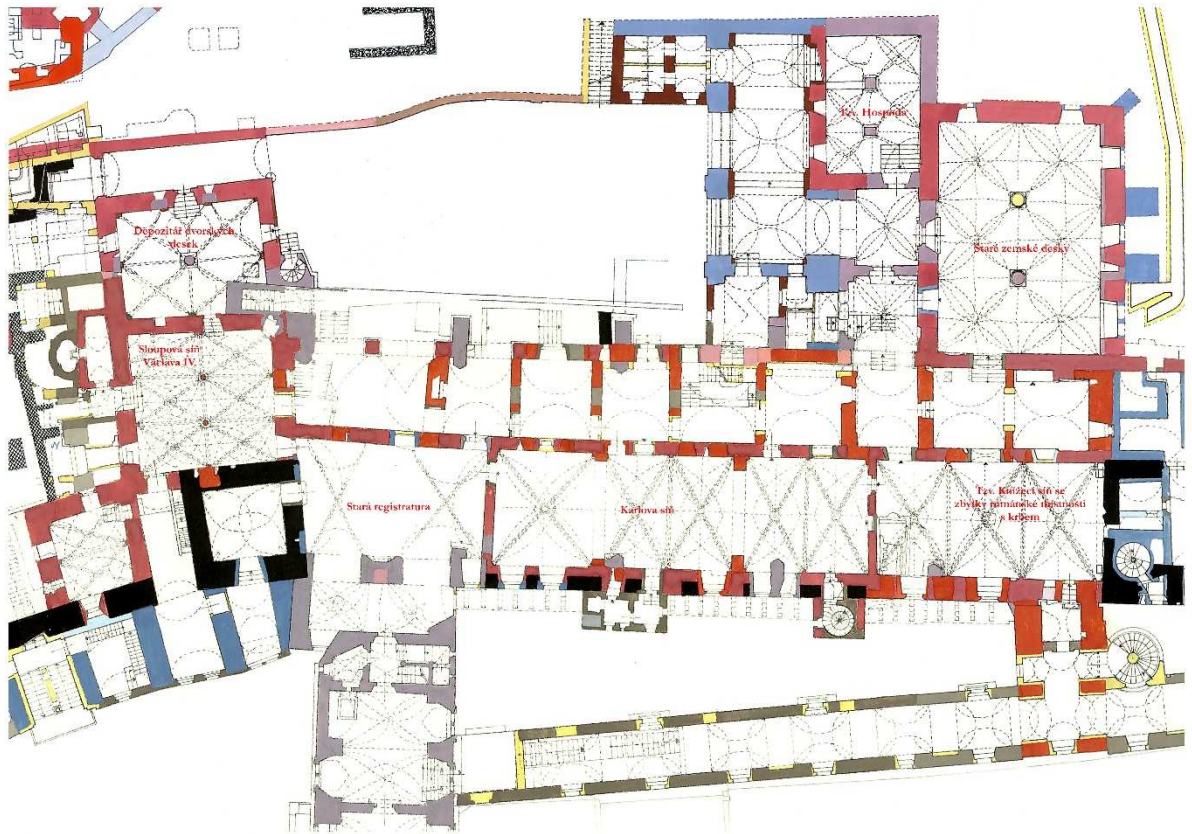
Katedrála sv. Víta, kaple sv. Zikmunda, interiér severní stěna, vyhodnocení SHP

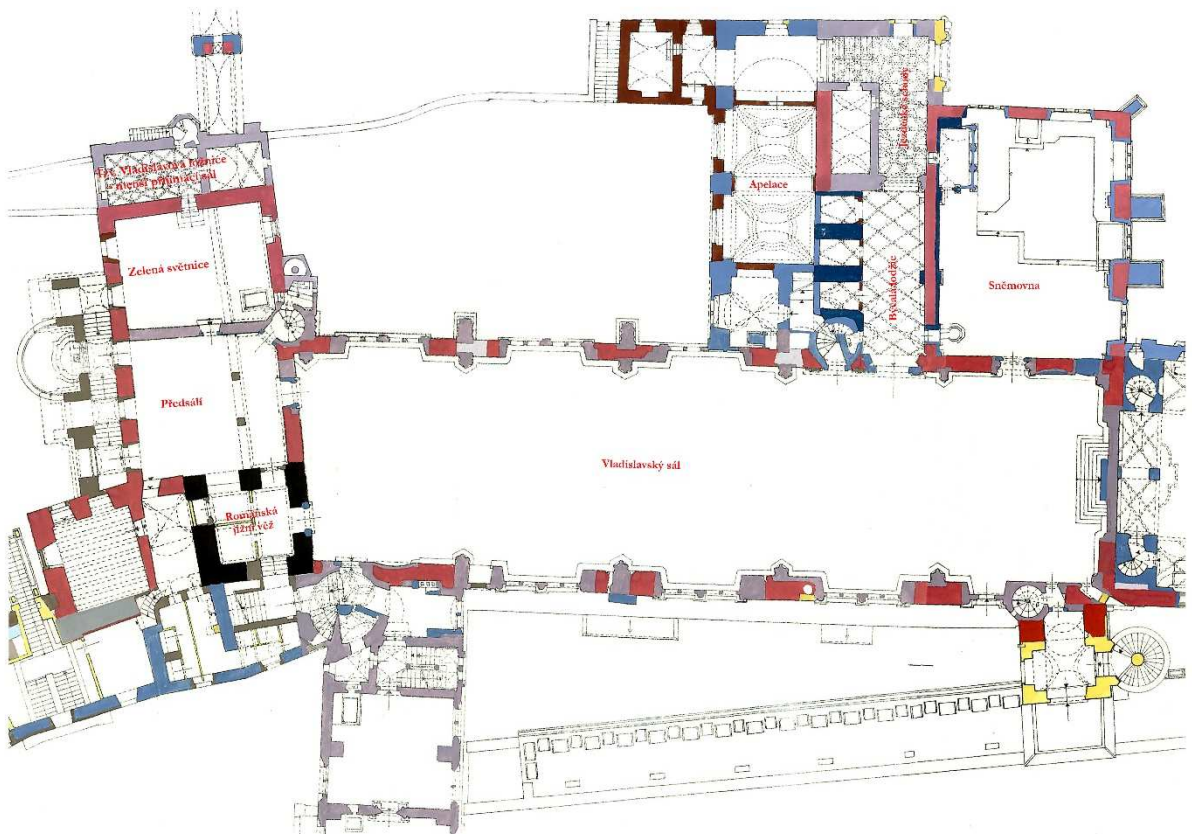
Starý královský palác, podlaží -3, Románské sklepení

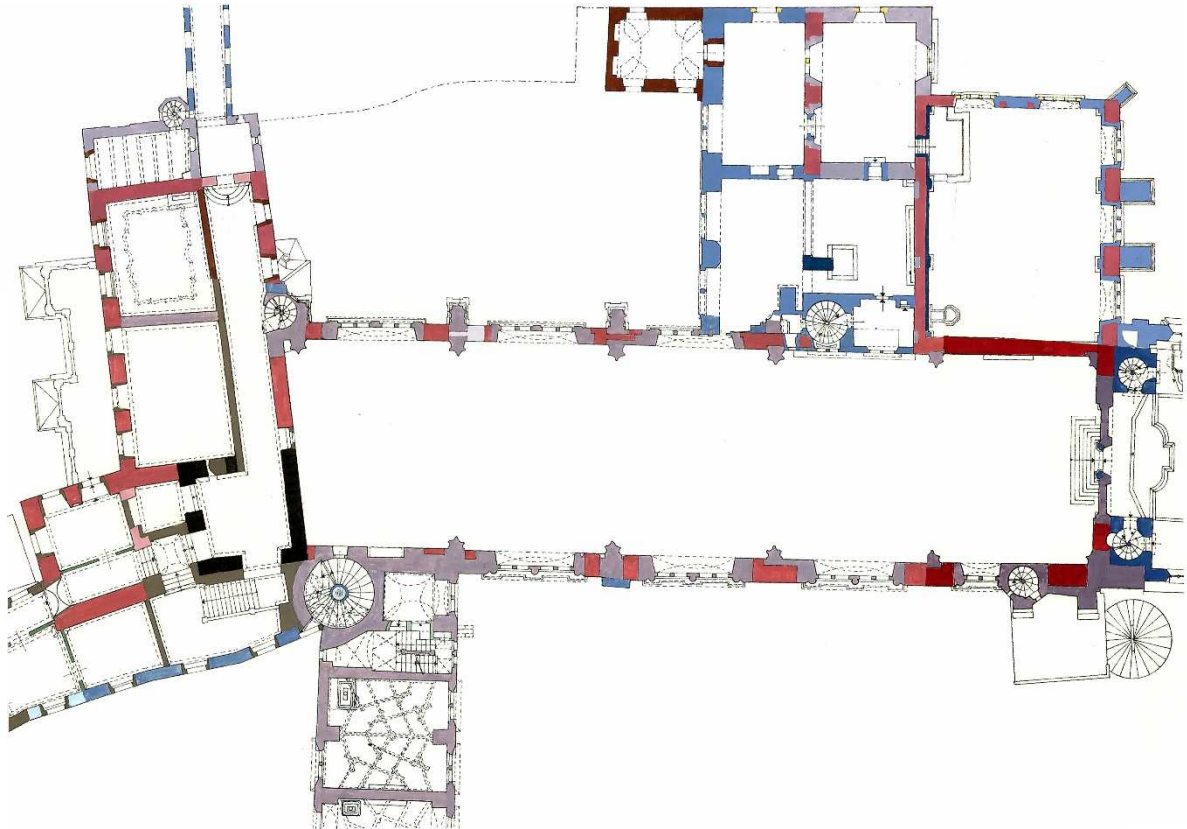
Starý královský palác, podlaží -2, mezipatro

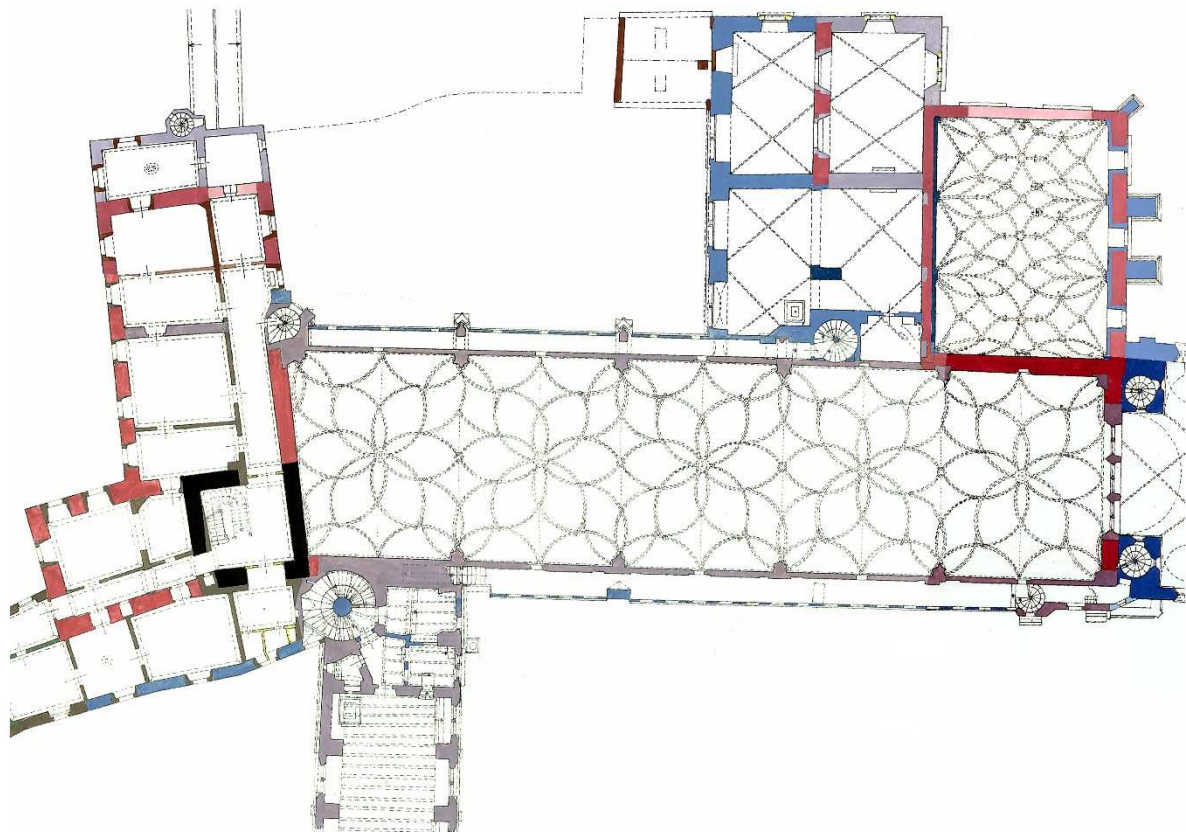
Starý královský palác, podlaží -1, karlovské patro

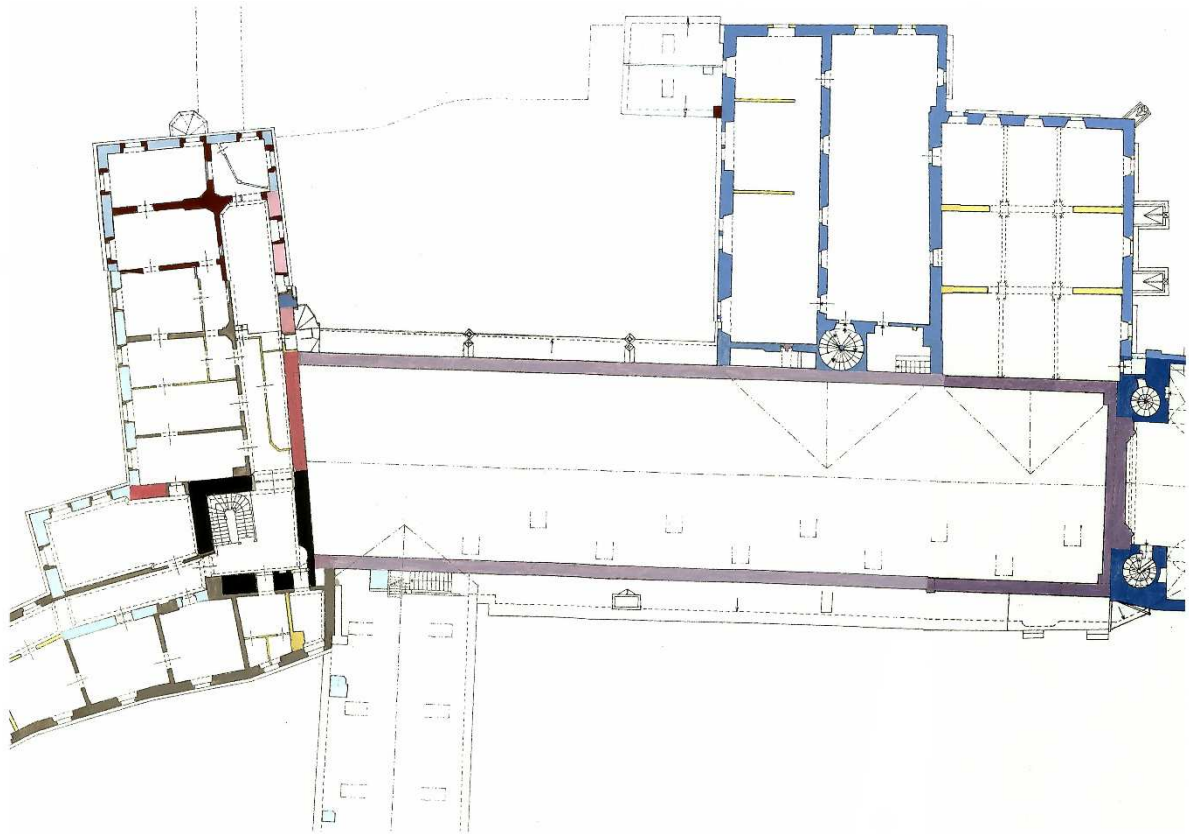
Starý královský palác, přízemí, Vladislavský sál

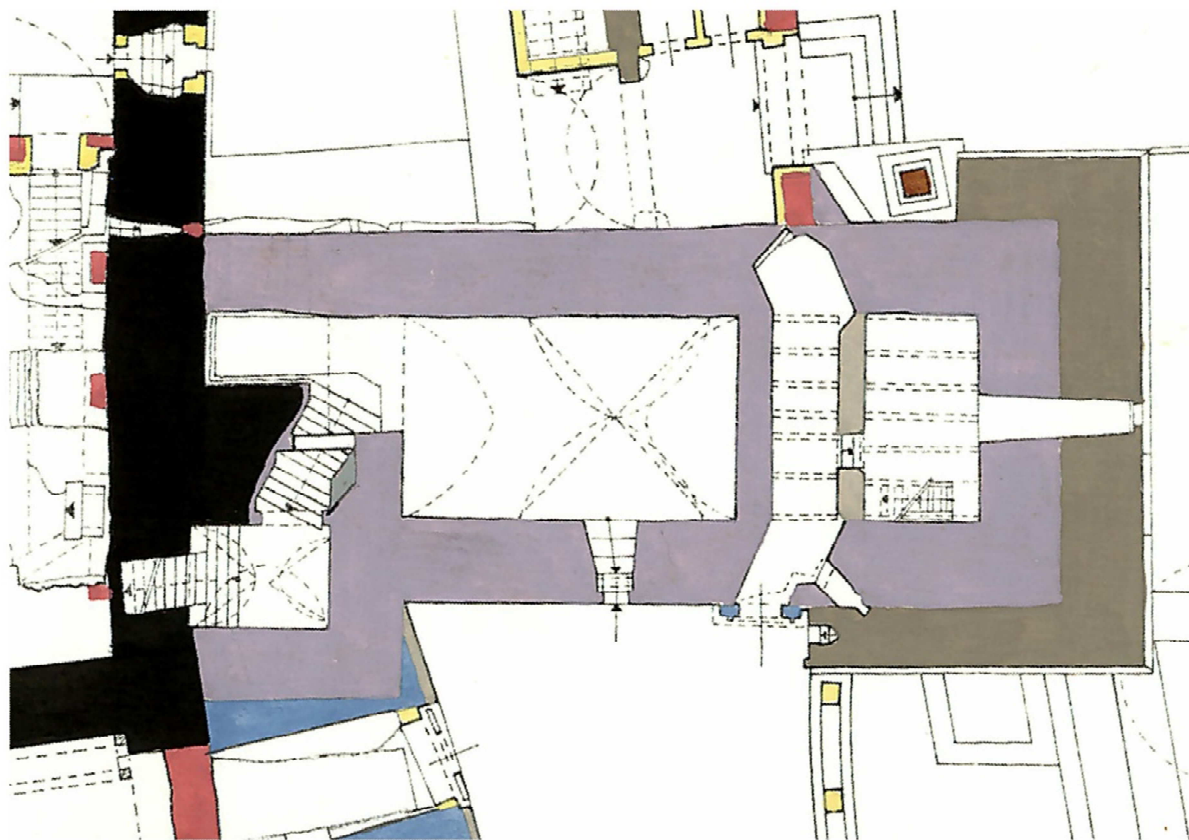
Starý královský palác, podlaží 1, I. patro

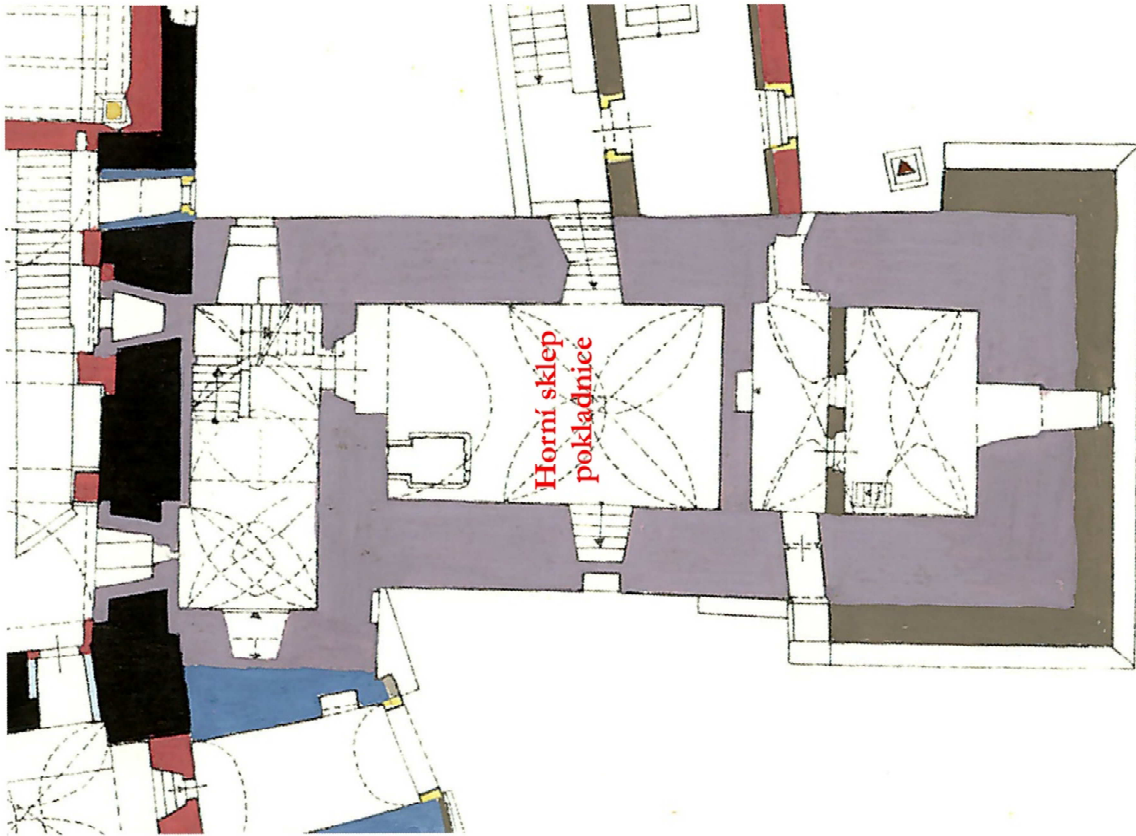
Starý královský palác, podlaží 2, mezipatro

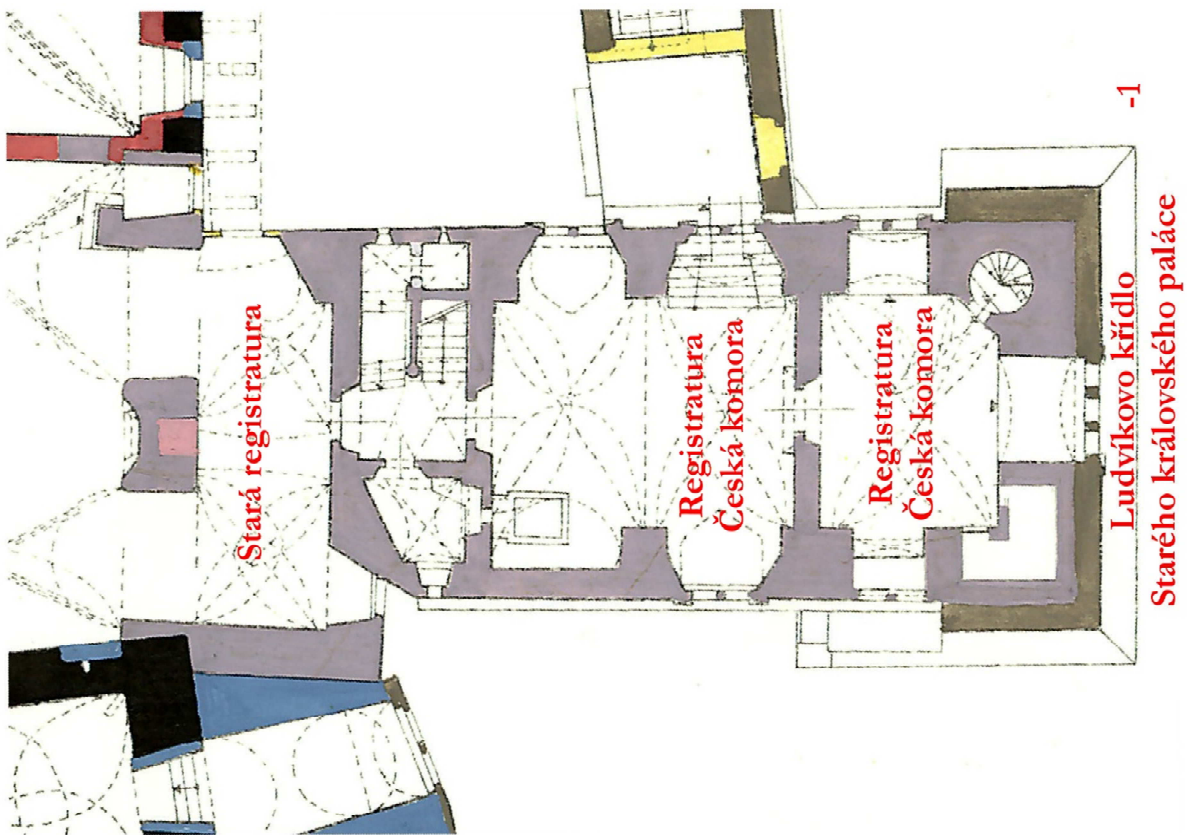
Starý královský palác, podlaží 3, II. patro

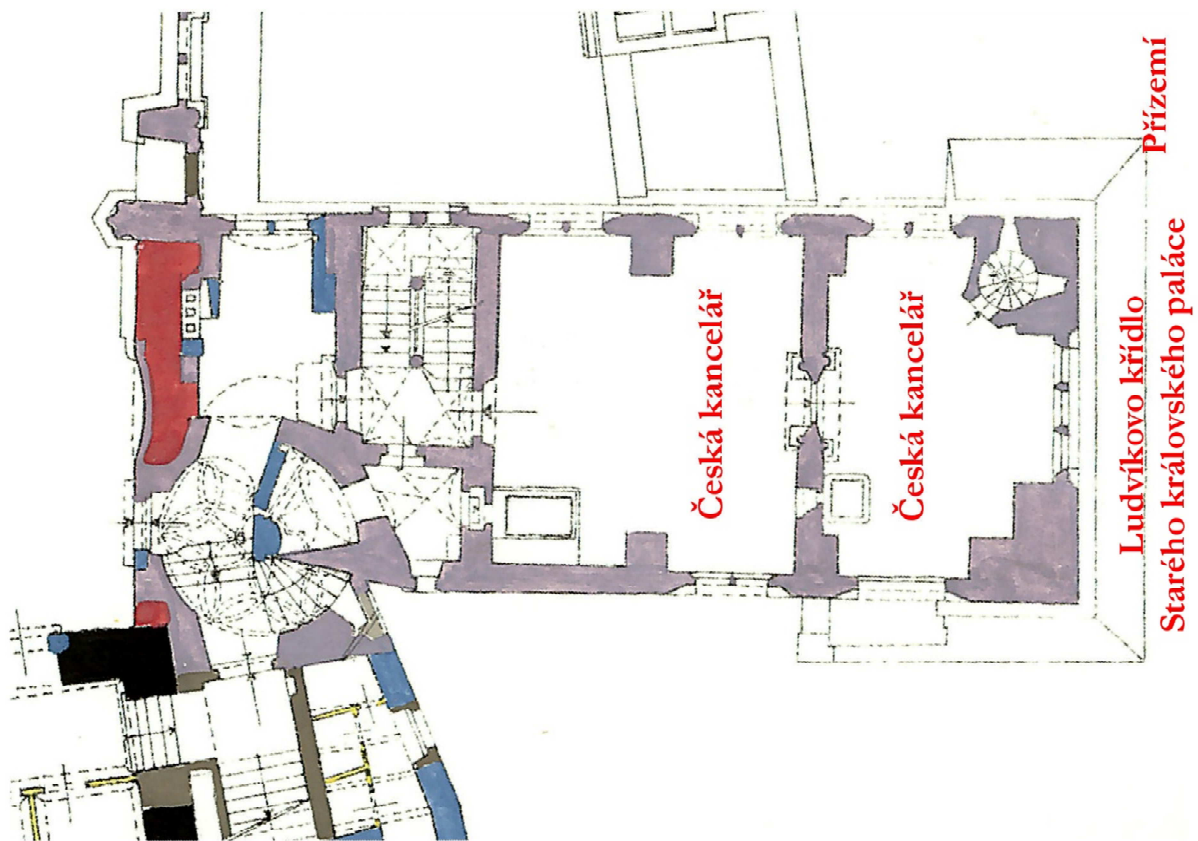
Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, podlaží - 3

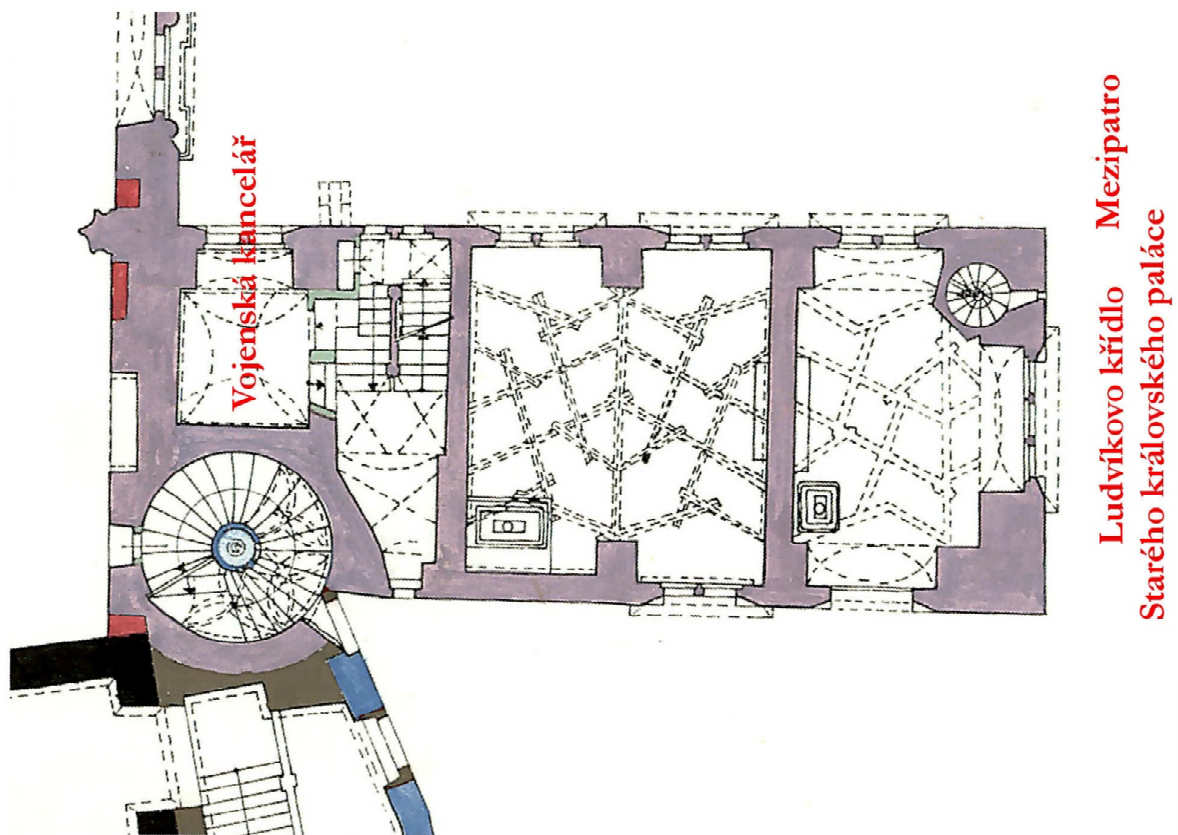
Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, podlaží - 2

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, podlaží - 1

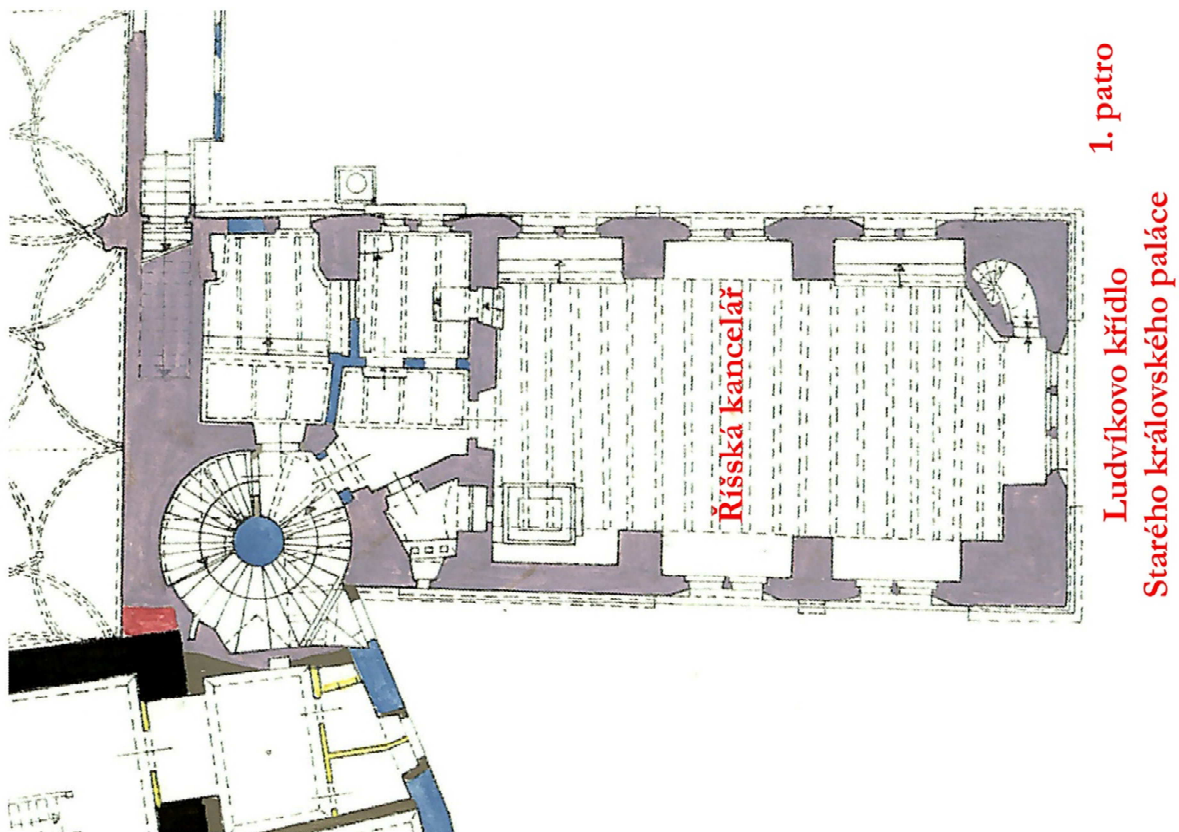

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, přízemí

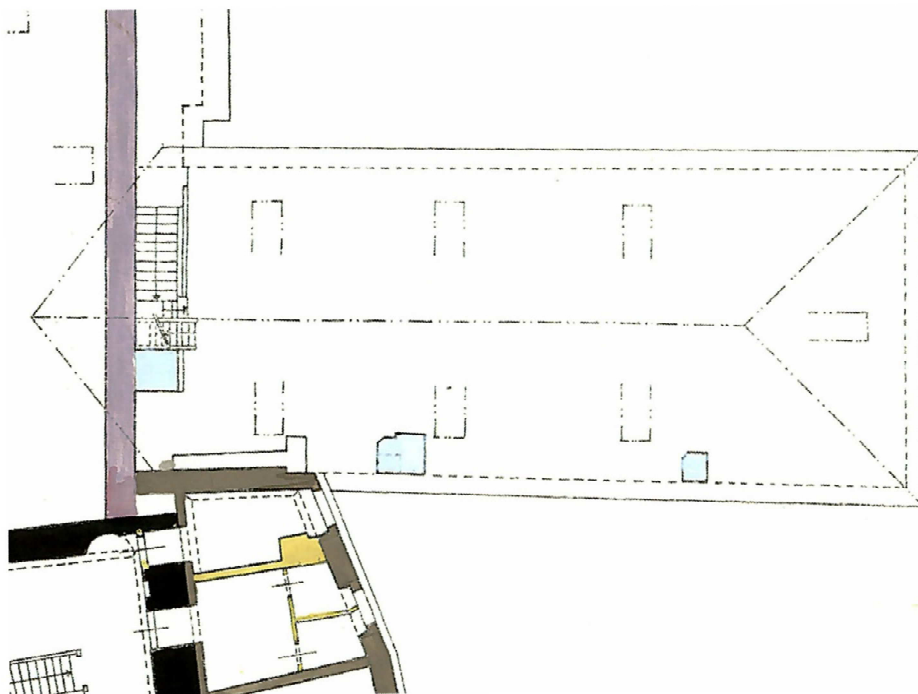

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, podlaží 1, mezipatro

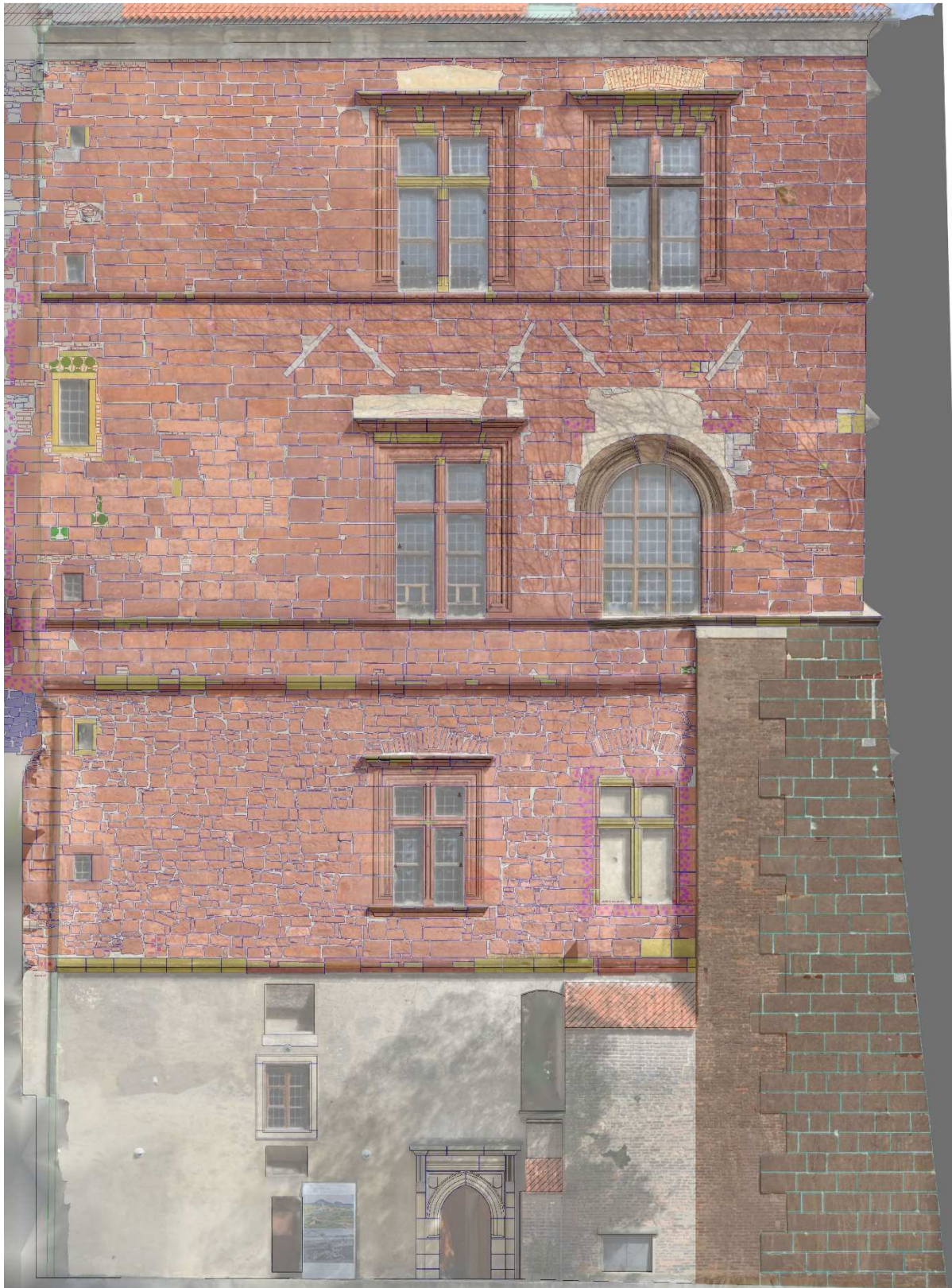

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, podlaží 2, I. patro

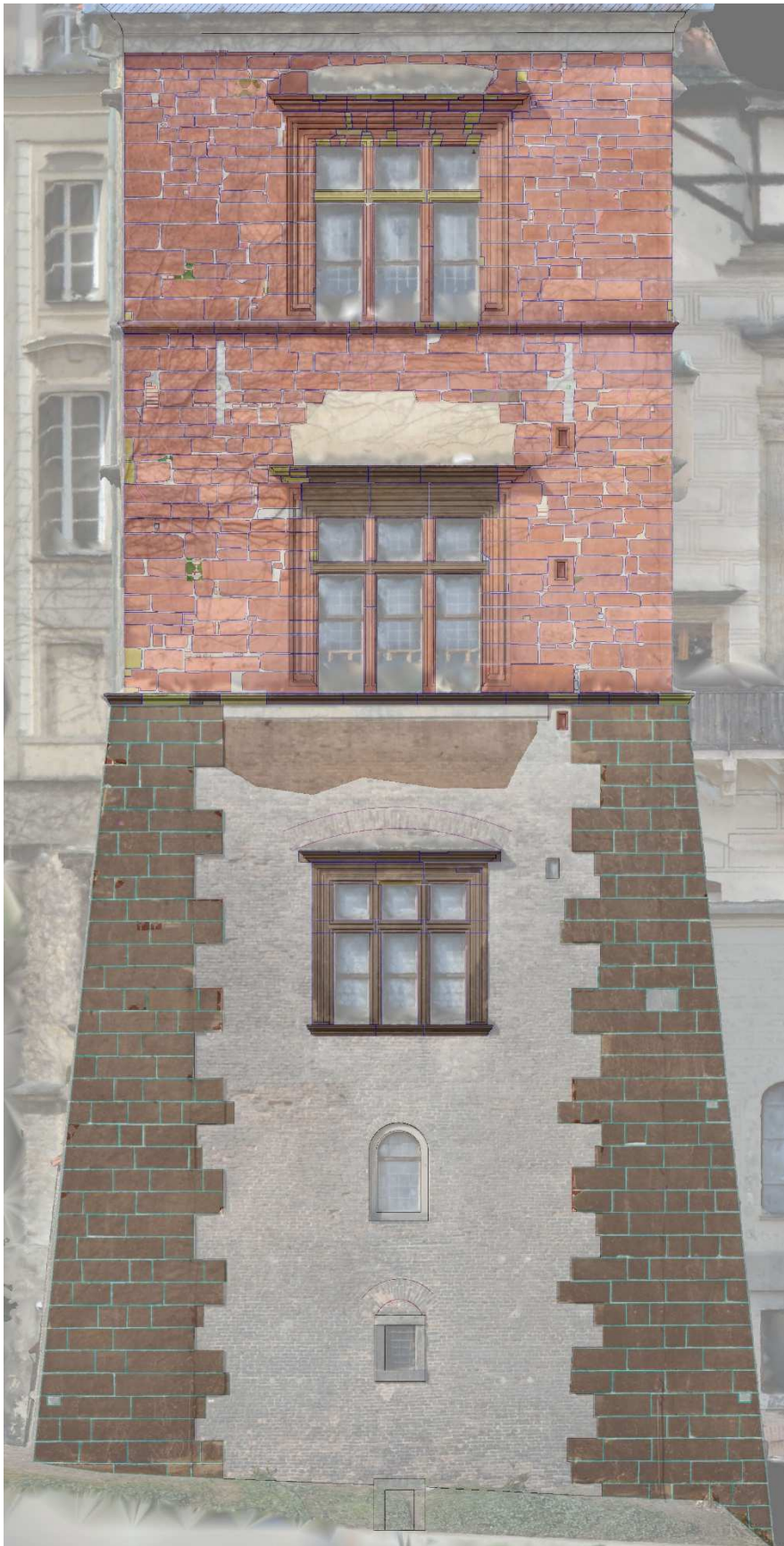
Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, střecha

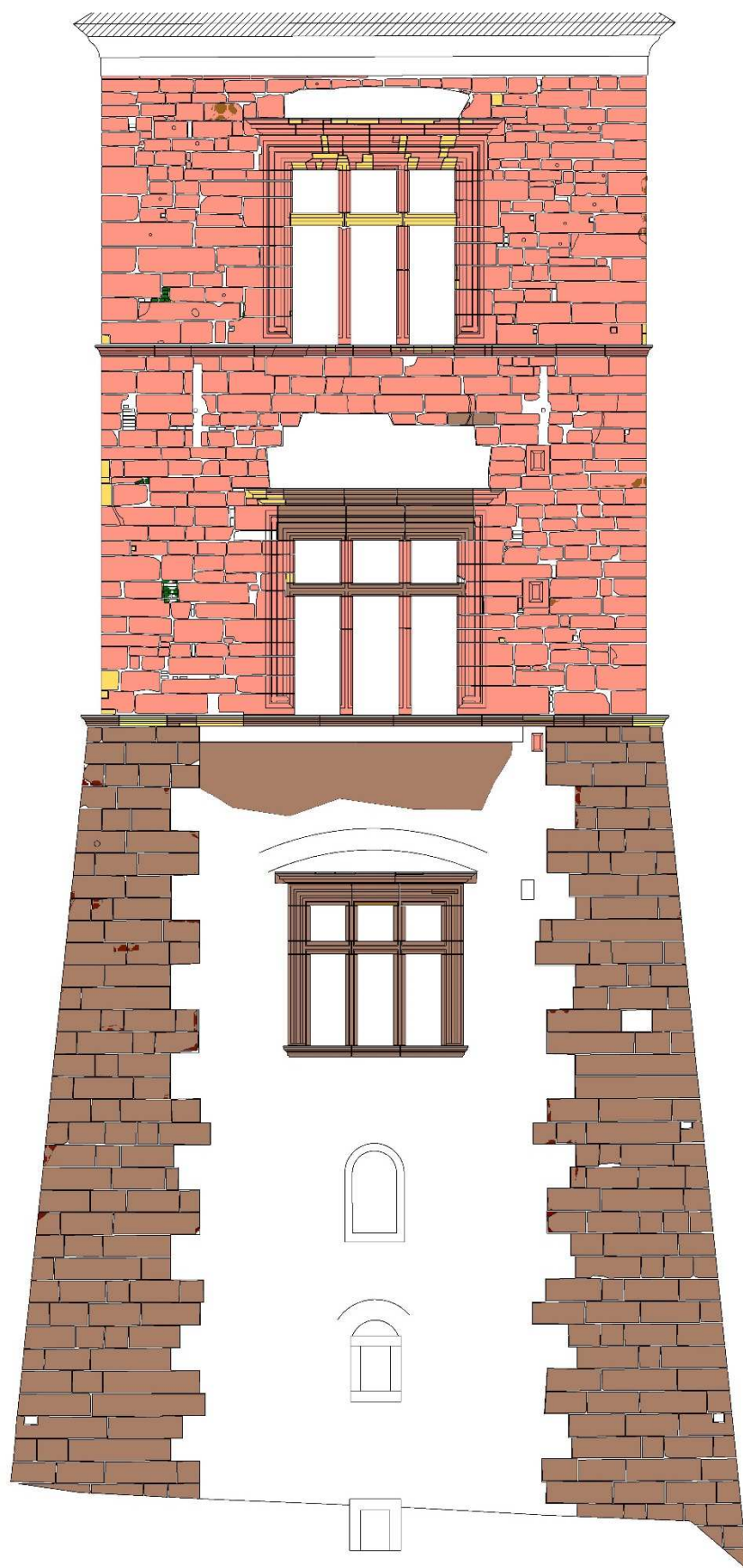
Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, západní fasáda, fotoplán a vyhodnocení SHP

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, západní fasáda, vyhodnocení SHP

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, jižní fasáda, fotoplán a vyhodnocení SHP

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, jižní fasáda, vyhodnocení SHP

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, východní fasáda, fotoplán a vyhodnocení SHP

Starý královský palác, Ludvíkovo křídlo, východní fasáda, vyhodnocení SHP